

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENT

Prop. 97 L

(2021–2022)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i straffeprosessloven og
tvisteloven mv. (fjernmøter og fjernavhør
i domstolene mv.)

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENT

Prop. 97 L

(2021–2022)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i straffeprosessloven og
tvisteloven mv. (fjernmøter og fjernavhør
i domstolene mv.)

Innhold

1	Proposisjonens hovedinnhold	5	6.3.4	Departementets vurdering	44
			6.4	Andre rettsmøter	44
			6.4.1	Gjeldende rett	44
2	Nærmere om de midlertidige endringene i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19	7	6.4.2	Straffeprosessutvalgets forslag og forslag i høringsnotatet	45
			6.4.3	Høringsinstansenes syn	45
			6.4.4	Departementets vurdering	47
3	Bakgrunnen for lovforslagene	8	7	Fjernavhør i straffesaker	49
3.1	Straffeprosessutvalgets NOU 2016: 24	8	7.1	Gjeldende rett	49
			7.1.1	Straffeprosessloven	49
			7.1.2	Midlertidig lov om enkelte tilpasninger i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19	50
3.2	Høringsnotat 7. oktober 2020	10		Straffeprosessutvalgets forslag og forslag i høringsnotatet	51
3.3	Høringsnotat 18. desember 2020 ...	12		Straffeprosessutvalgets forslag	51
3.4	Høringsnotat 9. februar 2022	13		Forslaget i høringsnotatet 18. desember 2020	51
3.5	Generelt om grunnlaget for å fremme forslag om fjernmøter og fjernavhør	13	7.2	Høringsinstansenes syn	51
			7.2.1	Straffeprosessutvalgets forslag	51
			7.2.2	Forslaget i høringsnotatet 18. desember 2020	51
4	Generelt om fjernmøter og fjernavhør i domstolene	15	7.3	Høringsinstansenes syn	51
4.1	Begrepsbruk	15	7.3.1	Straffeprosessutvalgets forslag	51
4.2	Anbefalinger og retningslinjer om fjernmøter og fjernavhør	15	7.3.2	Høringsnotatet 18. desember 2020	52
4.3	Fjernmøter og fjernavhør over landegrensene	15	7.3.3	Supplerende innspill fra sentrale aktører i lys av erfaringen med det midlertidige regelverket	53
5	Svensk og dansk rett	17	7.4	Departementets vurdering	54
5.1	Svensk rett	17	7.4.1	Overordnede synspunkter	54
5.2	Dansk rett	17	7.4.2	Vilkår om at det må være «ubetenkelig»	54
			7.4.3	Andre spørsmål	55
6	Fjernmøter i straffesaker	19	8	Fjernmøter i sivile saker	56
6.1	Hovedforhandlinger og ankeforhandlinger	19	8.1	Gjeldende rett	56
6.1.1	Gjeldende rett	19	8.1.1	Tvisteloven	56
6.1.2	Straffeprosessutvalgets forslag og forslag i høringsnotatet	20	8.1.2	Midlertidig lov om enkelte tilpasninger i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19	58
6.1.3	Høringsinstansenes syn	22		Straffeprosessutvalgets forslag og forslagene i høringsnotatet 18. desember 2020	58
6.1.4	Departementets vurdering	33		Straffeprosessutvalgets forslag	58
6.2	Førstegangsfengslinger	38	8.2	Høringsnotatet 18. desember 2020	59
6.2.1	Gjeldende rett	38		Høringsinstansenes syn	61
6.2.2	Straffeprosessutvalgets forslag og forslag i høringsnotatet	39	8.2.1	Straffeprosessutvalgets forslag	61
6.2.3	Høringsinstansenes syn	39	8.2.2	Høringsnotatet 18. desember 2020	61
6.2.4	Departementets vurdering	42		Høringsinstansenes syn	61
6.3	Fengslingsforlengelser	43	8.3	Straffeprosessutvalgets forslag	61
6.3.1	Gjeldende rett	43	8.3.1	Høringsnotatet 18. desember 2020	62
6.3.2	Straffeprosessutvalgets forslag og forslag i høringsnotatet	43	8.3.2		
6.3.3	Høringsinstansenes syn	43			

8.3.3	Supplerende innspill fra sentrale aktører om erfaringer med de midlertidige reglene og utformingen av permanente regler	66	10.2	Erfaringer med de midlertidige reglene	85
8.4	Departementets vurdering	70	10.3	Forslag i høringsnotatet	85
8.4.1	Overordnede synspunkter	70	10.4	Høringsinstansenes syn	86
8.4.2	Vilkårene for å holde rettsmøter som fjernmøter	71	10.5	Departementets vurdering	88
8.4.3	Partenes uttalerett, ankeadgang og avgjørelsesform	74	11	Strømming fra rettsmøter	90
8.4.4	Rådslagning i saker med meddommere	75	11.1	Gjeldende rett	90
8.4.5	Rettsmøte om muntlig avstemning i Høyesterett	76	11.1.1	Offentlighetsprinsippet	90
8.4.6	Jordskiftelova	76	11.1.2	Retten til privatliv etter Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8	90
8.4.7	Andre spørsmål	77	11.1.3	Personopplysningslovens krav til behandling av personopplysninger	91
9	Fjernavhør i sivile saker	78	11.2	Forslag i høringsnotatet	92
9.1	Gjeldende rett	78	11.3	Høringsinstansenes syn	92
9.1.1	Tvisteloven	78	11.4	Departementets vurdering	95
9.1.2	Midlertidig lov om enkelte tilpasninger i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19	79	11.4.1	Generelt	95
9.2	Straffeprosessutvalgets forslag og forslagene i høringsnotatet 18. desember 2020	79	11.4.2	Nærmere om vilkårene for å kunne strømme fra rettsmøter	95
9.2.1	Straffeprosessutvalgets forslag	79	11.4.3	Krav til behandling av personopplysninger	97
9.2.2	Høringsnotatet 18. desember 2020	80	12	Økonomiske og administrative konsekvenser	99
9.3	Høringsinstansenes syn	81	12.1	Innledning	99
9.3.1	Straffeprosessutvalgets forslag	81	12.2	Nærmere om budsjettmessige virkninger	100
9.3.2	Høringsnotatet 18. desember 2020	81	12.3	Reisetid og reisebelastning	101
9.3.3	Supplerende innspill fra sentrale aktører om erfaringer med de midlertidige reglene og utformingen av permanente regler	82	12.4	Strømming av rettsmøter	102
9.4	Departementets vurdering	83	13	Merknader til de enkelte bestemmelsene	103
10	Forskriftshjemmel om utvidet adgang til fjernmøter for å avhjelpe konsekvenser av utbruddet av covid-19	85	13.1	Endringer i domstolloven	103
10.1	Gjeldende rett	85	13.2	Endringer i straffeprosessloven ...	104
			13.3	Endringer i tvisteloven	107
			13.4	Endringer i jordskiftelova	108
			13.5	Endringer i konfliktrådsloven	109
				Forslag til lov om endringer i straffeprosessloven og tvisteloven mv. (jernmøter og fjernavhør i domstolene mv.)	110

DET KONGELIGE
JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENT

Prop. 97 L

(2021–2022)

Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak)

Endringer i straffeprosessloven og tvisteloven mv. (fjernmøter og fjernavhør i domstolene mv.)

*Tilråding fra Justis- og beredskapsdepartementet 8. april 2022,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Støre)*

1 Proposisjonens hovedinnhold

Justis- og beredskapsdepartementet fremmer i denne proposisjonen forslag til endringer i straffeprosessloven og tvisteloven slik at rettsmøter i domstolene i større utstrekning kan avvikles helt eller delvis digitalt, enten som fjernmøte eller ved fjernavhør. Lovforslaget bygger på det grunnleggende utgangspunktet om at domstolsbehandling i Norge i alminnelighet skal skje i møte med deltakerne fysisk til stede. Samtidig er tiden moden for å gjøre regelverket noe mer fleksibelt enn i dag, for å sørge for en hensiktsmessig, moderne og effektiv domstolsbehandling.

For straffesakene foreslår departementet at rettsmøter kan gjennomføres som fjernmøte dersom det anses «ubetenkelig». Etter forslaget vil det for en rekke viktige rettsmøter i tillegg være et krav om at tiltalte og påtalemyndigheten må samtykke til slik behandling. Dette gjelder hovedforhandlinger i tingretten og ankeforhandlinger i lagmannsretten hvor bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet skal behandles samt rettsmøte ved førstegangs fengsling. For tvistesakene, hvor det allerede er adgang til å gjennomføre

rettsmøter som fjernmøter når det er særskilt bestemt eller partene samtykker, foreslår departementet å fjerne kravet om samtykke. Det foreslås å erstatte vilkåret om partenes samtykke, som gjelder for fjernmøter i blant annet hoved- og ankeforhandlinger, med en generell bestemmelse om at det kan holdes fjernmøte når det er «hensiktsmessig og forsvarlig». I denne vurderingen skal partenes syn normalt tillegges stor vekt. Videre foreslås det at avgjørelsen om å holde fjernmøte i rettsmøter hvor det i dag gjelder et krav om samtykke, skal avsies ved kjennelse i stedet for beslutning hvis noen av partene motsetter seg fjernmøte. I de sakene hvor det skal avsies kjennelse, innebærer dette at avgjørelsen skal begrunnes og at partene kan anke over flere deler av avgjørelsen enn i dag.

Det er en forutsetning for bruk av fjernmøter både i straffesakene og i de sivile sakene at offentligheten og pressen har samme anledning til å følge et rettsmøte som ellers, og at de dermed ikke kan utelukkes i større grad enn det som følger av domstolloven, Grunnloven og den euro-

peiske menneskerettskonvensjon (EMK). For straffesakene er det i tillegg en grunnleggende forutsetning at tiltalte skal gis anledning til å kommunisere fortrolig og uforstyrret med forsvaren.

Fjernavhør benyttes i nokså stor utstrekning allerede, både i straffesakene og tvistesakene. Det foreslås at regelverket forenkles og i større grad gir uttrykk for gjeldende rett. Sett i lys av hvordan reglene om fjernavhør praktiseres i dag, foreslås det også en beskjeden utvidelse. Etter departementets syn bør vilkårene for å gjennomføre fjernavhør i straffesakene være strengere enn i sivile saker. For straffesakene foreslås det derfor at vilkåret for fjernavhør skal være om det er «ubetenkelig», mens det i sivilprosessen foreslås at fjernavhør kan gjennomføres når det er «hensiktsmessig og forsvarlig».

I midlertidig lov om enkelte tilpasninger i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19 er det gitt regler som utvider adgangen til fjernmøter og fjernavhør i sivile saker og straffesaker. Loven opphører å gjelde 1. juli 2022. De permanente endringene som foreslås i denne proposisjonen, vil ikke gi en tilsvarende adgang til å gjennomføre fjernmøter i straffesaker som etter den midlertidige loven. Erfaringen har vist at

pandemien har vært uforutsigbar. For å sikre at de midlertidige reglene som skal ivareta behovet for nødvendige tilpasninger for domstolene kan videreføres eller gjeninnføres, foreslås det her en tidsavgrenset forskriftshjemmel. Dette vil ivareta eventuelle behov for nødvendige tilpasninger for domstolene som følge av pandemien.

I proposisjonen foreslår departementet også en ny § 124 a i domstolloven som klargjør lovgrunnlaget for å kunne strøme rettsmøter offentlig. Forslaget legger til rette for at det på nærmere vilkår kan besluttes strømming, forutsatt at det finnes tilgjengelig teknisk utstyr og ligger innenfor budsjetttrammene som til enhver tid gjelder, men innebærer ingen plikt til å strøme. Etter forslaget kan det bare strømmes fra rettsmøter så langt det ikke gjelder begrensninger i offentligheten, herunder referatforbud. Videre kan det bare strømmes fra rettsmøter så langt hensynet til personvern eller andre hensyn ikke taler avgjørende imot.

Endringene i tvisteloven nødvendiggjør enkelte endringer i jordskiftelova. I proposisjonen foreslås det i tillegg enkelte rettelser i konflikt-rådsløven. Disse forslagene er bare omtalt i merknadene til de enkelte bestemmelsene.

2 Nærmere om de midlertidige endringene i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19

Midlertidige regler som utfyller og supplerer prosessregelverket, har vært i kraft siden 27. mars 2020. Reglene ble først fastsatt i midlertidig forskrift 27. mars 2020 nr. 459 om forenklinger og tiltak innenfor justissektoren for å avhjelpe konsekvensene av utbruddet av covid-19. Reglene ble videreført i midlertidig lov 26. mai 2020 nr. 47 om tilpasninger i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19 mv., som ble supplert med ytterligere midlertidige regler ved endringslov 19. juni 2020 nr. 82. Ved lov 6. november 2020 nr. 125 om forlengelse av midlertidig lov om tilpasninger i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19 mv. ble varigheten til den midlertidige loven forlenget fra 31. oktober 2020

til 1. juni 2021, og ved endringslov 28. mai 2021 nr. 46 ble lovens varighet ytterligere forlenget til 1. desember 2021. De midlertidige reglene som gjaldt adgangen til fjernmøter og fjernavhør ble videreført i midlertidig lov 17. desember 2021 nr. 148 om enkelte tilpasninger i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19, med varighet til 1. juli 2022. Departementet sendte 9. februar 2022 på høring et forslag til en tidsavgrenset forskriftshjemmel, for å kunne videreføre eller gjeninnføre reglene i det midlertidige regelverket som gir utvidet adgang til fjernmøter i straffesakene etter at den midlertidige loven utløper.

3 Bakgrunnen for lovforslagene

3.1 Straffeprosessutvalgets NOU 2016: 24

Regjeringen oppnevnte 20. juni 2014 et utvalg som skulle utarbeide forslag til ny straffeprosesslov (Straffeprosessutvalget). Det fremgår av mandatet punkt 3 at utvalget skulle foreta en alminnelig revisjon av hele straffeprosessloven og legge vekt på å utrede og foreslå lovregler om spørsmål der utvalget selv mente det var behov for reform. Utvalget ble i mandatet punkt 4 nr. 4 eksplisitt bedt om å vurdere regler om bruk av moderne teknologi på alle stadier av en straffesak.

Straffeprosessutvalget avga sin utredning 3. november 2016, jf. NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov. Utredningen ble sendt på høring 5. desember 2015, med høringsfrist 6. juni 2017. Enkelte høringsinstanser fikk utsatt høringsfrist. Departementet mottok mer enn 100 hørings svar med merknader. Utredningen ble sendt til følgende høringsinstanser:

Departementene

Høyesterett
Lagmannsrettene
Tingrettene
Domstoladministrasjonen

Riksadvokaten
Statsadvokatembetene
Generaladvokaten
Krigsadvokatene for Nord-Norge
Krigsadvokatene for Sør-Norge
Den nasjonale enhet for bekjempelse av organisert kriminalitet (Kripos)
Den sentrale enhet for etterforskning og påtale av økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet (Økokrim)
Politidirektoratet
Politiets sikkerhetstjeneste (PST)
Spesialenheten for politisaker

Barneombudet
Brønnøysundregistrene
Datatilsynet

Den rettsmedisinske kommisjon
Direktoratet for forvaltning og ikt (Difi)
Erstatningsnemnda for voldsofre
Finanstilsynet
Folkehelseinstituttet
Forbrukerombudet
Helsedirektoratet
Kompetansesenter for kriminalitetsforebygging
Konkurransetilsynet
Kontoret for voldsoffererstatning
Kontrollutvalget for kommunikasjonskontroll
Likestillings- og diskrimineringsombudet
Medietilsynet
Miljødirektoratet
Nasjonalbiblioteket
Nasjonal kommunikasjonsmyndighet
Norges Bank
Norges forskningsråd
Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter (NIM)
Regjeringsadvokaten
Riksarkivet
Sametinget
Statens Barnehus
Statens helsetilsyn
Statens sivilrettsforvaltning
Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og trygghetstjenester (EOS-utvalget)
Stortingets ombudsmann for Forsvaret
Stortingets ombudsmann for forvaltningen (Sivilombudsmannen)
Stortingets utvalg for rettferdsvederlag
Tilsynsrådet for advokatvirksomhet
Tolldirektoratet

Akademikerne
Amnesty International Norge
Befalets fellesorganisasjon
Den katolske kirke i Norge
Den Norske Advokatforening
Den norske Atlanterhavskomiteé
Den norske Dommerforening
Den norske Forfatterforening
Den norske Forleggerforening
Den norske legeforening

Den norske Helsingforskomité	Norsk Krisesenterforbund
Den norske Revisorforening	Norsk Kvinnesaksforening
Det norske menneskerettighetshuset	Norsk Militærjuridisk Forening
Det Norske Nobelinstitut	Norsk Presseforbund
DIXI Landsforeningen for voldtatte	Norsk Psykologforening
Én Verden	Norsk Redaktørforening
Finans Norge	Norsk Rettsmedisinsk Forening
Finansforbundet	Norsk rikskringkasting (NRK)
Finansieringsselskapenes Forening	Norsk Sykepleierforbund
Flyktningshjelpen	Norsk Telegrambyrå
Folk og Forsvar	Norske Kvinnelige Juristers Forening
Forskerforbundet	Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO)
Framtiden i våre hender	Politiets Fellesforbund
Fritt Ord	Politijuristene
Gatejuristen	Pressens Faglige Utvalg
Greenpeace Norge	Pressens offentlighetsutvalg
Hovedorganisasjonen Virke	Pro Sentret
Human-Etisk Forbund	Prostituertes interesseorganisasjon i Norge
IKT-Norge	Raftostiftelsen
Islamsk Råd Norge	Rettspolitisk forening
Juridisk rådgivning for kvinner (JURK)	Redd Barna
Jushjelpa i Midt-Norge	Senter for seksuelt misbrukte menn
Jussbuss	Selvhjelp for innvandrere og flykninger (SEIF)
Jussformidlingen i Bergen	Statsadvokatenes forening
Jusshjelpa i Nord-Norge	Stine Sofies Stiftelse
Kirkens Nødhjelp	Stiftelsen Fellesskap mot seksuelle overgrep
Kirkerådet	Straffedes Organisasjon i Norge (SON)
Kopinor	Senter mot incest og seksuelle overgrep
Krisesentersekretariatet	Hordaland
Kvinnefronten i Norge	Støttesenteret for fornærmede i straffesaker
Kvinnegruppa Ottar	Støttesenter mot incest Oslo
KUN	Støttesenter mot incest og seksuelle overgrep
Landsforeningen for volds ofre	Troms
Landsforeningen uventet barnedød	Sparebankforeningen i Norge
Landsorganisasjonen i Norge (LO)	Statstjenestemannsforbundet
Leger Uten Grenser	TONO
Markedsforbundet	TV2 AS
Menneskeverd	Verdipapirfondenes forening
MiRA-senteret	Verdipapirforetakenes Forbund
Miljøstiftelsen Bellona	Voksne for Barn
MOT	Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund (YS)
Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress	Det juridiske fakultet ved Universitetet i Bergen
Naturvernforbundet	Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo
Nei til Atomvåpen	Det juridiske fakultet ved Universitetet i Tromsø
Norges Juristforbund	Forsvarets forskningsinstitut
Norges Kvinne- og familieforbund	Forsvarets høyskole
Norges Offisersforbund	Handelshøyskolen BI
Norges Politilederlag	Institutt for Forsvarsstudier
Norges Røde Kors	Institutt for fredsforskning (PRIO)
Norsk barne- og ungdomspsykiatrisk forening	Institutt for kriminologi og rettssosiologi ved
Norsk Fengsels- og Friomsorgsforbund	Universitetet i Oslo
Norsk Folkehjelp	Norges Handelshøyskole
Norsk forening for kriminalreform (KROM)	Norsk senter for menneskerettigheter
Norsk Journalistlag	Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI)

Politi­høgskolen
Senter for rettsinformatikk ved Universitetet i Oslo
Senter for tverrfaglig kjønnsforskning ved
Universitetet i Bergen

3.2 Høringsnotat 7. oktober 2020

Justis- og beredskapsdepartementet sendte 7. oktober 2020 på høring forslag til endringer i tvisteloven, med høringsfrist 4. januar 2021.

Høringsnotatet inneholdt et forslag om strømming av rettsmøter på domstolenes hjemmesider. En slik hjemmel hører naturlig sammen med forslag om utvidet bruk av fjernmøter og fjernavhør i norske domstoler. Forslaget blir derfor fulgt opp i denne proposisjonen.

Høringsnotatet ble sendt til følgende høringsinstanser:

Departementene

Høyesterett
Lagmannsrettene
Tingrettene
Forliksrådene
Arbeidsretten
Jordskifterettene
Utmarksdomstolen for Finnmark
Domstoladministrasjonen

Advokatbevillingsnemnden
Barneombudet
Brønnøysundregistrene
Datatilsynet
Den nasjonale enhet for bekjempelse av organisert og annen alvorlig kriminalitet (Kripas)
Den sentrale enhet for etterforskning og påtale av økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet (Økokrim)
Digitaliseringsdirektoratet
Disiplinærnemnda for advokater
Erstatningsnemnda for voldsofre
Finansklagenemnda
Finanstilsynet
Finnmarkskommisjonen
Folkehelseinstituttet
Forbrukerklageutvalget
Forbrukerrådet
Forbrukertilsynet
Fylkesmennene
Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker
Generaladvokaten
Helsedirektoratet
Innovasjon Norge

Innstillingsrådet for dommere
Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker
Konkurransetilsynet
Kontoret for voldsoffererstatning
Likestillings- og diskrimineringsombudet
Medietilsynet
Miljødirektoratet
Nasjonal kommunikasjonsmyndighet
Norges Bank
Norges forskningsråd
Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM)
Patentstyret
Politidirektoratet
Politidistriktene
Politiets sikkerhetstjeneste (PST)
Regelrådet
Regjeringsadvokaten
Riksadvokaten
Sametinget
Sekretariatet for konfliktrådene
Spesialenheten for politisaker
Statens helsetilsyn
Statens Innkrevingsssentral
Statens lånekasse for utdanning
Statens sivilrettsforvaltning
Statsadvokatene
Stortingets ombudsmann for Forsvaret
Stortingets ombudsmann for forvaltningen (Sivilombudsmannen)
Stortingets utvalg for rettfærdsvederlag
Tilsynsrådet for advokatvirksomhet
Tilsynsutvalget for dommere
Tolldirektoratet
Trygderetten
Utlendingsdirektoratet
Utlendingsnemnda

Fylkeskommunene
Kommunene
Longyearbyen lokalstyre

Akademikerne
Aksjonærforeningen
Amnesty International Norge
Assuranceforeningen Skuld
Debitorforeningen
Den Norske Advokatforening
Den norske Dommerforening
Den norske Helsingforskomité
Den norske legeförening
Den norske Revisorforening
Det Norske Nobelinstitut
Dommerfullmektigforeningen
Finans Norge

Finansforbundet	Norsk Kvinnesaksforening
Finansieringsselskapenes Forening	Norsk militærjuridisk forening
Flyktningshjelpen	Norsk Presseforbund
Folk og forsvar	Norsk psykologforening
Forskerforbundet	Norsk Redaktørforening
Forsvarergruppen av 1977	Norsk sykepleierforbund
Framtiden i våre hender	Norsk telegrambyrå
Fritt ord	Norsk Tjenestemannslag
Gard	Norsk Tollerforbund
Gatejuristen	Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI)
Gjeldsoffer-alliansen	Norske Boligbyggelags Landsforbund
Greenpeace Norge	NRK
Hovedorganisasjonen Virke	Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO)
Husbanken	OBOS
ICJ-Norge	Politiets Fellesforbund
InkassoPartner AS	Politijuristene
Islamsk Råd Norge	Posten Norge
Juridisk rådgivning for kvinner (JURK)	Pressens Faglige Utvalg
Jussbuss	Pressens offentlighetsutvalg
Jussformidlingen i Bergen	Raftostiftelsen
Jusshjelpa i Nord-Norge	Rettspolitisk forening
Kirkerådet	Samarbeidsutvalget for forliksråd og namsmenn
Kommunalbanken AS	Selvhjelp for innvandrere og flykninger (SEIF)
Kompetansesenter for kriminalitetsforebygging	Sparebankforeningen i Norge
Kreditorforeningen Midt-Norge	Statsadvokatenes forening
Kreditorforeningen Sør	Statstjenestemannsforbundet
Kreditorforeningen Vest	Stiftelsen menneskerettighetshuset
Kreditorforeningen Øst	Stine Sofies Stiftelse
KS	Straffedes organisasjon i Norge (SON)
KUN – senter for kunnskap og likestilling	Støttesentrene for kriminalitetsutsatte (SKU)
Kvinnefronten i Norge	Tekna
Kvinnegruppa Ottar	Tomtefesterforbundet
Landsforeningen for voldsofre	Transparency International Norge
Landsforeningen uventet barnedød	Transportbrukernes fellesorganisasjon
Landsorganisasjonen i Norge (LO)	TV2 AS
Leger Uten Grenser	Verdipapirfondenes forening
Lindorff AS	Verdipapirforetakenes Forbund
Markedsforbundet	Verdipapirsentralen
Miljøstiftelsen Bellona	Virke Inkasso
MOT	Voksne for barn
Naturvernforbundet	Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund
NHO – Sjøfart	
Nordisk skibsrederforening	Forsvarets forskningsinstitutt
Norges Bilbransjeforbund	Forsvarets høyskole
Norges Eiendomsmeglerforbund	Handelshøyskolen BI
Norges Huseierforbund	Høgskulen i Volda
Juristforbundet	Høyskolen Kristiania
Norges kemner- og kommuneøkonomers forbund	Institutt for Forsvarsstudier
Norges Kreditorforbund	Institutt for fredsforskning (PRIO)
Norges Kvinne- og familieforbund	Institutt for kriminologi og rettssosiologi ved
Norges Offisersforbund	Universitetet i Oslo
Norges Rederiforbund	NLA Høgskolen
Norges Røde Kors	Nord universitet
Norsk barne- og ungdomspsykiatrisk forening	Norges Handelshøyskole
Norsk journalistlag	Norges miljø- og biovitenskapelige universitet

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
 OsloMet Storbyuniversitet
 Politihøgskolen
 Samisk høgskole
 Senter for rettsinformatikk ved Universitetet i Oslo
 Senter for tverrfaglig kjønnsforskning ved
 Universitetet i Bergen
 Universitetet i Agder
 Universitetet i Bergen
 Universitetet i Oslo
 Universitetet i Stavanger
 UiT – Norges arktiske universitet

Politidirektoratet
 Politidistriktene
 Politiets sikkerhetstjeneste (PST)
 Regjeringsadvokaten
 Riksadvokaten
 Samarbeidsutvalget for forlikråd og namsmenn
 Sametinget
 Sekretariatet for konfliktrådene
 Spesialenheten for politisaker
 Statens barnehus
 Statens innkrevningssentral
 Statens sivilrettsforvaltning
 Statsadvokatembetene
 Statsforvalterne
 Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-,
 overvåkings- og trygghetstjenester
 (EOS-utvalget)
 Stortingets ombudsmann for forvaltningen
 (Sivilombudsmannen)

3.3 Høringsnotat 18. desember 2020

Justis- og beredskapsdepartementet sendte 18. desember 2020 på høring forslag til endringer i prosesslovgivningen på bakgrunn av erfaringer med reglene i midlertidig lov om tilpasninger i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19 mv. Høringsfristen var 26. januar 2021. Høringsnotatet ble sendt til følgende høringsinstanser:

Departementene

Høyesterett
 Lagmannsrettene
 Tingrettene
 Jordskifterettene
 Domstoladministrasjonen

Barneombudet
 Brønnøysundregistrene
 Datatilsynet
 Den nasjonale enhet for bekjempelse av organisert kriminalitet (Kripos)
 Den sentrale enhet for etterforskning og påtale av økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet (Økokrim)
 Digitaliseringsdirektoratet
 Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ)
 Forbrukerklageutvalget
 Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker
 Generaladvokaten
 Husleietvistutvalget
 Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker
 Kontoret for voldsoffererstatning
 Krigsadvokatene for Nord-Norge
 Krigsadvokatene for Sør-Norge
 Nasjonal kommunikasjonsmyndighet
 Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM)
 Parkeringsklagenemnda

Akademikerne
 Amnesty International Norge
 Den Norske Advokatforening
 Den norske Dommerforening
 Den norske Helsingforskomité
 Dommerfullmektigforeningen
 Forsvarergruppen av 1977
 Gatejuristen
 ICJ-Norge
 Juridisk rådgivning for kvinner (JURK)
 Juristforbundet
 Jussbuss
 Jussformidlingen i Bergen
 Jusshjelpa i Nord-Norge
 Landsforeningen for voldsofre
 Landsorganisasjonen i Norge (LO)
 Norsk Journalistlag
 Norsk Presseforbund
 Norsk Redaktørforening
 Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO)
 Politiets Fellesforbund
 Politijuristene
 Posten Norge
 Pressens offentlighetsutvalg
 Rettspolitisk forening
 Røde Kors
 Statsadvokatenes forening
 Stine Sofies Stiftelse
 Straffedes organisasjon i Norge (SON)
 Støttesentrene for kriminalitetsutsatte (SKU)
 Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund

Det juridiske fakultet ved Universitetet i Bergen
 Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo
 Det juridiske fakultet ved Universitetet i Tromsø

3.4 Høringsnotat 9. februar 2022

Justis- og beredskapsdepartementet sendte 9. februar 2022 på høring forslag til en endring i straffeprosessloven for å sikre hjemmel for at reglene i midlertidig lov om enkelte tilpasninger i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19 kan videreføres eller gjeninnføres etter 1. juli 2022. Høringsfristen var 23. februar 2022. Høringsnotatet ble sendt til følgende høringsinstanser:

Departementene

Høyesterett
Lagmannsrettene
Tingrettene
Jordskifterettene
Domstoladministrasjonen

Barneombudet
Brønnøysundregistrene
Datatilsynet
Den nasjonale enhet for bekjempelse av organisert kriminalitet (Kripis)
Den sentrale enhet for etterforskning og påtale av økonomisk kriminalitet og miljøkriminalitet (Økokrim)
Digitaliseringsdirektoratet
Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ)
Forbrukerklageutvalget
Fylkesnemndene for barnevern og sosiale saker
Generaladvokaten
Husleietvistutvalget
Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker
Kontoret for voldsoffererstatning
Krigsadvokatene for Nord-Norge
Krigsadvokatene for Sør-Norge
Nasjonal kommunikasjonsmyndighet
Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM)
Parkeringsklagenemnda
Politidirektoratet
Politidistriktene
Politiets sikkerhetstjeneste (PST)
Regjeringsadvokaten
Riksadvokaten
Samarbeidsutvalget for forlikråd og namsmenn
Sametinget
Sekretariatet for konfliktrådene
Spesialenheten for politisaker
Statens barnehus
Statens innkrevingssentral
Statens sivilrettsforvaltning

Statsadvokatembetene
Statsforvalterne
Stortingets kontrollutvalg for etterretnings-, overvåkings- og trygghetstjenester (EOS-utvalget)
Stortingets ombud for kontroll med forvaltningen (Sivilombudet)

Akademikerne
Amnesty International Norge
Den Norske Advokatforening
Den norske Dommerforening
Den norske Helsingforskomité
Dommerfullmektigforeningen
Forsvarergruppen av 1977
Gatejuristen
ICJ-Norge
Juridisk rådgivning for kvinner (JURK)
Juristforbundet
Jussbuss
Jussformidlingen i Bergen
Jusshjelpa i Nord-Norge
Landsforeningen for voldsofre
Landsorganisasjonen i Norge (LO)
Norsk Journalistlag
Norsk Presseforbund
Norsk Redaktørforening
Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO)
Politiets Fellesforbund
Politijuristene
Posten Norge
Pressens offentlighetsutvalg
Rettspolitisk forening
Røde Kors
Statsadvokatenes forening
Stine Sofies Stiftelse
Straffedes organisasjon i Norge (SON)
Støttesentrene for kriminalitetsutsatte (SKU)
Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund

Det juridiske fakultet ved Universitetet i Bergen
Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet ved Universitetet i Tromsø

3.5 Generelt om grunnlaget for å fremme forslag om fjernmøter og fjernavhør

Departementet har merket seg at flere sentrale aktører har uttalt at det er grunn til å utrede videre hvordan det midlertidige regelverket skal følges opp, og at det må foretas en grundig høring av et gjennomarbeidet lovforslag før departementet kan fremme forslag til endringer på dette

området. Særlig gjelder dette straffeprosessen, hvor sterke rettssikkerhetshensyn gjør seg gjeldende. Dette er blant annet også kommentert i «Bruk av fjernmøteteknologi i straffesaker – i fortid, koronatid og fremtid» av Ørnulf Øyen, Lov og Rett nr. 10 i 2021.

Departementet har forståelse for innspillene, men mener at Straffeprosessutvalgets forslag,

som var underlagt en bred høring, og som utfylles og suppleres av høringene knyttet til regler om fjernmøter og fjernavhør i det midlertidige regelverket, gir et godt grunnlag for å fremme forslag til lovendringer. Utgangspunktet skal fortsatt være at domstolsbehandling i Norge skjer fysisk i møte. Samtidig er det grunn til å utvide muligheten noe for en digital gjennomføring av sakene.

4 Generelt om fjermøter og fjernavhør i domstolene

4.1 Begrepsbruk

Rettsmøter holdes som hovedregel med dommeren, partene og prosessfullmektigene fysisk til stede på samme sted. Med rettsmøter menes de møter som domstolene holder til forhandling mellom parter eller for å avhøre parter, vitner eller sakkyndige eller for å undersøke realbevis, eller som loven ellers betegner som rettsmøter, jf. domstoloven § 122 første ledd.

I noen tilfeller kan imidlertid rettsmøter holdes som møter hvor ikke alle deltakerne er til stede på samme sted, men noen eller alle deltar ved hjelp av fjernmøteteknikk, for eksempel som telefon- eller videomøter, såkalte fjernmøter. Fjernmøte i denne sammenheng er et rettsmøte der ikke alle deltakere befinner seg fysisk til stede på samme sted. Lyd- og bildeoverføring, eventuelt bare lydoverføring, benyttes for deltakere som ikke er til stede.

På samme måte gjennomføres avhør i domstolene som hovedregel ved at den som skal avhøres, er fysisk til stede og forklarer seg direkte for den dømmende rett. Avhør kan også foretas ved hjelp av fjernmøteteknikk, som såkalte fjernavhør. Fjernavhør kan foretas med lyd- og bildeoverføring eller bare med lydoverføring. I straffesaker kan avhør av fornærmede, vitner eller sakkyndige gjennomføres ved fjernavhør. I sivile saker kan avhør av parter gjennomføres som fjernavhør.

4.2 Anbefalinger og retningslinjer om fjermøter og fjernavhør

---

En arbeidsgruppe nedsatt av European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) presenterte sitt forslag til retningslinjer for bruk av videokonferanseløsninger i domstolene i juni 2021, se «Guidelines on videoconferencing in judicial proceedings».

Rapporten angir noen overordnede retningslinjer for bruk av videokonferanseutstyr i domstolene. Det rettslige grunnlaget som retningslinjene bygger på, er EMK artikkel 6 og konven-

sjonen om personvern i forbindelse med elektronisk databehandling av personopplysninger ETS nr. 108. Rapporten er inndelt med en generell del som gjelder alle typer rettsmøter, med tillegg av enkelte kommentarer rettet til straffesakene. Deretter følger en del om tekniske og organisatoriske krav for bruk av videokonferanser. Det anbefales at statene skal etablere et rettslig rammeverk for å avholde rettsmøter som fjernmøte, og det tas som utgangspunkt at retten skal ta stilling til spørsmålet ved en konkret vurdering av om det er «reasonable og appropriate» i den enkelte sak. Videre uttales det generelt at partene bør få uttale seg om spørsmålet, og at avgjørelsen om fjernmøte må kunne overprøves. Om straffesaker uttales at fjernmøte må oppfylle et legitimt formål, utover de rettsmøtetyper hvor det etter loven følger at tiltalte må samtykke for å kunne benytte fjernmøte. Et annet viktig forhold som retten må legge til rette for, er tiltaltes rett til uforstyrret kommunikasjon med sin forsvarer. Retten må også forberede partene på hvordan slike fjernmøter vil bli gjennomført, og ta ansvar for at den tekniske løsningen fungerer som den skal. Deresom det oppstår uregelmessigheter, må retten gripe inn og eventuelt utsette saken.

Domstoladministrasjonen har informert om at det ikke er utarbeidet egne retningslinjer for bruk av fjernmøter og fjernavhør i domstolene.

Høyesterett har utarbeidet et supplement til Advokatveiledningen med retningslinjer for gjennomføring av rettsmøter som fjernmøte og skriftlig behandling i Høyesterett, som ligger på Høyesteretts hjemmeside.

4.3 Fjernmøter og fjernavhør over landegrensler

Det er en rekke instanser som har påpekt at det er behov for klargjøring av reglene når det gjelder spørsmål om norske domstolars bruk av fjernmøter eller fjernavhør med deltakere som oppholder seg i utlandet. Behovet for avklaring gjelder også der det er utenlandske domstoler som skal avhøre eller gjennomføre saker med

nordmenn eller personer som oppholder seg i Norge.

Spørsmål som knytter seg til slike grenseoverskridende fjernmøter og fjernavhør – både i sivile

saker og straffesaker – er til behandling i departementet.

5 Svensk og dansk rett

5.1 Svensk rett

I svensk rett er det gitt generelle regler om bruk av fjernmøteteknikk i sivile saker og straffesaker i rättegångsbalken. Lovens utgangspunkt er at fjernmøter kan holdes i alle saker. I forarbeidene forutsettes det likevel at fjernmøter ikke bør brukes i strid med partenes vilje, se Prop. 2004/05:131 punkt 5.1.4 side 95. Det kan likevel gjøres unntak fra utgangspunktet om samtykke, for eksempel ved fengslingsforlengelser hvor betydningen av at parten er i retten ikke står i forhold til kostnadene eller ulempene ved slik deltakelse for øvrig, jf. Prop. 2004/05:131 punkt 5.1.4 side 95.

Ved vurderingen av om det kan holdes fjernmøte, skal retten særlig se hen til kostnadene eller ulempene ved fysisk tilstedeværelse, om deltakeren føler på en særlig frykt for å være til stede i retten, om det kan antas at noen som skal delta i rettsmøtet utsettes for press, eller om fjernmøte er nødvendig av sikkerhetsgrunner, jf. 5 kap. 10 § rättegångsbalken. Det kan imidlertid ikke holdes fjernmøte dersom det vil være betenkelig sett hen til betydningen av tilstedeværelse og øvrige omstendigheter, jf. samme sted. Den som deltar i et rettsmøte ved fjernmøteteknikk, skal anses som til stede i retten, jf. samme sted.

Fjernavhør kan besluttes når det ikke er betenkelig med hensyn til betydningen og arten av vitnemålet og øvrige omstendigheter, jf. 5 kap. 10 §.

I 5 kap. 12–14 §§ rättegångsbalken er det gitt regler om lyd- og bildeoverføring av forhandlingene til andre lokaler og rettssaler og så videre.

5.2 Dansk rett

I dansk rett er det gitt mer detaljerte regler om fjernmøter og fjernavhør enn i svensk rett. Reglene er samlet i retsplejeloven for sivile saker og straffesaker, men det er gitt regelsett for ulike instanser og sakstyper.

Det følger av retsplejeloven § 32 c at den som deltar i et rettsmøte med fjernmøteteknikk, skal anses som deltaker på samme måte som ved frem-

møte i retten. Det er også gitt en generell bestemmelse om at bruk av tolk etter nærmere regler kan skje ved fjernmøteteknikk, se retsplejeloven § 149, stk. 7.

I sivile saker kan fjernmøter brukes i forberedende møter i første instans (retsplejeloven § 353, stk. 6), hovedforhandling i første instans (§ 365, stk. 4 og 5) og ankeforhandling (386 a) eller forberedende møte før ankeforhandling (§ 378, stk. 3). Etter § 365, stk. 4 kan for eksempel retten tillate at en part som er representert i retten, deltar i hovedforhandlingen ved fjernmøteteknikk, med mindre slik deltakelse er uhen-siktsmessig. Det er gitt særlige regler for prøving av administrativt bestemt frihetsberøvelse (§ 470, stk. 4) og utlegg og tvangsfullbyrdelse av andre krav enn pengekrav (§ 506).

I straffesaker kan retten tillate at en siktet deltar i rettsmøte ved hjelp av fjernmøteteknikk med bildeoverføring, dersom siktedes tilstedeværelse ikke er nødvendig, jf. retsplejeloven § 748 a, stk. 1. I så fall skal en eventuell forsvarer delta i rettsmøtet på samme sted som siktede, med mindre retten finner det ubetenkelig at forsvareren i stedet møter i retten. Etter stk. 3 kan retten tillate at forsvareren deltar i et rettsmøte ved fjernmøteteknikk med bilde dersom det er forsvarlig og siktede ikke deltar i rettsmøtet. Etter stk. 4 gjelder det samme for påtalemyndigheten (anklageren) dersom vilkårene i stk. 3 er oppfylt. Det er likevel forutsatt at førstegangsfengslinger (såkalte «grundlovsforhør», hvor politiet begjærer varetektsfengsling) skal holdes med fysisk tilstedeværelse. Rettsmøter om fengslingsforlengelser, unntatt rettsmøter hvor det første gang skal tas stilling til forlengelse av en varetektsfengsling, kan derimot holdes som fjernmøter med bildeoverføring hvis retten finner det ubetenkelig sett hen til formålet med rettsmøtet og sakens øvrige omstendigheter (§ 748 b, stk. 1). Siktede skal som hovedregel være til stede i et rettsmøte om forlengelse av fengslingsfristen, men fremstilling kan unnlates når siktede gir avkall på retten til å bli fremstilt, eller retten unntaksvis finner at fremstilling vil være forbundet med uforholdsmessige vanskeligheter, se Lars Lindencrone Petersen og

Erik Werlauff: Dansk retspleje (8. utgave, København 2020) side 741. Tilståelsessaker kan, når vilkårene for tilståelsespådommelse etter § 831, stk. 1 er oppfylt, holdes som fjernmøter hvis det ikke er nødvendig med oppmøte og saken gjelder spørsmål om bøter eller fengsel inntil 1 år, konfiskering, rettighetstap, tvangsbøter eller erstatning. En eventuell forsvarer skal i så fall delta fra samme sted som siktede, med mindre retten finner det ubetenkelig at han i stedet møter i retten. (§ 831, stk. 8).

Hovedforhandlinger i første instans i straffesaker kan holdes som fjernmøte med bildeoverføring hvis tilstedeværelse ikke er nødvendig og det er spørsmål om å idømme fengsel inntil 1 år, konfiskering, rettighetstap, tvangsbøter eller erstatning. Hvis retten tillater fjernmøte, skal forsvarer delta fra samme sted som tiltalte, med mindre retten finner det ubetenkelig at han i stedet møter i retten (§ 854).

Fjernavhør av vitner er regulert i retsplejeloven § 174. Etter § 174, stk. 2 kan retten bestemme at et vitne skal avgi forklaring ved hjelp av fjernmøteteknikk med bildeoverføring dersom det er hensiktsmessig og forsvarlig, herunder hvis hensynet til vitnet taler for det. I så fall skal vitnet innkalles til å møte på et nærmere angitt sted, jf. § 192. Retten kan beslutte telefonavhør dersom det vil være forbundet med uforholdsmessige vanskeligheter at forklaringen gis i retten eller ved hjelp av fjernmøteteknikk med bildeoverføring, og forklaring over telefon er forsvarlig, se § 174, stk. 3. Vitnet kan pålegges å være tilgjengelig for opprettelse av kontakt gjennom fjernmøteteknikk på en nærmere angitt måte, og § 175 om innkalling til møter gjelder tilsvarende. Reglene om vitneavhør gjelder langt på vei tilsvarende i fjernmøter.

6 Fjernmøter i straffesaker

6.1 Hovedforhandlinger og ankeforhandlinger

6.1.1 Gjeldende rett

6.1.1.1 *Straffeprosessloven*

Straffeprosessloven inneholder ikke i dag noen generell hjemmel som åpner for at hovedforhandlinger og ankeforhandlinger i straffesaker kan avholdes som fjernmøte.

Det følger av straffeprosessloven § 280 at tiltalte skal være til stede under forhandlingen inntil dom er avsagt. Retten kan likevel tillate ham å fjerne seg når han har gitt forklaring. Forlater han rettsstedet uten tillatelse, kan forhandlingen fortsette såfremt hans nærvær ikke finnes nødvendig for sakens opplysning.

Det følger av straffeprosessloven § 281 at i saker om straffbar handling hvor påtalemyndigheten ikke vil påstå idømt fengsel i mer enn ett år, kan hovedforhandling fremmes selv om tiltalte ikke er til stede, såfremt hans nærvær ikke finnes nødvendig for sakens opplysning, og tiltalte enten: 1) har samtykket i at saken behandles i hans fravær, 2) er uteblitt uten at det er opplyst eller sannsynliggjort at han har gyldig fravær eller 3) er unnveket etter at tiltalebeslutningen er forkynt for ham.

For fornærmede og etterlatte er retten til å være til stede i rettsmøte regulert i straffeprosessloven § 93 c, med en særregel i andre ledd om fjernmøter. Retten kan beslutte at fornærmede, etterlatte og deres representanters deltakelse skal skje ved fjernmøte eller ved at de mottar lyd- og bildeoverføring fra rettslokalet på nærmere angitt sted, dersom antallet fornærmede og etterlatte gjør at gjennomføring av rettsmøtet ellers ville medføre uforholdsmessige omkostninger eller vil måtte skje i lokale som ellers ikke er egnet. Før beslutning om at deltakelse skal skje som nevnt, skal de fornærmede og etterlatte, eller deres representanter, og forsvareren gis anledning til å uttale seg.

Straffeprosessloven åpner i dag for fjernmøter med bildeoverføring på nærmere vilkår ved fengslingsforlengelser etter § 183 fjerde ledd og i tilstå-

elsessaker etter § 248 fjerde ledd. For de få saks typene hvor straffeprosessloven åpner for fjernmøte, er det gitt en nærmere regulering av hvordan slike møter skal avholdes i forskrift om fjernmøter og fjernavhør i straffesaker 12. august 2011 nr. 835. Etter forskriften § 1 skal fjernmøter gjennomføres ved at de aktørene som ikke er fysisk til stede i domstolen, deltar i rettsmøtet ved bruk av videokonferanseteknikk fra det stedet der vedkommende er pålagt å befinne seg. Videre er det bestemt i andre ledd at deltakelse i fjernmøte fortrinnsvis skal skje fra domstol, politistasjon, lensmannskontor eller fra fengsel. Deltakelse kan også foregå fra sykehus, sykehjem, pleiehjem eller aldershjem dersom det er nødvendig av helsemessige årsaker og finnes hensiktsmessig. Når retten finner det ubetenkelig, kan deltakelse skje fra annet sted. Departementets inntrykk er at det normalt blir vurdert som ubetenkelig med deltakelse fra andre steder.

Det følger også av EMK artikkel 6 at tiltalte i straffesaker har rett til å være til stede under rettergangen. I Jon Fridrik Kjølbro: Den Europæiske Menneskerettighedskonvention – for praktikere (5. utgave, København 2020) side 645 uttales følgende om bruk av fjernmøter:

«Tiltaltes mulighet for at være til stede under domsforhandlingen ved hjelp af *videokonferance* er ikke i sig selv i strid med konventionen, men det forudsætter, at det varetager legitime formål og gennemføres på en måde, der respekterer forsvarrets rettigheder.»

Videre uttales det på side 761:

«Hvis tiltaltes deltagelse i straffesagen og kommunikationen med forsvareren sker ved hjelp af *videokonferance* eller tilsvarende, er det et krav, at tiltalte sikres adgang til fortrolig kommunikation med forsvareren.»

Det er videre et helt grunnleggende prinsipp både etter Grunnloven § 95 og EMK artikkel 6 at rettergangen skal være offentlig. Dette gjelder både i straffesaker og sivile saker. Offentlighet i

rettspleien er en forutsetning for å sikre allmennhetens tillit til domstolsbehandlingen. Det følger av EMDs praksis at rettsmøter bare kan holdes for lukkede dører dersom sakens omstendigheter gjør det «strengt påkrevet», se Jon Fridrik Kjølbro: Den Europæiske Menneskerettigheds-konvention – for praktikere (5. utgave, København 2020) side 635. I Grunnloven § 100 femte ledd er det også inntatt at alle har rett til å følge forhandlinger i rettsmøte, men likevel slik at det i lov kan settes begrensninger av hensyn til personvern og andre tungtveiende grunner. Videre følger det av domstoloven § 124 første ledd at rettsmøter er offentlige og forhandlingene og rettsavgjørelsene kan gjengis offentlig, hvis ikke annet er bestemt i lov eller av retten i medhold av lov.

Retten til en rettfærdig rettergang etter EMK artikkel 6 innebærer også et krav til likestilling av sakens parter. Dette gjelder som et utgangspunkt både i sivile saker og straffesaker. Partene i saken må i realiteten ha lik anledning til å fremsette sine synspunkter i saken for retten.

6.1.1.2 Midlertidig lov om enkelte tilpasninger i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19

Formålet i lov om enkelte tilpasninger i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19 er etter § 1 å tilrettelegge for en forsvarlig og rettsikker virksomhet i domstolene, politiet og påtalemyndigheten mv. ved å avhjelpe konsekvenser av utbruddet av covid-19.

Det følger av § 3 at retten kan beslutte at rettsmøter helt eller delvis skal holdes som fjernmøter, når det er «nødvendig og ubetenkelig». Det bør særlig legges vekt på sakens karakter og siktedes rettigheter, og siktede skal sikres adgang til fortrolig kommunikasjon med sin forsvarer under møtet. Bestemmelsen gjelder for rettsmøter i tingrettene, lagmannsrettene og Høyesterett.

Vilkåret om at fjernmøte må være «nødvendig» skal vurderes på bakgrunn av ulempene ved fysisk oppmøte med hensyn til risikoen for smitte og alternative avhjelpende tiltak, og skal ikke praktiseres strengt, jf. Prop. 94 L (2019–2020) side 25. At fjernmøte i tillegg må være «ubetenkelig», innebærer at retten må foreta en konkret vurdering av om det er forsvarlig å gjennomføre rettsmøtet som fjernmøte. I Prop. 94 L (2019–2020) side 25 er det listet opp flere momenter som det blant annet kan ses hen til i denne vurderingen:

- sakens karakter, herunder varighet og eventuell bevisførsel
- hensynet til partene, eventuelle fornærmede og vitner
- antall involverte deltakere, og hvem deltakerne er
- ulempene med oppmøte
- formålet med møtet
- fjernmøteutstyret, herunder om møtet holdes som telefon- eller videokonferanse
- om møtet holdes helt eller delvis som fjernmøte
- hvor deltakerne kan befinne seg, herunder om deltakelse kan skje fra steder underlagt offentlig kontroll, og i hvilken grad det kan sikres verdige og betryggende rammer for møtet, se til sammenligning forskrift om fjernmøter og fjernavhør § 2 tredje ledd og tvistelovforskriften § 10 andre ledd
- offentlighetens mulighet til å følge saken
- partenes syn.

Opplistingen er ikke uttømmende.

I § 3 andre ledd fremgår det at partene *skal* gis anledning til å uttale seg før retten treffer avgjørelse om fjernmøte. Partenes syn bør i alminnelighet tillegges «betydelig vekt», jf. Prop. 94 L (2019–2020) side 26.

Beslutning om fjernmøte kan ikke ankes, men den kan brukes som ankegrunn ved en senere anke over den materielle avgjørelsen i saken.

6.1.2 Straffeprosessutvalgets forslag og forslag i høringsnotatet

6.1.2.1 Straffeprosessutvalgets forslag

Straffeprosessutvalget avga 3. november 2016 sin utredning NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov. Utvalget foreslo en felles regulering av fjernmøter og fjernavhør for sivile saker og straffesaker i en ny bestemmelse i domstoloven. Utvalget begrunnet en slik felles regulering med at de samme vurderingene i hovedsak gjør seg gjeldende i sivile saker og straffesaker. Det ble foreslått begrensninger i adgangen til å holde fjernmøter i straffesaker i utkastet til ny straffeprosesslov § 31-1.

Forslaget til § 122 a i domstoloven lød:

«Parter, vitner, sakkyndige og andre kan ta del i rettsmøter eller avgi forklaring for retten ved bruk av fjernmøteteknikk når ikke annet er bestemt, og retten finner det hensiktsmessig og forsvarlig. Ved vurderingen skal det særlig legges vekt på betydningen av tilstedeværelse for sakens opplysning, om tilstedeværelse er

uforholdsmessig kostnadskrevende eller byrdefullt i lys av sakens karakter og formålet med rettsmøtet, om gjennomføringen skjer ved overføring av lyd og bilde, eller kun lyd, om vedkommende befinner seg på et sted underlagt offentlige myndigheters kontroll, og partenes syn.

Før retten treffer beslutning etter første ledd, skal partene og andre berørte gis anledning til å uttale seg.

Kongen kan ved forskrift gi nærmere regler om bruk av fjernmøteteknikk etter denne bestemmelsen.»

Forslaget til ny straffeprosesslov § 31-1 lød:

«Behandling i rettsmøte. Fjernmøte

(1) Rettsmøte avholdes når det er angitt i loven, eller retten beslutter det.

(2) Mistenkte kan ikke delta ved bruk av fjernmøteteknikk etter domstolloven § 122 a i rettsmøte som gjelder

- a) fengsling etter § 15-15,
- b) fengslingsforlengelse etter § 15-16, når det er spørsmål om bruk av isolasjon eller det er gått mer enn 12 uker siden fengsling med mistenktes tilstedeværelse, og mistenkte ikke har samtykket til slik deltakelse, eller
- c) hovedforhandling, forenklet behandling eller ankeforhandling der retten skal prøve bevisene under skyldspørsmålet, med mindre tiltalte samtykker, og det er ubetenkelig.

(3) Dersom antallet fornærmede og etterlatte gjør at gjennomføring av rettsmøte ellers vil medføre uforholdsmessige omkostninger eller vil måtte skje i lokale som ikke er egnet, kan retten beslutte at fornærmede, etterlatte og deres representanters deltakelse skal skje ved fjernmøte eller ved at de mottar lyd- og bildeoverføring fra rettslokalet på nærmere angitt sted.»

Straffeprosessutvalget mente at den som avhøres, som hovedregel skal møte direkte for retten. Fysisk oppmøte understreker alvorret i saken, bidrar til en høytidelig ramme og minsker risikoen for avbrudd i forhandlingene. Fysisk oppmøte antas best å sikre sakens opplysning, og en tradisjonell gjennomføring oppfattes som fullstendig og bidrar til forståelse for og tillit til behandlingen. Utvalget viste likevel til at moderne teknologi har gjort fysisk oppmøte mindre viktig enn tidligere.

Det burde etter utvalgets syn gjelde absolutte krav om fysisk oppmøte for mistenkte ved visse

rettsmøter: Ved førstegangsfengslinger, og ved fengslingsforlengelser når det er spørsmål om bruk av isolasjon eller det har gått mer enn tolv uker siden fengsling med mistenktes tilstedeværelse, og mistenkte ikke har samtykket til deltakelse ved fjernmøte. Det samme burde gjelde under hovedforhandling, ved forenklet behandling (som i dag kalles tilståelsesdom) og ved ankeforhandlinger der retten skal prøve bevisene under skyldspørsmålet, med mindre tiltalte samtykker i deltakelse ved fjernmøte og det er ubetenkelig.

En forutsetning for forslaget var at forsvareren som den klare hovedregelen skal være på samme sted som mistenkte, uavhengig av om mistenkte deltar ved fjernmøte eller er til stede i rettssalen. Mistenkte og forsvareren skal i alle tilfeller gis anledning til å kommunisere fortrolig og uforstyrret.

6.1.2.2 Forslaget i høringsnotatet 18. desember 2020

Departementet uttalte følgende i høringsnotatet punkt 6.5.3.3 side 56–57:

«Når det gjelder hoved- og ankeforhandlinger i straffesaker, kan det være naturlig å vurdere om det bør innføres en adgang til generell hjemmel som også åpner for å holde gjennomføring av visse hoved- og ankeforhandlinger i straffesaker som fjernmøter. Det vises her til Straffeprosessutvalgets forslag om at hovedforhandlinger, forenklet behandling eller ankeforhandling hvor retten skal prøve bevisene under skyldspørsmålet, skulle kunne gjennomføres ved bruk av fjernmøteteknikk når tiltalte samtykket til det og det vil være ubetenkelig. [...]

Departementets oppfatning er at fjernmøter er mindre egnet i meddommersaker og i komplekse straffesaker. Det bør imidlertid kunne trekkes et skille mellom meddommersaker hvor meddommerne er til stede sammen med fagdommerne, og hvor meddommerne og fagdommerne sitter adskilt. Betenkelighetene ved å holde fjernmøter hvor meddommerne sitter sammen med fagdommerne, må antas å være mindre enn dersom meddommerne skulle deltatt fra en annen lokasjon enn fagdommerne. Det bør derfor ikke være prinsipielle hindringer fra å gjennomføre meddommersaker som fjernmøter, så lenge fjernmøte vil være forsvarlig og hensiktsmessig. [...]

Når det gjelder forhold som vil være av betydning ved en konkret vurdering av om

fjernmøte eller fjernavhør er forsvarlig, vil departementet særlig trekke fram sakens karakter, herunder kompleksitet, alvorlighetsgrad og varighet, omfanget av bevisførselen, hensynet til sakens opplysning og siktedes rettigheter, herunder om disse ivaretas på en tilfredsstillende måte i et fjernmøte.»

I høringsnotatet ble det også skissert ulike løsninger ved å innta ulike alternative forslag om hvordan en regel om fjernmøte kunne utformes i domstolloven eller straffeprosessloven. Mer generelt ble det vist til at følgende forhold vil måtte være av betydning for vurderingen av gjennomføring av fjernmøte (høringsnotatet punkt 6.5.2.5 side 53–54):

- «← sakens karakter, herunder varighet og eventuell bevisførsel (herunder bevisførselens karakter, behov for å bruke hjelpemidler osv.)
- hensynet til partene, herunder sårbarhet, risikoutsatthet osv., eventuelle fornærmede og vitner
- antall involverte deltakere, og hvem deltakerne er, herunder om de er profesjonelle eller
- ulempene ved oppmøte
- formålet med møtet
- fjernmøteutstyret, herunder om møtet holdes som telefon- eller videokonferanse, jf. blant annet Rt. 2014 side 1292, hvor det uttales at fjernavhør med høykvalitets toveis-kommunikasjon med lyd og bilde vil være en del mindre betenkelig enn rene telefonavhør
- om møtet holdes helt eller delvis som fjernmøte
- hvor deltakerne kan befinne seg, herunder om deltakelse kan skje fra steder underlagt offentlig kontroll, og i hvilken grad det kan sikres verdige og betryggende rammer for møtet, se til sammenligning forskrift om fjernmøter og fjernavhør § 2 tredje ledd og tvistelovforskriften § 10 annet ledd
- offentlighetens mulighet til å følge saken, og domstolens mulighet til å legge til rette for deltakelse i fjernmøter, overføring til andre steder eller overføring til internett
- partenes syn

En grunnleggende forutsetning må være at utstyret for fjernmøter og fjernavhør, i 'begge ender', har den kvalitet som kreves for forsvarlig toveis kommunikasjon, slik at partene kan følge forhandlingene og bli hørt uten tekniske vansker.»

6.1.3 Høringsinstansenes syn

6.1.3.1 Straffeprosessutvalgets forslag

Høringsinstansene er i det vesentlige positive til utvalgets forslag. Dette omfatter blant annet *Agder politidistrikt, Bergen tingrett, Domstoladministrasjonen, Finans Norge, Frostating lagmannsrett, Jussbuss, Nordland statsadvokatembeter, Nord-Troms tingrett, Politidirektoratet, Rettspolitisk forening, Trøndelag statsadvokatembeter, Vestfold og Telemark statsadvokatembeter* og *Øst politidistrikt*.

Frostating lagmannsrett er enig i at hovedregelen fortsatt bør være at den som skal forklare seg, skal møte direkte for retten, samtidig som det må være en viss adgang til å benytte fjernavhør og fjernmøter. *Bergen tingrett* er enig i dette, men påpeker at erfaringene går mer i retning av at fjernmøter er «godt nok» enn «fullgodt».

Vestfold og Telemark statsadvokatembeter støtter at hovedregelen fortsatt bør være at den som skal avhøres, skal møte direkte for retten, men mener at det er mindre betenkelig å utvide bruken av fjernavhør og fjernmøter når man har videooverføringsutstyr, sett hen til at forskjellen mellom fysisk tilstedeværelse og tilstedeværelse gjennom teknologi er mindre nå enn tidligere. Begrensningene som foreslås i adgangen til å gjennomføre rettsmøter som fjernmøte støttes.

Øst politidistrikt mener at det bør legges til rette for utvidet adgang til fjernmøter. *Øst politidistrikt* viser til at ressursene som brukes på fremstillingen, ikke står i et rimelig forhold til rettsikkerhetsgevinstene ved personlig oppmøte. Mange patruljer benyttes til rene transportoppdrag med påfølgende tilstedeværelser i til dels lange rettsmøter. I saker hvor det er flere mistenkte som skal fremstilles fortløpende, må det ofte brukes mange polititjenestemenn for å hindre informasjonsutveksling med fare for bevisforspillelse. I saker med alvorlig volds- eller gjengkriminalitet må politiet også ofte av rene sikkerhetshensyn sette inn betydelig ressurser. Denne ressursbruken strider mot målsettingen om en mer tilgjengelig, effektiv og bedre polititjeneste. *Øst politidistrikt* er likevel enig med utvalget i at det i enkelte tilfeller er viktig å pålegge den mistenkte å være til stede i retten. *Øst politidistrikt* er også enig i at retten for øvrig bør ha en skjønnsmessig adgang til å beslutte hvorvidt det skal avholdes rettsmøte etter de vurderingene som følger av forslaget til § 122 a i domstolloven.

Domstoladministrasjonen støtter forslaget om at fjernavhør eller fjernmøter skal kunne gjennomføres når det er «hensiktsmessig og forsvarlig». *Domstoladministrasjonen* fremholder at

partenes rett til å uttale seg om spørsmålet ikke må bli forstått som et krav om samtykke, og at dette bør presiseres i forarbeidene. Domstoladministrasjonen mener at utvalget burde gått lenger i retning av digitalisering og teknologi-baserte løsninger. Domstoladministrasjonen er kritiske til forslaget når det gjelder hovedforhandling og ankeforhandling dersom bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet skal vurderes. Domstoladministrasjonen mener at begrunnelsen for fysisk tilstedeværelse står sterkest i disse rettsmøtene, men er kritiske til at dette stilles opp som et absolutt krav. Etter Domstoladministrasjonens syn ville det ha vært mer hensiktsmessig å kreve at tiltalte er fysisk til stede med mindre retten finner det ubetenkelig at vedkommende deltar ved fjernmøteteknologi. Domstoladministrasjonen fremhever viktigheten av at fjernmøteteknologien integreres i de samme tekniske løsningene som for opptak. *Kripos* er i sitt høringssvar også inne på at utvalgets forslag ikke går langt nok, særlig knyttet til varetektsfengslinger.

Videre bemerker *Domstoladministrasjonen* at tolker brukes i stort omfang i straffesaker. En naturlig forståelse av utvalgets forslag til regel om fjernmøter tilsier at fjerntolking, ved at tolken deltar på fjernmøte, omfattes. Dersom departementet mener at det er rettslig tvil om hvorvidt fjerntolking er omfattet av regelen om fjernmøte, bør det foretas en endring slik at eventuell tvil fjernes. Alternativt bør spørsmålet avklares i forarbeidene.

Møre og Romsdal politidistrikt uttaler at gjeldende høyesterettspraksis om fjernmøter og fjernavhør fremstår mer hensiktsmessig enn forslaget.

6.1.3.2 Forslaget i høringsnotatet 18. desember 2020

Det er en rekke høringsinstanser som har uttalt seg om forslaget, og hovedinntrykket er at instansene er positive til at det gjøres permanente endringer for å legge til rette for økt bruk av fjernmøter. Vurderingene og de overordnede forslagene støttes i hovedsak av blant annet *Agder lagmannsrett, Asker og Bærum tingrett, Bergen tingrett, Borgarting lagmannsrett, Dommerforeningen, Domstoladministrasjonen, Eidsivating lagmannsrett, Fredrikstad tingrett og Halden tingrett, Frostating lagmannsrett, Gulating lagmannsrett, Hålogaland lagmannsrett, Oslo byfogdembete, Oslo politidistrikt, Oslo statsadvokatembeter, Oslo tingrett, Politidirektoratet, Nordland politidistrikt, Rogaland statsadvokatembeter, Statsadvokatenes forening, Stine Sofies Stiftelse, Sør-Trøndelag og Fosen tingrett, Økokrim og Øst politidistrikt.*

Det er også enkelte høringsinstanser som har et annet syn. *Riksadvokaten* uttaler at høringsnotatet legger et godt grunnlag for videre arbeid med temaene, men at reglene må utredes videre. *Advokatforeningen* er også av det syn at reglene må utredes grundig før det kan fremmes forslag til permanent ordninger på straffeprosessens område. *Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM)* og *Norsk Presseforbund* er særlig opptatt av spørsmål knyttet til offentlighet.

Domstoladministrasjonen mener at en fleksibel hjemmel for bruk av fjernmøteløsninger bør videreføres i permanent lovgivning, og uttaler følgende:

«Regelverket bør åpne for bruk av fjernmøteløsninger når dette er hensiktsmessig og forsvarlig i den enkelte sak. Det må ligge som en forutsetning at den møteform som velges i den enkelte sak, på tilfredsstillende måte må ivareta prosessuelle og rettssikkerhetsmessige grunnprinsipper. En absolutt forutsetning må være at gjennomføringen er forsvarlig og hensiktsmessig. Hvorvidt fjernmøteformen vil være forsvarlig og hensiktsmessig, vil bero på mange ulike variabler som kan gjøre seg mer eller mindre gjeldende fra sak til sak. Vi er derfor av den oppfatning at hjemmelen for bruk av fjernmøter og fjernavhør bør være generell og gi rom for fleksibilitet. Dersom man regulerer mer detaljert hvilke sakstyper, rettsmøtetyper og avhør som kan og ikke kan gjennomføres ved bruk av fjernmøteløsninger, eller oppstiller generelle og absolutte vilkår for bruk av fjernmøteløsninger, vil regelverket kunne stå i veien for den mest hensiktsmessige gjennomføringsformen i konkrete tilfeller der slik gjennomføring ville vært ønskelig og forsvarlig.»

Høringsinstansen har inntrykk av at erfaringene ved bruken av fjernmøteløsninger i domstolene i medhold av midlertidig lov i all hovedsak har vært positive, men uttaler følgende om tekniske utfordringer, ustabile nettforhold, mangelfullt tilpassede løsninger og lite trening i bruken av de tekniske løsningene:

«Det er grunn til å tro at denne typen utfordringer var størst i den første delen av koronaperioden, og at de har avtatt etter hvert. Det har i løpet av 2020 skjedd et massivt løft både utstyrsmessig og med hensyn til oppbygging av den digitale kompetansen i domstolene, og man har etter hvert fått på plass enhetlige forutsetninger og muligheter for bruk av fjern-

møteløsninger fra domstolenes side. Men fortsatt er det en del å gå på, og det pågår derfor et kontinuerlig utviklingsarbeid med de digitale løsningene i domstolene. Ved utformingen av permanent regelverk mener vi det kan legges til grunn at de fleste av de påtalte tekniske utfordringene er løsbare.»

Domstoladministrasjonen kommenterer også kvaliteten på bevisføringen når deltakelse fra parter og vitner skjer gjennom videooverføring:

«Også dette synes til en viss grad å skyldes nevnte tekniske utfordringer mv. Men også andre momenter er nevnt, som for eksempel at forklaringer vil kunne bli mindre sannferdige eller at det blir vanskeligere å vurdere vitners troverdighet når forklaringen gis ved bruk av fjernmøteløsninger sammenlignet med fysisk oppmøte. Det er etter vårt syn vanskelig å si noe generelt om hvorvidt virtuell kontra fysisk deltakelse i retten vil påvirke kvaliteten på bevisførselen og sakens opplysning i negativ retning. Det kan nok tenkes tilfeller der fysisk oppmøte vil være fordelaktig. Med det kan nok også tenkes tilfeller der et vitne snakker friere og derved bidrar til at saken blir bedre opplyst når vitnet slipper å møte i rettssalen. Hvorvidt fjernmøte kontra fysisk oppmøte har en negativ effekt på vitneforklaringers sannferdighet, er vel også et nokså usikkert spørsmål.»

Videre er Domstoladministrasjonen av den oppfatning at samtykke fra partene ikke bør være et absolutt vilkår for å kunne avholde fjernmøte. Partenes syn bør imidlertid tillegges vekt ved rettens vurdering. Vurderingen av når fjernmøte-deltakelse i rettsmøter er forsvarlig og hensiktsmessig, og hvordan gjennomføringen bør skje, er egnet for en konkret vurdering i den enkelte sak. Lovgiver bør likevel gi noen føringer for hvilke momenter som bør hensyntas i denne vurderingen.

Det er etter Domstoladministrasjonens syn fullt mulig å benytte fjernmøter og fjernavhør ved gjennomføringen av rettsmøter samtidig som offentlighetshensynet blir tilstrekkelig ivaretatt. Dette kan skje gjennom møteoffentlighet, strømming eller deltakelse i fjernmøteløsninger. Mulighetene for å ivareta offentlighetsprinsippet bør være et av hensynene som må vektlegges ved beslutningen om rettsmøters gjennomføringsform.

Domstoladministrasjonen peker på at digitale arbeidsmåter i domstolene er et område som vil egne seg for nasjonale veiledere som sikrer en enhetlig behandling av slike spørsmål i dom-

stolene, jf. Domstolkommisjonens uttalelser om utvikling av veiledere i NOU 2020: 11 punkt 22.5.4. En slik veileder vil kunne revideres og oppdateres med jevne mellomrom, og slik sikre at domstolsbehandlingen holder følge med den tekniske utviklingen i domstolene og i samfunnet for øvrig.

Dommerforeningen tar som utgangspunkt at hovedregelen fortsatt må være at rettsmøter gjennomføres som fysiske møter der dommere, parter og vitner alle er til stede i rettssalen. Etter Dommerforeningens syn er det liten grunn til å tro at fjernmøter i stor utstrekning kan erstatte fysiske rettsmøter på permanent basis. Videre uttales:

«Dommerforeningen ser det slik at det er få betenkeligheter ved å gjennomføre rettsmøter som fjernmøte der partene samtykker, forutsatt at hensynet til offentlighet også er ivaretatt [...]. Problemstillingen er derfor om det skal gis hjemmel for at retten kan beslutte at et rettsmøte skal holdes som fjernmøte også der det ikke foreligger samtykke fra (alle) partene.»

I normalsituasjonen vil fjernmøte etter Dommerforeningens syn være mest aktuelt ved rettsmøter der det bare eller nesten bare er profesjonelle aktører. Dommerforeningen mener videre at partenes syn må tillegges stor vekt. I allfall ved hoved- og ankeforhandling bør fjernmøte bare rent unntaksvis kunne besluttes uten partenes samtykke. Det bør fremgå av lovteksten i en generell bestemmelse at det skal foretas en helhetsvurdering, og de mest sentrale momentene bør fremgå av en ikke uttømmende liste over forhold det særlig skal legges vekt på. Høringsinstansen støtter momentlisten på side 53–54 i høringsnotatet.

Dommerforeningen peker på at det er ikke lett å finne egnede generelle kriterier for når fjernmøte kan besluttes. Men dersom det skal utformes en generell hjemmel, medfører kriteriet «nødvendig og ubetenkelig», slik det står i den midlertidige loven, at terskelen blir for høy. På den annen side tar «hensiktsmessig og forsvarlig», som foreslås i høringsnotatet, ikke inn over seg de formåls- og forholdsmessighetsbegrensninger som oppstår dersom fjernmøte reiser menneskerettslige spørsmål. Terskelen blir da for lav. Etter Dommerforeningens syn vil et bedre alternativ være at loven angir et tydelig utgangspunkt om at rettsmøter og avhør skal finne sted med fysisk oppmøte, men at unntak kan gjøres dersom det er «forsvarlig og forholdsmessig». Uansett må avveiningen foretas konkret ut fra omstendighetene i den enkelte sak. Det vil være lite hensikts-

messig og kompliserende å knytte en utvidelse av fjernmøteadgangen til bestemte sakstyper.

Situasjoner der aktøren er frisk nok til å delta, men av ulike grunner ikke kan møte fysisk, kan oppstå ellers. Om man da fortsetter hoved- eller ankeforhandlingen med f.eks. den ene dommeren på et virtuelt møterom, er det formelt et delvis fjernmøte. Etter Dommerforeningens syn bør dette fortsatt være tillatt såfremt retten finner det forsvarlig. Dersom det er en dommer som kommer i denne situasjonen, bør regelverket ta høyde for at man ikke først må møte fysisk for å beslutte slikt fjernmøte, for deretter å kunne dra hjem igjen og delta i fjernmøtet. Dette kan løses ved å ha en bestemmelse om at dersom det i en påbegynt forhandling blir spørsmål å holde forhandlingene helt eller delvis som fjernmøte, kan dette spørsmålet forhandles og avgjøres ved fjernmøte.

Dommerforeningen viser til at siktedes rett til å være til stede er en sentral del av EMK artikkel 6, og dessuten en forutsetning for at siktedes rettigheter etter denne bestemmelsen kan oppfylles, og uttaler:

«Som det redegjøres for i høringsnotatet, er EMK artikkel 6 ikke til hinder for at siktede deltar ved hjelp av fjernmøteteknologi. En forutsetning er imidlertid at siktede kan kommunisere i fortrolighet med sin forsvarer, noe som synes ivare tatt i høringsnotatet. Kriteriene for å beslutte at rettsmøte helt eller delvis skal holdes som fjernmøte er foreslått å være at dette er 'hensiktsmessig og forsvarlig'. Etter Dommerforeningens oppfatning kan dette medføre at beskyttelsen av siktedes rett til – utenom samtykketilfellene – å følge forhandlingene ved å være til stede fysisk i retten, blir for svak. EMK artikkel 6 synes å kreve at en beslutning om at siktede skal følge saken via videokonferanse må ivareta et legitimt formål og gjennomføres på en måte som respekterer siktedes/forsvarets rettigheter, se Kjølbro, Den Europeiske Menneskerettighedskonvensjon – for praktikere, 5. utgave, side 645 med henvisning til praksis. De lovbestemte vilkårene bør således strammes opp, i alle fall for så vidt gjelder bruk av fjernmøte i straffesaker. Etter Dommerforeningens syn bør de lovbestemte vilkårene uttrykkelig vise til at beslutningen må respektere siktedes rettigheter, og dessuten avgrense bruken i straffesaker til de tilfellene hvor særlige grunner taler for å gjennomføre hoved- eller ankeforhandlingen som fjernmøte.

Når det gjelder gjennomføringen av fjernmøter, er Dommerforeningen enig i at fjernmøter der dommerne er til stede i rettsalen er å foretrekke fremfor rene fjernmøter hvor alle aktører og dommere deltar via videomøte. Når smittevern hensyn ikke lenger gjør seg gjeldende, bør dette kunne være hovedregelen. Da kan for så vidt også salen være åpen for publikum og presse slik at disse ikke behøver å delta i videomøtet. På denne måten kan noen av ulempene med offentlige videomøter unngås. Regelen bør imidlertid være fleksibel. [...] Hensynet til å holde rettsmøtene offentlige kan ivaretas uavhengig av hvor dommerne sitter ved at pressen og andre tilhørere kan koble seg på i det virtuelle møterommet.

Dommerforeningen mener også at en beslutning om å gjennomføre rettsmøter som fjernmøter bør begrunnes når det er tvist om det, og at beslutningen må kunne ankes. Dette vil i enkelte saker ha en side til siktedes krav på et effektivt rettsmiddel etter EMK artikkel 13.

Kravet om en offentlig rettergang er ett av de helt grunnleggende prinsippene i EMK artikkel 6, som må ivaretas når offentlige rettsmøter gjennomføres som fjernmøter. De hensyn som kan begrunne utelukkelse av pressen og offentligheten, følger av EMK artikkel 6. Rettsmøter kan bare holdes for lukkede dører dersom det er «strengt påkrevet». En forutsetning for bruk av fjernmøter må være at offentligheten og pressen har anledning til å følge forhandlingene i samme utstrekning som ellers, og ikke utelukkes i større grad enn det EMK artikkel 6 tillater. Dersom dommerne befinner seg i rettsalen under fjernmøtet, vil dette kunne løses ved at rettsbygningen og -salene er åpne for publikum som vanlig.

Dommerne i *Agder lagmannsrett* slutter seg til synspunktene i høringsuttalelsen til Dommerforeningen.

Borgarting lagmannsrett er også på mange punkter enige i Dommerforeningens uttalelse, og uttaler at det er viktig at retten har fleksibilitet i valg av behandlingsmåte. Det er få betenkeligheter ved å gjennomføre rettsmøter som fjernmøte der partene samtykker, forutsatt at hensynet til offentlighet også er ivare tatt. I straffesaker reiser bruk av fjernmøter også konstitusjonelle og menneskerettslige spørsmål. Etter EMDs praksis er bruk av fjernmøteteknologi ved ankeforhandling ikke i seg selv uforenlig med siktedes rett til rettferdig rettergang etter EMK artikkel 6, jf. også Grunnloven § 95. Det må påses at tiltalte har mulighet til å følge forhandlingene og bli hørt

uten tekniske vansker og at tiltalte kan kommunisere effektivt og fortrolig med sin forsvarer.

Borgarting lagmannsrett fremholder at fjernmøter ikke i stor utstrekning kan erstatte fysiske rettsmøter på permanent basis. Videorettsmøte blir ikke det samme som fysisk møte. Borgarting uttaler:

«Våre dommere melder tilbake at de opplever stor forskjell på todimensjonal (på skjerm) og tredimensjonal (fysisk) kommunikasjon. Man går således glipp av en del informasjon når ankeforhandlingen gjennomføres som fjernmøte. Dessuten blir 'flyten' i ankeforhandlingen dårligere. Det er derfor viktig å vurdere nøye om den enkelte sak er egnet for fjernmøte.»

I normalsituasjonen anser Borgarting fjernmøte som mest aktuelt ved rettsmøter der det bare eller nesten bare er profesjonelle aktører. Dette omfatter:

«[...]saksforberedende rettsmøter etter straffeprosessloven § 272 jf. § 274, ankeforhandling ved begrenset anke der bare i begrenset omfang skal avgis forklaringer (typisk ved lovanvendelsesanke eller straffutmålingsanke der bare domfelte skal forklare seg), ved rettsmøte etter straffeprosessloven § 387 og ved rettsmøte til domsavsigelse, jf. straffeprosessloven § 43.»

Borgarting lagmannsrett og Dommerforeningen er enige i at det ikke er lett å finne egnede generelle kriterier for når fjernmøte skal kunne besluttes uten at partene samtykker. Loven bør angi et tydelig utgangspunkt om at rettsmøter og avhør skal finne sted med fysisk oppmøte, men at unntak kan gjøres dersom det er «forsvarlig og forholdsmessig». Uansett må avveiningen foretas konkret ut fra omstendighetene i den enkelte sak. Borgarting lagmannsrett og Dommerforeningen er videre enige om at adgangen til å anke beslutninger om fjernmøte og fjernavhør ikke bør avskjæres som foreslått i høringsnotatet. Borgarting lagmannsrett er også enig i at en forutsetning for bruk av fjernmøter må være at offentligheten og pressen har anledning til å følge forhandlingene i samme utstrekning som ellers, og ikke utelukkes i større grad enn det EMK artikkel 6 tillater.

Borgarting lagmannsrett uttaler:

«Etter vårt syn bør det innføres en generell hjemmel for rettsmøter som helt eller delvis fjernmøte i straffesaker ved samtykke på

samme måte som for sivile saker i tvisteloven § 13-1 tredje ledd. Som nevnt innledningsvis, kan vi ikke se at det er tilstrekkelig grunn til å ha forskjellige regler om dette i de to hovedprosessformene. Vi slutter oss således til forslaget til alternativ regulering i straffeprosessloven i høringsnotatet side 63. En slik bestemmelse kan plasseres i straffeprosessloven kap. 4, og kapitteloverskriften kan endres til 'Rettsmøter og rettsbøker', slik som i tvisteloven kap. 13.»

Eidsivating lagmannsrett støtter høringssvaret fra Borgarting lagmannsrett. *Hålogaland lagmannsrett* slutter seg til uttalelsen fra Borgarting lagmannsrett om at vilkårene «nødvendig og ubetenkelig» bør erstattes med «hensiktsmessig og forsvarlig».

Frostating lagmannsrett uttaler at deres erfaring med fjernmøter og fjernavhør har vært positive, og at det bør legges til rette for at utviklingen ikke reverseres når samfunnet og domstolenes drift går tilbake til det normale. Selv om det for lagmannsrettene er en del saker hvor nok fjernmøter normalt ikke bør benyttes, eksempelvis i meddomsrettssaker, så kan fjernmøte i stor utstrekning benyttes i fagdommersaker i straffesaker. Lagmannsretten mener fjernmøter bør kunne gjennomføres der dette anses «hensiktsmessig og forsvarlig». Det er uansett viktig at det ikke innføres et krav om samtykke fra aktørene, men hensynet til kontradiksjon og forsvarlig behandling tilsier at partene bør gis anledning til å uttale seg. Høringsinstansen mener at det ikke bør være selvstendig ankerett over beslutninger om fjernmøte, siden det vil kunne aktualisere spørsmålet om utsettelse av ankeforhandlingen og ellers generere unødvendig arbeid for domstolen under saksforberedelsen.

Oslo tingrett er enig i at hovedregelen fortsatt bør være at rettsmøter holdes med deltakerne til stede på samme sted, hvis man med deltakere mener rettens medlemmer, advokatene og parter. For vitner kan det stille seg annerledes. Tingretten bemerker videre at fjernmøter er mindre egnet i meddomsrettssaker og i komplekse straffesaker. Fagdommere og meddommere bør ikke sitte adskilt. Om et samtykkekrav uttaler tingretten følgende:

«Det bør imidlertid vurderes å åpne for at tiltalte kan samtykke til eller be om å delta ved bruk av fjernmøteteknologi, hvis det er forsvarlig. Det samme vil kunne være aktuelt for forsvarer og muligens helt unntaksvis aktor. Vi mener det er tilstrekkelig at samtykkevilkåret

skal rette seg mot den som skal delta via fjernmøteteknologi. De øvrige aktører må selvfølgelig høres og deres syn må tillegges betydelig vekt, men finner retten at det er forsvarlig og hensiktsmessig at tiltalte deltar via videolink og tiltalte samtykker, bør ikke andre aktører gis en 'vetorett'.

Videre kommenterer tingretten betenkeligheter ved og utfordringer knyttet til at fjernmøter og fjernavhør gjennomføres når parter oppholder seg på mindre egnede steder, og det uttales følgende:

«Vi tror imidlertid det vil være vanskelig å regulere dette nærmere i lov eller forskrift, utover det Høyesterett har gjort når de har sagt at advokatene må delta fra et uforstyrret lokale. Bestemmelsen i någjeldende forskrift om fjernmøter og fjernavhør § 1 om at deltakelse fortrinnsvis bør skje fra domstol, politistasjon, lensmannskontor eller fra fengsel gir ikke uttrykk for hverken tidligere eller gjeldende praksis. For de fleste vitner vil det være tilfredsstillende at de forklarer seg hjemmefra, fra sitt arbeidssted e.l. Før retten samtykker i at tiltalte deltar via videolink bør det med forsvarer avklares hvor tiltalte skal sitte.»

Gulating lagmannsrett er i all hovedsak enig i de vurderinger departementet viser til av generelle forhold av betydning for bruken av fjernmøte. Samtidig påpekes det at det er tekniske utfordringer som må løses før det innføres permanente endringer i regelverket, for eksempel knyttet til strømming. Lagmannsretten uttaler videre blant annet:

«Vidare må permanente reglar ta omsyn til likevekta mellom partane og særleg sikra at teknologien ikkje gjer at svake parter vert skadelidande. Det siste er truleg det viktigaste omsynet å vera merksam på i eit permanent lovarbeid. Erfaringa vår er at ein ikkje utan vidare kan leggja til grunn at alle som deltek i ei rettssak har teknisk utstyr eller kunnskap til å delta digitalt i eit rettsmøte. Det er difor viktig at permanente reglar tek omsyn til det, og er slik utforma at ingen vert 'overkøyr't teknisk. Det er ikkje nok at domstolen har høg teknisk standard på sitt utstyr. Det må óg sikrast ein tilfredstillande teknisk standard hjå den/dei som deltek eksternt.»

Det påpekes også at reglene om formaning og forsikring bør oppdateres, for eksempel bør per-

soner som deltar digitalt bli pålagt å opplyse om det er andre til stede som kan høre deres forklaring.

Asker og Bærum tingrett uttaler på sin side at reglene om hva som vil være gyldig fravær bør vurderes. I tillegg bør retten i innkallingen pålegge den som skal forklare seg digitalt å oppholde seg på egnet sted der vedkommende ikke forstyrres av omgivelsene, og sikre at avhøret kan skje med den nødvendige høytidelighet og verdighet. Det bør da presiseres at unnlatelse av å etterkomme dette pålegget gir anledning til å anse vedkommende for ikke å ha møtt. *Bergen tingrett* etterspør på sin side regulering av hvilke rammer som skal gjelde for deltakelse på fjernmøte, herunder forholdet til kappeplikt, om deltakelse bør skje fra et offentlig kontor når dette er mulig, om vitner bør være alene og reglene for opptak.

Riksadvokaten uttaler at departementets foreløpige vurdering av forslag som gjelder regler om en utvidet adgang til fjernmøter og fjernavhør gir et godt utgangspunkt for det videre arbeidet med disse spørsmålene. Riksadvokaten mener imidlertid at spørsmålene må utredes videre.

Politidirektoratet er av den oppfatning at det i større grad bør legges til rette for digitale fjernmøter og fjernavhør enn i dag. En større bruk av videoløsninger i forbindelse med rettsmøter vil redusere tidsbruken knyttet til den enkelte straffesak, ettersom deltakere erfaringsmessig er mer kortfattet ved video. Hoved- og ankeforhandlinger kan gjennomføres digitalt så lenge hoveddommer og meddommer sitter samlet. Det bør kunne gjennomføres så lenge retten mener det er forsvarlig. Departementets opplisting av vurderingsmomenter er etter Politidirektoratets syn fornuftig.

Statsadvokatenes forening uttaler at departementets oppsummering av situasjonen i dag og tilbakemeldingene fra mange viktige aktører, samt departementets foreløpige betraktninger rundt sentrale spørsmål, er grundige og gode. Utkastet til regulering med tilhørende retningslinjer for de vurderinger som må foretas av aktørene og retten har mye for seg og danner et godt grunnlag for et videre lovarbeid.

Oslo statsadvokatembeter uttaler at for å gjennomføre fjernmøter i domstolene vil det være en forutsetning at det i hvert enkelt tilfelle anses som betryggende og forsvarlig, både opp mot sakens fulle opplysning, tiltaltes rettigheter, samt at det gir nødvendig rettsvern for fornærmede og andre impliserte i saken. Disse hensyn kan ikke svekkes på bekostning av hva som måtte fremstå som ressursbesparende eller hensiktsmessig saksavvik-

ling. Oslo statsadvokatembeter har hovedsakelig gode erfaringer med gjennomføring av hoved- eller ankeforhandlinger som fjernmøte. Høringsinstansen kommenterer at det i mange straffesaker vil være behov for tolk, og uttaler nærmere:

«Dersom det vil være behov for mer omfattende tolkebistand, vil fjernmøter eller fjernavhør fremstå som uhensiktsmessig, i hvert fall ved hovedforhandlinger. Det antas ikke behov for noen egen hjemmel om fjerntolkning, men det bør være et moment ved vurderingen av gjennomføringen av en hoved- eller ankeforhandling.»

Oslo politidistrikt (OPD) tiltrer at hovedregelen fortsatt bør være at straffesaker avholdes med deltakerne til stede på samme sted, og at fjernmøter bør være et unntak fra denne hovedregelen i de tilfeller det er tilstrekkelig grunnlag for dette. OPD tiltrer departementets vurdering om at fjernmøter er mindre egnet i meddommersaker og i komplekse straffesaker. Det er mindre betenkelig dersom meddommerne er til stede sammen med fagdommeren enn hvor rettens medlemmer er adskilt. Fjernmøte synes særlig anvendelig i saker som gjelder ikke vedtatte forelegg. Dette er saker som normalt vil gjelde mindre alvorlige forhold med karakter av masseovertrædelser og hvor det normalt er et oversiktlig bevisbilde med begrenset bevisførsel. Videre uttales følgende om ankeforhandlingene:

«OPD mener videre at det for ankeforhandlinger i større grad bør nyanseres mellom hvorvidt det er tale om en fullstendig anke vedrørende bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet på den ene side og om det er en begrenset anke på den annen side. For enkelte begrensede anker, typisk anke over lovanvendelsen, saksbehandlingsfeil og i visse tilfeller straffeutmålingen hvor det ikke eller kun i helt begrenset grad er aktuelt med bevisførsel for lagmannsretten utover tingrettens dom synes gjennomføring av ankeforhandling som fjernmøte i mindre grad betenkelig. Ved fullstendig anke vedrørende bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet eller f.eks. begrenset anke i form av anke over straffeutmålingen hvor bevisførselen består av forklaringer synes gjennomføring som fjernmøte mer betenkelig.»

Når det gjelder vilkårene for å avholde fjernmøter, tiltres forslaget om at fjernmøter må være «hensiktsmessig og forsvarlig». Spekteret av tilfeller

hvor fjernmøter eller fjernavhør kan være aktuelt er så stort at det ikke er hensiktsmessig med noen detaljregulering.

Øst politidistrikt uttaler at hovedregelen fortsatt bør være at hoved- og ankeforhandlinger i straffesaker avholdes ved fysisk oppmøte, i alle fall for rettens medlemmer, aktor, forsvarer, eventuell bistandsadvokat og sakens parter. Det vises til at man kan miste ikke-verbal kommunikasjon ved fjernmøter, også der det er videokonferanse, og at utspørringen i noen tilfeller flyter dårligere når man ikke er fysisk til stede i samme rom. Høringsinstansen er av den oppfatning at det fortsatt bør være et krav om at fjernmøte skal være ubetenkelig i disse sakene. Ved hoved- og ankeforhandlinger kan skyldspørsmålet i straffesaker få sin endelige avgjørelse, og det er viktig at det legges opp til en fullt ut betryggende prosess.

Stine Sofies Stiftelse er i utgangspunktet positiv til bruk av fjernmøter i straffesaker, særlig sett hen til at det kan være belastende for fornærmende å møte i retten. Stiftelsen fremhever at det må foreligge samtykke fra partene, herunder fra fornærmede og etterlatte for å gjennomføre fjernmøte i hoved- og ankeforhandlinger.

Advokatforeningen viser til at erfaringene fra tiden med det midlertidige regelverket i stor grad er gode, men også sammensatte. Utstrakt bruk av fjernmøter reiser blant annet spørsmål vedrørende rettens verdighet, at vurdering av troverdighet av forklaringer mv. kan være en utfordring og at det kan være behov for felles retningslinjer fra domstolene om tilrettelegging av digitale rettsmøter. Advokatforeningen understreker også betydningen av partenes uttalerett. Det vil kunne medføre betydelig omstillingsbehov for partene om en endrer fra planlagt ordinært rettsmøte til fjernmøte. Partene må gis anledning til å uttale seg om det, selv om det må aksepteres at det kan settes kort svarfrist. Uansett må partene gis et forvarsel og få noe tid til å omstille seg.

Mer generelt uttaler Advokatforeningen følgende:

«Etter Advokatforeningen syn er det svært viktig å advare mot varige endringer i straffeprosessen som ikke er forankret i en grundig avveining av de ulike interesser uavhengig av en pandemi-situasjon el l. Denne typen spørsmål passer antagelig bedre til å bli behandlet i den større kontekst som den generelle revisjon av straffeprosessloven vil være. Advokatforeningen merker seg at siktemålet fra departementet til dels er å sikre overgang fra midlertidig til permanent lovgivning sommeren 2021.

Dette fremstår som prematurt. Erfaringer bør høstes og systemiseres i ro og mak når pandemien er over. Vi har fortsatt ikke det fulle bildet av hvilke tilpasninger som bør gjøres etter pandemien.»

Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) fremhever at spørsmål om fjernavhør og fjernmøter i straffesaker kan reise problemstillinger med menneskerettslige implikasjoner, og uttaler følgende:

«Slik forslagene til lovbestemmelser er formulert, åpner de etter NIMs syn opp for at rettens plikt til å iverksette offentlighetstiltak 'så langt det er mulig og forsvarlig' kan være oppfylt, selv om offentligheten ikke i praksis får adgang til å følge forhandlingene. Utkastet til bestemmelsene synes – etter sin ordlyd – å oppstille en lavere terskel for inngrep i offentlighetsprinsippet enn det Grunnloven § 100 femte ledd, andre setning åpner for. NIM merker seg at det i høringsnotatet s. 50 står at 'Departementet mener at et utgangspunkt for eventuelle lovendringer må være at det kan forutsettes at domstolene sørger for åpenhet og offentlighet i henhold til reglene om offentlighet i rettspleien [...]'. Slik forslaget nå er formulert, antar vi at oppfyllelse av Grunnloven § 100 femte ledd vil kreve at det legges systematisk til rette for at retten i den enkelte sak kan sikre offentlighet. Vi antar at forholdet til Grunnloven § 100 femte ledd og EMK art. 6 vil utredes nærmere i det videre arbeidet.»

Norsk Presseforbund er svært opptatt av at den grunnlovfestede møteoffentligheten må sikres fullt ut når rettsmøter holdes som fjernmøter. Dette må skje både via lovverket, men også gjennom domstolens rammebetingelser og instruksene de skal følge. Forslaget i høringsnotatet sikrer langt på vei forsvarlige løsninger. Det er likevel enkelte problemstillinger det ikke er tatt tilstrekkelig høyde for. Det er ikke tilfredsstillende at etterlevelsen av grunnleggende rettigheter i stor grad er avhengig av den enkelte domstolledelses skjønn og domstolens tekniske muligheter. Hensynet til møteoffentlighet må være et moment ved vurderingen av om en sak skal behandles i fjernmøte. Forslaget om at pressen skal gis anledning til å uttale seg før begrensninger og tiltak treffes i saker der den ønsker å være til stede i rettsmøtet, støttes.

Når det nå foreslås å gjøre reglene permanente, bør ordlyden endres til: «for å sikre offent-

lighet om forhandlingene», da forslaget ellers åpner for at domstolene kan avholde rettsmøter i strid med Grunnloven § 100 femte ledd. Rettsmøter i saker av allmenn interesse skal kun gjennomføres som fjernmøte hvis det faktisk er iverksatt tiltak for å sikre offentlighet om forhandlingene. Det kan kun gjøres unntak dersom «særlige tungtveiende hensyn» gjør det «nødvendig». Det er strenge krav, og unntaket «må ha en helt særlig styrke» for å være grunnlovsmessig. I dag finnes det tekniske løsninger som enkelt er tilgjengelig for alle, og som kan sørge for møteoffentlighet også ved fjernmøter i domstolen. Dette må kunne forventes for alle domstoler.

6.1.3.3 *Supplerende innspill fra sentrale aktører i lys av erfaringen med det midlertidige regelverket*

I departementets brev 6. juni 2021 ble Domstoladministrasjonen bedt om å komme med merknader til nærmere angitte utfordringer med å utvide adgangen til å bruke fjernmøter og fjernavhør, samt å påpeke eventuelle andre utfordringer. I tillegg ble Domstoladministrasjonen bedt om å komme med innspill til hvordan permanente endringer bør innarbeides i dagens lovverk, og supplere med eventuelle nye erfaringer med bruk av fjernmøteteknologi i domstolene. I departementets brev til Domstoladministrasjonen het det blant annet:

«Det er et grunnleggende utgangspunkt at møter mellom mennesker er best når de gjennomføres fysisk. Dette bør også fremover være det alminnelige utgangspunktet for norsk domstolsbehandling. Samtidig er det etter departementets syn trolig grunn til å utvide mulighetene for fjernmøter og fjernavhør i norsk prosesslovgivning – der det er forsvarlig – for å sørge for en hensiktsmessig, moderne og effektiv domstolsbehandling.

Det er åpenbart flere positive konsekvenser av å utvide adgangen til fjernmøter og fjernavhør på permanent basis, herunder:

- Rettsmøtene kan gjennomføres mer effektivt.
- Det er tidsbesparende at partene og aktørene i saken ikke må reise.
- Det er kostnadsbesparende at partene og aktørene ikke må reise og det er således et tiltak for å holde sakskostnadene nede.
- Det kan gi større fleksibilitet og bedre muligheter for å få berammet saker.

Høringen og andre tilbakemeldinger om erfaringer på dette området har vist at det også er flere utfordringer:

- Kravet om at rettergangen skal være offentlig må kunne ivaretas.
- Det kan være vanskeligere å kontrollere hvem som deltar i eller overværer et fjernmøte eller fjernavhør. Her gjør det seg gjeldende spørsmål om håndheving av foto- og opptaksforbud i enkelte saker.
- Gjennomføringen av en rettssak må kunne skje på en verdig måte og med tilstrekkelig alvor. Rammene for gjennomføringen må kunne ivareta dette.
- Ved gjennomføring av digitale saker må det være likebehandling av partene. At et rettsmøte holde delvis i rettsalen og delvis fra en annen lokasjon, kan være uheldig i så måte.
- Tekniske problemer og manglende teknisk kompetanse hos aktørene kan gå utover gjennomføringen av saken.
- Det kan gjøre seg gjeldende vitnepsykologiske forhold og andre ulemper ved å ikke møtes fysisk. Blant annet kan informasjon – verbal eller non-verbal – gå tapt.»

Domstoladministrasjonen ga på denne bakgrunn landets domstoler anledning til å dele erfaringer og komme med innspill. I *Domstoladministrasjonens* svarbrev 31. august 2021 står det innledningsvis:

«Domstoladministrasjonen deler departementets oppfatning om at økt bruk av fjernmøteløsninger i domstolene har flere positive effekter, og etter vårt syn gjør hensynene fremhevet av departementet seg sterkt gjeldende til inntekt for at det gjennomføres permanente endringer i prosessregelverket.

Domstolenes erfaringer med økt bruk av fjernmøteteknologi i 2020–2021 er samlet sett gode. De midlertidige reglene har tilført saksavviklingen i domstolene stor fleksibilitet, og bidratt til at rettsmøter kan gjennomføres effektivt og i tråd med rådende smittevern anbefalinger. Også i en normalsituasjon vil bruk av fjernmøteløsninger være tids- og kostnadsbesparende, og kunne bidra til å holde sakskostnadsnivået i domstolene nede.

En av hovedbegrunnelsene for innføringen av nye rettskretser var muligheten for bedre ressursutnyttelse i domstolene. Utvidet bruk av fjernmøteløsninger har stor betydning for dette, særlig i rettskretser der rettsstedene er

lokalisert langt fra hverandre, eller der aktørene generelt sett har lang reisevei.

Forutsetningene for å gjøre god bruk av fjernmøteløsninger i domstolsbehandlingen har i løpet av den siste tiden endret seg svært mye. Tilgjengelig utstyr, samt interne og eksterne brukeres digitale kompetanse har blitt vesentlig styrket. I tillegg er det grunn til å tro at brukernes forventninger til domstolene også er betydelig endret. Denne utviklingen medfører etter vårt syn behov for en oppmykning og modernisering av det permanente regelverket, slik at dette ikke hindrer bruk av fjernmøteløsninger når det framstår som den mest hensiktsmessige møteformen, og etter rettens vurdering er en forsvarlig gjennomføringsmåte.

Domstoladministrasjonens oppfatning er at behovet for adgang til utvidet bruk av fjernmøteløsninger i de permanente reglene, imøtekommes best ved at det gis en generell og fleksibel hjemmel for fjernavhør og fjernmøter. Det bør i stor grad være opp til retten å foreta en skjønnsmessig vurdering av hvorvidt fjernmøter og/eller fjernavhør skal gjennomføres i en konkret sak. Retten bør kunne ta hensyn til partenes ønsker, uten at det stilles krav om samtykke. Det kan likevel vurderes om det er behov for samtykkekrav i enkelte sakstyper, og det kan også vurderes andre typer begrensninger, eksempelvis en hovedregel om at rettens medlemmer skal sitte samlet.»

Når det særlig gjelder fjernmøter i straffesakene uttaler *Domstoladministrasjonen*:

«Straffeprosessloven åpner per i dag for bruk av fjernmøter i tilståelsessaker og fengslingsforlengelser ved samtykke. Erfaringsmessig kan fjernmøter være hensiktsmessig i de fleste typer enedommersaker, inkludert førerkortbeslag og besøksforbud, i tillegg til ovenfor nevnte fengslingssaker og tilståelsessaker. Narkotikaprogram med domstolskontroll er også fremhevet i denne sammenheng. Vårt inntrykk er dermed at det vil være svært fordelaktig om nye permanente regler åpner for at fjernmøte kan benyttes i flere enedommersaker, slik de midlertidige reglene åpner for. I meddomssaker bør også adgangen til bruk av fjernmøte utvides, såfremt dette er hensiktsmessig og forsvarlig i den enkelte sak. Partene innspill og ønsker vil ha betydning for rettens vurdering av om fjernmøte er hensiktsmessig og forsvarlig, uten at det etter

vårt syn generelt sett bør stilles krav om samtykke.

CEPEJs anbefalinger tar høyde for noen tilleggskrav til gjennomføringen av straffesaker via fjernmøte. Disse inkluderer blant annet at det bør stilles særlige krav til siktede/tiltaltes adgang til konfidensiell kommunikasjon med sin forsvarer.

EMD har pekt på at bruk av fjernmøte-teknologi ikke i seg selv er uforenlig med tiltaltes rett til en rettfærdig rettergang etter EMK artikkel 6. Domstolen peker på at retten må forsikre seg om at bruken av slik teknologi søker å oppnå et legitimt formål i den konkrete saken, og at de spesifikke omstendighetene for bevisføringen er kompatible med de generelle kravene som stilles til rettergangen etter artikkel 6. EMD har også kommet med visse konkretiseringer, slik som at retten må sørge for at tiltalte kan følge forhandlingene og bli hørt uten tekniske vansker, og for effektiv og konfidensiell kommunikasjon mellom den tiltalte og tiltaltes forsvarer.»

En rekke domstoler uttalte seg positivt om erfaringene med og grunnlaget for å utvide regelverket for fjernmøte i domstolene, blant annet *Agder lagmannsrett*, *Borgarting lagmannsrett*, *Buskerud tingrett*, *Gulating lagmannsrett*, *Helgeland tingrett*, *Høyesterett*, *Nord Troms tingrett*, *Oslo tingrett*, *Romerike og Glåmdal tingrett*, *Salten og Lofoten tingrett*, *Søndre Østfold tingrett*, *Trøndelag tingrett*, *Vestre Innlandet tingrett* og *Østre Innlandet tingrett*.

Høyesterett uttaler følgende:

«For straffesakene reiser vi derimot spørsmål om det på bakgrunn av de sterke rettssikkerhetshensynene som gjør seg gjeldende, bør holdes fast ved det strengere vilkåret om at fjernmøte må være 'ubetenkelig'.

Når det gjelder bruk av fjernmøte i domstolene generelt, er Høyesterett for øvrig enig i synspunktet i høringsnotatet at det er grunn til å bestemme at enkelte rettsmøter i straffesaker ikke kan holdes som fjernmøte, eller bare kan holdes som fjernmøte med siktedes samtykke og det er ubetenkelig, jf. også straffeprosessutvalgets forslag i NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov punkt 6.4.5.3.»

Borgarting lagmannsrett understreker innledningsvis at det særlig er ved gjennomføring av hovedforhandling og ankeforhandling at spørsmålene om begrensninger i adgangen til fjern-

møte og fjernavhør reiser seg. Lagmannsretten uttaler:

«Loven bør angi et tydelig utgangspunkt om at rettsmøter og avhør skal finne sted med fysisk oppmøte, men at unntak kan gjøres dersom det er 'forsvarlig og forholdsmessig'. Avveiningen foretas konkret ut fra omstendighetene i den enkelte sak.

I normalsituasjonen anser Borgarting fjernmøte som mest aktuelt ved rettsmøter der det bare eller nesten bare er profesjonelle aktører. I straffesaker i lagmannsretten vil dette være saksforberedende rettsmøter etter straffeprosessloven § 272 jf. § 274, ankeforhandling ved begrenset anke der det bare i begrenset omfang skal avgis forklaringer (typisk ved lovanvendelsesanke eller straffutmålingsanke der bare domfelte skal forklare seg), ved rettsmøte etter straffeprosessloven § 387 og ved rettsmøte til domsavsigelse, jf. straffeprosessloven § 43.

Det foreslås en lovteknisk løsning med en generell bestemmelse om adgang til å holde rettsmøter som fjernmøte i straffesaker i straffeprosessloven kap. 4, og kapitteloverskriften kan endres til 'Rettsmøter og rettsbøker', slik som i tvisteloven kap. 13.»

Agder lagmannsrett støtter departementets utgangspunkt om at fysiske rettsmøter er å foretrekke. Spesielt hoved- og ankeforhandlinger må gjennomføres på en verdig og høytidelig måte, noe som tilsier at disse møtene som klar hovedregel gjennomføres som fysiske møter. Mulighetene for bruk av fjernmøte-teknologi under pandemien må langt på vei anses som reserveløsninger som ikke bør videreføres i samme omfang på permanent basis. Lagmannsretten fremholder videre at det neppe er ønskelig å ha forskjellige regler om fjernmøter i straffesaker og sivile saker, samtidig som det kan følge begrensninger av EMK artikkel 6 i straffesaker.

Gulating lagmannsrett ønsker at bruk av fjernmøter skal kunne benyttes i alle saker der det etter en konkret vurdering er forsvarlig, og at det ikke er hensiktsmessig av lovgiver å begrense anvendelsesområdet til bestemte sakstyper. Det påpekes likevel sakstyper hvor det etter lagmannsrettens vurdering generelt har fungert bra med fjernmøter:

«Generelt er erfaringa vår at saker utan meddommarar, med lite bevisføring og få aktørar eignar seg best. Eit konkret døme er avgrensa

anekar i straffesaker som vert handsama utan meddommarar (fagdommarsaker), jf. straffeprosessloven § 332. Ankeforhandlinga i slike saker vert stort sett avvikla på nokre få timar etter ein noko enklare prosedyre enn elles, og der tiltalte som oftast gjev ei kort forklaring knytt til straffutmåling. Under pandemien har me erfart at slike fagdommarsaker ofte kan gjennomførast på fullt forsvarleg vis som fjernmøte. Dette har spart både fagdommarane og andre for reiseverksemd og gjort gjennomføringa meir effektiv.»

Oslo tingrett uttaler at det bør åpnes for at siktede skal kunne samtykke til å delta ved bruk av fjernmøteteknologi under hovedforhandling. Rent unntaksvis bør det også være mulig å pålegge deltakelse uten samtykke, for eksempel hvis vedkommende blir forhindret fra å møte fysisk under den siste delen av en lengre hovedforhandling, og hvor det kanskje er flere siktede en utsettelse vil få betydning for. Videre uttales det også at retten bør kunne beslutte fjernmøte uten partenes samtykke så lenge dette er hensiktsmessig og forsvarlig, men for å sikre likebehandling bør retten være tilbakeholden med å beslutte fjernmøte kun for den ene parten med mindre det foreligger samtykke. Om offentlighet uttales følgende:

«[...] mange fjernmøter gjennomføres ved at dommeren og eventuelt én eller flere andre aktører befinner seg i en rettssal med videokonferanseløsning og publikumsskjerm. I slike situasjoner vil offentlighet knyttet til rettergang enkelt kunne gjennomføres ved at presse og publikum får fysisk tilgang til rettsalen og på den måten overværer fjernmøtet. Dommeren vil da ha den samme muligheten til å kontrollere og håndheve foto- og opptaksforbudet som i tradisjonelle fysiske rettsmøter. Det vil normalt ikke være behov for å ha oversikt over hvem som overværer et fjernmøte på denne måten i saker som går for åpen rett.»

Nord Troms tingrett tar som utgangspunkt at det vil være betenkeligheter ved å benytte fjernmøte i hovedforhandling, men påpeker muligheten av å benytte det overfor tiltalte der det samtykkes og i alle fall der man uansett finner vilkårene for å fremme saken i tiltaltes fravær, noe som gjøres i mange tilfeller. I enkelte saker kommer da tiltalte på banen og ønsker å gi en forklaring pr. telefon eller video, noe som i mange tilfeller aksepteres av domstolene ut fra det mer til det mindre betraktninger. Når en sak kan bli behandlet uten tiltaltes

deltakelse, må det også være forsvarlig med delvis deltakelse ved fjernavhør.

Ringerike, Asker og Bærum tingrett støtter departementets utgangspunkt om at det alminnelige utgangspunktet bør være at rettsaker gjennomføres med fysisk oppmøte, samtidig bør dommeren kunne beslutte at rettsmøtene skal avvikles som fjernmøte når det er ubetenkelig og nødvendig. Om gyldig fravær uttaler tingretten følgende:

«Departementet bør gi noen retningslinjer i forarbeidene om hva som er gyldig fravær ved fjernmøter. Årsakene til fravær ved innkalling til fjernmøte og fjernavhør på video vil kunne være av en helt annen karakter enn ved fysisk oppmøte, og vanskeligere å kontrollere enn ved sykdom, forsinkelser i kollektivtrafikken mv. Det bør sies noe om hvordan domstolene skal forholde seg til tekniske utfordringer ved vurderingen av om det er 'umulig eller uforholdsmessig byrdefullt' for vedkommende å møte.»

I tillegg ble Riksadvokaten (som innhentet ytterligere innspill fra enkelte statsadvokatembeter), Advokatforeningen og Regjeringsadvokaten invitert til å komme med etterfølgende innspill.

Riksadvokaten er enig med departementet i at det er grunn til å utvide mulighetene for fjernmøte og fjernavhør. Det generelle utgangspunktet om at fysiske rettsmøter like fullt også fremover skal være det alminnelige utgangspunktet for norsk domstolsbehandling, støttes. I en normalsituasjon vil det bare helt unntaksvis være tilstrekkelig grunn til å gjennomføre hoved- og (i hvert fall fullstendige) ankeforhandling, samt tilståelsesaker, som fjernmøte. Riksadvokaten viser til Straffeprosessutvalgets begrunnelser for sine forslag. Videre uttales:

«En antar at det er en hensiktsmessig lovteknisk løsning å regulere domstolens adgang til å gjennomføre rettsmøter som fjernmøter i én samlebestemmelse i straffeprosessloven, jf. departementets første alternative skisse til lovregulering i høringsnotat 18. desember 2020, der terskelen for at dommeren kan beslutte fjernmøte er at det er 'hensiktsmessig og forsvarlig'. Departementet bør imidlertid vurdere om det ikke burde komme tydeligere frem enn i forslaget, eventuelt som et nytt andre punktum, at terskelen skal være høyere for å avholde hoved- og (i hvert fall fullstendige) ankeforhandling, samt tilståelsesaker som fjernmøte, enn for de øvrige rettsmøtene som

kan gjennomføres som fjernmøter. I forlengelsen av dette nevnes at Riksadvokaten foreløpig ikke har tatt stilling til om det bør åpnes for fjernmøter også uten siktedes/tiltaltes samtykke. I så fall må lovteksten være i samsvar med de krav som stilles etter EMK, altså som 'utgangspunkt et krav om, at tiltalte fysisk er til stede i retten', men at deltagelse over videolink under forhandlingene kan pålegges forutsatt at 'det varetager legitime formål og gjennomføres på en måte, der respekterer forsvarrets rettigheter'.»

Oslo statsadvokatembeter mener at de midlertidige reglene har fungert godt, men at det er liten grunn til å fravike dagens regelverk som legger til rette for praktiske og fleksible løsninger ved behov. Det er lite tid å spare ved bruk av digitale løsninger, det midlertidige regelverket har imidlertid bidratt til at saker som ellers hadde blitt utsatt, har blitt gjennomført. Videre blir bevisene sjelden bedre ved bruk av fjernmøter. Det er den muntlige forklaring umiddelbart for den dømmende rett som gir retten best mulig grunnlag for å fatte materielt riktige avgjørelser. Ved bruk av fjernmøter er risikoen for feil også større, blant annet nevnes manglende kontroll med hvem som forklarer seg.

Vestfold, Telemark og Buskerud statsadvokatembeter uttaler at fjernmøter normalt er bedre egnet i de mindre alvorlige mengdesakene. Det påpekes at det er en forutsetning at samtlige domstoler har digitalt utstyr av tilstrekkelig god kvalitet.

Hordaland, Sogn og Fjordane statsadvokatembeter har nesten utelukkende positive erfaringer med bruk av digitale løsninger. I saker hvor skyldspørsmålet er erkjent og størstedelen av bevisførselen er knyttet til dokumentasjon, er det etter embetets syn ofte ubetenkelig at de profesjonelle parter møter via videolink. Det er ikke ønskelig med absolutte regler om hva som kan og ikke kan overføres via fjernmøteteknologi i en straffesak. Hensynet til sakens opplysning og tiltaltes krav på rettfærdig rettergang vil alltid måtte være rettesnor for vurderingen.

Advokatforeningen uttalte at det fremdeles er noe tidlig å konkludere med hvordan det midlertidige regelverket skal følges opp med permanente endringer for behandlingen av straffesaker. Det er viktig at de mange spørsmålene som økt bruk av fjernavhør og fjernmøte reiser, utredes grundig og at de vurderes i et helhetlig perspektiv. Både hensynet til domstolenes verdighet og til siktede selv, tilsier forsiktighet med å forsere arbeidet med å gjøre endringer permanente.

6.1.4 Departementets vurdering

6.1.4.1 Overordnede synspunkter

Departementet tar som utgangspunkt at domstolsbehandling i Norge i alminnelighet skal skje i møte med deltakerne fysisk til stede. Samtidig er tiden moden for å gjøre regelverket noe mer fleksibelt enn i dag, for å sørge for en hensiktsmessig, moderne og effektiv domstolsbehandling.

Bruken av det midlertidige regelverket gjennom pandemien har i all hovedsak vist at når det har vært behov for å gjennomføre hovedforhandlinger og ankeforhandlinger ved fjernmøte, har dette fungert godt. For større og kompliserte straffesaker, er departementets inntrykk likevel at fjernmøter har fungert mindre godt. Det midlertidige regelverket har vært tilpasset en spesiell tid, hvor det har vært særlig viktig å legge til rette for at domstolene har kunnet fylle sin samfunnsfunksjon ved å dømme i straffesaker, til tross for smitteverntiltak som har vanskeliggjort fysisk oppmøte. Gjennom perioden som de midlertidige reglene har vært i kraft, har aktørene og domstolene fått mer praktisk erfaring med å gjennomføre rettsmøter som fjernmøter. Basert på erfaringene har domstolene også bidratt til videreutvikling og avklaring av praktiske spørsmål knyttet til fjernmøter. Det har skjedd en større kompetanseheving hos dommere og aktører, i tillegg til at forventningene til norsk domstolsbehandling trolig har utviklet seg i perioden, jf. *Domstoladministrasjonens* uttalelse.

Når fjernmøter nå skal reguleres, er det etter departementets syn naturlig at reglene om fjernmøte i straffesaker og tvistesaker reguleres hver for seg i straffeprosessloven og tvisteloven, og ikke i en felles bestemmelse i domstolloven. Dette støttes blant annet av *Høyesterett, Borgarting lagmannsrett og Riksadvokaten*. Det er også grunn til at reguleringen av straffesakene skjer noe mer detaljert og tilpasset den enkelte sakstype.

Departementet legger til grunn at en forutsetning for bruk av fjernmøter er at offentligheten og pressen har samme anledning til å følge et rettsmøte som ellers, og at de ikke kan utelukkes i større grad enn det som følger av domstolloven, Grunnloven og EMK, se høringsvarene fra *Borgarting lagmannsrett, Domstoladministrasjonen og Høyesterett*. Departementet er enig med *Høyesterett* i at retten bare bør kunne beslutte fjernmøte dersom presse og annet publikum gis samme mulighet til å følge rettsmøtet som om det hadde blitt gjennomført fysisk. Dette

kan skje ved møteoffentlighet i en rettsal hvor man sammen med dommerne kan følge fjernmøtet, at det gis tilgang til fjernmøteløsningen eller ved at rettsmøtet strømmes offentlig. Kun hvis det oppstår uforutsette forhold vil hensynet til offentlighet kunne ivaretas gjennom andre kompenserende tiltak.

En annen sentral forutsetning for forslaget er at tiltalte uansett i alle tilfeller skal gis anledning til å kommunisere fortrolig og uforstyrret med forsvareren. Normalt vil dette bety at forsvareren skal være på samme sted som tiltalte, uavhengig av om tiltalte deltar ved fjernmøte eller er til stede i rettssalen. Samtidig ser ikke departementet grunn til å regulere særskilt at forsvarer og tiltalte skal sitte sammen. Det får være opp til forsvarer og tiltalte hvordan deres rett til å kommunisere fortrolig og uforstyrret ivaretas, jf. høringsinnspillet til *Oslo tingrett* som uttaler seg om dette i relasjon til erfaringen med fjernmøter ved fengselsforlengelser. Fjernmøteløsningen må imidlertid både rent faktisk gi en trygg kommunikasjonskanal mellom tiltalte og forsvarer, men også være egnet til å fremstå som trygg for tiltalte, jf. hørings svar fra Norges institusjon for menneskerettigheter 25. mars 2020 i forbindelse med det midlertidige regelverket. Det bør legges opp til at retten gir partene tilstrekkelige opplysninger om løsningen når partene gis anledning til å uttale seg om bruken av fjernmøteteknologi i forkant av møtet. Forsvareren skal gis mulighet til å forklare løsningen for sin klient, herunder hvordan klienten kan ta ordet overfor retten eller sin forsvarer, i forkant av møtet.

I de fleste straffesaker er det naturlig at fjernmøter med bildeoverføring benyttes. Normalt vil fjernmøte med bildeoverføring, i motsetning til en ren telefonkonferanse, være nødvendig for å sikre en forsvarlig saksbehandling i rettsmøter der tiltalte deltar.

Departementet har merket seg at *Riksadvokaten* og *Advokatforeningen* har pekt på behovet for en grundigere utredning av erfaringene med det midlertidige regelverket, og hva slags regelverksendringer dette bør lede til. Samtidig viste allerede høringen av forslaget til ny straffeprosesslov at blant annet Domstoladministrasjonen ønsket omfattende utvidelser. Som omtalt i punkt 3.5 ovenfor, mener departementet nå at det foreligger et godt grunnlag for en utvidelse av adgangen til fjernmøter, men at gode grunner taler for at det knyttes nokså strenge vilkår til adgangen til å benytte fjernmøte ved behandlingen av særlig de mest alvorlige rettsmøtene i straffesakene.

6.1.4.2 Hovedforhandlinger og ankeforhandlinger ved anke over bevisvurderingen under skyldspørsmålet

Hovedforhandlinger og ankeforhandlinger ved anke over bevisvurderingen under skyldspørsmålet står etter departementets syn i en særstilling når det gjelder straffesakene. Dette er meget viktige saker for tiltalte, hvor retten skal ta stilling til skyldspørsmålet. EMD har i sin praksis lagt til grunn at bruk av fjernmøteteknikk ikke i seg selv er uforenlig med tiltaltes rett til en rettferdig og offentlig rettergang etter blant annet EMK artikkel 6. Bruken av fjernmøteteknikk må imidlertid ha et legitimt formål, og må innrettes slik at den oppfyller de krav som følger av artikkel 6. Dette betyr i praksis særlig at det må påses at tiltalte kan følge forhandlingene og bli hørt uten tekniske problemer, og at tiltalte kan kommunisere effektivt og fortrolig med sin forsvarer, se *Marcello Viola mot Italia*, 5. oktober 2006 (45106/04), avsnitt 63–67 og *Sakhnovskiy mot Russland*, 2. november 2010 (storkammer, 21272/03), avsnitt 98. Videre har EMD i flere saker lagt til grunn at siktede har rett til å la seg bistå av en forsvarer som er fysisk til stede under innledende avhør og rettsmøter i forkant av hovedforhandling. Saken må i alle tilfeller gjennomføres på en måte som tilrettelegger for at siktede mottar en effektiv og praktisk bistand.

Departementet mener at det nå bør innføres en permanent regel for hovedforhandlinger og ankeforhandlinger der retten skal prøve bevisene under skyldspørsmålet, som tar hensyn til de utgangspunktene departementet har skissert ovenfor.

Krav til samtykke

Etter departementets syn bør hovedforhandlinger og ankeforhandlinger der retten skal prøve bevisene under skyldspørsmålet normalt gjennomføres i fysisk møte, men likevel slik at fjernmøte kan benyttes dersom påtalemyndigheten og tiltalte samtykker til dette, og retten ellers finner dette ubetenkelig. Dersom tiltalte ønsker at hovedforhandlingen skjer med deltakerne fysisk til stede i møte, kan det derfor ikke gjennomføres ved fjernmøte. At tiltalte har tillit til domstolsbehandlingen er avgjørende. Hensyn som ellers kan tale for fjernmøter – som effektivitet og samfunnsøkonomi – kan ikke her få slikt gjennomslag at fjernmøter skal kunne besluttes mot tiltaltes ønske i disse rettsmøtene.

Departementet har – i motsetning til Straffeprosessutvalget – falt ned på at det er naturlig at

både tiltalte og påtalemyndigheten må samtykke til slik digital gjennomføring. At alle de tre sentrale aktørene i saken på nærmere vilkår er enige i at rettsmøtet kan gjennomføres på en slik måte, er en rettssikkerhetsgaranti. Dersom det er oppnevnt bistandsadvokat i saken, skal vedkommende få anledning til å uttale seg om spørsmålet. Bistandsadvokatens syn vil inngå som et av momentene som dommeren må vurdere i ubetenkelighetsvurderingen, men uansett slik at bistandsadvokatens syn ikke i seg selv kan stenge for fjernmøte.

Vilkår om at det skal være ubetenkelig

For å understreke de særlige rettssikkerhets-hensynene som gjør seg gjeldende i straffesaker, har departementet falt ned på at vilkåret for rettens vurdering må være om det er «ubetenkelig» å gjennomføre fjernmøtet. Det vises her blant annet til at *Høyesterett* i sitt brev 20. august 2021 reiser spørsmål om vilkåret for å kunne gjennomføre et fjernmøte i straffesakene bør være om det er «ubetenkelig». Dette sammenfaller også med Straffeprosessutvalgets forslag. Departementet mener at å åpne for en slik adgang til fjernmøter også i hovedforhandlinger og ankeforhandlinger der retten skal prøve bevisene under skyldspørsmålet – med et slikt strengt vilkår, sammenholdt med samtykkekravet – vil være egnet for å sørge for et mer moderne regelverk, samtidig som rettssikkerhetshensyn balanseres. Vilkåret er også allerede benyttet i straffeprosesslovens regler som åpner for fjernmøte i dag ved fengslingsforlengelser og tilståelsesdom, jf. straffeprosessloven § 185 fjerde ledd og § 248 fjerde ledd.

Departementet har overveiet innspill fra blant annet mange domstoler, som har tatt til orde for at vilkåret for fjernmøte bør være det samme i de to prosessformene. Etter departementets syn bør vilkårene for fjernmøter i straffesakene være noe strengere enn for de sivile sakene.

Avgjørelsen av om det vil være ubetenkelig å holde et møte som fjernmøte, må bero på en konkret og samlet vurdering i den enkelte sak. Departementet viser til omtalen i høringsnotatet av 18. desember 2020 side 53 av sentrale momenter ved vurderingen av om det er forsvarlig å gjennomføre fjernmøte i en sak, som også høringsinstansene har gitt bred tilslutning til. Listen av momenter vil være tilsvarende relevant i vurderingen av om det vil være ubetenkelig:

«← sakens karakter, herunder varighet og eventuell bevisførsel (herunder bevis-

førselens karakter, behov for å bruke hjelpemidler osv.)

- hensynet til partene, herunder sårbarhet, risikoutsatthet osv., eventuelle fornærmede og vitner
- antall involverte deltakere, og hvem deltakerne er, herunder om de er profesjonelle eller ulempene ved oppmøte
- formålet med møtet
- fjernmøteutstyret, herunder om møtet holdes som telefon- eller videokonferanse, jf. blant annet Rt. 2014 side 1292, hvor det uttales at fjernavhør med høykvalitets toveis-kommunikasjon med lyd og bilde vil være en del mindre betenkelig enn rene telefonavhør
- om møtet holdes helt eller delvis som fjernmøte
- hvor deltakerne kan befinne seg, herunder om deltakelse kan skje fra steder underlagt offentlig kontroll, og i hvilken grad det kan sikres verdige og betryggende rammer for møtet, se til sammenligning forskrift om fjernmøter og fjernavhør § 2 tredje ledd og tvistelovforskriften § 10 annet ledd
- offentlighetens mulighet til å følge saken, og domstolens mulighet til å legge til rette for deltakelse i fjernmøter, overføring til andre steder eller overføring til internett
- partenes syn

En grunnleggende forutsetning må være at utstyret for fjernmøter og fjernavhør, i 'begge ender', har den kvalitet som kreves for forsvarlig toveis kommunikasjon, slik at partene kan følge forhandlingene og bli hørt uten tekniske vansker.»

Departementet vil presisere at enkelte punkter i listen er løftet ut som egne vilkår for enkelte typer rettsmøter. For hovedforhandlinger og ankeforhandlinger hvor retten skal prøve bevisvurderingen under skyldspørsmålet, vil hensynet til partenes syn og om møtet holdes som telefon- eller videokonferanse, være regulert i egne vilkår om samtykke og bildeoverføring.

Flere høringsinstanser, blant annet *Dommerforeningen*, har vist til at det i loven bør inntas en generell bestemmelse om at det skal foretas en helhetsvurdering, hvor de mest sentrale momentene fremgår av en ikke uttømmende liste over forhold det særlig skal legges vekt på, men uten et slikt krav til samtykke i særlige rettsmøter som departementet har falt ned på. Departementet har kommet til at det ikke vil være nødvendig å innta

de sentrale momentene ved vurderingen av om det er ubetenkelig å gjennomføre fjernmøte i selve lovteksten. For de sakene hvor fysisk rettsmøte fremstår som særlig viktig – hovedforhandlinger og ankeforhandlinger hvor bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet skal behandles – vil kombinasjonen av et krav til samtykke og «ubetenkelighets»-vilkåret uansett til sammen utgjøre en streng rettssikkerhetsgaranti. I andre rettsmøter er ubetenkelighetskravet fortsatt strengt, men departementet mener domstolene på en god måte vil evne å vurdere dette spørsmålet uten slik veiledning i selve lovteksten.

Departementet finner uansett grunn til å påpeke betydningen av de to grunnleggende forutsetningene for at vilkårene for fjernmøte er oppfylt omtalt i punkt 6.1.4.1. Dette gjelder for det første hensynet til offentlighet og for det annet tiltaltes rett til fortrolig kommunikasjon med sin forsvarer. Dersom fjernmøte i en sak vil vanskeliggjøre tiltaltes kommunikasjon med sin forsvarer, eller dersom offentligheten ikke får følge saken i samme utstrekning som i et alminnelig rettsmøte, kan ikke retten treffe beslutning om fjernmøte, for det vil ikke være ubetenkelig. I slike tilfelle må rettsmøtet avholdes med deltakerne fysisk til stede på samme sted.

I hovedforhandling og ankeforhandling der retten skal prøve bevisene under skyldspørsmålet skal fjernmøter med bildeoverføring benyttes. Normalt vil fjernmøte med bildeoverføring, i motsetning til en ren telefonkonferanse, være nødvendig for å sikre en forsvarlig saksbehandling. Dersom vilkårene for å behandle saken uten tiltaltes tilstedeværelse etter straffeprosessloven § 281 er oppfylt, kan det imidlertid være ubetenkelig at tiltalte avgir sin forklaring på telefon.

6.1.4.3 Ankeforhandlinger der skyldspørsmålet ikke skal behandles

Departementet foreslår at vilkårene for å kunne gjennomføre fjernmøte i andre ankeforhandlinger – utover de forhandlinger hvor retten skal prøve bevisene under skyldspørsmålet – er noe mindre strenge. I slike saker vil det være tilstrekkelig at det etter rettens vurdering er «ubetenkelig» at fjernmøte avholdes, partens samtykke settes ikke som absolutt vilkår. Det er også i EMDs praksis vist til at tiltaltes fysiske tilstedeværelse ikke er like kritisk viktig i ankeforhandlinger, som hovedforhandlinger i første instans, se *Dijkhuizen mot Nederland* 8. juni 2021 (61591/16), avsnitt 51. Når fjernmøter i ankedomstolen skal vurderes, må systemet som en helhet vurderes.

For lagmannsrettens del vil en slik regel åpne for fjernmøte der det er ubetenkelig i ankeforhandlinger ved begrenset anke. I slike saker vil det normalt bare i begrenset omfang avgis forklaringer (typisk ved lovanvendelsesanke eller straffutmålingsanke der bare domfelte skal forklare seg) og ved rettsmøte ved muntlig behandling av anker over kjennelser og beslutninger, jf. straffeprosessloven § 387.

For Høyesteretts del betyr dette at ankeforhandlinger i straffesaker kan behandles i fjernmøte, så lenge retten finner det ubetenkelig. Bevisvurderingen under skyldspørsmålet kan ikke ankes til Høyesterett. Høyesteretts behandling skjer med profesjonelle aktører i et rettsmøte hvor det som hovedregel ikke skjer umiddelbar bevisføring. Det er uansett klart uttalt fra Høyesterett at fysiske forhandlinger er den foretrukne behandlingsmåten i en normalsituasjon.

6.1.4.4 Gjennomføring av fjernmøtet

Når det gjelder gjennomføringen av fjernmøter, mener departementet at normalløsningen bør være at retten sitter samlet, normalt i en rettssal, hvor offentligheten kan følge det digitale rettsmøtet ved å fysisk være til stede i rettssalen. Dette utgangspunktet støttes av blant annet *Dommerforeningen*, *Borgarting lagsmannrett* og *Oslo tingrett*. Tingrettsdommeren bør sitte sammen med meddommerne. Tilsvarende bør lagdommerne sitte sammen med meddommerne i lagmannsretten. Med dette som utgangspunkt, vil hensynet til at rettergang er offentlige og pressens viktige rolle som vokter av rettstaten, bli ivarett på samme måte som i dag, gjennom møteoffentlighet. Offentligheten vil ha tilgang til å følge rettsmøter gjennom fysisk deltakelse i rettssalen når rettssaken behandles. Dersom det unntaksvis vil være nødvendig å gjennomføre fjernmøtet ved at fagdommerne og meddommerne ikke sitter sammen, vil departementet anta at det fortsatt vil være naturlig at en rettssal benyttes for deler av dommerkollegiet, slik at møteoffentlighet ivaretas. Dersom alle dommerne følger saken digitalt annensteds fra må domstolen vurdere kompensierende tiltak for å sikre offentlighetens tilgang til saken. Interesserte bør da normalt få tilgang til å følge saken via fjernmøteløsningen. Det er også naturlig å vise til forslaget om strømming av rettsmøter i punkt 11 i denne sammenheng, som kanskje særlig vil kunne få betydning for prinsipielle saker i Høyesterett. Andre kompensierende tiltak for å sikre hensynet til offentlighet, som for eksempel tilgang til opptak i ettertid, vil i

utgangspunktet kun være aktuelle dersom det skjer uforutsette forhold.

Om fjernmøte tillates ved at både aktor og forsvarer deltar digitalt, eller om den ene siden deltar i rettssalen, mens den andre siden deltar digitalt, blir lite problematisk så lenge det er knyttet et samtykkekrav til at fjernmøte kan benyttes. Dersom begge parter samtykker til slik behandling og retten finner det ubetenkelig, er det ikke grunn til at man i loven skal begrense muligheten nærmere for slike delte løsninger. Likebehandlingsprinsippet kan ikke få slikt gjennomslag at det er til hinder for andre samtykkebaserte løsninger. For bruk av fjernmøte i de sakstypene hvor det kun foreslås at vilkåret ubetenkelig skal være avgjørende, er likebehandling et hensyn retten må ta i betraktning ved den samlede og konkrete vurdering som skal foretas for å beslutte fjernmøte.

Departementet har vært i noe tvil om hvordan regelverket bør innrettes når det kommer til muligheten for fjernmøter ved uventet sykdomsforfall på kort varsel hos en av aktørene. Dette kan skje både rett før, men også underveis i en straffesak. Dette er ikke noe nytt, og forut for covid-19 ville normalt sykdom hos en aktør i en rettssak medføre at saken måtte utsettes. Det særegne i perioden med covid-19 har vært at regler om karantene og isolasjon, i tillegg til den klare anbefalingen om å holde seg hjemme ved alminnelige, men moderate luftveissymptomer, har medført at aktører har vært forhindret fra å møte i retten, men samtidig ikke nødvendigvis for syke til å delta i rettssaken ved fjernmøte. I normal-situasjonen fremover, tar departementet som utgangspunkt at dersom en aktør blir syk, må dette normalt medføre at saken utsettes. Dersom sykdommen er av en slik karakter at fjernmøte likevel kan gjennomføres, vil de alminnelige vilkårene gjelde. I hovedforhandlinger og ankeforhandlinger der retten skal prøve bevisene under skyldspørsmålet, må partene samtykke i at saken behandles i fjernmøte og retten må finne dette ubetenkelig. For andre rettsmøter, hvor annet ikke er særskilt bestemt, kan det besluttes fjernmøte, dersom retten finner det ubetenkelig.

Departementet har vurdert innspill fra *Oslo tingrett* som har tatt opp om det bør vurderes en særregulering i saker med flere tiltalte. Departementet har kommet til at det ikke er grunn til å vurdere slike saker annerledes, selv om ønsket om å gjennomføre saken og hensynet til prosessøkonomi kan være særlig fremtredende. Avgjørende for departementet har vært at tiltaltes rett til å motsette seg at rettssaken behandles i fjern-

møte, bør være den samme uavhengig av om saken behandles samtidig med flere tiltalte eller ikke.

Hvis det skal brukes tolk i saken, er dette noe som retten må ta hensyn til i vurderingen av om det bør avholdes fjernmøte. Retten må forsikre seg om at tolkingen kan gjennomføres på en forsvarlig måte før det kan besluttes fjernmøte. *Domstoladministrasjonen* opplyser at tolking ved bruk av dagens fjernmøteløsning i domstolene kan by på utfordringer, men at det jobbes med å utbedre dette.

Flere høringsinstanser etterlyser nærmere regler og retningslinjer om gjennomføringen av fjernmøter og fjernavhør. Etter departementets syn er det naturlig at det gis slike retningslinjer i en felles veileder eller lignende utarbeidet av Domstoladministrasjonen og domstolene selv, gjerne etter dialog med aktørene. Veilederen kan eventuelt gjelde både for straffesaker og sivile saker. Dette kan være nyttig for å sikre ensartet praksis i domstolene og for å veilede brukerne om hvordan de skal forholde seg i saker som behandles digitalt. Som påpekt av *Domstoladministrasjonen*, er det allerede tatt initiativ for å vurdere felles retningslinjer for digital samhandling med domstolene.

6.1.4.5 Prosessuelle spørsmål og ankeadgang

Rettsens beslutning om fjernmøte, bør fattes så tidlig som mulig i saksforberedelsen, slik at partene og vitner kan innrette seg deretter. Samtidig vil bestemmelsen i straffeprosessloven også kunne benyttes underveis i et påbegynt rettsmøte, dersom det oppstår et behov for fjernmøte og retten finner at vilkårene for fjernmøte er til stede.

På samme måte som Høyesterett kom til i Rt. 2011 side 1452 om ankeadgang for fjernmøter i fengslingsforlengelsessakene, legger departementet til grunn at en beslutning om fjernmøte også i andre saker, skal kunne ankes på vanlig måte. En beslutning om fjernmøte er viktig for tiltalte, og det bør foreligge en reell overprøvningsrett. Flere av høringsinstansene er også inne på dette. *Borgarting lagmannsrett* viser til at for å få en effektiv prøvningsrett i praksis, bør beslutningen om fjernmøte treffes så tidlig som mulig, slik at ankeadgangen blir reell. Departementet er enig i dette. Tiltalte kan dermed anke beslutningen og få prøvd spørsmålet på en forenklet måte, i stedet for å være henvist til å anke hele den underliggende materielle avgjørelsen med krav om opphevelse. Ankerett kan også bidra til at domstolene begrunner slike avgjørelser, slik de bør gjøre, i alle fall

dersom det er tvist om spørsmålet. Samtidig må det bemerkes at avgjørelser som skjer tett opp til hovedforhandling, i praksis er vanskelig å få overprøvd i tide. Videre følger det av systemet i straffeprosessloven § 378 at beslutninger om fjernmøte som treffes under hovedforhandlingen ikke kan ankes.

Departementet har ikke funnet grunn til å regulere ankespørsmålet særskilt, slik at en beslutning om fjernmøte, som vil være en prosessledende avgjørelse, kan ankes i tråd med de alminnelige regler for anke av prosessledende beslutninger. Etter at dom i saken har falt, kan beslutning om fjernmøte utgjøre en saksbehandlingsfeil som kan brukes som ankegrunn.

6.2 Førstegangsfengslinger

6.2.1 Gjeldende rett

Det følger av straffeprosessloven § 244 at siktede har rett til å være til stede i rettsmøter under etterforskningen. Dette omfatter førstegangsfengslinger. Videre følger det av straffeprosessloven § 183 første ledd første punktum at dersom påtalemyndigheten vil beholde den pågrepne, «må» den innen lovens frist «fremstille ham for tingretten» på det sted der fremstilling mest hensiktsmessig kan skje, med begjæring om fengsling. Fristen for fremstillingen er vedtatt endret, se endringslov 18. juni 2021 nr. 122, til «snarest mulig og innen 48 timer etter pågripelsen». Endringen er ventet å tre i kraft 1. juli 2022.

Retten til slik fremstilling er også inntatt i Grunnloven § 94 andre ledd første punktum. Dette har sitt folkerettslige motstykke i EMK artikkel 5 nr. 3 hvor det er inntatt at enhver som blir pågrepet eller berøvet friheten, «skal straks» bli stilt for en dommer eller annen embetsmann som ved lov er bemyndiget til å utøve domsmyndighet. En langt på vei tilsvarende regulering er å finne i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 9 nr. 3. Det er i en rekke avgjørelser fra Høyesterett lagt til grunn at Grunnlovens menneskerettsbestemmelser skal tolkes i lys av menneskerettskonvensjonene og tilhørende praksis. På dette området vil derfor praksis knyttet til EMK artikkel 5 danne grunnlag for grunnlovstolkningen.

Etter straffeprosessloven §§ 183 og 244, jf. § 243, skal påtalemyndigheten fremstille siktede for tingretten ved førstegangsfengsling, uavhengig av om siktede har krevd dette, men likevel slik at fremstilling kan unnlates dersom siktede er ute av stand til å møte på grunn av sykdom mv., jf.

Rt. 2013 side 766 avsnitt 9, jf. Rt. 2011 side 589 avsnitt 16–18 og «Siktedes tilstedeværelse ved første gangs fengsling» av Magnus Matningsdal i Lov og Rett nr. 3, 2013 side 232 flg. Matningsdal legger til grunn at dersom man ser «bort fra situasjoner hvor alvorlig skade eller sykdom gjør det umulig eller i alle fall utilrådelig å fremstille siktede for retten under fengslingsmøtet, er det ikke tvilsomt at siktede har krav på å være til stede», se side 232. I Rt. 2011 side 589 avsnitt 18 ble det presisert at unntaket for å unnlate fengsling ved sykdom, er «meget snevert».

Som omtalt i punkt 6.1.1.2, gjelder § 3 i det midlertidige regelverket etter ordlyden for alle typer rettsmøter. Høyesterett behandlet spørsmålet om siktedes rett til tilstedeværelse i førstegangsfengsling i HR-2020-972-U. Saken dreide seg om tingretten kunne beslutte fjernmøte ved en førstegangsfengsling, med hjemmel i midlertidig forskrift om forenklinger og tiltak innenfor justis-sektoren for å avhjelpe konsekvenser av utbrudd av covid-19, når siktede ønsket fysisk fremstilling. I avsnitt 23 uttales følgende:

«EMK artikkel 5 nr. 3 første punktum stiller etter ordlyden et absolutt krav om fysisk fremstilling av siktede ved første gangs fengsling».

Høyesterett viste til at EMD i *Medvedyev og andre mot Frankrike*, 29. mars 2010 (storkammer, 3394/03), avsnitt 118, uttalte at formålet med EMK artikkel 5 nr. 3 var å sikre at den som er arrestert, blir fysisk fremstilt for rette myndighet straks («physically brought before a judicial officer promptly»). Videre viste ankeutvalget til at EMD i *Bergmann mot Estland*, 29. mai 2008 (38241/04), avsnitt 45, uttalte at ordlyden i artikkel 5 nr. 3 ikke åpnet for unntak, «not even on grounds of prior judicial involvement», og at «[t]o conclude otherwise would run counter to the plain meaning of the text of the provision».

Ankeutvalget viste også til at flere andre EMD-avgjørelser ga uttrykk for det samme, og la til grunn at EMD-praksis «ikke [gir] holdepunkter for at det kan gjøres unntak fra retten til fremstilling, for eksempel fordi formålene bak bestemmelsen kan ivaretas på annen måte». Videre ble det vist til at det heller ikke i juridisk teori er lagt til grunn at det gjelder et slikt unntak fra bestemmelsen. Videre ble det uttalt i avsnitt 27 at:

«Ut fra den foreliggende rettspraksis fra EMD fremstår det klart at en adgang til å gjøre unntak i tilfelle er meget snevert. Unntaket oppstilt i rettspraksis fra Høyesterett for tilfeller der

siktede er ‘ute av stand’ til å møte på grunn av sykdom mv., viser det samme.»

Det er altså klart at reguleringen i det midlertidige regelverket ikke gir noen utvidet rett til fjernmøte ved førstegangsfengslinger, utover hva som ellers følger av gjeldende rett.

Avgjørelsen fra ankeutvalget omtalt ovenfor gjaldt således retten til å bli fremstilt, ikke hvorvidt det gjelder en korresponderende plikt til fremstilling i de tilfeller hvor siktede selv ikke ønsker det, og unnlatt fremstilling er ubetenkelig. I norsk rett har det ellers vært et klart utgangspunkt at dersom siktede ikke selv ønsker fremstilling i møte, kan fengslingsmøte utelates. Høyesterett uttalte i Rt. 2013 side 766 avsnitt 11 følgende:

«Etter utvalgets syn kan det verken av nasjonal rett eller konvensjoner Norge er bundet av utledes en plikt til å fremstille en siktet i et fengslingsmøte mot hans vilje, forutsatt at retten finner hans tilstedeværelse unødvendig for å avgjøre fengslingssspørsmålet.»

Høyesterett har i Rt. 2011 side 1452 lagt til grunn at en beslutning om fjernmøte i et fengslingsforlengelsesmøte, kan ankes. Høyesterett pekte på at en slik beslutning griper direkte inn i siktetes rettigheter, og at loven oppstiller bestemte vilkår for at fjernmøte skal kunne besluttes. Vilkårene er ikke av en så skjønnsmessig karakter at det kan anses å være tale om en avgjørelse som «etter sin art» er uangripelig, jf. straffeprosessloven § 377 første ledd. I den grad en beslutning om fjernmøte treffes kort tid før et fengslingsmøte, vil det imidlertid i praksis ikke være mulig å behandle en særskilt anke.

6.2.2 Straffeprosessutvalgets forslag og forslag i høringsnotatet

Straffeprosessutvalget foreslo en absolutt regel om at siktetes tilstedeværelse ikke kan skje ved fjernmøte ved førstegangsfengsling i lovutkastet § 31-1 andre ledd bokstav a. Utvalget mente hovedregelen fortsatt bør være at den som avhøres, skal møte direkte for retten. Fysisk oppmøte vil understreke alvorret i saken, bidra til å gi saken en høytidelig ramme og gi minst risiko for avbrudd. Utvalget antok videre at fysisk oppmøte best sikrer sakens opplysning. Det ble også fremholdt at det er av prinsipiell betydning at tiltalte gis anledning til å møte sin anklager og sine dommere ansikt til ansikt. Det vil for tiltalte måtte antas å bidra til forståelse og tillit til

behandlingen og understreke alvorret i situasjonen.

I *høringsnotatet* 18. desember 2020 ble følgende uttalt i punkt 6.5.3.1 side 55:

«Kjernen i bestemmelsene må kunne sies å være at siktede skal ha en rett til å få saken sin fremstilt personlig for en dommer. Denne rettigheten ivaretas også ved fjernmøter, selv om det vil være en forskjell på en fremstilling ved hjelp av fjernmøteteknikk og fysisk fremstilling. Departementet er likevel av den oppfatning at siktede – utenfor samtykkesituasjonene hvor unnlatt fremstilling også er ubetenkelig – bør fremstilles fysisk for en dommer ved førstegangsfengslinger. [...] En del av begrunnelsen for at første gangs fengsling bør gjennomføres med fysisk oppmøte i retten, er til dels at tidselementet er fremtredende i disse sakene, hvilket gjør at det normalt vil være begrenset kontakt mellom siktede og forsvarer før møtene i disse sakene.»

Det ble foreslått noen alternative måter å regulere spørsmålet på i høringsnotatet punkt 6.5.6 side 62–63, enten i domstoloven eller straffeprosessloven. I ett av forslagene til utforming av bestemmelse er det inntatt i første ledd tredje punktum at rettsmøter om førstegangsfengsling, jf. straffeprosessloven § 183 flg., «kan ikke holdes som fjernmøter». Samtidig ble det også foreslått en alternativ regulering med en generell bestemmelse som tillater fjernmøter i straffesaker hvis det er særskilt bestemt eller partene samtykker i at rettsmøtet holdes som fjernmøte.

6.2.3 Høringsinstansenes syn

6.2.3.1 *Straffeprosessutvalgets forslag*

En rekke høringsinstanser mener utvalgets forslag på dette området er for strengt. Det er fremstilt innvendinger mot forslaget om å begrense adgangen til å bruke fjernmøteteknikk ved førstegangsfengslinger og fengslingsforlengelser i forhold til gjeldende rett, blant annet av *Agder politidistrikter, Asker og Bærum tingrett, Domstoladministrasjonen, Kripos, Nord-Troms tingrett, Oslo tingrett, Politidirektoratet, Trøndelag statsadvokatembeter og Øst politidistrikt*. På den annen side støttes forslaget til Straffeprosessutvalget av *Nordland statsadvokatembeter og Vestfold og Telemark statsadvokatembeter*.

Domstoladministrasjonen mener at utvalget burde gått lenger i retning av digitalisering og

teknologibaserte løsninger. Domstoladministrasjonen er kritisk til forslaget om at visse fengslingsmøter alltid skal gjennomføres med mistenkte fysisk til stede. Domstoladministrasjonen mener at det hadde vært mer hensiktsmessig å kreve at tiltalte er fysisk til stede med mindre retten finner det ubetenkelig at vedkommende deltar ved fjernmøteteknologi.

Politidirektoratet er generelt positive til økt bruk av fjernmøter. Politidirektoratet viser til at fremstilling av vitner og siktede til rettsmøter er ressurskrevende for politiet og binder opp mannskap i større grad enn ønskelig. Etter Politidirektoratets kjennskap benyttes fjernmøteteknikk i for liten grad ved noen tingretter i de tilfeller der siktede sitter i et fengsel i nærheten av tingretten. Politidirektoratet mener at mistenkte ikke bør være avskåret fra å delta via fjernmøteteknikk i tilfeller hvor mistenkte i samråd med sin forsvarer samtykker til slik gjennomføring av rettsmøtet og retten finner det ubetenkelig.

Kripos mener at videokonferanseløsninger ikke utnyttes i stor nok grad i domstolene, og at utvalgets forslag ikke går langt nok. Dette gjelder særlig ved varetektsfengslinger hvor politiet bruker store ressurser på fremstillinger. Mistenkte bør kunne samtykke til fjernmøte. *Trøndelag statsadvokatembeter* uttaler seg i samme retning i sitt hørings svar

Øst politidistrikt mener at det bør legges til rette for utvidet adgang til fjernmøter. Øst politidistrikt viser til at ressursene som brukes på fremstillingen, ikke står i et rimelig forhold til rettsikkerhetsgevinstene ved personlig oppmøte. Mange patruljer benyttes til rene transportoppdrag med påfølgende tilstedeværelser i til dels lange rettsmøter. I saker hvor det er flere mistenkte som skal fremstilles fortløpende, må det ofte brukes mange polititjenestemenn for å hindre informasjonsutveksling med fare for bevisforpillelse. I saker med alvorlig volds- eller gjengkriminalitet må politiet også ofte av rene sikkerhetshensyn sette inn betydelig ressurser for å avverge at det skal skje noe med de mistenkte. Øst politidistrikt støtter av den grunn ikke utvalget i at fjernmøteteknikk ikke kan benyttes ved førstegangs fengsling. Forslaget er en innskrenkning sammenlignet med gjeldende rett. Endringen fremstår som lite begrunnet. Øst politidistrikt ser få betenkeligheter ved å tillate bruk av fjernmøteteknikk ved førstegangs fengslinger der mistenkte etter å ha snakket med sin forsvarer samtykker i dette. Dommeren må uansett foreta en forsvarlighetsvurdering av denne behandlingsformen, jf. bestemmelsens første ledd sammen-

holdt med den foreslåtte § 122 a i domstolloven. Øst politidistrikt bemerker i tillegg at man i enkelte saker opplever at mistenkte er på sykehus eller institusjon med polititilsyn etter det straffbare forhold, og at det foreslåtte lovutkastet heller ikke ivaretar en slik situasjon.

Møre og Romsdal politidistrikt uttaler at gjeldende høyesterettspraksis om fjernmøter og fjernavhør fremstår mer hensiktsmessig enn forslaget.

Oslo tingrett oppfordrer departementet til å vurdere om førstegangs fengslinger kan avholdes som «kontorforretning» eller fjernmøte dersom siktede samtykker og retten finner det ubetenkelig, jf. EMK artikkel 5 nr. 3.

6.2.3.2 Forslaget i høringsnotatet 18. desember 2020

En del høringsinstanser har uttalt seg konkret om forslaget i høringsnotatet, herunder *Domstoladministrasjonen*, *Oslo politidistrikt*, *Politidirektoratet*, *Rogaland statsadvokatembeter*, *Sør-Trøndelag tingrett* og *Fosen tingrett* og *Øst politidistrikt*.

Domstoladministrasjonen (DA) antar at når det gjelder siktedes deltakelse i rettsmøte til behandling av begjæring om førstegangs fengsling vil samtykke i utgangspunktet være en forutsetning. Når det gjelder forslaget til lovendring i domstolloven, mener DA det er behov for å lempe på kravet om personlig fremmøte ved førstegangs fengslinger. DA foreslår at slike rettsmøter ikke skal kunne holdes som fjernmøter, med mindre siktede samtykker og retten finner det ubetenkelig. Slik DA ser det er det ingen god grunn til at siktede etter dagens regler skal kunne samtykke til kontorforretning også ved førstegangs fengslinger, men ikke skal kunne samtykke til å gjennomføre førstegangs fengsling som helt eller delvis fjernmøte. Det legges til grunn at siktede er sikret adgang til fortrolig kommunikasjon med sin forsvarer og utvilsomt har gitt et informert samtykke.

Dommerforeningen viser til at departementets forslag er i samsvar med HR-2020-972-U og en lojal tolking av EMK artikkel 5 nr. 3. Det er grunn til å minne om at retten til å bli fremstilt for en dommer skal gi grunnlag for en kontroll av mis handling og misbruk av tvangsmidler. Dommeren skal kunne foreta en direkte kontroll av den fengsledes tilstand, noe som krever fysisk møte. Dette bør for øvrig også spille inn ved vurderingen av om – og i hvilken utstrekning – rettsmøter for behandling av fengslingsforlengelser bør holdes som fjernmøte. Dommerforeningen uttaler likevel

at det kan spørres om lovteksten på dette punktet er blitt for rigid, der siktede samtykker og hans fysiske nærvær ikke er nødvendig av hensyn til sakens opplysning, jf. Rt-2013-766.

Politidirektoratet fremhever at det i enkelte tilfeller også bør være adgang til å gjennomføre førstegangsfengslinger digitalt. Dette gjelder særlig fengslinger etter straffeprosessloven §171 (1) nr. 3 om gjentakelsesfare. I slike fengslinger kan det stilles spørsmål om betydningen av å bli fysisk fremstilt står i rimelig forhold til de ressursene som går med. Det går til dels betydelige ressurser i form av to tjenestemenn, patruljebil og lange avstander med til slike fremstillinger. Dersom fremstillingen ikke kan skje mens siktede sitter i politiarrest må siktede dermed også kjøres til et fengsel for deretter å bli kjørt tilbake til tingretten for rettsmøtet dagen etter.

Sør-Trøndelag tingrett og Fosen tingrett viser til at det ikke kan benyttes fjernmøte i slike saker da Høyesterett har lagt til en grunn at siktede har rett til å sitte i samme fysiske rom som dommeren.

Øst politidistrikt mener fjernmøte må kunne benyttes også ved førstegangsfengslinger i de tilfellene siktede samtykker, og retten finner det ubetenkelig.

Rogaland statsadvokatembeter ønsker en nærmere utredning knyttet til muligheten for bruk av fjernmøte ved førstegangsfengsling. Påtalemyndigheten bør alltid kunne møte i fengslingsmøter via fjernmøte. Påtalemyndigheten vil i de aller fleste tilfeller ha levert inn en skriftlig begrunnelse og argumentasjon for fengslingen og det er derfor mindre grunn for at påtalemyndigheten skal pålegges å være fysisk til stede.

Oslo politidistrikt (OPD) bemerker at det bør skilles mellom siktede og øvrige aktører når det gjelder bruk av fjernmøter i forbindelse med førstegangsfengslinger. OPD tiltrer departementets syn om at siktede utenfor samtykkesituasjonen (hvor unnlatt fremstilling er ubetenkelig) bør fremstilles fysisk for en dommer ved førstegangsfengslinger. Unntak bør kunne skje hvor siktede samtykker og retten finner siktedes tilstedeværelse unødvendig. Unnlatt fremstilling i tilfeller hvor det ikke foreligger samtykke bør kun finne sted hvor siktede er ute av stand til å møte, jf. Rt-2013-766. Når det gjelder fjernmøte for øvrige aktører bemerker OPD at de er kjent med at det i dag ved enkelte politidistrikt er etablert en praksis hvor påtalemyndigheten møter via videolink under førstegangsfengslinger. Det bør derfor åpnes for at førstegangsfengslinger kan gjennomføres delvis som fjernmøte for øvrige aktører der dette er ubetenkelig. Det kan problematiseres om det også bør åpnes for at

førstegangsfengslinger bør kunne gjennomføres delvis som fjernmøte hvor forsvarer møter via fjernmøteteknologi. I tilfeller hvor ønsket forsvarer f.eks. er forhindret fra å møte på grunn av øvrige gjøremål vil deltakelse via fjernmøteteknologi kunne muliggjøre at ønsket forsvarer kan møte også under førstegangsfengslinger. I praksis vil forsvarer i dag forsøke å få noen fra eget kontor til å møte på egne vegne i tilfeller hvor forsvarer selv er forhindret. Dialog med klient kan potensielt begrenses ved en slik løsning, men samtidig være mulig å sikre via telefon eller videolink. Det må vurderes i det enkelte tilfelle om dette er en hensiktsmessig løsning.

6.2.3.3 *Supplerende innspill fra sentrale aktører i lys av erfaringen med det midlertidige regelverket*

Se omtale av departementets invitasjon til å inngi supplerende bemerkninger knyttet til erfaringer ved bruk av fjernavhør og fjernmøter i punkt 6.1.3.3.

Advokatforeningen har i brev 25. oktober 2021 uttalt at det i straffesakene er noe tidlig å konkludere med hvilke endringer i prosessregelverket som skal gjøres permanente. Det er påpekt betydningen av at de mange spørsmålene som økt bruk av fjernavhør og fjernmøte reiser, utredes grundig og at de vurderes i et helhetlig perspektiv. Både hensynet til domstolenes verdighet og til siktede selv, tilsier forsiktighet med å forsere arbeidet med å gjøre endringer permanente.

I løpet av pandemien har andelen førstegangsfengslinger gjennomført som fjernmøte økt sterkt. Især gjelder dette for utlendingsfengslinger. Det bør verken i ordinære fengslingssaker eller i utlendingsfengslinger utvikles en slags sedvane der fjernmøte i realiteten blir hovedregelen. En effektiv rett til å få fengslingsspørsmålet prøvd for en domstol forutsetter normalt fysisk oppmøte i retten. Det er meget vanskelig for den siktede eller fremstilte utlendingen å imøtegå fengslingsgrunnlaget uten tilstedeværelse i retten og i fysisk møte med forsvarer eller prosessfullmektig. Advokatforeningen kan ikke se at det foreligger tungtveiende hensyn som tilsier at unntaksreglene under pandemien her skal gjøres permanente.

Domstoladministrasjonen ønsker en generell og fleksibel hjemmel for fjernmøter. Det bør i stor grad være opp til retten å foreta en skjønnsmessig vurdering av hvorvidt fjernmøter skal gjennomføres i en konkret sak. Retten bør kunne ta hensyn til partenes ønsker, uten at det stilles krav om

samtykke. Det kan likevel vurderes om det er behov for samtykkekrav i enkelte sakstyper, men går ikke nærmere inn på spørsmålet.

Oslo tingrett mener at det bør åpnes for at siktede skal kunne samtykke til å delta ved bruk av fjernmøteteknologi ved begjæring om førstegangs fengsling. Dette synspunktet deles også av *Vestre Innlandet tingrett*. *Nord Troms tingrett* viser til at siktede iblant ikke selv ønsker å fremstilles, samtidig som det av ulike årsaker ikke benyttes kontorforretning. Det vil være forsvarlig og hensiktsmessig å ha en hjemmel for fjernmøte i disse sakene. *Søndre Østfold tingrett* uttaler at retten har erfaring med at aktor deltar ved fjernmøte i fengsling møter, selv om siktede og forsvarer møter fysisk i tinghuset, også fra tiden forut for pandemien. *Helgeland tingrett* uttaler at fjernmøter bør kunne brukes i alle enedommersaker, også ved førstegangs fengsling. Der det er store avstander og reisebehov, bidrar slike løsninger til bedre rettssikkerhet, fordi partene kan bruke tiden til forberedelser fremfor reise.

6.2.4 Departementets vurdering

Et rettsmøte for å behandle førstegangs fengsling, står i en særstilling av ulike typer rettsmøter som er aktuelle i straffesaker, på samme måte som sakene omtalt i punkt 6.1.4.2. Det er klart uttalt fra Høyesterett at siktede har rett til å delta fysisk i rettsmøte som skal behandle spørsmålet om fengsling for første gang. Samtidig har det også vært sikker rett at dersom siktede ikke selv ønsker å delta i møtet, og det ellers ikke er til hinder for sakens opplysning at han ikke deltar, kan slike saker behandles uten siktedes tilstedeværelse. Departementet mener derfor det er grunn til å lovfeste at rettsmøte som behandler spørsmålet om varetekts fengsling for første gang, skal skje i fysisk rettsmøte, med mindre påtalemyndigheten og siktede samtykker til behandling i fjernmøte og retten finner dette ubetenkelig.

Departementet har grundig overveiet om det i tråd med Straffeprosessutvalgets forslag, og som skissert som et alternativ i høringsnotatet, ikke bør være adgang til fjernmøter ved førstegangs fengsling. Som allerede uttalt av departementet i Prop. 141 L (2009–2010) punkt 5.1.3.1. side 40 med tilhørende høringsnotat, er fengsling et inngripende tvangsmiddel, og rettssikkerhets-hensyn veier tungt i slike saker. Samtidig har departementet kommet til, i tråd med synet til en del høringsinstanser, at Straffeprosessutvalgets forslag er for strengt. Departementet viser til Høyesteretts avgjørelse i Rt. 2013 side 766

avsnitt 11, som også flere høringsinstanser viser til, blant annet *Dommerforeningen* og *Øst politidistrikt*. Departementet viser også til Norges institusjon for menneskerettigheter («NIM») sin rapport «Ivaretagelsen av menneskerettighetene ved håndteringen av utbruddet av covid-19» av 13. november 2020, side 77. Spørsmålet som NIM løfter frem er om menneskerettighetene ble krenket når siktede *uten samtykke* ved førstegangs varetekts fengsling ble fremstilt for dommer gjennom fjernmøte.

Departementet kan ikke se i EMDs praksis at kravet til fremstilling av siktede ved førstegangs fengsling, skulle hindre siktedes adgang til å samtykke til at hans deltakelse i rettsmøtet skjer som fjernmøte, når det av retten ellers anses ubetenkelig. Dette er meget strenge vilkår. De sentrale rettssikkerhetsgarantiene som skal sikre en forsvarlig behandling av et slikt inngripende spørsmål, er etter departementets syn ikke truet dersom siktede, aktor og retten i fellesskap er enige i at fjernmøte kan benyttes. Departementet viser også til at samme strenge modell er foreslått for de mest alvorlige straffesakene, dvs. hovedforhandlinger og ankeforhandlinger hvor retten skal ta stilling til bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet. Samtidig vil en slik løsning også for førstegangs fengslinger åpne for en mer hensiktsmessig, moderne og effektiv domstolsbehandling.

Når det gjelder kravet om at retten ikke må finne en slik gjennomføring «ubetenkelig», må dette vurderes konkret i den enkelte sak. Det vises ellers til omtalen av dette vilkåret i punkt 6.1.4.2. Dersom retten finner siktedes fysiske tilstedeværelse nødvendig for å ta stilling til fengslingsspørsmålet, er fjernmøte utelukket. Uansett er det en grunnleggende forutsetning at siktede gis anledning til å kommunisere fortrolig og uforstyrret med forsvareren. I tillegg skal offentligheten og pressen har samme anledning til å følge rettsmøtet som ellers. Det ligger også til retten å påse at det tekniske utstyret er i orden. Retten må sørge for at siktede kan følge forhandlingene og bli hørt uten tekniske vansker.

I førstegangs fengslinger er det vanskelig å tenke seg at fjernmøte uten bildeoverføring kan være en tilfredsstillende behandlingsform. Normalt vil fjernmøte med bildeoverføring, i motsetning til en ren telefonkonferanse, være nødvendig for å sikre en forsvarlig saksbehandling. Departementet foreslår derfor at bildeoverføring inntas som et absolutt krav i loven, på samme måte som for hovedforhandlinger og ankeforhandlinger hvor det er anket over bevisvurderingen under skyldspørsmålet.

Som omtalt i Prop. 141 L (2009–2010) punkt 5.1.3.2 avslutningsvis på side 45, er det en forutsetning at siktede gis adgang til fortrolig og uforstyrret kontakt med forsvareren i forbindelse med fjernmøtet, men departementet anser det ikke nødvendig å gå nærmere inn på hvordan denne rettigheten skal ivaretas. Dette bør siktede i samråd med sin forsvarer kunne ta stilling til i den enkelte sak.

Når det gjelder plasseringen av bestemmelsen om fjernmøte i førstegangsfengslinger, har departementet vurdert ulike alternativer. Departementet har kommet til at det er ønskelig å innta reguleringen i den nye, generelle samlebestemmelsen om fjernmøter.

6.3 Fengslingsforlengelser

6.3.1 Gjeldende rett

Det følger av straffeprosessloven § 185 fjerde ledd tredje punktum at rettsmøter om forlengelse av fengslingsfristen kan holdes som fjernmøter med bildeoverføring når retten finner det «ubetenkelig ut fra formålet med rettsmøtet og øvrige omstendigheter, og rettsmøtet ellers ville medført omkostninger som ikke står i rimelig forhold til betydningen av at siktede møter». Påtalemyndigheten og siktede skal gis anledning til å uttale seg før beslutning om fjernmøte tas, og siktede skal sikres adgang til direkte og fortrolig kommunikasjon med forsvareren i møtet. Det kreves samtykke fra siktede til fjernmøte dersom retten samtidig skal behandle spørsmål om ileggelse eller forlengelse av isolasjon etter § 186 a. Det samme gjelder dersom det har gått mer enn 90 dager siden forrige gang siktede hadde rett til å få fengslingsspørsmålet behandlet i ordinært rettsmøte.

En beslutning om å holde et rettsmøte om forlengelse av fengslingsfristen som fjernmøte med bildeoverføring kan ankes, jf. § 377 første ledd og Rt. 2011 side 1452 avsnitt 13. Fra 1. juli 2022 vil § 377 andre ledd gi en ny regel som begrenser ankesdomstolens adgang til å overprøve slike beslutninger om saksbehandlingen. En beslutning om saksbehandlingen som etter loven skal treffes etter et skjønn over hensiktsmessig og forsvarlig behandling, kan for den skjønnsmessige avveiningen bare ankes på det grunnlag at avgjørelsen er uforsvarlig eller klart urimelig.

Etter ordlyden i det midlertidige regelverket, er de ulike typene rettsmøter i straffeprosessen underlagt samme regulering. Det er den generelle regelen i § 3 om at fjernmøte kan gjennomføres når det er nødvendig og ubetenkelig som gjelder også her. Se nærmere omtale i punkt 6.1.1.2.

6.3.2 Straffeprosessutvalgets forslag og forslag i høringsnotatet

Straffeprosessutvalget fremmet et forslag om at fengslingsforlengelser normalt kan gjennomføres ved at siktede deltar ved fjernmøteteknikk. Samtidig ble det foreslått at retten ikke skal kunne beslutte at siktede deltar ved fjernmøteteknikk i fengslingsforlengelser med spørsmål om bruk av isolasjon eller hvis det er gått mer enn tolv uker siden forrige fengslingsmøte hvor siktede var til stede, med mindre vedkommende samtykker til dette.

I *høringsnotatet 18. desember 2020* ble det ikke fremmet noe konkret forslag til endring av retts-tilstanden på dette punktet.

6.3.3 Høringsinstansenes syn

6.3.3.1 *Straffeprosessutvalgets forslag*

Hovedinntrykket fra høringen er som gjennomgått i punkt 6.1.1.1 positivt.

Advokatforeningen mener at siktede bare bør kunne gi avkall på retten til å møte i rettsmøte om fengslingsforlengelse (§ 15-16) ved skriftlig og informert avkall, og at retten må finne avkallet forsvarlig. Mindreårige må aldri kunne gi avkall på denne retten.

Øst politidistrikt er av den oppfatning at reglene bør samordnes for saker ved bruk isolasjon og 12-ukers saker. Det bør også i isolasjonstilfellene åpnes for fjernmøteteknikk når den siktede samtykker og retten finner det ubetenkelig.

Agder politidistrikt støtter forslaget til utvidet bruk av fjernavhør i ny § 122 a i domstolloven. Agder politidistrikt viser ellers til de praktiske og ressursmessige problemene som er knyttet til at siktede ikke kan delta via fjernmøteteknikk ved fengslingsforlengelse ved spørsmål om bruk av isolasjon. Dette bør i hvert fall kun gjelde ved bruk av fullstendig isolasjon, slik som etter gjeldende rett. Fengslingsforlengelse ved spørsmål om bruk av delvis isolasjon må fortsatt kunne gjennomføres ved fjernmøte.

6.3.3.2 *Forslaget i høringsnotatet 18. desember 2020*

Det ble som nevnt ikke fremmet noe forslag på dette område, men enkelte høringsinstanser har likevel uttalt seg mer generelt om fengslingsforlengelser.

Rogaland statsadvokatembeter uttaler at fengslingsforlengelser bør kunne gjennomføres ved

fjernmøte, dersom siktede ikke motsetter seg dette. Rettsmøtet bør gjennomføres som fjernmøte dersom retten, etter å ha hørt siktetes innvendinger, mener at fjernmøte er forsvarlig. I en hektisk hverdag vil hovedregelen i det store og hele bli benyttet. Dersom hensynet bak regelen er å effektivisere strafferettspleien, bør hovedregelen være fjernmøte, såfremt siktede ikke motsetter seg dette og retten finner fjernmøte uforsvarlig. Påtalemyndigheten bør alltid kunne møte i fengslingsmøter via fjernmøte. En mulig regulering i straffeprosessloven vil være at fengslingsmøter avholdes ved fjernmøte, dersom ikke en av partene motsetter seg dette og retten finner det uforsvarlig.

Oslo Politidistrikt (OPD) fremholder at adgangen til bruk av fjernavhør ved fengslingsforlengelser etter § 185 fjerde ledd tredje punktum synes å fungere godt, men slik at det bør vurderes om fjernmøter bør kunne gjennomføres uten nærmere beslutning fra retten der påtalemyndigheten i forbindelse med begjæring om fengslingsforlengelse ber om dette og det allerede er avklart at forsvarer ikke har innvendinger mot det. OPD mener at man ved å etablere overnevnte løsning vil få mulighet til en effektiv avvikling av fengslingsforlengelsene. Det gjelder spesielt de fengslingsforlengelser som etter OPD sitt syn er egnet for å behandle som kontorforretning, men der siktede ikke samtykker til dette.

Oslo tingrett uttaler følgende om departementets foreløpige vurdering om at forsvarer fortrinnsvis bør være til stede sammen med siktede:

«Erfaringene fra Oslo tingrett ved fengslingsmøter hvor siktede deltar på video, er at forsvarer ofte ønsker å være fysisk tilstede i retten. Det bør derfor være opp til forsvarer, i samråd med retten, å avgjøre hvordan vedkommende skal delta for å få ivaretatt sitt forsvareropdrag på en god måte. Fortrolig kommunikasjon må uansett sikres.»

6.3.3.3 *Supplerende innspill fra sentrale aktører i lys av erfaringen med det midlertidige regelverket*

Se omtale av departementets invitasjon til å inngi supplerende bemerkninger knyttet til erfaringer ved bruk av fjernavhør og fjernmøter i punkt 6.1.3.3.

Nord-Troms tingrett uttaler at fjernmøte brukes i stor grad gjennom dagens hjemmel, og det anses ikke være behov for endringer. *Romerike og Glåmdal tingrett* påpeker at bruken av video er særlig nyttig i fengslingsforlengelser.

6.3.4 **Departementets vurdering**

Departementet har kommet til at straffeprosessloven § 185 fjerde ledd på en god måte regulerer adgangen til fjernmøter ved fengslingsforlengelser. Straffeprosessutvalgets forslag om en frist på 12 uker er noen dager kortere enn fristen etter gjeldende rett, men departementet har ikke funnet grunn til å justere fristen. Det er departementets inntrykk at reglene i straffeprosessloven fungerer tilfredsstillende, slik at det i denne proposisjon ikke fremmes forslag til å endre reglene for adgangen til å behandle fengslingsforlengelser i fjernmøte.

6.4 **Andre rettsmøter**

6.4.1 **Gjeldende rett**

Utover hovedforhandlingene, ankeforhandlingene og fengslingssakene, som allerede er behandlet i punkt 6.1, 6.2 og 6.3 er det en rekke andre enedommersaker som tingrettene og deretter anke-domstolene behandler. Dette gjelder blant annet førerkortbeslag etter vegtrafikkloven § 33 tredje ledd og besøksforbud etter straffeprosessloven § 222 a. Dette er normalt mindre omfattende saker, med få aktører og som sjelden behandles over flere dager.

Etter straffeprosessloven § 32 tredje ledd følger det at stemmegivningen i Høyesterett er offentlig. Det følger av fast praksis at partene bare innkalles til rettsmøte om stemmegivning i saker i Høyesterett av stor offentlig interesse. Det er ikke noen hjemmel i straffeprosessloven i dag som åpner for at voteringen i Høyesterett kan skje i fjernmøte.

Dommer i straffesaker avsies i rettsmøte, jf. straffeprosessloven § 43. Det er ikke noen hjemmel i straffeprosessloven i dag som åpner for at dette kan skje i fjernmøte. Det følger av straffeprosessloven § 31 at dersom retten har flere medlemmer, skal den holde rådslagning og stemmegivning for stengte dører før dom blir avsagt, såfremt de ikke straks blir enige om avgjørelsen. Som omtalt ovenfor, er voteringen i Høyesterett særskilt regulert i § 32 tredje ledd. Domsavsigelsen i tingretten og lagmannsretten vil normalt skje avslutningsvis i en domskonferanse etter rådslagning. Rådslagningen mellom dommerne er isolert sett ikke å anse som et rettsmøte etter straffeprosessloven, og er ikke nærmere regulert, jf. straffeprosessloven § 32 første ledd. Dette innebærer at retten kan velge gjennomføringsmåte etter en hensiktsmessighetsvurdering. Det er derfor etter

gjeldende rett anledning til bruke fjernmøte ved rådslagning i en sak, så fremt dommerne møtes fysisk igjen deretter når dommen skal avsies.

For tilståelsessaker er det etter straffeprosessloven § 248 fjerde ledd adgang til å gjennomføre rettsmøte som fjernmøte med bildeoverføring dersom siktede samtykker til dette og retten finner det ubetenkelig ut fra formålet med rettsmøtet og øvrige omstendigheter.

For saksforberedende rettsmøter er det allerede vedtatt at slike møter kan avholdes ved fjernmøte, se omtale i Prop. 146 L (2020–2020) punkt 7.5.4 side 60. Endringen er forventet å tre i kraft 1. juli 2022.

Etter ordlyden i det midlertidige regelverket, er de ulike former for rettsmøter som et utgangspunkt ikke underlagt ulik regulering. Det er den generelle regelen i § 3 om at fjernmøte kan gjennomføres når det er nødvendig og ubetenkelig som gjelder. Se nærmere omtale i punkt 6.1.1.2. Det er imidlertid inntatt en særlig regulering i § 4 om rådslagning og avsigelse av dom i fjernmøte. Etter § 4 første ledd er det bestemt at når det avholdes rådslagning med meddommere, kan dette skje ved fjernmøte. I Prop. 94 L (2019–2020) side 29 er det i spesialmerknaden uttrykkelig kommentert at første ledd i den midlertidige bestemmelsen (da § 9) om rådslagning er rettet mot de sivile sakene. Etter § 4 andre ledd kan et rettsmøte for å avsi dom etter krav fra en dommer etter straffeprosessloven § 43 første ledd femte punktum avholdes som fjernmøte.

6.4.2 Straffeprosessutvalgets forslag og forslag i høringsnotatet

Straffeprosessutvalget foreslo i sin generelle bestemmelse i domstolloven at parter, vitner, sakkyndige og andre skal kunne ta del i rettsmøter ved bruk av fjernmøteteknikk når ikke annet er bestemt, og retten finner det hensiktsmessig og forsvarlig. Ved vurderingen skal det særlig legges vekt på betydningen av tilstedeværelse for sakens opplysning, om tilstedeværelse er uforholdsmessig kostnadskrevende eller byrdefullt i lys av sakens karakter og formålet med rettsmøtet, om gjennomføringen skjer ved overføring av lyd og bilde, eller kun lyd, om vedkommende befinner seg på et sted underlagt offentlige myndigheters kontroll, og partenes syn. Partene og andre berørte skal gis anledning til å uttale seg før retten treffer sin beslutning.

I *høringsnotatet 18. desember 2020* ble det foreslått å endre straffeprosessloven § 43, slik at domsavsigelse i rettsmøte skal kunne skje ved

fjernmøte, men slik at denne presiseringen ble lagt til i bestemmelsens første ledd femte punktum. Det ble også foreslått å endre straffeprosessloven § 32 tredje ledd for å åpne for at rettsmøter om stemmegivning i saker som er behandlet muntlig i Høyesterett, kan gjennomføres som fjernmøte. Det ble også i en klammeparentes foreslått å innta en formulering om hensynet til offentlighet.

6.4.3 Høringsinstansenes syn

6.4.3.1 *Straffeprosessutvalgets forslag*

Høringsinstansene var overordnet sett positive til utvalgets forslag. Det var imidlertid enkelte innspill til utvalgets forslag til regulering av fengslingsmøter, som omtalt ovenfor. De øvrige saks typer som ellers benyttes i straffeprosessen, utover sakstyper som særskilt er trukket ut og regulert i utkastet til ny straffeprosesslov § 31-1 (gjengitt i punkt 6.1.2 ovenfor), ble i liten grad kommentert.

6.4.3.2 *Høringsnotatet 18. desember 2020*

De fleste høringsinstansene er overordnet sett positive til endringen i straffeprosessloven § 32 tredje ledd og § 43 første ledd.

Riksadvokaten er ikke negativ til departementets forslag om å tilføye i straffeprosessloven § 43 første ledd femte punktum at rettsmøte for avsigelse av dom kan skje ved fjernmøte, samt at dommernes votering i straffesaker i Høyesterett kan skje ved fjernmøte, jf. § 32 tredje ledd.

Oslo politidistrikt støtter forslaget til endring av straffeprosessloven § 43, men mener ordlyden bør omformuleres til: «Enhver dommer kan kreve at dommen blir avsagt i et rettsmøte, som kan gjennomføres som fjernmøte, der alle dommerne er til stede, selv om det er truffet beslutning etter tredje punktum.» Når det gjelder forslaget til endring i straffeprosessloven § 32 tredje ledd, støttes også dette. Det er etter høringsinstansens syn ikke nødvendig å inkludere «når hensynet til offentlighet ivaretas» da det allerede følger av kravet om at stemmegivningen foregår offentlig at også stemmegivning i fjernmøte må skje offentlig.

Høyesterett støtter departementets forslag til endring av § 32 tredje ledd. Høyesterett viser til at det følger av fast praksis at partene bare innkalles til rettsmøte om stemmegivning i saker i Høyesterett av stor offentlig interesse. For ikke å gi feilaktig inntrykk av at det alltid innkalles til rettsmøtet der stemmegivningen skjer, bør tillegget i

klammeparentesen knyttet til offentlighet i forslaget til straffeprosessloven § 32 tredje ledd, tas ut.

Gulating lagmannsrett støtter forslagene om å åpne for at rådslaging, domskonferanse, votering i Høyesterett og domsavsigelse kan avvikles som fjernmøte. Det påpekes særlig at forslaget om at domskonferanser eller rådslaging i fjernmøte er praktisk viktig i domstoler med høy reiseaktivitet og meddommere med lang reisevei, slik forholdene er i *Gulating*. *Borgarting lagmannsrett* støtter forslaget til endring i § 43 første ledd femte punktum, men bemerker at samme tilføyelse bør gjøres i første punktum som da kan lyde: «Dommen avsies i rettsmøte, som også kan være et fjernmøte.» Regelen blir da generell og ikke begrenset til særtilfellene i femte punktum. *Hålogaland lagmannsrett* er i utgangspunktet enig med *Borgarting lagmannsretts* innspill. *Frostating lagmannsrett* gir sin tilslutning til at fjernmøter også bør kunne benyttes ved rådslagninger og domsavsigelser.

Oslo tingrett støtter forslag til endring i straffeprosessloven § 43 første ledd. I saker med meddommere, særlig i enkle straffesaker, vil det være besparende for meddommerne at domsutkastet kan gjennomgås i fjernmøte og dommen deretter signeres digitalt. *Asker og Bærum tingrett* ser ingen betenkeligheter med å åpne for at rådslagninger kan skje i fjernmøte. Det er, kombinert med muligheten for elektronisk signering av dokumenter, en god forenkling. *Asker og Bærum tingrett* opplever også at dommene kan avsies raskere når meddommerne ikke trenger å møte fysisk.

Advokatforeningen påpeker på sin side egenverdien av at fagdommere og meddommere faktisk møtes fysisk i domskonferanser og ved domsavsigelser, da det reduserer risiko for feil og misforståelser og markerer alvorlet ved å avsi dom i straffesaker.

Asker og Bærum tingrett støtter en hjemmel for fjernmøte i blant annet opprettholdelse eller ileggelse av besøksforbud etter straffeprosessloven § 222 a (unntatt besøksforbud i eget hjem) og opprettholdelse av midlertidig tilbakekall av førerrett og beslag av førerkort i medhold av vegtrafikkloven § 33 nr. 3. Det vises til at politiet opplyser å ha gode erfaringer med fjernmøte. *Fredrikstad tingrett* og *Halden tingrett* fremhever at førerkortbeslag og besøksforbud (som ikke omhandler eget hjem) er særlig godt egnet for fjernmøter og at det i slike saker bør gis adgang til å beslutte fjernmøtebehandling uten krav om partenes uttalelse, alternativt at partenes synspunkt tillegges vesentlig mindre vekt enn i øvrige sakstyper.

6.4.3.3 *Supplerende innspill fra sentrale aktører i lys av erfaringen med det midlertidige regelverket*

Se omtale av departementets invitasjon til å inngi supplerende bemerkninger knyttet til erfaringer ved bruk av fjernavhør og fjernmøter i punkt 6.1.3.3.

Advokatforeningen uttalte at i løpet av pandemien er en lang rekke tilståelsessaker avviklet som fjernmøte. Også i disse sakene tilsier både hensynet til domstolenes funksjon og til siktedes rettssikkerhet at fysisk fremmøte er hovedregelen. I enkle tilståelsessaker kan det imidlertid være ubetenkelig å avvikle saken som fjernmøte. Den klare forutsetningen for dette vil imidlertid være at siktede har oppnevnt forsvarer og at det foreligger samtykke fra siktede selv.

Domstoladministrasjonen uttaler at det erfaringsmessig kan være hensiktsmessig med fjernmøter i de fleste typer enedommersaker, inkludert førerkortbeslag og besøksforbud, i tillegg til fengslingssaker og tilståelsessaker. Narkotika-program med domstolskontroll fremheves også. Det vil være «svært fordelaktig» om nye permanente regler åpner for at fjernmøte kan benyttes i flere enedommersaker, slik de midlertidige reglene åpner for.

Høyesterett støtter forslaget om å endre straffeprosessloven § 32 tredje ledd for å åpne for at rettsmøter om stemmegivning i saker som er behandlet muntlig i Høyesterett, kan gjennomføres som fjernmøte. Høyesterett mener at det er behov for de foreslåtte endringene uavhengig av om det også gis en generell hjemmel for å gjennomføre rettsmøter som fjernmøte etter at partene har uttalt seg og de nærmere vilkårene er oppfylt. Både i sivile saker og i straffesaker er det praksis at partene bare innkalles til rettsmøte om stemmegivning i saker av stor offentlig interesse. For ikke å gi feilaktig inntrykk av at det i straffesaker alltid innkalles til rettsmøtet der stemmegivningen skjer, bør tillegget i klammeparentesen i forslaget til endring i straffeprosessloven § 32 tredje ledd, tas ut.

Borgarting lagmannsrett uttaler at det under saksforberedelsen og utenfor hoved- og ankeforhandling bør være stor grad av fleksibilitet for dommeren til å beslutte å gjennomføre rettsmøter som fjernmøter og avhøre eventuelle vitner ved bruk av fjernavhør.

Gulating lagmannsrett støtter forslaget om å endre straffeprosessloven § 43. I domstolene er det store reiseavstander og slike fjernmøter vil være viktige for mange meddommere med lang reisevei.

Agder lagmannsrett uttaler at for rettsmøter under saksforberedelsen og andre møter utenfor hoved- og ankeforhandling, bør det både i sivile saker og i straffesaker være en stor grad av fleksibilitet. Domstolen har gode erfaringer med å avholde avsluttende domskonferanser med domsavsigelse som fjernmøter i meddomsrettsaker. Det er svært effektivt og ressursbesparende at rettens syv medlemmer ikke behøver å møtes fysisk. Domsutkastet vil være sendt ut på forhånd, og dommen kan signeres digitalt.

Vestre innlandet tingrett viser til at i saker om førerkortbeslag og besøksforbud bør det være anledning til å avholde rettsmøtene som fjernmøter dersom retten mener det er ubetenkelig, og siktede, fornærmede og eventuelt aktor og forsvarer ikke har innvendinger til det. Det vil ofte bli oppfattet som et bedre tilbud til siktede og fornærmede at rettsmøtet avholdes som fjernmøte, for å slippe reisevei til retten eller fravær fra arbeid. I en del saker blir det mindre belastende for fornærmede å delta i rettsmøtet dersom det avholdes som fjernmøte. *Nord Troms tingrett* omtaler både besøksforbud, narkotikaprogram med domstolskontroll og førerkortbeslag som godt egnet for fjernmøte. I slike saker skal det normalt ikke skje noen vitneførsel og man skal i realiteten innhente siktedes syn på saken, evt. ha et kort sluttinnlegg fra forsvarer og aktor. Når man har sakens dokumenter, er det samlet sett få betenkeligheter med fjernmøte i disse sakene. *Romerike og Glåmdal tingrett* viser til at bruken av video er særlig nyttig i beslagssaker, førerkortsaker og foreleggsaker. Video benyttes også i en rekke tilståelsessaker. Det er praktisk for retten, men mange dommere melder tilbake at siktede i disse sakene ofte trenger det alvorlig det innebærer å møte i rettssalen. *Helgeland tingrett* fremholder at fjernmøter bør kunne brukes i alle enedommersaker.

Ringerike, Asker og Bærum tingrett uttaler at det er viktig å få på plass en permanent hjemmel for å holde rådslagninger mellom dommerne ved fjernmøte, i kombinasjon med fortsatt mulighet for å signere avgjørelser elektronisk. Domstolens erfaring er at dette er en god forenkling, og at dommene kan avsies raskere når ikke dommerne trenger å møte frem i domstolen til den avsluttende rådslagningen.

6.4.4 Departementets vurdering

I høringsnotatet knyttet til det midlertidige regelverket ble det foreslått å endre straffeprosessloven § 43 første ledd om rettsmøte hvor det avsies dom. I tillegg ble det foreslått å endre § 32

tredje ledd som gjelder Høyesteretts votering i straffesaker. Det ble foreslått at disse to rettsmøtene kunne gjennomføres som fjernmøte.

Forslaget om å kunne benytte fjernmøte ved domsavsigelse etter straffeprosessloven § 43 første ledd fremstår som en fornuftig og praktisk endring som vil være positiv for domstolenes saksbehandling. Blant annet *Oslo tingrett* og *Agder lagmannsrett* påpeker i høringen at det vil være besparende, særlig i mindre straffesaker, at dommerne kan gjennomgå domsutkastet i fjernmøte og dommen deretter signeres digitalt. Det er flere høringsinstanser som påpeker at tillegget bør knyttes til første ledd første punktum, slik at regelen blir generell, blant annet *Borgarting lagmannsrett*. Særlig i domstoler i rettskretser med store geografiske avstander, vil en hjemmel til at domsavsigelsen gjennomføres digitalt, være viktig. Samtidig er det etter departementets syn grunn til å vise til *Advokatforeningens* innspill om at det i en del saker vil ha en egenverdi at fagdommere og meddommere faktisk møtes fysisk i domskonferanser. Dette må vurderes konkret i den enkelte sak. Forslaget har ellers bred støtte i høringen. Departementet vil foreslå å endre § 43 slik at tillegget om at slike rettsmøter kan behandles i fjernmøte, inntas helt innledningsvis i første ledd i bestemmelsen.

Når det gjelder § 32 tredje ledd om Høyesteretts votering, fremstår også dette som en fornuftig endring som vil være praktisk for Høyesterett. Det har ikke fremkommet noen vektige innsigelser i høringsrunden, tvert imot har forslaget bred støtte. *Høyesterett* viser i sitt høringssvar til at det følger av fast praksis at partene bare innkalles til rettsmøte om stemmegivning i saker i Høyesterett av stor offentlig interesse. Departementet vil derfor foreslå å endre § 32, i tråd med Høyesteretts innspill.

Departementet har vurdert det slik at det ikke er naturlig å vurdere endringer i bestemmelsen om fjernmøte i tilståelsessaker. Hele ordningen med tilståelsessaker bygger på at siktede samtykker til slik pådømmelse, jf. § 248 første ledd. Det er derfor ikke aktuelt å foreslå at slikt rettsmøte kan gjennomføres som fjernmøte hvis siktede motsetter seg dette. Departementet fastholder vurderingen av dette spørsmålet som det også ble gjort rede for i Prop. 141 L (2009–2010) punkt 5.1.2.2 side 49.

For andre rettsmøter i straffesakene, som for eksempel førerkortbeslag og besøksforbud som skal behandles i rettsmøte, foreslår departementet at det kan avholdes fjernmøter når retten finner det ubetenkelig, jf. forslag til ny § 29 a

tredje ledd bokstav b. Siden fysiske rettsmøter fortsatt skal være hovedregelen, bør det foreligge konkrete forhold i saken som med tyngde tilsier at møtet heller bør avholdes som fjernmøte, samtidig bør det ikke være forhold som gjør slik

gjennomføring betenkelig. Se nærmere om hvordan vilkåret «ubetenkelig» skal forstås i punkt 6.1.4.2 over. Det er naturlig at partene får uttale seg om spørsmålet, og at deres syn tillegges betydelig vekt.

7 Fjernavhør i straffesaker

7.1 Gjeldende rett

7.1.1 Straffeprosessloven

Hovedregelen i norsk straffesaksbehandling er at vitner avlegger sin forklaring ved personlig fremmøte i rettsmøtet. Det er et alminnelig akseptert utgangspunkt at fysisk oppmøte normalt vil være best for sakens opplysning. Etter straffeprosessloven § 109 har enhver plikt til å møte som vitne ved tingrett og lagmannsrett. Retten kan frita et vitne som har mer enn 800 km reise med rutegående befordringsmiddel eller 125 km på annen måte, eller en tilsvarende strekning dels på den ene, dels på den annen måte, for møteplikt dersom fremmøte vil medføre uforholdsmessige ulemper eller kostnader sammenlignet med vitnets betydning for sakens opplysning. Etter straffeprosessloven § 109 a kan vitner avhøres ved fjernavhør dersom vitnet ikke har møteplikt på grunn av den geografiske begrensningen, eller andre særlige forhold gjør fjernavhør ønskelig. Fjernavhør bør ikke foretas om forklaringen kan være særlig viktig, eller hvor andre forhold gjør det betenkelig. Dersom vilkårene for å pålegge tiltalte eller andre å forlate rettssalen etter § 284 første ledd første, fjerde eller femte punktum er oppfylt, eller vitnet ikke har møteplikt for domstolen, kan fjernavhør foretas også dersom forklaringen kan være særlig viktig. Fornærmede kan også avhøres ved fjernavhør.

Før beslutning om fjernavhør tas, skal påtalemyndigheten og siktede gis anledning til å uttale seg, jf. § 109 a første ledd fjerde punktum. Bestemmelsen skal forstås slik at også bistandsadvokaten bør få uttale seg om spørsmålet, se Keiserud m.fl.: Straffeprosessloven kommentarutgave bind I (5. utgave, Oslo 2020) («Keiserud m.fl.: Straffeprosessloven, 2020») side 500.

Sakkyndige kan også avhøres ved fjernavhør, jf. straffeprosessloven § 149 a. Reglene i § 109 a gjelder tilsvarende for sakkyndige.

Det følger av straffeprosessloven § 109 a andre ledd at fjernavhør foretas ved bildeavhør. Er utstyr for bildeavhør ikke tilgjengelig, kan lydavhør brukes hvis vilkårene i første ledd likevel er oppfylt. Retten bestemmer hvor avhøret skal foretas.

Retten kan pålegge vitner å møte på et nærmere angitt sted for fjernavhør. Reglene om fravær i domstoloven § 205 gjelder tilsvarende. Forskrift om fjernmøter og fjernavhør i straffesaker 12. august 2011 nr. 835 har langt på vei tilsvarende regler om når fjernavhør kan benyttes. Videre følger det av forskriften § 2 tredje ledd at fjernavhør bør fortrinnsvis skje fra domstol, politistasjon, lensmannskontor eller fra fengsel. Avhør kan også skje fra sykehus, sykehjem, pleiehjem eller aldershjem dersom det er nødvendig av helsemessige årsaker og finnes hensiktsmessig. Når retten finner det ubetenkelig, kan avhøret skje fra annet sted.

For å avgjøre om et vitne eller en sakkyndig skal avhøres ved fjernavhør, kan det etter gjeldende rett avholdes rettsmøte under saksforberedelsen, jf. straffeprosessloven § 272 første ledd bokstav i. Spørsmålet kan imidlertid også avgjøres under saksforberedelsen etter skriftlig saksbehandling, jf. Keiserud m.fl.: Straffeprosessloven, 2020, note 6 til § 272, Juridika, revidert 1. juli 2021. Ved lov 18. juni 2021 nr. 122 er § 272 er endret, men at slike beslutninger kan fattes både skriftlig og eventuelt ved et rettsmøte i saksforberedelsen er uendret, se Prop. 146 L (2020–2021) punkt 7.6.4 side 62.

En forutsetning for møteplikt er at vitnets bolig eller oppholdssted er i Norge. Departementet er klar over at det er behov for avklaringer av ulike spørsmål knyttet til dette, men går ikke nærmere inn på reglene som gjelder fjernmøter og fjernavhør over landegrenser i denne proposisjonen.

Muntlighets- og bevisumiddelbarhetsprinsippet kommer også til syne i straffeprosessloven § 296 første ledd. Etter bestemmelsen bør vitner som kan gi forklaring som kan antas å være av betydning for saken, avhøres muntlig under hovedforhandlingen såfremt ikke særegne forhold er til hinder for det. Rettens leder eller den dommer som er overlatt saksforberedelsen kan frita fra møteplikt i straffesaker, jf. straffeprosessloven § 54. Dersom vitnet fritas, kan vitnet avhøres ved fjernavhør etter § 109 a.

Det følger også av EMDs praksis en hovedregel om at vitner skal møte og forklare seg

direkte for den dømmende rett, jf. EMK artikkel 6 nr. 1. Det følger videre av praksis knyttet til EMK artikkel 6 at vitneavhør i straffesaker kan skje digitalt, se Jon Fridrik Kjølbro: Den Europæiske Menneskerettighedskonvention – for praktikere (5. utgave, København 2020) side 667:

«Krav om bevisumiddelbarhet er ikke til hinder for bruk av videokonferanse ved afhøring af vidner under en straffesag, idet en sådan fremgangsmåde kan være praktisk begrundet, f.eks. når vidner befinner sig i udlandet, eller for at beskytte vidner, f.eks. mindreårige i sædelighedssager.»

Retten beslutning om å tillate at et vitne forklarer seg ved fjernavhør, har tradisjonelt vært ansett som uangripelig «etter sin art», slik at den ikke som sådan kan ankes eller gjøres til ankegrunn jf. straffeprosessloven § 377 første ledd og § 315 første ledd, jf. Keiserud m.fl.: Straffeprosessloven, 2020 side 498. Avgjørelser som faller inn under kategorien «uangripelig» kan som et utgangspunkt bare ankes på det grunnlag at «de hviler på en uriktig lovtolkning og også på grunnlag av i hvert fall grovere saksbehandlingsfeil», jf. Rt. 1997 side 1193 og Rt. 2012 side 719. Det er imidlertid vedtatt endringer i § 377 og § 315 som trer i kraft 1. juli 2022. Etter nytt andre ledd i § 377 kan en kjennelse eller beslutning om saksbehandlingen som etter loven skal treffes etter et skjøn over hensiktsmessig og forsvarlig behandling, for den skjønsmessige avveiningen bare ankes på det grunnlag at avgjørelsen er uforsvarlig eller klart urimelig. Se nærmere om denne endringen i Prop. 146 L (2020–2021) punkt 10.4 side 91. Videre følger det av straffeprosessloven § 378 at beslutninger om fjernavhør som fattes under hovedforhandlingen ikke kan ankes.

Uansett gjelder det grunnleggende kravet til at retten må sørge for at saken er tilstrekkelig godt opplyst for å kunne treffe en forsvarlig avgjørelse. Dette er omhandlet i Rt. 2014 side 1292. En fellende dom kan ankes på det grunnlag at fjernavhør ikke ga et forsvarlig avgjørelsesgrunnlag, jf. straffeprosessloven § 294 og retten til rettfærdig rettergang etter Grunnloven § 95 første ledd, EMK artikkel 6 og SP artikkel 14.

Det er departementets inntrykk at fjernavhør av vitner brukes i stor utstrekning i norske straffesaker, og at dette også var tilfelle forut for pandemien. Praksisen har nok også variert noe, så noen presis terskel for hvordan bestemmelsen har blitt benyttet, er vanskelig å angi.

Tidligere har det vært mest vanlig med bruk av telefon ved fjernavhør. Høyesterett uttalte i Rt. 2014 side 1292 avsnitt 31 at en:

«direkte forklaring måtte forventes å ville gi retten et vesentlig mer avklart grunnlag for bevisbedømmelsen enn et telefonavhør».

I dag har domstolene bedre utstyr og erfaring med bruk av videokonferanseutstyr. Departementet har fått inntrykk av at fjernavhør med video benyttes i større utstrekning i dag. Det legges til grunn at retten får et bedre grunnlag for sin avgjørelse ved vitneavhør som skjer over video fremfor rent telefonavhør. Når det gjelder reguleringen i forskrift om fjernmøter og fjernavhør i straffesaker § 2 med en liste over steder hvor slike avhør skal skje, er dette etter hva departementet erfarer ikke praktisk viktige regler i dag. Den praktiske hovedregelen følger av § 109 a andre ledd tredje punktum hvor det fremgår at retten bestemmer hvor avhøret skal foretas. Det vil normalt være ubetenkelig at avhøret skjer fra andre steder, jf. forskriften § 2 tredje ledd tredje punktum.

Det følger av straffeprosessloven § 262 første ledd bokstav h (trer i kraft 1. juli 2022) at andre opplysninger av betydning for forberedelsen til og gjennomføringen av hovedforhandlingen skal innstas i påtalemyndighetens oversendelse til retten. Informasjon om behov for fjernavhør vil typisk være en slik opplysning som det er grunn til at påtalemyndigheten fremsetter så tidlig som mulig. Det er en korresponderende bestemmelse for forsvarers tilsvarende i § 265 andre ledd bokstav e (trer i kraft 1. juli 2022).

7.1.2 Midlertidig lov om enkelte tilpasninger i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19

Etter midlertidig lov om enkelte tilpasninger i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19 § 3 kan retten beslutte at avhør skal gjennomføres som fjernavhør, når det er «nødvendig og ubetenkelig». Før retten treffer beslutning om fjernavhør, skal partene gis anledning til å uttale seg. Beslutning om fjernavhør kan ikke ankes særskilt.

Om forholdet til straffeprosesslovens alminnelige regler om slik adgang, uttales det i kommentar til § 109 a i Keiserud m.fl.: Straffeprosessloven, 2020, note 3, Juridika, revidert 1. juli 2021:

«Den midlertidige loven har nok større betydning for adgangen til å holde fjernmøter, enn å

avhøre vitner ved fjernavhør i og med at § 109 a i utgangspunktet er vidt formulert.»

7.2 Straffeprosessutvalgets forslag og forslag i høringsnotatet

7.2.1 Straffeprosessutvalgets forslag

Straffeprosessutvalget viste til at erfaringer med fjernavhør var gode og at fjernavhør bør kunne benyttes i saker der det er hensiktsmessig og forsvarlig. Utvalget foreslo en ny regulering av spørsmålet i ny § 122 a i domstolloven:

«Parter, vitner, sakkyndige og andre kan ta del i rettsmøter eller avgi forklaring for retten ved bruk av fjernmøteteknikk når ikke annet er bestemt, og retten finner det hensiktsmessig og forsvarlig. Ved vurderingen skal det særlig legges vekt på betydningen av tilstedeværelse for sakens opplysning, om tilstedeværelse er uforholdsmessig kostnadskrevende eller byrdefullt i lys av sakens karakter og formålet med rettsmøtet, om gjennomføringen skjer ved overføring av lyd og bilde, eller kun lyd, om vedkommende befinner seg på et sted underlagt offentlige myndigheters kontroll, og partenes syn.

Før retten treffer beslutning etter første ledd, skal partene og andre berørte gis anledning til å uttale seg.

Kongen kan ved forskrift gi nærmere regler om bruk av fjernmøteteknikk etter denne bestemmelsen.»

For å vurdere spørsmålet om fjernavhør, bør det tas i betraktning hvilken mulighet det er for direkte avhør, sakens karakter, opplysningenes betydning, under hvilke forhold forklaringen avgis mv. Utvalget viste også til at det ville være sentralt om deltakelse skal skje gjennom overføring av både lyd og bilde eller kun lyd, og hvilken kvalitet overføringen vil ha. Det ble ikke foreslått å innta et krav om samtykke fra partene for å kunne gjennomføre fjernavhør, men partenes syn på spørsmålet bør som regel tillegges stor vekt.

7.2.2 Forslaget i høringsnotatet 18. desember 2020

I høringsnotatet var det inntatt alternative forslag for hvordan en ny bestemmelse om fjernavhør kunne utformes. Departementet tok til orde for at fjernavhør skulle kunne benyttes i retten når det

er hensiktsmessig og forsvarlig. I vurderingen bør særlig sakens karakter, hensynet til sakens opplysning og siktedes rettigheter være viktige momenter. Etter forslaget skulle partene få anledning til å uttale seg før rettens avgjørelse. Det var videre foreslått at slik beslutning om fjernavhør ikke skulle kunne ankes. Videre ble følgende uttalt:

«Det kan også være aktuelt å lempe på vilkårene for å gjennomføre fjernavhør, slik de følger av [...] straffeprosessloven § 109 a i dag. Det bes om høringsinstansenes syn på en slik eventuell lemping. For straffesakenes del kan en slik lemping for eksempel gå ut på å fri seg helt eller delvis fra tilknytningen til den geografiske begrensningen av møteplikten, jf. straffeprosessloven § 109, eller ved å endre vilkåret om at 'andre særlige forhold' gjør fjernavhør ønskelig.»

7.3 Høringsinstansenes syn

7.3.1 Straffeprosessutvalgets forslag

En rekke høringsinstanser støtter utvalgets forslag. *Agder politidistrikt, Domstoladministrasjonen, Nordland statsadvokatembeter, Politidirektoratet, Rogaland statsadvokatembeter, Trøndelag statsadvokatembeter* og *Vestfold og Telemark statsadvokatembeter* var enig i forslaget til ny § 122 a i domstolloven. *Bergen tingrett, Finans Norge, Frostating lagmannsrett, Rettspolitisk forening* (med støtte fra *Jussbuss*) og *Vestfold og Telemark statsadvokatembeter*, støttet utvalgets standpunkt om at hovedregelen fortsatt burde være at den som skal forklare seg, skal møte direkte for retten.

Domstoladministrasjonen støttet forslaget om at fjernavhør skal kunne gjennomføres når det er «hensiktsmessig og forsvarlig». Det ble tatt til orde for at partenes rett til å uttale seg om spørsmålet ikke må bli forstått som et krav om samtykke, og at dette bør presiseres i forarbeidene.

Dommerforeningen fremhevet betydningen av at dommeren har til disposisjon de verktøy som trengs for å styre saken.

Frostating lagmannsrett støtter at det bør åpnes for en mer generell bruk av fjernavhør. *Bergen tingrett* sluttet seg også til at fjernavhør ofte er hensiktsmessig og forsvarlig, selv om erfaringene med fjernavhør går mer er i retning av «godt nok» enn «fullgodt».

Vestfold og Telemark statsadvokatembeter mener at det er mindre betenkelig å utvide bruken av fjernavhør når man har videooverføringsutstyr,

sett hen til at forskjellen mellom fysisk tilstedeværelse og tilstedeværelse gjennom teknologi er mindre nå enn tidligere.

Rettspolitisk forening (med støtte fra *Jussbuss*) stilte seg bak forslaget om å beholde og utvide adgangen til å bruke fjernavhør i straffesaker. Foreningen stilte seg bak forslaget for tilfeller der det er hensiktsmessig og forsvarlig, og det vises særlig til fordelene som er trukket frem knyttet til saksavviklingen og ressursbruk ved transport i saker der vitnet befinner seg langt unna retts-saken.

Politidirektoratet viste til at fremstilling av vitner til rettsmøter er ressurskrevende for politiet og binder opp mannskap i større grad enn ønskelig.

Kripos mente at videokonferanseløsninger ikke utnyttet i stor nok grad i domstolen.

Rogaland statsadvokatembeter mente at vitner og andre i større grad bør inviteres inn i retts-saker digitalt, og at de tekniske løsningene er så gode at et fjernavhør nesten oppleves slik at man er til stede i retts-salen. Statsadvokatembetet mener at betoningen av viktigheten av at man er til stede i retten er overdrevet, og at det er forklaringen, fremstillingen og adferden som retten har behov for å se og høre. For vitner som er i fengsel, bør det være kurant å bruke fjernavhør; det ville ellers gått med dagsverk til fremstilling selv ved kortere vitneforklaringer.

Møre og Romsdal politidistrikt uttalte at gjeldende høyesterettspraksis om fjernmøter og fjernavhør fremstår som mer hensiktsmessig enn forslaget.

7.3.2 Høringsnotatet 18. desember 2020

Høringsinstansene er i hovedsak positive til økt bruk av fjernavhør, herunder blant annet *Asker og Bærum tingrett*, *Bergen tingrett*, *Borgarting lagmannsrett*, *Eidsivating lagmannsrett*, *Frostating lagmannsrett*, *Gulating lagmannsrett*, *Oslo Politidistrikt*, *Riksadvokaten*, *Statsadvokatenes forening*, *Øst politidistrikt* og *Økokrim*.

Borgarting lagmannsrett tar som utgangspunkt at vitner skal møte og forklare seg umiddelbart for den dømmende rett, jf. straffeprosessloven § 108, men at fjernavhør bør kunne tillates der dette er ubetenkelig. Lagmannsretten mener at vilkårene for fjernavhør i straffeprosessloven § 109 a bør lempes ved at tilknytningen til den geografiske møteplikten fjernes, men er ikke sikre på om vilkåret om at «andre særlige forhold gjør fjernavhør ønskelig» bør beholdes.

Gulating lagmannsrett uttaler at det er viktig å huske på at mange avhør frem til nå har være tele-

fonavhør, slik at fjernavhør med lyd og bilde uansett vil være en forbedring. *Bergen tingrett* påpeker det samme, og viser til at med videomøteutstyr kan fjernavhørene gjennomføres på en langt mer hensiktsmessig og forsvarlig måte.

Frostating lagmannsrett har gode erfaringer med fjernavhør. Høringsinstansen uttaler at det ikke bør være selvstendig ankerett over beslutninger om fjernavhør.

Oslo statsadvokatembeter uttaler at vilkårene etter § 109 a i dag allerede gir en ganske vid adgang til å beslutte fjernavhør. Det er viktig at hensynet til en betryggende behandling av straffesaken ikke svekkes på bekostning av hva som måtte fremstå som en ressursbesparende eller hensiktsmessig saksavvikling.

Oslo Politidistrikt er enig i at utgangspunktet også fremover bør være at vitner møter fysisk i retten. Samtidig er politidistriktet positive til lemping av vilkårene i straffeprosessloven § 109 a og uttaler at adgangen til fjernavhør bør være skjønnsmessig. I praksis imøtekommes ofte begjæringer om fjernavhør av vitner i tilfeller hvor det ikke anses som betenkelig også i tilfeller hvor vitnet anses å være et hovedsakelig bevis. Særlig gjelder dette ved mindre alvorlige forhold hvor politibetjenter som har avdekket det straffbare forholdet typisk utgjør det eneste vitnet. I slike tilfeller vil det ikke være betenkelig med fjernavhør selv om vitneforklaringen er det sentrale bevis i saken. I tilfeller hvor verken hensynet til sakens opplysning eller øvrige forhold tilsier at fysisk oppmøte er nødvendig bør forklaring ved fjernavhør via videolink eller telefon kunne finne sted.

Riksadvokaten uttaler på sin side at departementets foreløpige vurdering av forslag som gjelder regler om en utvidet adgang til fjernavhør gir et godt utgangspunkt for det videre arbeid med disse spørsmål, men at spørsmålene må utredes videre.

Advokatforeningen uttaler følgende:

«Den foreslåtte reguleringen legger nå opp til et helt åpent skjønn ('hensiktsmessig og forsvarlig') både for rettsmøter i sin alminnelighet og for rådslagning/domsavsigelse – som i langt større grad bør avgrenses ved faste kriterier, for eksempel etter sakstype og strafferamme. Det samme gjelder fjernavhør, der det vil det kunne ha stor betydning om et vitne har betydning direkte for skyldspørsmålet. Forslagene her synes i liten grad å være skikkelig gjennomarbeidet og gjennomtenkt.»

7.3.3 Supplerende innspill fra sentrale aktører i lys av erfaringen med det midlertidige regelverket

Se omtale av departementets invitasjon til å inngi supplerende bemerkninger knyttet til erfaringer ved bruk av fjernmøter og fjernavhør i punkt 6.1.3.3.

Det generelle inntrykket fra aktørene er at erfaringen med fjernavhør er gode, og at dagens regel i straffeprosessloven bør lempes noe. Dette gjelder *Agder lagmannsrett*, *Borgarting lagmannsrett*, *Domstoladministrasjonen*, *Helgeland tingrett*, *Hordaland tingrett*, *Nord Troms tingrett*, *Oslo tingrett*, *Ringerike*, *Asker og Bærum tingrett*, *Romerike* og *Glåmdal tingrett*, *Vestre Innlandet tingrett* og *Østre Innlandet tingrett*.

Domstoladministrasjonen (DA) har uttalt at det er ønskelig å utvide adgangen til bruk av fjernavhør i straffesaker. En rekke domstoler har påpekt at vilkåret om at adgangen er begrenset i tilfeller der «forklaringen kan være særlig viktig», er unødvendig begrensende, da bestemmelsen uansett stiller krav om at bruk av fjernavhør må være ubetenkelig. Etter DAs oppfatning bør det utformes en generell hjemmel for fjernavhør som kan benyttes på vilkår av at dette er hensiktsmessig og forsvarlig.

Agder lagmannsrett uttaler at det er «for lengst innarbeidet praksis» i sivile saker og straffesaker at mange vitner forklarer seg ved fjernavhør. Det foreslås en fellesprosessuell regel med en hovedregelen om at parter og vitner møter fysisk, men at fjernavhør kan gjennomføres hvis dette er ubetenkelig.

Borgarting lagmannsrett påpeker at vilkårene for fjernavhør av vitner i straffeprosessloven § 109 a bør lempes ved å fjerne tilknytningen til den geografiske møteplikten i første ledd første punktum. Domstolen er usikre på om vilkåret om at «andre særlige forhold gjør fjernavhør ønskelig» bør beholdes. Etter domstolens syn må utgangspunktet være at vitner skal møte og forklare seg umiddelbart for den dømmende rett, jf. straffeprosessloven § 108, men fjernavhør bør kunne tillates der dette er ubetenkelig. Begrensningen ligger således i det som nå er første ledd andre punktum i § 109 a. Under saksforberedelsen og utenfor hoved- og ankeforhandling bør det være stor grad av fleksibilitet for dommeren.

Oslo tingrett mener det er grunn til å endre straffeprosessloven § 109 a. Når det gjelder offentlighet, påpekes det at mange fjernavhør gjennomføres ved at dommeren og eventuelt én eller flere andre aktører befinner seg i en rettssal med video-

konferanseløsning og publikumsskjermer. I slike situasjoner vil offentlighet knyttet til rettergang enkelt kunne gjennomføres ved at presse og publikum får fysisk tilgang til rettssalen og på den måten overværer fjernavhøret. Dommeren vil da ha den samme muligheten til å kontrollere og håndheve foto- og opptaksforbudet som i tradisjonelle fysiske rettsmøter. *Nord Troms tingrett* mener at vilkåret om at fjernavhør ikke bør finne sted om forklaringen kan være «særlig viktig», bør mykes opp noe, og at retten gis større fleksibilitet til å beslutte dette. Erfaringene er at fjernavhør fungerer godt, er meget kostnadsbesparende og mindre krevende for vitner og sakkynndige som slipper lange reiser. Det vises også til at særlig i saker med sakkynndige er erfaringen at saker kan berammes raskere som følge av muligheten for fjernavhør. *Hordaland tingrett* viser på sin side til fordelene ved at profesjonelle vitner som politi og helsepersonell kan avgi forklaring på video, slik at deres hovedoppgave i minst mulig grad forstyrres ved at de skal gi en kort forklaring i retten.

Advokatforeningen mener det fremdeles er noe tidlig å konkludere med hvilke endringer i prosessregelverket som skal gjøres permanente. Det er viktig at de mange spørsmålene som økt bruk av fjernavhør og fjernmøte reiser, utredes grundig og at de vurderes i et helhetlig perspektiv. Både hensynet til domstolenes verdighet og til siktede selv, tilsier forsiktighet med å forsere arbeidet med å gjøre endringer permanente.

Riksadvokaten tar som utgangspunkt at fysiske rettsmøter også fremover skal være det alminnelige utgangspunktet for norsk domstolsbehandling. Det vises til Straffeprosessutvalgets omtale av de prinsipielt viktige sidene ved at behandlingen av straffesaker skjer i fysiske rettsmøter. Samtidig er Riksadvokaten enig med departementet i at det er grunn til å utvide mulighetene for fjernmøte og fjernavhør.

Oslo statsadvokatembeter mener det er liten grunn til å fravike dagens regelverk som legger til rette for praktiske og fleksible løsninger ved behov. Det er lite tid å spare ved bruk av digitale løsninger. Bevisene blir sjelden bedre ved bruk av fjernavhør, da det er den umiddelbare, muntlige forklaring som gir retten best mulig grunnlag for å fatte materielt riktige avgjørelser. Ved bruk av fjernavhør er risikoen for feil også større, blant annet manglende kontroll med hvem som forklarer seg.

Vestfold, Telemark og Buskerud statsadvokatembeter uttaler at fjernavhør fungerer «svært variabelt». Det påpekes at fjernavhør er uegnet

når vitner mangler tilgang til digitale hjelpemidler eller mangler digital kompetanse.

Nordland statsadvokatembeter har i det alt vesentlige positive erfaringer knyttet til utvidet bruk av fjernavhør. Det er grunn til å påpeke betydningen av fjernmøte og fjernavhør i distriktet, og viser til store avstander i Nord-Norge med mindre kollektivtilbud. Det påpekes også at enkelte mer praktiske sider av gjennomføringen av fjernmøte og fjernavhør kan forbedres.

Hordaland, Sogn og Fjordane statsadvokatembeter har hatt nesten utelukkende positive erfaringer med bruk av digitale løsninger fra pandemien. I saker hvor den sakkyndiges nære og direkte observasjon av tiltalte under hovedforhandling ikke vurderes som nødvendig – særlig på enkelte fagfelt hvor det er et begrenset antall sakkyndige tilgjengelig – er det klare fordeler ved bruk av fjernavhør. På samme måte bør det være adgang til fjernavhør av vitner i saker hvor det ikke skal skje inngående eksaminasjon, med mindre vitnet anses helt sentralt for sakens avgjørelse. Generelt er det ikke ønskelig med absolutte regler om hva som kan og ikke kan overføres via fjernmøteteknologi i en straffesak. Hensynet til sakens opplysning og tiltaltes krav på rettfærdig rettergang vil alltid måtte være rettesnor for vurderingen.

7.4 Departementets vurdering

7.4.1 Overordnede synspunkter

Det er bred enighet om at den umiddelbare vitneforklaring for den dømmende rett på beste måte legger grunnlaget for rettens avgjørelser i norske straffesaker. Samtidig er fjernavhør allerede mye brukt. For mange vitneforklaringer og avhør av sakkyndige vil fjernavhør være en hensiktsmessig og godt egnet løsning som i liten grad er til hinder for sakens opplysning.

Som nevnt i punkt 7.1.1 foreligger det allerede i dag hjemmel for å foreta fjernavhør i straffesaker, jf. straffeprosessloven § 109 a og § 149 a. Flere høringsinstanser har påpekt at disse reglene kan gi et uriktig inntrykk av hva som er terskelen for fjernavhør i praksis. Hvordan reglene har blitt benyttet beskrives også i omtalen av det midlertidige regelverket. Som påpekt i kommentar til § 109 a i Keiserud m.fl.: Straffeprosessloven, 2020 note 3, Juridika, revidert 1. juli 2021 har nok den midlertidige loven større betydning for adgangen til å holde fjernmøter, enn å avhøre vitner ved fjernavhør «i og med at § 109 a i utgangspunktet er vidt formulert».

Etter departementets syn synes reglene for fjernavhør, slik de har blitt praktisert, å fungere godt. Ordlyden i bestemmelsen bør i større grad reflektere hvordan bestemmelsen frem til nå har blitt benyttet. Samtidig har nok terskelen for bruk av fjernavhør i praksis variert noe. Det er etter departementets syn gode grunner for å innføre *en viss* utvidelse av adgangen til å foreta fjernavhør. Departementet har lagt vekt på at tidligere utstrakt bruk av telefonavhør, nå i større grad kan skje ved video. Noen større utvidelse av adgangen til å foreta fjernavhør, både sett opp mot praktiseringen av regelen i straffeprosessloven og i det midlertidige regelverket, er imidlertid ikke tilsett.

7.4.2 Vilkår om at det må være «ubetenkelig»

Departementet foreslår at adgangen til å foreta fjernavhør ikke lenger skal knyttes til den geografiske begrensningen, slik at dette vilkåret som i dag er inntatt i § 109 a første ledd første punktum fjernes. Det samme gjelder formuleringen i første ledd første punktum om at vitner kan avhøres for retten ved fjernavhør dersom andre særlige forhold gjør fjernavhør ønskelig.

Slik departementet ser det, er det hensiktsmessig at vilkårene for fjernmøter og fjernavhør langt på vei utformes på samme måte, knyttet til vilkåret «ubetenkelig». I straffesaker hvor det er besluttet fjernmøte, vil vitnene også naturlig nok i en del saker avgi forklaring digitalt. Departementet antar at når det er besluttet fjernmøte, vil det variere om vitneforklaringene vil skje i samme rettssal som dommerne eller digitalt annensteds fra. Det er forenkende for vurderingen at retten både ved fjernmøte og fjernavhør, må vurdere om det er «ubetenkelig» å tillate dette.

Vurderingen av om det er ubetenkelig å benytte fjernavhør må vurderes konkret i den enkelte sak. Det understrekes at det ikke er tilsett noen større utvidelse i adgangen til å holde fjernavhør sett opp mot hvordan reglene har blitt praktisert frem til nå. Vurderingene av om det skal foretas fjernavhør etter den foreslåtte lovendringen, vil langt på vei bli den samme. De tema som i dag er inntatt i bestemmelsen – som geografisk avstand, om særlige forhold gjør det ønskelig, vitnets betydning, om vilkårene for å pålegge tiltalte eller andre å forlate rettssalen er til stede og partenes syn på spørsmålet om fjernavhør – vil fortsatt være sentrale i vurderingen av om det er ubetenkelig. Samtidig ligger det en viss utvidelse i at regelen om at det ikke bør foretas

fjernavhør dersom forklaringen «kan være særlig viktig» fjernes. Vitnets betydning for saken vil utvilsomt fortsatt være et tungtveiende moment for om det er «ubetenkelig» å benytte fjernavhør, men departementet ønsker at det i større grad foretas en konkret vurdering av om det vil være ubetenkelig at det sentrale vitnet, avgir sin forklaring digitalt. I noen saker vil fornærmede være et slikt sentralt vitne som det kan være gode grunner for at avhøres digitalt. Et annet eksempel som har vært trukket frem i høringsrunden, er profesjonelle aktører som offentlige tjenestemenn. I mange saker kan det være ubetenkelig at slike forklaringer avlegges digitalt, selv om de er særlig viktige for saken. Videre kan en del av momentene som er listet opp knyttet til «forsvarlighetsvurderingen» i det midlertidige regelverket, også være relevant for vurderingen av om det vil være ubetenkelig å tillate at et vitne forklarer seg ved fjernavhør, se listen inntatt i punkt 6.1.4 ovenfor.

Hensynet til offentlighet er generelt sentralt ved vurdering av regler for fjernmøter og fjernavhør. For ordens skyld legger departementet til at reglene om fjernavhør i liten grad utfordrer offentlighetsprinsippet, da det normalt vil være adgang til alminnelig fysisk deltakelse i rettsmøtet, selv om enkelte vitner avgir forklaring digitalt.

7.4.3 Andre spørsmål

Rettsens beslutning om fjernavhør av et vitne, bør fattes så tidlig som mulig i saksforberedelsen, slik at partene og det aktuelle vitnet kan innrette seg deretter. Samtidig kan bestemmelsen i straffeprosessloven også kunne benyttes underveis i et påbegynt rettsmøte, dersom det oppstår et behov for fjernavhør, og retten finner at vilkårene for fjernavhør er til stede. I henhold til HR-2019-1923-

A vil det i mange saker være hensiktsmessig at det inntas en uttrykkelig begrunnelse i rettsboken for hvorfor lovens vilkår for fjernavhør er oppfylt, selv om det etter straffeprosessloven § 19 ikke gjelder noe absolutt krav om å begrunne beslutninger, jf. Keiserud m.fl.: Straffeprosessloven, 2020 side 92.

For ankeadgangen viser departementet til den endring som allerede er vedtatt for anke over prosessledende avgjørelser i Prop. 146 L (2020–2021) punkt 10.4 side 91, som skal tre i kraft 1. juli 2022. Etter nytt andre ledd i § 377 kan en beslutning om saksbehandlingen som etter loven skal treffes etter et skjønnsmessig og forsvarlig behandling, for den skjønnsmessige avveiningen bare ankes på det grunnlag at avgjørelsen er uforsvarlig eller klart urimelig. Ankeadgangen er derfor nokså begrenset. Som departementet uttalte i Prop. 146 L (2020–2021) punkt 10.4 side 91 er det ikke forventet at endringen vil ha noen «større praktisk betydning for avgjørelser som i dag anses uangripelige».

I tråd med gjeldende rett vil en fellende dom uansett kunne ankes på det grunnlag at fjernavhør ikke ga et forsvarlig avgjørelsesgrunnlag, se Rt. 2014 side 1292.

Departementet vil også her vise til at flere høringsinstanser etterlyser nærmere regler og retningslinjer om gjennomføringen av fjernavhør. Etter departementets syn er det naturlig at det gis slike retningslinjer i en felles veileder eller lignende utarbeidet av Domstoladministrasjonen og domstolene selv, gjerne etter dialog med aktørene. En slik veileder er kanskje særlig nyttig for fjernmøter, hvor reglene i større grad er endret. Samtidig vil en veileder også på dette punktet kunne være nyttig for å sikre ensartet praksis i domstolene og for å veilede brukerne om hvordan de skal forholde seg ved digitale avhør.

8 Fjernmøter i sivile saker

8.1 Gjeldende rett

8.1.1 Tvisteloven

Rettsmøter er møter som retten holder til forhandlinger mellom parter eller for å avhøre parter, vitner eller sakkyndige, for å undersøke realbevis, eller som loven ellers betegner som rettsmøter, jf. domstoloven § 122 første ledd. Et eksempel på en type møter som ikke gjelder forhandlinger mellom parter mv., men som loven likevel betegner som rettsmøter, er rettsmøter for muntlig domsavsigelse, se tvisteloven § 19-4 tredje ledd.

Med fjernmøte menes et møte hvor ikke alle deltagerne er til stede, men deltar ved hjelp av fjernmøteteknikk, jf. tvisteloven § 13-1 andre ledd. Fjernmøter gjennomføres ved at de som ikke er fysisk til stede, deltar i rettsmøtet ved bruk av telefon, videokonferanseteknikk eller annen teknisk innretning, jf. tvistelovforskriften § 10 første ledd. Det kan variere hvor mange av møtedeltakerne som er samlet på samme sted. Dommeren kan for eksempel være i rettssalen sammen med en av partene, mens den andre parten deltar ved fjernmøteteknikk. Hvis det er flere dommere i saken, trenger heller ikke de å befinne seg på samme sted, se NOU 2001: 32 B punkt 17.8 side 847.

Det tradisjonelle utgangspunktet er at rettsmøter skal holdes med dommerne, partene og prosessfullmektigene fysisk til stede på samme sted. Etter tvisteloven § 13-1 tredje ledd kan retten beslutte at et rettsmøte skal holdes helt eller delvis som fjernmøte hvis loven uttrykkelig åpner for det, eller partene samtykker:

- «Rettsmøter kan helt eller delvis holdes som fjernmøter når
- a. det er særskilt bestemt, eller
  - b. partene samtykker i at rettsmøtet holdes som fjernmøte.»

Bestemmelsene i tvisteloven som uttrykkelig åpner for at rettsmøter kan holdes som fjernmøter, er § 9-4 tredje ledd (saksforberedende møter), § 9-5 tredje ledd (andre rettsmøter under

saksforberedelsen) og § 10-3 andre ledd (muntlig sluttbehandling i småkravprosess). Når loven bestemmer at et rettsmøte kan holdes som fjernmøte, er det ikke nødvendig med samtykke fra partene. Partenes syn kan likevel få betydning i rettens vurdering av om det *bør* holdes fjernmøte. Eksempler på rettsmøter hvor loven ikke uttrykkelig åpner for fjernmøte, og hvor partenes samtykke derfor er nødvendig, er hoved- og ankeforhandlinger, muntlige forhandlinger ved anke over kjennelser og beslutninger, og behandling i forliksrådet.

Tvisteloven § 13-1 tredje ledd fastsetter ingen plikt til å holde fjernmøte. Retten har *adgang* til å beslutte fjernmøte hvis vilkårene for det er oppfylt, og må vurdere konkret om spørsmålene som skal avklares egner seg for å bli drøftet i et fjernmøte, jf. ordet «kan» og Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) punkt 29 side 411. Dette gjelder enten adgangen til å holde fjernmøte følger uttrykkelig av loven eller bygger på partenes samtykke. Retten må vurdere om fjernmøte er hensiktsmessig blant annet ut fra sakens kompleksitet og størrelse, og om det er i tråd med krav til forsvarlig saksbehandling, jf. Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) punkt 29 side 411. Et stykke på vei kan også skjønningstemaene som fremgår av tvisteloven § 21-10 første ledd om fjernavhør ha betydning, jf. NOU 2001: 32 B punkt 17.8 side 848 og Schei mfl., *Tvisteloven med kommentarer*, Juridika, ajourført 1. januar 2022 («Schei mfl., *Tvisteloven*, 2022»), note 5 til § 13-1.

Før retten treffer avgjørelse om fjernmøte, bør partene gis anledning til å uttale seg, jf. tvistelovforskriften § 10 tredje ledd. Dette har først og fremst betydning for rettsmøter hvor det ikke er et vilkår at partene samtykker til fjernmøte. Avgjørelsen treffes ved beslutning, og kan omgjøres hvis lovens formål tilsier det og omgjøring ikke er uforholdsmessig tyngende for en part som har innrettet seg, jf. tvisteloven §§ 19-1 tredje ledd bokstav a og 19-10 første ledd. Avgjørelsen kan ankes innenfor de begrensningene som følger av § 29-3 tredje ledd. I saker som behandles muntlig, og hvor det er bestemt at sluttbehandlingen skal behandles som fjernmøte, kan ikke avgjørelsen

om fjernmøte ankes særskilt etter at sluttbehandlingen er påbegynt, jf. § 29-2 tredje ledd, jf. andre ledd. Men den kan brukes som ankegrunn.

En beslutning om fjernmøte kan etter tvisteloven § 29-3 tredje ledd bare ankes på grunnlag av at retten har bygget på en uriktig generell lovførståelse av hvilke avgjørelser retten kan treffe etter den anvendte bestemmelsen, eller på at avgjørelsen er åpenbart uforsvarlig eller urimelig. Dette innebærer at ankeinstansen kan prøve underinstansens generelle lovtolkning og at den kan foreta en ren forsvarlighetskontroll, se HR-2020-1043-U avsnitt 13, Rt. 2013 side 1104 avsnitt 16 og Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) punkt 29 side 472–473.

Fjernmøter er ikke det samme som fjernavhør. Fjernavhør er regulert i tvisteloven § 21-10, og er betegnelsen på avhør av parter, vitner eller sakkyndige i et tradisjonelt rettsmøte, men hvor avhøret gjennomføres med bruk av telefon, videokonferanse eller annen fjernmøteteknikk, se NOU 2001: 32 B punkt 17.3 side 832. Hovedforskjellen mellom fjernmøter og fjernavhør er at den som avhøres ved fjernavhør, bare deltar under selve avhøret og ikke i resten av møtet, jf. Schei mfl., Tvisteloven, 2022, note 9 til tvisteloven § 13-1. Et fjernavhør kan gjennomføres i et tradisjonelt rettsmøte, eller i et rettsmøte som gjennomføres som fjernmøte.

Regler om gjennomføring av fjernmøter er gitt i tvistelovforskriften kapittel 3, jf. tvisteloven § 13-1 fjerde ledd. De alminnelige reglene om rettsmøter gjelder også når rettsmøtet holdes som fjernmøte, jf. tvistelovforskriften § 10 fjerde ledd. Det samme gjelder de alminnelige reglene om innkalling av parter, vitner og sakkyndige, og deres møte- og forklaringsplikt, jf. § 12 første ledd.

Enten rettsmøtet holdes som vanlig møte eller fjernmøte, kan partene som hovedregel møte personlig, ved stedfortreder eller prosessfullmektig. Men hvis parten pålegges personlig møteplikt etter tvisteloven § 23-1 første ledd, må parten møte personlig. Parten har i så fall plikt til å være til stede under hele rettsmøtet med mindre retten bestemmer noe annet, jf. andre ledd. En part som møter på oppgitt sted for fjernmøtet, skal anses å ha møtt til rettsmøtet, jf. tvistelovforskriften § 12 tredje ledd. Ved fjernmøter kan partens prosessfullmektig delta i rettsmøtet i domstolen eller sammen med parten på oppgitt sted for fjernmøtet, med mindre retten finner det betenkelig at advokaten ikke er til stede sammen med parten, jf. fjerde ledd.

I tvistelovforskriften § 10 første ledd fremgår det at fjernmøter gjennomføres ved at aktørene som ikke er fysisk til stede, deltar i rettsmøtet ved

bruk av telefon, videokonferanseteknikk eller annen teknisk innretning «fra det stedet der vedkommende er pålagt å finne seg». Pålegg om hvor deltakerne skal befinne seg, kan bidra til å sikre at rettsmøtet gjennomføres med tilstrekkelig orden og verdighet. Når hele eller deler av hovedforhandlingen holdes som fjernmøte, skal deltagelse fortrinnsvis skje fra domstol, politikammer, lensmannskontor eller advokatkontor, jf. tvistelovforskriften § 10 andre ledd første punktum. Aktørene kan også delta fra sykehus, sykehjem, pleiehjem eller aldershjem hvis det er nødvendig av helsemessige årsaker og finnes hensiktsmessig. Deltagelse i hovedforhandling fra andre steder enn de som er nevnt i første og andre punktum, er bare tillatt hvis retten finner det ubetenkelig, jf. tredje punktum.

I saker som behandles muntlig av domstoler med flere dommere, bør det holdes rådslagning med alle dommerne til stede så snart som mulig etter den muntlige forhandlingen, jf. tvisteloven § 19-3 første ledd første punktum. Rådslagninger regnes ikke som rettsmøter, se NOU 2001: 32 B punkt 21.2 side 887, og kan derfor holdes som fjernmøte uten hensyn til vilkårene i § 13-1. Men rådslagningen bør normalt skje som fysisk møte, jf. Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) punkt 29 side 434. I saker med meddommere gjelder det andre regler. I § 19-3 første ledd andre punktum fremgår det at det alltid skal holdes rådslagning i saker hvor meddommere deltar, og at slik rådslagning «ikke kan skje i fjernmøte». Dette gjelder bare for den første rådslagningen, og er ikke i veien for at senere rådslagninger med meddommere holdes som fjernmøte, jf. Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) punkt 29 side 435.

Når en sak er behandlet muntlig i Høyesterett, avsies avgjørelsen i rettsmøte ved muntlig avstemning (votering), jf. tvisteloven § 19-4 fjerde ledd første punktum. Som regel er det bare dommerne og protokollsekretæren som er til stede under domsavsigelsen. Etter § 19-4 tredje ledd andre punktum kan partene innkalles til et eget rettsmøte for muntlig avsigelse av avgjørelsen. Dette blir gjort i saker som har stor offentlig interesse, jf. Skoghøy, Tvisteløsning, 2017, side 1014. For at rettsmøtet om den muntlige avstemningen skal kunne skje i fjernmøte, må partene samtykke, jf. § 13-1 tredje ledd bokstav b.

Reglene i tvisteloven om fjernmøter er plassert i tvistelovens fjerde del, og gjelder i utgangspunktet for alle saker som behandles etter tvisteloven og for alle instanser, også forliksrådet, jf. Schei mfl., Tvisteloven, 2022, note 2 til tvistelovens fjerde del. Reglene gjelder også for en del

saker som behandles etter spesialprosesslover, så langt de passer og ikke annet er bestemt, se skjønnsprosessloven § 2, jordskiftelova §§ 6-1, 6-7 og 6-12, konkursloven § 149, tvangsfullbyrdelsesloven § 6-1 og arveloven § 169.

8.1.2 Midlertidig lov om enkelte tilpasninger i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19

Etter § 3 i den midlertidige loven om enkelte tilpasninger i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19, har retten en generell adgang til å bestemme at rettsmøter skal holdes som fjernmøter og at det skal foretas fjernavhør i stedet for direkte avhør. Vilkårene er at det er «nødvendig og ubetenkelig», jf. første ledd. Partene skal få anledning til å uttale seg før det treffes avgjørelse om fjernmøte eller fjernavhør, og avgjørelsen kan ikke ankes, jf. andre og tredje ledd. Bestemmelsen supplerer gjeldende rett, og gjelder både i straffesaker og sivile saker. Bestemmelsen gjelder for rettsmøter i tingretten, lagmannsretten og Høyesterett, og i forliksrådet og jordskifteretten så langt den passer, jf. Prop. 33 L (2021–2022) punkt 6 side 12. Det vises for øvrig til punkt 6.1.1.2 ovenfor, hvor det er gitt en nærmere omtale av § 3.

I § 4 er det åpnet for at rådslagninger med meddommere kan holdes som fjernmøter. Dette er det ikke adgang til etter de vanlige reglene i tvisteloven § 19-3, se punkt 8.1.1.

8.2 Straffeprosessutvalgets forslag og forslagene i høringsnotatet 18. desember 2020

8.2.1 Straffeprosessutvalgets forslag

Den 3. november 2016 avga Straffeprosessutvalget sin utredning med utkast til en ny straffeprosesslov i NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov. Utvalget foreslo blant annet en felles regulering av fjernmøter og fjernavhør for sivile saker og straffesaker i en ny bestemmelse i domstoloven § 122 a, se punkt 6.4.5 i utredningen. Den foreslåtte bestemmelsen lød slik:

«Parter, vitner, sakkyndige og andre kan ta del i rettsmøter eller avgi forklaring for retten ved bruk av fjernmøteteknikk når ikke annet er bestemt, og retten finner det hensiktsmessig og forsvarlig. Ved vurderingen skal det særlig legges vekt på betydningen av tilstedeværelse for sakens opplysning, om tilstedeværelse er uforholdsmessig kostnadskrevende eller byrde-

fullt i lys av sakens karakter og formålet med rettsmøtet, om gjennomføringen skjer ved overføring av lyd og bilde, eller kun lyd, om vedkommende befinner seg på et sted underlagt offentlige myndigheters kontroll, og partenes syn.

Før retten treffer beslutning etter første ledd, skal partene og andre berørte gis anledning til å uttale seg.

Kongen kan ved forskrift gi nærmere regler om bruk av fjernmøteteknikk etter denne bestemmelsen.»

I begrunnelsen for lovforslaget tok utvalget utgangspunkt i at den som skal avhøres og andre deltagere, som hovedregel bør møte direkte for retten. Fysisk oppmøte understreker alvor i saken, bidrar til en høytidelig ramme og minsker risikoen for avbrudd. Videre ble det fremholdt at fysisk oppmøte er det beste for å sikre sakens opplysning, og at en tradisjonell gjennomføring av rettsmøter oppfattes som fullstendig og bidrar til forståelse for og tillit til behandlingen. Utvalget viste også til at fysisk oppmøte er å foretrekke hvis en bevegelse eller noe annet skal illustreres med kroppen, og at det har en viss betydning at retten observerer kroppsspråk og reaksjoner på spørsmål som blir stilt. Fysisk oppmøte kan også gjøre at man unngår uklarheter som kan oppstå på grunn av tekniske feil eller mangler ved overføringen av lyd eller lyd og bilde. Hensynet til offentlighet talte ifølge utvalget også for fysisk oppmøte.

Fordi moderne teknologi ifølge utvalget hadde gjort fysisk oppmøte mindre viktig enn tidligere, mente likevel utvalget at loven bør inneholde en standard som åpner for fjernmøter og fjernavhør når det er hensiktsmessig og forsvarlig. Om dette vurderingstemaet, som utvalget mente i hovedsak var dekkende for både straffesaker og sivile saker, uttalte utvalget i punkt 6.4.5.3 på side 168:

«Utvalget mener loven bør inneholde en standard som åpner for slik gjennomføring av saken. Det bør tas i betraktning hvilken mulighet det er for direkte avhør, sakens karakter, opplysningenes betydning, under hvilke forhold forklaringen avgis mv. Av stor betydning vil det være om deltakelse skjer gjennom overføring av både lyd og bilde eller kun lyd, og hvilken kvalitet overføringen vil ha. Det bør ikke kreves at partene samtykker til gjennomføringsformen, men partenes syn på spørsmålet bør som regel tillegges stor vekt.

Utvalget antar at vurderingene det er gitt uttrykk for ovenfor, i hovedsak gjør seg gjeld-

ende på samme måte for behandling etter tvisteloven, se tvisteloven §§ 13-1 og 21-10. Dette, sammenholdt med at reglene om fjernavhør og fjernmøte er nær knyttet til øvrige regler om gjennomføringen av rettsmøter, taler for felles regulering i domstolloven.»

8.2.2 Høringsnotatet 18. desember 2020

8.2.2.1 Foreløpige vurderinger om adgangen til å holde fjernmøter

I høringsnotatet 18. desember 2020 om endringer i prosessregelverket (signaturløsninger, forkynelse mv.) sendte departementet på høring foreløpige vurderinger som belyser grunnleggende hensyn og konkrete forhold som gjør seg gjeldende i tilknytning til spørsmålet om å utvide adgangen til fjernmøter og fjernavhør på permanent basis, samt vurderinger av løsninger for eventuelle regelendringer, se punkt 6.5.1 i høringsnotatet:

«Når det gjelder spørsmålet om å utvide adgangen til fjernmøter og fjernavhør, går tilbakemeldingene så langt i hovedsak ut på at det er ønskelig at det vurderes permanente regler som åpner for dette i større grad enn i dag, jf. punkt 6.3 over. Departementets utgangspunkt er at det synes å være behov for nærmere utredning på grunnlag av høringsinnspill, for å få et bredt grunnlag for å vurdere om det bør innføres permanente lovendringer. Som det vil fremgå nedenfor, gjør prinsipielle og rettslige spørsmål seg gjeldende, sammen med spørsmål knyttet til praktiske og tekniske forhold. Gjennom perioden som de midlertidige reglene har vært i kraft, har aktørene og domstolene fått mer praktisk erfaring med å gjennomføre rettsmøter som fjernmøter, og det er lagt ned arbeid i å evaluere erfaringene, herunder både praktiske forhold og rettslige spørsmål. Departementet har i dette høringsnotatet søkt å redegjøre for spørsmålene som gjør seg gjeldende og gjøre foreløpige vurderinger basert på tilbakemeldinger om erfaringene med fjernmøter og innspillene ellers.

Departementet finner det derfor hensiktsmessig å sende på høring foreløpige vurderinger som belyser grunnleggende hensyn og konkrete forhold som gjør seg gjeldende i tilknytning til spørsmålet om å utvide adgangen til fjernmøter og fjernavhør, samt vurderinger av løsninger for eventuelle reguleringer.»

Det ble også foreslått enkelte konkrete lovendringer i straffeprosessloven og tvisteloven, se punkt 6.5.6 i høringsnotatet. Forslagene som gjelder tvisteloven, er omtalt i punkt 8.2.2.2 nedenfor. I det følgende gjengis departementets foreløpige vurderinger i høringsnotatet knyttet til spørsmålet om den generelle adgangen til å holde rettsmøter som fjernmøter og til å foreta fjernavhør, bør utvides på permanent basis og eventuelt på hvilken måte.

Departementet mente at hovedregelen fortsatt bør være at rettsmøter skal avholdes med deltagerne fysisk til stede på samme sted, men at det på bakgrunn av innspill og tilbakemeldinger om erfaringene med de midlertidige reglene, var grunn til å vurdere permanente endringer i prosessregelverket som utvider adgangen til å bruke fjernmøter og fjernavhør. Etter departementets syn kunne det ha gode grunner for seg å utvide adgangen til å gjennomføre fjernmøter i kurante rettsmøter, når retten finner det hensiktsmessig, effektivt og forsvarlig. Det vises til punkt 6.5.2.5 i høringsnotatet:

«Hovedregelen må fortsatt være at rettsmøter holdes med deltakerne til stede på samme sted. Det kan ha gode grunner for seg at det åpnes for en utvidet adgang til gjennomføring ved fjernmøte i såkalte kurante rettsmøter, når en slik gjennomføring vil være den mest hensiktsmessig, effektiv og forsvarlig. Hensikten med eventuelle lovendringer må være å åpne for at fjernmøter og fjernavhør kan gjennomføres når det er klart at dette gir en god løsning, og når det vil være prosess- og samfunnsøkonomisk gunstig. Etter den midlertidige loven kan fjernmøter og fjernavhør besluttes når det er 'nødvendig' og 'ubetenkelig'. Der som det skal innføres eventuelle regler med en generell utforming som utvider fjernmøteadgangen, og som skal gjelde i en normalsituasjon, antas det at det ikke vil være like naturlig å videreføre det såkalte nødvendighetsvilkåret. Departementet antar at utgangspunktet bør være regler som retter seg inn mot en adgang til fjernmøte og fjernavhør når dette er forsvarlig. Grensene for forsvarlig saksbehandling, slik de er trukket opp i lovgivningen og rettspraksis i dag, må utgjøre en ytre ramme for når fjernmøteteknikk kan benyttes.

Hvorvidt det vil være forsvarlig å holde et møte som fjernmøte eller gjennomføre et avhør som fjernavhør, bør bero på en konkret vurdering av retten i den enkelte sak. I forarbeidene til den midlertidige loven ble det listet opp flere

forhold som kan være av betydning ved en slik vurdering, og som departementet mener vil være relevante ved utformingen av en eventuell utvidet adgang til bruk av fjernmøter, se Prop. 94 L (2019–2020) side 25. Av disse har særlig hensynet til offentlighet i rettspleien vært et tema i innspillene og tilbakemeldingene til departementet, og det synes derfor å være behov for å sikre at eventuelle regler om en utvidet adgang til fjernmøter ivaretar dette hensynet. Departementet viser til at følgende forhold særlig vil måtte være av betydning for vurderingen av gjennomføring av fjernmøte:

- sakens karakter, herunder varighet og eventuell bevisførsel (herunder bevisførselens karakter, behov for å bruke hjelpemidler osv.)
- hensynet til partene, herunder sårbarhet, risikoutsatthet osv., eventuelle fornærmede og vitner – antall involverte deltakere, og hvem deltakerne er, herunder om de er profesjonelle eller – ulempene ved oppmøte
- formålet med møtet – fjernmøteutstyret, herunder om møtet holdes som telefon- eller videokonferanse, jf. blant annet Rt. 2014 side 1292, hvor det uttales at fjernavhør med høykvalitets toveis-kommunikasjon med lyd og bilde vil være en del mindre betenkelig enn rene telefonavhør
- om møtet holdes helt eller delvis som fjernmøte
- hvor deltakerne kan befinne seg, herunder om deltakelse kan skje fra steder underlagt offentlig kontroll, og i hvilken grad det kan sikres verdige og betryggende rammer for møtet, se til sammenligning forskrift om fjernmøter og fjernavhør § 2 tredje ledd og tvistelovforskriften § 10 annet ledd
- offentlighetens mulighet til å følge saken, og domstolens mulighet til å legge til rette for deltakelse i fjernmøter, overføring til andre steder eller overføring til internett
- partenes syn

En grunnleggende forutsetning må være at utstyret for fjernmøter og fjernavhør, i 'begge ender', har den kvalitet som kreves for forsvarlig toveis kommunikasjon, slik at partene kan følge forhandlingene og bli hørt uten tekniske vansker. Departementet finner ellers grunn til nevne at det å gjennomføre tolking ved bruk av fjernmøteteknikk, kan gi opphav til noen særskilte problemstillinger. Ved utformingen av regler om fjernmøter og fjernavhør, bør det ses

hen til at tolking kan tilføre saken kompleksitet, blant annet ved et mulig større behov for styring og tilrettelegging.»

Departementets vurdering på bakgrunn av innspill og tilbakemeldinger om erfaringene med økt bruk av fjernmøter, var at det kunne være hensiktsmessig å utvide fjernmøteadgangen i sivile saker ved å lempe helt eller delvis på kravet om partenes samtykke, se punkt 6.5.4 i høringsnotatet. Departementet holdt likevel fast ved at partenes syn må tillegges stor vekt, og at dette må ivaretas og reflekteres i reglene og vurderingene av behandlingsmåten i den enkelte sak. På denne bakgrunn skisserte departementet flere mulige løsninger:

«Det synes å være flere måter å regulere adgangen til å beslutte fjernmøte på, som kan høyde for partenes syn på behandlingsmåten. Et alternativ, med utgangspunkt i dagens regler, kan være å stille krav om at en såkalt samtykkenektelse må kunne begrunnes i en beskyttelsesverdige interesse. Dersom en går bort fra kravet om samtykke, vil det i alle tilfelle måtte være slik at partene skal gis anledning til å uttale seg om behandlingsmåten. Det kan i så fall reguleres at partenes syn skal legges til grunn for rettens vurdering av fjernmøtebehandling, og også hvilken vekt dette hensynet skal ha.

Videre kan det være en mulighet å gi adgang til å beslutte fjernmøtebehandling uten krav om partenes samtykke for enkelte typer saker og i presumtivt mer kurante tilfeller. Departementet viser her til innspill og tilbakemeldinger ut fra erfaringene med økt bruk av fjernmøter i perioden etter utbruddet av covid-19, som går ut på at fjernmøtebehandling særlig har vært egnet for rettsmeklinger, ved skiftesamlinger, i gjeldsordningssaker hvor det skal holdes muntlige forhandlinger og i konkurssaker, og for saksforberedende møter. Det kan også være et alternativ at adgangen til å beslutte fjernmøtebehandling knyttes til om det er profesjonelle parter i saken.»

I punkt 6.5.6 i høringsnotatet omtalte departementet materielle og lovtekniske løsninger for en mulig utvidet adgang til fjernmøter og fjernavhør i domstolloven, straffeprosessloven og tvisteloven. For tilfellet at det skulle bli aktuelt å innpasse reguleringene om fjernmøter og fjernavhør i en felles bestemmelse i domstolloven, så departementet for seg en slik bestemmelse:

«Fjernmøter og fjernavhør

Retten kan beslutte at rettsmøter helt eller delvis skal holdes som fjernmøter, og at avhør skal gjennomføres som fjernavhør, når det er hensiktsmessig og forsvarlig. I straffesaker bør det særlig legges vekt på sakens karakter, hensynet til sakens opplysning og siktedes rettigheter, og siktede skal sikres adgang til fortrolig kommunikasjon med sin forsvarer under møtet. Rettsmøter om første gangs fengsling, jf. straffeprosessloven § 183 flg., kan ikke holdes som fjernmøter. Retten kan beslutte at tolking skal gjennomføres som fjerntolking når det er forsvarlig.

Før retten treffer beslutning om fjernmøter og fjernavhør, skal partene gis anledning til å uttale seg.

Rettsens leder skal iverksette tiltak for å sikre offentlighet om forhandlingene så langt det er mulig og forsvarlig. Når et offentlig rettsmøte helt eller delvis holdes som fjernmøte etter bestemmelsen her, skal rettens leder iverksette nødvendige tiltak for å sikre offentlighet om forhandlingene så langt det er mulig og forsvarlig.

Beslutning om fjernmøte, fjernavhør eller fjerntolking etter første ledd kan ikke ankes.»

8.2.2.2 Fjernmøte i rådslagninger med meddommere og rettsmøter om muntlig avstemning i Høyesterett – tvisteloven §§ 19-3 og 19-4

Som nevnt i punkt 8.2.2.1 ovenfor, fremsatte departementet enkelte konkrete forslag til endringer i tvisteloven, se høringsnotatet punkt 6.5.6.

Det første forslaget gikk ut på å endre tvisteloven § 19-3 første ledd andre punktum, slik at det åpnes for bruk av fjernmøte i rådslagninger hvor også meddommere deltar, se punkt 6.5.4 i høringsnotatet:

«Etter tvisteloven § 19-3 første ledd annet punktum kan rådslagning ikke skje i fjernmøte når meddommere deltar. I den midlertidige loven er det gitt en bestemmelse som åpner for dette, jf. § 9. Reglene i tvisteloven er imidlertid ikke til hinder for at den avsluttende domskonferansen gjennomføres i fjernmøte selv om det deltar meddommere. Departementet foreslår i dette høringsnotatet å åpne for at rådslagning kan skje i fjernmøte. Det vises til at dette også vil gjøre det mulig å signere avgjørelser elektronisk, uten oppmøte i domstolen. Der-

som forhandlingene holdes i fjernmøte, vil det dessuten være lite praktisk om rådslagningen må skje ved fysisk oppmøte i domstolen. Etter gjeldende rett er det også bare den første rådslagningen som må holdes i et fysisk møte, slik at etterfølgende rådslagninger også i dag kan skje som i fjernmøte, jf. Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) side 435.»

Departementet foreslo å fjerne ordet «ikke» i § 19-3 første ledd andre punktum, slik at første ledd lyder:

«I saker som behandles muntlig av domstoler med flere dommere, bør det holdes rådslagning med alle dommere til stede så snart som mulig etter den muntlige forhandling. Når meddommere deltar, skal det alltid holdes rådslagning, som kan skje i fjernmøte.»

Etter innspill fra Høyesterett foreslo departementet også å endre tvisteloven § 19-4 fjerde ledd første punktum, slik at det bestemmes at rettsmøter om muntlig avstemning (votering) i Høyesterett kan holdes som fjernmøter, se høringsnotatet punkt 6.5.6 og innspillet fra Høyesterett i punkt 6.3. Den foreslåtte regelen i § 19-4 fjerde ledd første punktum lyder slik:

«Når en sak er behandlet muntlig i Høyesterett, avsies avgjørelsen ved muntlig avstemning, som kan skje i fjernmøte [uten partenes samtykke].»

8.3 Høringsinstansenes syn

8.3.1 Straffeprosessutvalgets forslag

Nesten alle høringsinstansene som uttalte seg om Straffeprosessutvalgets forslag til ny bestemmelse om fjernmøter og fjernavhør i domstolloven § 122 a, støttet forslaget. Dette gjaldt *Agder politidistrikt, Borgarting lagmannsrett, Domstoladministrasjonen, Finans Norge, Frostating lagmannsrett, Nordland statsadvokatembeter, Politidirektoratet, Rettspolitisk forening, og Vestfold og Telemark statsadvokatembeter.*

Gulating lagmannsrett, Nord-Troms tingrett og Rogaland statsadvokatembeter uttalte seg ikke konkret om lovforslaget, men var også positive til å utvide adgangen til å bruke fjernmøter og fjernavhør. De fleste høringsinstansene ga uttrykk for at hovedregelen fortsatt bør være fysisk oppmøte. *Frostating lagmannsrett* uttalte blant annet:

«Forslaget åpner for en hensiktsmessig utnyttelse av fjernmøteteknologi i lys av forsvarlig saksbehandling, effektivisering og god ressursutnyttelse. Frostating lagmannsrett er på bakgrunn av egne erfaringer enig i at hovedregelen fremdeles må være at den som skal forklare seg umiddelbart for retten skal møte opp og forklare seg direkte for retten, samtidig som det må være en viss adgang til å benytte fjernavhør og fjernmøter i straffesaker. De praktiske og økonomiske fordeler er åpenbare og er velkjente. Vi er enig med utvalget i at det bør åpnes for en mer generell mulighet for bruk av fjernavhør, og er enig i at forslaget tar hensyn til hvilken mulighet det er for direkte avhør – også økonomisk vurdert, sakens karakter, opplysningenes betydning, forholdene under et eventuelt fjernavhør, om både bilde og lyd kan overføres, samt hvilken kvalitet overføringen vil ha.»

Trøndelag statsadvokatembeter støttet forslaget langt på vei, men var usikre på om fjernmøter og fjernavhør bør reguleres i en felles bestemmelse for straffesaker og sivile saker:

«Tilsvarende tiltres formuleringene i ny Domstollov § 122 a). Det eneste vi reiser spørsmål ved er om en felles regulering for straffesaker og sivile saker er hensiktsmessig. Domstolens ansvar for sakens opplysninger er en annen i straffesaker enn i sivile saker, noe som kan gi utfordringer i forhold til å få et forutsigbart og ensartet innhold i den rettslige standarden 'hensiktsmessig og forsvarlig'.»

Enkelte høringsinstanser mente at forslaget ikke gikk langt nok i åpne for fjernmøter og fjernavhør, men dette knyttet seg til straffesakene, se høringsvarene fra *Kripos* og *Øst Politidistrikt*.

8.3.2 Høringsnotatet 18. desember 2020

8.3.2.1 Adgangen til å holde rettsmøter som fjernmøter

Det store flertallet av høringsinstansene opplyser at erfaringene med økt bruk av fjernmøter og fjernavhør etter de midlertidige reglene stort sett har vært gode, og stiller seg i utgangspunktet positive til departementets foreløpige vurderinger om en viss utvidelse av adgangen til å holde fjernmøter og fjernavhør i sivile saker på permanent basis. En gjennomgående tilbakemelding er imidlertid at vanlige rettsmøter hvor deltagerne er

fysisk til stede på samme sted, fortsatt bør være hovedregelen etter de permanente reglene. Dette er dekkende for høringsvarene fra *Agder lagmannsrett*, *Bergen tingrett*, *Borgarting lagmannsrett*, *Dommerforeningen*, *Domstoladministrasjonen*, *Eidsivating lagmannsrett*, *Forsvarsdepartementet*, *Fredrikstad tingrett*, *Frostating lagmannsrett*, *Gulating lagmannsrett*, *Halden tingrett*, *Hålogaland lagmannsrett*, *Nordland politidistrikt*, *Ofoten- og Sør-Troms jordskifterett*, *Oslo politidistrikt*, *Oslo tingrett* og *Rogaland statsadvokatembeter*.

Frostating lagmannsrett uttaler blant annet:

«Corona-pandemien har for alvor fått fart på digitaliseringen av domstolene. Smittevern tiltak som hjemmekontor, økt bruk av fjernmøter og fjernavhør, elektronisk signatur, skriftlig behandling, m.m. har ikke bare vist seg som nødvendige tiltak av smittevernhensyn – men også som kostnadseffektive og praktiske løsninger på et mer generelt plan. De positive erfaringer domstolene har høstet gjennom denne tiden, er det viktig at vi viderefører. Det er ikke bare domstolene som har gjort seg slike erfaringer, og det bør være en klar målsetning at justissektoren følger med på den digitaliseringen som ellers skjer i samfunnet rundt oss både som følge av pandemien, og ellers.

Erfaringen fra Covid-pandemien viser at fjernmøter og fjernavhør har vært helt avgjørende for å kunne opprettholde forsvarlig domstolsdrift. Det har skjedd en omfattende oppgradering av det tekniske utstyret i domstolene, og parallelt med dette en markant kompetanseheving hos domstolens ansatte hva gjelder bruk av disse møteformene. Det synes også å være større driftsmessig stabilitet enn tidligere, hvilket er en svært viktig forutsetning for i det hele tatt å diskutere økt bruk av fjernmøter og fjernavhør til erstatning for fysisk oppmøte.»

Advokatforeningen går ikke imot en mulig utvidelse av adgangen til å holde fjernmøter etter de permanente reglene, og viser til at erfaringene med de midlertidige reglene i det alt vesentlige har vært gode. Foreningen mener imidlertid at mer utstrakt bruk av fjernmøter reiser flere spørsmål som må vurderes nærmere i lovarbeidet, blant annet knyttet til rettens verdighet, at vurderingen av troverdighet av forklaringer mv. kan by på utfordringer, og at det kan være behov for felles retningslinjer fra domstolene om tilrettelegging av digitale rettsmøter. Etter foreningens

syn er det fortsatt behov for bedre empirisk grunnlag for fullt ut å kunne ta stilling til hva som er egnet for behandling i fjernmøter.

Også flere andre høringsinstanser, blant annet *Fredrikstad tingrett*, *Gulating lagmannsrett*, *Halden tingrett*, *Norsk Presseforbund*, *Norsk Journalistlag*, *Norsk Redaktørforening*, *Oslo tingrett* og *Ringerike, Asker og Bærum tingrett* peker på utfordringer med bruk av fjernmøter, for eksempel manglende teknisk kompetanse hos domstolene og brukerne, offentlighetens tilgang til forhandlingene, likevekt mellom partene, og opprettholdelsen av forhandlingenes alvor og verdighet. *Borgarting lagmannsrett* og *Dommerforeningen* fremhever dessuten at en del informasjon kan gå tapt ved bruk av fjernmøter i ankeforhandlinger, og at «flyten» i forhandlingene svekkes sammenlignet med ordinære rettsmøter.

Når det særlig gjelder offentlighetens tilgang til rettsmøtene, mener *Dommerforeningen* og *Borgarting lagmannsrett* at forslaget i høringsnotatet punkt 6.5.6 om en bestemmelse i domstoloven om fjernmøter og fjernavhør, går for langt i å utelukke pressen og offentligheten. Disse høringsinstansene viser til at rettsmøter bare kan holdes for lukkede dører når det er «strengt påkrevet», jf. EMK artikkel 6, og at dette ikke er forenlig med en regel om at rettens leder skal sikre offentlighet om forhandlingene «så langt det er mulig og forsvarlig». En forutsetning for bruk av fjernmøter må være at offentligheten og pressen har anledning til å følge forhandlingene i samme utstrekning som ellers, og ikke utelukkes i større grad enn det EMK artikkel 6 tillater. I tilfeller der dommerne er til stede i rettssalen, kan dette løses ved at rettsbygningen og rettssalene er åpne for publikum som vanlig.

Domstoladministrasjonen fremhever også muligheten for å holde rettssalene åpne, og tilføyer at strømming der dette er tilgjengelig kan løse utfordringer knyttet til offentlighet. Videre påpekes det at ivaretagelsen av offentlighetsprinsippet er et hensyn som retten må vektlegge ved avgjørelsen av rettsmøtets gjennomføringsform.

Også *Norsk Presseforbund*, *Norsk Journalistlag* og *Norsk Redaktørforening* mener at hensynet til offentlighet må ivaretas på en bedre måte enn det som er forespeilet i høringsnotatet, og uttaler blant annet:

«I forslaget til endring i begge lovene heter det at domstolen skal iverksette tiltak 'for å sikre offentlighet om forhandlingene så langt det er mulig og forsvarlig' (vår utheving). Vi har hatt en viss forståelse for denne formuleringen i en

uforutsigbar pandemi. Men når det nå foreslås å gjøre reglene permanente, mener vi at dette i for stor grad åpner for at domstolene kan avholde rettsmøter i strid med Grunnloven § 100 femte ledd. Vi vil foreslå å endre ordlyden til: 'for å sikre offentlighet om forhandlingene'. Med dette mener vi ikke at det skal gis anledning til å gjennomføre rettsmøter som er uforvarlig smittevernmessig, men vi mener at rettsmøter i saker av allmenn interesse kun kan gjennomføres hvis det faktisk er iverksatt tiltak for å sikre offentlighet om forhandlingene.

Det kan kun gjøres unntak dersom 'særlige tungtveiende hensyn' gjør det 'nødvendig'. Det er strenge krav, og unntaket 'må ha en helt særlig styrke' for å være grunnlovsmessig. I 2021 ligger det å være 'teknisk bakpå' når det gjelder bruk av fjernmøter, langt fra den terskelen som er satt for å kunne gjøre unntak fra offentlighetsprinsippet. Det er ikke slik at domstoler må velge mellom å gjennomføre møter uten publikum, eller å avlyse rettsforhandlinger. I dag finnes det tekniske løsninger som enkelt er tilgjengelig for alle, og som kan sørge for møteoffentlighet også ved fjernmøter i domstolen. For eksempel i den digitale rettssalen til Høyesterett, som benytter Pexip, er det plass til 35 tilhørere. Dette må kunne forventes for alle domstoler.»

Domstoladministrasjonen opplyser at det tekniske utstyret for bruk av fjernmøter har gjennomgått et massivt løft i løpet av pandemien, og at det må kunne legges til grunn at de fleste tekniske utfordringene som har vært tatt opp til nå kan løses:

«Det har under koronapandemien vært utstrakt bruk av fjernmøter og fjernavhør i domstolene, uten at dette generelt sett synes å ha medført rettssikkerhetsmessige utfordringer. Det har riktig nok kommet fram noen negative erfaringer når det gjelder gjennomføringen av fjernmøter og fjernavhør under koronapandemien. En stor del av disse synes imidlertid å skyldes tekniske utfordringer, ustabile nettforhold, mangelfullt tilpassede løsninger og/eller lite trening i bruken av de tekniske løsningene. Det er grunn til å tro at denne typen utfordringer var størst i den første delen av koronaperioden, og at de har avtatt etter hvert.

Det har i løpet av 2020 skjedd et massivt løft både utstyrmessig og med hensyn til oppbygging av den digitale kompetansen i dom-

stolene, og man har etter hvert fått på plass enhetlige forutsetninger og muligheter for bruk av fjernmøteløsninger fra domstolenes side. Men fortsatt er det en del å gå på, og det pågår derfor et kontinuerlig utviklingsarbeid med de digitale løsningene i domstolene. Ved utformingen av permanent regelverk mener vi det kan legges til grunn at de fleste av de påtalte tekniske utfordringene er løsbare.»

Hålogaland lagmannsrett fremhever på samme måte som *Domstoladministrasjonen* at de tekniske utfordringene med bruk av fjernmøter har avtatt i løpet av pandemien, og at de bør kunne løses med blant annet økt kompetanse i domstolene og utvikling av rutiner for gjennomføring av fjernmøter:

«Lagmannsretten mener at læringskurven og tilgangen på teknisk utstyr har vært god siden 12. mars 2020, og det må forventes at utviklingen fortsetter. Erfaringene tilsier i stor grad at teknologien i seg selv ikke er det mest fremtredende problemet, men snarere brukernes evne og vilje til å bruke og utnytte utstyr og rammebetingelser på en god og hensiktsmessig måte. Økt kompetanse i domstolene kombinert med økt bevissthet hos aktørene om hvordan de skal presentere sine bevis, vil være egnet til å løse disse problemstillingene, samtidig som utrulling og utvikling av teknologi fortsetter. Rutineutvikling for hvordan fjernmøter skal avvikles, herunder at det stilles krav til aktører som tilbyr sine bevis ved fjernmøteteknologi, bør prioriteres.»

Når det gjelder spørsmålet om hvordan en eventuell utvidelse av fjernmøteadgangen bør gjennomføres i loven, har det vært litt forskjellige meninger blant høringsinstansene. Dette gjelder for det første spørsmålet om det bør gjelde et krav om samtykke fra partene, og for det andre den nærmere utformingen av vilkårene for å holde fjernmøte. De aller fleste høringsinstansene synes å være enige om at de permanente reglene bør utformes generelt, slik som i den midlertidige loven § 3, og at de ikke bør være for detaljerte og rigide, se for eksempel høringssvaret fra *Hålogaland lagmannsrett*.

Det store flertallet av høringsinstansene som har uttalt seg om spørsmålet, blant annet *Bergen tingrett*, *Borgarting lagmannsrett*, *Dommerforeningen*, *Domstoladministrasjonen*, *Fredrikstad tingrett*, *Frostating lagmannsrett*, *Halden tingrett* og *Oslo tingrett*, mener at det ikke bør gjelde et vilkår om samtykke fra partene for at retten skal kunne

beslutte fjernmøte, og at partenes syn heller bør tillegges stor vekt i vurderingen av om fjernmøte er forsvarlig.

Stine Sofies Stiftelse derimot mener at dagens ordning med et vilkår om samtykke fra partene bør videreføres. Stiftelsen viser til at foreldre-tvistesaker og barnevernssaker har stor betydning for partene og barnas liv, og at retten ikke bør kunne beslutte fjernmøte uten samtykke i denne typen saker. *Skattedirektoratet* mener at det bør skilles mellom sakene, og at det bør gjelde et samtykkekrav for å holde hovedforhandlinger som fjernmøte i store og kompliserte saker. Dommerne i *Sør-Trøndelag tingrett* og *Fosen tingrett* er delt i synet på om det bør lempes på samtykkekravet. Den ene fraksjonen mener at retten bør ha en generell adgang til å beslutte fjernmøte etter at spørsmålet er forelagt partene, og at behovet for og forsvarligheten av fjernmøte må vurderes konkret i den enkelte sak. Den andre fraksjonen holder fast ved at det under normale forhold bør gjelde et ubetinget krav om samtykke fra partene.

De aller fleste høringsinstansene slutter seg til departementets foreløpige vurdering om at adgangen til å beslutte fjernmøte bør gjelde generelt, uten at den knyttes til bestemte sakstyper eller om det er profesjonelle parter i saken. *Dommerforeningen* uttaler blant annet:

«Etter Dommerforeningens syn vil det være lite hensiktsmessig og kompliserende å knytte en utvidelse av fjernmøteadgangen til bestemte sakstyper. I de ukompliserte sakstypene antas det at partene oftest vil gi samtykke. Også i de sakstypene som i utgangspunktet fremstår ukompliserte som typetilfeller, kan det imidlertid foreligge særlige omstendigheter som gjør det mer betenkelig å gjennomføre fjernmøte mot partenes ønske. Motsatt kan det i alle saker være hensiktsmessig med fjernmøte, og hjemmelen for unntaksvis å kunne beslutte dette mot partenes ønske bør være generell. Tilsvarende gjelder for forslaget om å begrense utvidelsen av fjernmøteadgangen til saker med profesjonelle parter. Også i andre saker vil behovet kunne være til stede. Hvorvidt det er profesjonelle parter vil imidlertid være et moment av betydning for om unntaksbestemmelsen skal benyttes – dvs. om fjernmøte anses forsvarlig og forholdsmessig.»

Det er også forholdsvis stor enighet blant høringsinstansene som har uttalt seg om spørsmålet, at fjernmøte bør kunne besluttes når det er

«hensiktsmessig og forsvarlig» eller på lignende generelle og fleksible vilkår, se høringsvarene fra blant annet *Borgarting lagmannsrett*, *Dommerforeningen*, *Domstoladministrasjonen*, *Frostating lagmannsrett*, *Hålogaland lagmannsrett* og *Oslo tingrett*.

Borgarting lagmannsrett og *Dommerforeningen* mener at vilkårene «forsvarlig og forholdsmessig» bør innføres i stedet for «hensiktsmessig og forsvarlig», ettersom vilkåret om forholdsmessighet fanger opp de formåls- og forholdsmessighetsvurderingene som må foretas, for eksempel når bruk av fjernmøte reiser menneskerettslige spørsmål. Disse høringsinstansene mener også at hovedregelen om fysisk oppmøte bør fremgå tydelig av loven. Om dette uttaler *Borgarting lagmannsrett*:

«Det er ikke lett å finne egnede generelle kriterier for når fjernmøte skal kunne besluttes uten at partene samtykker. Men dersom det skal utformes en generell hjemmel, gir kriteriet 'nødvendig og ubetenkelig', slik det fremkommer i den gjeldende midlertidige loven, uttrykk for en høy terskel. På den annen side er det godt mulig at 'hensiktsmessig og forsvarlig', som *Borgarting lagmannsrett* tidligere har foreslått, ikke tar inn over seg de formåls- og forholdsmessighetsvurderinger som må gjøres, blant annet når fjernmøte/fjernavhør reiser menneskerettslige spørsmål.

Etter *Borgarting lagmannsretts* syn vil et bedre alternativ være at loven angir et tydelig utgangspunkt om at rettsmøter og avhør skal finne sted med fysisk oppmøte, men at unntak kan gjøres dersom det er 'forsvarlig og forholdsmessig'. Uansett må avveiningen foretas konkret ut fra omstendighetene i den enkelte sak.»

Høyesterett foreslår å bytte ut vilkåret «hensiktsmessig» med «særlige grunner» for å markere at hovedregelen fortsatt skal være fysisk oppmøte.

Flere høringsinstanser har uttalt seg om partenes uttalerett og partenes adgang til å anke rettens avgjørelse om fjernmøte. De fleste mener at partene må få anledning til å uttale seg før det treffes avgjørelse. *Fredrikstad tingrett* og *Halden tingrett* mener imidlertid at partenes uttalerett ikke bør være absolutt, og at det bør åpnes for at retten kan beslutte fjernmøte uten at partene har uttalt seg i særlige tilfeller når det ikke er tid til å innhente partenes syn. Disse tingrettene peker også på muligheten for å avskjære partenes uttalerett i nærmere bestemte sakstyper og rettsmøter som er særlig godt egnet for fjernmøte. I den for-

bindelse nevnes skiftesamlinger, gjeldsordningsaker hvor det skal holdes muntlige forhandlinger, konkurssaker og saksforberedende møter. *Borgarting lagmannsrett* og *Oslo tingrett* tar også til orde for at det bør kunne gjøres unntak fra partenes uttalerett i spesielle tilfeller:

«Oslo tingrett støtter *Borgarting lagmannsretts* syn på at det i unntakstilfeller bør gis anledning til å treffe beslutning om fjernmøte/fjernavhør uten å innhente partenes syn i forkant. Dette bør imidlertid forbeholdes de spesielle tilfelle der det oppstår uventede hindringer som ikke kan unngås. Oslo tingrett slutter seg til forslaget om at partenes syn bør innhentes 'så vidt mulig', som er gjengitt på side 38 i høringsnotatet.»

Etter *Advokatforeningens* syn bør det ikke lempes på partenes uttalerett. Foreningen viser til at det vil kunne medføre betydelige omstillingsbehov for partene når et ordinært rettsmøte endres til fjernmøte og at partene må få anledning til å uttale seg om det, selv om det må aksepteres at det settes kort svarfrist. Partene må uansett gis et forvarsel om at rettsmøtet skal holdes som fjernmøte og få noe tid til å omstille seg.

Når det gjelder partenes ankemuligheter, er det *Frostating lagmannsretts* syn at rettens avgjørelse om bruk av fjernmøte og fjernavhør «absolutt ikke» bør kunne ankes. Det vises til at slike spørsmål ofte vil kunne være et tema helt frem til ankeforhandlingen, og at en selvstendig ankerett vil kunne aktualisere spørsmål om utsettelse av ankeforhandlingen og ellers medføre unødvendig arbeid for domstolene under saksforberedelsen. *Borgarting lagmannsrett* derimot mener, i likhet *Dommerforeningen* og *Høyesterett*, at partene bør ha rett til å anke denne typen avgjørelser. *Borgarting lagmannsrett* viser blant annet til at partene må kunne få prøvd anførsler om brudd på grunnleggende rettigheter uten å være henvist til å anke den materielle avgjørelsen i saken med påstand om opphevelse:

«I høringsnotatet foreslås det generelt i lovutkastet på side 63 å avskjære adgangen til å anke beslutninger om fjernmøte og fjernavhør. Lagmannsretten er ikke enig i dette. Der det eksempelvis anføres at fjernavhør/fjernmøte kan krenke siktedes rettigheter etter EMK eller Grunnloven, kan det med henvisning til Grunnloven § 92 og EMK artikkel 13 med styrke anføres at det bør være adgang til å anke beslutningen. For å få en effektiv prøvingsrett i

praksis bør beslutningen om fjernmøte/fjernavhør treffes så tidlig som mulig, slik at ankeadgangen blir reell. Selv om det i praksis ofte ikke vil være mulig, kan det tenkes å være hensiktsmessig om tiltalte i et slikt tilfelle kan anke beslutningen særskilt, og derved få prøvd spørsmålet på en forenklet måte, i stedet for å være henvist til å anke hele den underliggende materielle avgjørelsen med krav om opphevelse. Ankerett kan også bidra til at domstolene begrunner slike avgjørelser, slik de bør gjøre, i alle fall dersom det er tvist om spørsmålet.»

Dommerforeningen deler Borgarting lagmannsretts syn om at rettens avgjørelse om fjernmøte bør kunne ankes. Foreningen mener også at avgjørelsen bør begrunnes når det er tvist om spørsmålet.

8.3.2.2 Fjernmøte i rådslagninger med meddommere og rettsmøter om muntlig avstemning i Høyesterett – tvisteloven §§ 19-3 og 19-4

Ingen av høringsinstansene motsetter seg forslaget i høringsnotatet om å endre tvisteloven § 19-3 første ledd andre punktum, slik at det åpnes for å holde rådslagninger med meddommere som fjernmøte.

Siden rådslagninger ikke er rettsmøter, og loven derfor ikke begrenser adgangen til å avholde rådslagninger som fjernmøte, reiser *Advokatforeningen* spørsmål om ikke hele den siste delsetningen i lovutkastet kan utelates. Foreningen mener for øvrig at den foreslåtte endringen virker fornuftig etter sitt innhold.

Landbruks- og matdepartementet er også positiv til forslaget om å åpne for at rådslagninger kan holdes som fjernmøte i saker med meddommere, og viser til at det kan bidra til en mer effektiv saksavvikling. Det bør likevel vurderes om det bør fremgå av loven hvem som tar stilling til at fjernmøteteknikk skal brukes, og om beslutningen kan brukes som ankegrunn.

Forslaget om å endre tvisteloven § 19-3 første ledd andre punktum får også støtte fra *Gulating lagmannsrett, Hålogaland lagmannsrett, Oslo politidistrikt* og *Oslo tingrett*. *Gulating lagmannsrett* uttaler:

«Særlig forslaget om at domskonferanser/rådslagning kan gjennomføres som fjernmøte, kan være til stor praktisk nytte i domstoler som har høy reiseaktivitet og meddommere med lang

reisevei, slik forholdene er i *Gulating lagmannsrett*. Ca. halvparten av sakene i *Gulating lagdømme* blir behandlet utenbys, og domstolen trekker meddommere fra to langstrakte fylker – Vestland og Rogaland. *Gulating lagmannsrett* har under pandemien gjennomført mange domskonferanser/rådslagninger som fjernmøte, og mener at det er en fullt ut forsvarlig ordning, selv om den eksisterende tekniske fjernmøteløsningen bør bli mer brukervennlig.»

Oslo tingrett bemerker at forslaget «bør kunne innføres uten nærmere evaluering».

Forslaget om å endre tvisteloven § 19-4 fjerde ledd første punktum slik at det bestemmes at rettsmøter om muntlig avstemning i Høyesterett kan holdes som fjernmøter, har heller ikke møtt noe motstand blant høringsinstansene og støttes av *Høyesterett*. *Oslo politidistrikt* uttaler følgende om forslaget:

«OPD tiltrer forslaget til endring i tvisteloven § 19-4 fjerde ledd. Etter OPDs syn anses det ikke nødvendig å inkludere klammeparentesen [uten partenes samtykke] da det selv uten denne ikke vil kunne utledes et krav om partenes samtykke fra ordlyden.»

8.3.3 Supplerende innspill fra sentrale aktører om erfaringer med de midlertidige reglene og utformingen av permanente regler

8.3.3.1 Innspill fra Domstoladministrasjonen og domstolene

I departementets brev 6. juni 2021 ble Domstoladministrasjonen bedt om å komme med merknader til nærmere angitte utfordringer med å utvide adgangen til å bruke fjernmøter og fjernavhør, samt å påpeke eventuelle andre utfordringer. I tillegg ble Domstoladministrasjonen bedt om å komme med innspill til hvordan permanente endringer bør innarbeides i dagens lovverk, og supplere med eventuelle nye erfaringer med bruk av fjernmøteteknologi i domstolene. Det vises til punkt 6.1.3.3 ovenfor, hvor departementets brev er gjengitt.

Domstoladministrasjonen ga på denne bakgrunn landets domstoler anledning til å dele erfaringer og komme innspill. De generelle delene av Domstoladministrasjonens svarbrev 31. august 2021 om fjernmøter og fjernavhør er gjengitt i punkt 6.1.3.3 ovenfor. Når det særlig gjelder bruk av fjernmøter i sivile saker, står det i brevet:

«Domstoladministrasjonen mener som utgangspunkt at det bør være vid adgang til bruk av fjernmøter i sivile saker i alle typer rettsmøter, såfremt dette er forsvarlig og hensiktsmessig. Partenes innspill og ønsker bør tas hensyn til i rettens vurdering, men det bør ikke være et krav om samtykke. Det er ønskelig at retten har partenes begrunnede oppfatning å bygge sin skjønnsmessige vurdering på, framfor at manglende samtykke skal bli førende for sakens gjennomføringsmåte. For jordskifterettene kan det i saker med mange parter være særlig utfordrende å forholde seg til et krav om uttrykkelig samtykke.

Domstolene har fremhevet konkurssaker (inkludert konkursåpning og skiftesamlinger), gjeldsordning, midlertidig sikring og småkravprosess som sakstyper der behovet for permanente regler er særlig stort. Saksforberedende møter i barnesaker er også fremhevet, spesielt i saker med høyt konfliktnivå. Domstolene har videre påpekt at det i dagens permanente regler mangler hjemmel for bruk av fjernmøte i gjeldsordningssaker, og i dødsanmodningsaker etter lov om forsvunne personer m.v. § 9. Denne opplistingen er ikke ment uttømmende, og vi viser til domstolenes egne uttalelser for mer detaljerte beskrivelser av praktiske eksempler på sakstyper der fleksible regler får stor betydning. Opplistingen viser imidlertid bredden av typer rettsmøter og rettssaker der en vid hjemmel for bruk av fjernmøteteknologi vil være fordelaktig. Det er videre ønskelig at adgangen til bruk av fjernmøte under rettsmekling tydeliggjøres.»

Høyesterett slutter seg til departementets generelle utgangspunkt om at fysiske rettsmøter bør være hovedregelen for norsk domstolsbehandling også fremover, men at det er grunn til å utvide mulighetene for fjernmøte og fjernavhør noe. Det er ikke naturlig å videreføre nødvendighetsvilkåret i nye permanente regler. Et spørsmål er imidlertid om vilkåret «hensiktsmessig», som har vært skissert i stedet for «nødvendig», i for liten grad reflekterer hovedregelen om fysisk tilstedeværelse. Et alternativ kan være å stille vilkår om at det må foreligge «særlige grunner», som ikke bør tolkes for strengt. Høyesterett er videre enig i departementets synspunkt i høringsnotatet om at grensene for forsvarlig saksbehandling, slik de er trukket opp i lovgivningen og rettspraksis i dag, må utgjøre en ytre ramme for når fjernmøte-teknikk kan brukes. Det bør ikke gjelde et krav om samtykke fra partene for å beslutte fjernmøte,

men partene må få anledning til å uttale seg om spørsmålet, og partenes syn må tillegges vekt. De midlertidige reglene om at avgjørelser om fjernmøte og fjernavhør ikke kan ankes, bør ikke videreføres. Ankeadgangen bør i stedet reguleres med utgangspunkt i dagens permanente regler. Videre bør reglene om fjernmøter og fjernavhør i sivile saker og straffesaker reguleres hver for seg i sine respektive prosesslover. Når det gjelder hensynet til offentlighet, uttaler Høyesterett:

«Høyesterett [vil] bemerke at det bare bør kunne legges opp til fjernmøte dersom presse og annet publikum gis samme mulighet til å følge rettsmøtet som om det hadde blitt gjennomført fysisk, for eksempel ved at det gis tilgang til fjernmøteløsningen eller ved at rettsmøtet strømmes på internett. [...] Dersom tekniske forhold eller hensynet til personvern eller informasjonssikkerhet skulle være til hinder for dette, bør terskelen for å benytte fjernmøte være svært høy. Utgangspunktet bør altså være at hensynet til offentlighet bare bør ivaretas gjennom andre kompenenserende tiltak dersom det oppstår uforutsette forhold.»

Til forslaget om endringer i tvisteloven § 19-4 fjerde ledd første punktum uttaler Høyesterett:

«Som det fremgår av vårt hørings svar 1. februar 2021 til departementets høringsnotat, støtter vi forslagene til endring i tvisteloven § 19-4 fjerde ledd og straffeprosessloven § 32 tredje ledd for å åpne for at rettsmøter om stemmegivning i saker som er behandlet muntlig i Høyesterett, kan gjennomføres som fjernmøte. Høyesterett mener at det er behov for de foreslåtte endringene uavhengig av om det også gis en generell hjemmel for å gjennomføre rettsmøter som fjernmøte etter at partene har uttalt seg og de nærmere vilkårene er oppfylt.»

Borgarting lagmannsrett er enig med departementet i at det alminnelige utgangspunktet for norsk domstolsbehandling bør være at møtene gjennomføres fysisk. Reglene om fjernmøter og fjernavhør bør reguleres særskilt i henholdsvis tvisteloven og straffeprosessloven. Videre kan lagmannsretten slutte seg til departementets foreløpige vurdering i høringsnotatet om at det kan være hensiktsmessig å utvide adgangen til fjernmøter ved å lempe helt eller delvis på kravet til samtykke. Det er en del rettsmøter som er særlig

egnet for fjernmøte, for eksempel rettsmeklinger, skiftesamlinger, gjeldsordningssaker, konkursaker og saksforberedende møter, men også for hoved- og ankeforhandlinger bør det være adgang til å gjennomføre rettsmøtet som fjernmøte uten at det nødvendigvis kreves at partene samtykker. Forholdene som departementet har fremhevet i punkt 6.5.2.5 i høringsnotatet, danner et godt utgangspunkt for de momenter som må inngå i vurderingen.

Agder lagmannsrett er enig med departementet i at fysisk oppmøte bør være hovedregelen for domstolsbehandlingen. Dette gjelder særlig for hoved- og ankeforhandlinger. Hensynet til at forhandlingene skjer på en verdig og høytidelig måte, tilsier at disse møtene som klar hovedregel gjennomføres som fysiske møter. Det samme gjør hensynet til «flyten» i forhandlingene. For rettsmøter under saksforberedelsen og andre møter utenfor hoved- og ankeforhandling, bør det både i sivile saker og i straffesaker være en stor grad av fleksibilitet. Når det gjelder spørsmålet om det bør lempes på samtykkekravet for å holde fjernmøte i hoved- og ankeforhandlinger, uttaler *Agder lagmannsrett*:

«Etter vår oppfatning er det grunn til å overveie en adgang for retten til å beslutte fjernmøte selv om en part ikke samtykker. Det er uheldig om en part ved å nekte samtykke uten fyllestgjørende grunn kan oppnå å hindre at saken blir behandlet. Kravet om samtykke kan misbrukes i treneringsøyemed. Partenes syn vil imidlertid inngå som et element ved vurderingen, og adgangen til å holde rettsmøtet som fjernmøte uten samtykke bør være snever. Et mulig forslag kan være at rettsmøtet kan holdes som fjernmøte dersom et ordinært møte [...] er umulig eller uforholdsmessig vanskelig å gjennomføre, og dette ikke er betenkelig.»

Gulating lagmannsrett er positiv til en utvidet adgang til fjernavhør og fjernmøter, og viser til at det vil kunne gi et mer fleksibelt og robust system for domstolene. Det vil også kunne medføre besparelser for partene og det offentlige. En forutsetning er imidlertid at det kommer på plass regler og tekniske løsninger som ivaretar de utfordringene som departementet peker på. Bruken av fjernmøte bør ikke begrenses til bestemte saks typer. Det bør heller etableres en ordning som åpner for fjernmøte i alle sakstyper når det etter en konkret vurdering er forsvarlig.

Slik *Oslo tingrett* ser det, er det særlig tvisteloven §§ 13-1 og 21-10 som man bør vurdere å

endre. Det kan også gjerne presiseres i tvisteloven kapittel 8 at rettsmekling kan gjennomføres som fjernmøte, der dette er forsvarlig og hensiktsmessig. Reglene i § 13-1 tredje ledd kommer også til anvendelse i sikringssaker, ettersom tvisteloven § 32-2 viser til at bestemmelsen gjelder «så langt den passer», noe den er ansett å gjøre. Lignende bestemmelser har man for konkurs, arv og skifte, og saker om tvangsfullbyrdelse. Når det gjelder gjeldsordning (begjæring om tvungen gjeldsordning og begjæring om endring/opphevelse), er det ikke noen tilsvarende bestemmelse som gir mulighet for fjernmøter. For dødsformodningsaker etter lov om forvunne personer § 9, hvor det i henhold til § 11 skal innkalles til rettsmøte, er det heller ikke noen hjemmel for å avholde fjernmøte. Etter Oslo tingretts syn bør det på de nevnte saksområdene gis permanente regler hvor det gis mulighet til å holde fjernmøter, også uten partenes samtykke.

En bestemmelse om utvidet adgang til fjernmøter og fjernavhør bør etter Oslo tingretts syn utformes skjønsmessig, slik at spørsmålet om fjernmøter og fjernavhør skal holdes må vurderes konkret av dommeren i det enkelte tilfellet. Den midlertidige lovens krav om at fjernmøte og fjernavhør må være «nødvendig og ubetenkelig», synes noe strengt. På bakgrunn av erfaringene med de midlertidige reglene, synes «hensiktsmessig og forsvarlig» som tilstrekkelige skjønnsvilkår.

Offentlighet må ifølge Oslo tingrett sikres enten ved å gi publikum adgang til å overvære rettsmøtet fra en rettssal eller ved oppkobling til fjernmøte/fjernavhør på egen maskin. Mange fjernmøter og fjernavhør gjennomføres ved at dommeren og eventuelt én eller flere andre aktører befinner seg i en rettssal med videokonferanseløsning og publikumsskjærmer. I slike situasjoner vil offentlighet enkelt kunne gjennomføres ved at presse og publikum får fysisk tilgang til rettssalen, og på den måten overværer fjernmøtet. Gjennomføringen må skje på en verdig måte, og dette er noe dommeren må være særlig oppmerksom på i den enkelte sak. Det bør kunne besluttes fjernmøte uten partenes samtykke så lenge det er hensiktsmessig og forsvarlig. Retten bør være tilbakeholden med å beslutte fjernmøte kun for den ene parten med mindre det foreligger samtykke.

Trøndelag jordskifterett har positive erfaringer med fjernmøter og fjernavhør. Gode grunner taler for at retten bør kunne beslutte å holde fjernmøte helt eller delvis uten partenes samtykke. Rettsmøter kan da gjennomføres selv om en eller flere deltagere må delta ved hjelp av fjernmøteteknikk. I jordskiftesaker med mange

parter, og der en eller flere av partene eller vitnene bor langt unna rettsstedet, er dette praktisk og prosessøkonomisk hensiktsmessig. Fler-tallet av partene i jordskifterettens saker er selv-prosederende. Det bør derfor ikke være opp til en enkelt part, som kanskje ikke har den nødvendige oversikten eller kompetanse, å kunne nekte bruk av fjernmøter. Tvisteloven § 13-1 tredje ledd bokstav b bør endres i samsvar med dette.

Flere tingretter peker også på at de har gode erfaringer med økt bruk av fjernmøter og fjernavhør etter det midlertidige regelverket, og at det både er tids- og kostnadsbesparende. Utgangspunktet bør fortsatt være fysisk oppmøte, men det bør åpnes for fjernmøte og fjernavhør når det er hensiktsmessig og forsvarlig eller på lignende fleksible vilkår. Dette er dekkende for innspillene fra blant annet *Hordaland tingrett*, *Ringerike*, *Asker og Bærum tingrett*, *Salten og Lofoten tingrett* og *Trøndelag tingrett*. Så vidt departementet kan se, har ingen av domstolene som har kommet med supplerende innspill motsatt seg at det lempes på samtykkekravet i tvisteloven § 13-1 tredje ledd bokstav b, eller at adgangen til å foreta fjernavhør utvides noe.

Når det gjelder utfordringer knyttet til tekniske forhold, offentlighet, vitnepsykologiske forhold, likebehandling, ivaretagelsen av forhandlingenes alvor og verdighet, kontroll med hvem som overværer forhandlingene, og håndhevelse av opptaksforbud mv., påpeker flere tingretter at dette er utfordringer som lar seg løse og som ikke i avgjørende grad taler mot en utvidelse av adgangen til å bruke fjernmøteløsninger.

Buskerud tingrett mener at hensynet til offentlighet lett kan ivaretas ved at presse og andre kan koble seg til de digitale rettsmøtene, mens *Hordaland tingrett* bemerker at fjernmøteløsninger kan legge til rette for mer offentlighet. *Nord-Troms tingrett* viser til at hensynet til offentlighet kan ivaretas på flere måter, for eksempel ved at presse og andre tilhørere får være til stede der dommerne befinner seg. Det kan også gis link til videomøtet, noe som har fungert greit i praksis. *Buskerud tingrett* peker på at det er en viss risiko for at opptak og spredning av informasjon fra rettsmøter kan øke. Men med de muligheter som allerede finnes i dag med bruk av mobiltelefoner, kan tingretten vanskelig se at bruk av fjernmøte-teknologi i vesentlig grad øker risikoen.

Vestre innlandet tingrett påpeker at det tekniske utstyret og bildekvaliteten i dag er så god at man får et like godt inntrykk av en part eller et vitne som forklarer seg over videolink som en som forklarer seg fysisk i retten.

Når det gjelder kontroll med hvem som overværer forhandlingene, bemerker *Hordaland tingrett* at slik kontroll av andre enn parter, vitner og aktører er uvanlig i fysiske møter, og at dette ikke er et argument mot fjernmøteløsninger. *Vestre innlandet tingrett* peker også på at det ikke er vanlig med slike kontroller i fysiske rettsmøter når saken ikke går for lukkede dører.

Flere tingretter fremhever viktigheten av å ivareta forhandlingenes orden og verdighet. For tilfellet at et rettsmøte skal holdes som fjernmøte, mener *Ringerike*, *Asker og Bærum tingrett* at parter og vitner bør pålegges i innkallingen å oppholde seg på et egnet sted, slik at de ikke forstyrres av omgivelsene og det sikres at avhøret kan skje med nødvendig høytidelighet og verdighet. Det bør samtidig presiseres at unnlattelse av å etterkomme pålegget, gir anledning til å anse vedkommende for ikke å ha møtt.

Helgeland tingrett fremholder at det er spesielt viktig å kunne gjennomføre rettsmekling som fjernmøte, ettersom reisekostnader ofte ellers kan brukes som et argument mot å gjennomføre rettsmekling. Loven bør tydeliggjøre denne adgangen. Videre pekes det på at det er behov for en permanent hjemmel for å holde domskonferanser i sivile saker som fjernmøte. At tvisteloven § 19-3 forbyr rådslagning i fjernmøte i saker med meddommere, er upraktisk særlig fordi meddommerne gjerne må reise langveisfra og det kan være vanskelig å få tid til en direkte etterfølgende og fullstendig domskonferanse.

Buskerud tingrett mener at det bør være opp til dommeren å beslutte bruk av fjernmøteteknologi etter innspill fra partene, og at partene ikke bør kunne anke beslutningen særskilt.

8.3.3.2 *Innspill fra Regjeringsadvokaten og Advokatforeningen*

Etter at departementet mottok innspillene fra Domstoladministrasjonen og domstolene, som er gjengitt i punkt 8.3.3.1, inviterte departementet i brev 27. september 2021 også *Advokatforeningen*, *Regjeringsadvokaten* og *Riksadvokaten* til å komme med eventuelle supplerende innspill.

Regjeringsadvokaten støtter forslaget om å utvide adgangen til å bruke fjernmøter og fjernavhør. Erfaringene med de midlertidige reglene har vist at fjernmøter har en rekke positive konsekvenser. Regjeringsadvokaten støtter at retten bør gis hjemmel til å beslutte bruk av fjernmøte og fjernavhør også uten partenes samtykke, når dette er hensiktsmessig og forsvarlig. Det er viktig at partene likebehandles, og det bør ikke være

adgang til å pålegge kun en part å delta ved fjernmøte. En slik løsning bør være avhengig av partens samtykke, og retten bør i tillegg finne en slik todelt løsning forsvarlig i den enkelte sak. Reglene om bruk av fjernmøter og fjernavhør bør reguleres i tvisteloven, og ikke i en egen lov eller forskrift som er felles for sivil- og straffeprosessen.

Advokatforeningen er enig i departementets utgangspunkt om at de fleste sakene bør avvikles med fysisk oppmøte i retten, og at bruk av fjernmøter og fjernavhør er et unntak fra dette. Slik Advokatforeningen ser det, er erfaringene med fjernmøter og økt bruk av fjernavhør med video såpass gode at de permanente reglene kan utformes mer liberalt enn tidligere. Det vises til at kostnader og tidsbruk kan reduseres, og at økt bruk av fjernmøter og fjernavhør kan bidra til en mer smidig saksavvikling. Advokatforeningen er enig i at fjernmøter bør kunne besluttes uten partenes samtykke, men en slik beslutning bør knyttes til en kvalifisert terskel, for eksempel at det anses ubetenkelig eller lignende.

Advokatforeningen er positiv til at det gis mulighet til å beslutte fjernmøte i alle sakstyper, og viser til at det så langt ikke har vært et problem at partene nekter å samtykke der saken ellers ligger til rette for fjernmøte. Den praktiske fremgangsmåten bør fortsatt være at retten innhenter partenes syn på behandlingsformen, og at en part som motsetter seg fjernmøte gis anledning til å begrunne sitt standpunkt før retten tar en avgjørelse. Det bør vurderes om en beslutning om fjernmøte mot en parts ønske skal treffes ved kjennelse, med de noe utvidete krav det stiller til begrunnelse og muligheter for overprøving.

I småkravssaker hvor begge parter er representert med advokat som prosessfullmektig, er Advokatforeningen enig i at hensynet til å holde ressursbruken nede med tyngde kan tale for at slike saker bør kunne behandles som fjernmøte uten samtykke. Men vurderingen kan falle annerledes ut i saker uten prosessfullmektig. Det er ikke alle som behersker fjernmøteteknologien, og en part som er utrygg på den digitale løsningen, bør med en viss tyngde kunne nekte en slik behandling med den virkning at det vil være betenkelig å beslutte fjernmøte uten samtykke.

Advokatforeningen fremhever at det er viktig at offentligheten får tilgang til møtet når det skjer, og ikke ved opptak. Opptak kan være et godt tilbud til offentligheten i tillegg. Det pekes for øvrig på at det er uheldig at det legges for store begrensninger på hvor mange som kan koble seg på fjernmøteløsningen.

Advokatforeningen påpeker at gjennomføringen av digitale saker må ivareta hensynet til likebehandling av partene. At et rettsmøte holdes delvis i rettssalen og delvis fra en annen lokasjon, kan være uheldig. Fjernmøte hvor bare den ene parten møter fysisk, bør kun godtas hvis begge partene samtykker til det. Advokatforeningen peker for øvrig på at eksemplene om at gjennomføringen av fjernmøter og fjernavhør ikke har skjedd på en verdig måte, er noen få enkeltstående tilfeller. Hovedinntrykket er at fjernmøter ivaretar behovet for verdige rammer og tilstrekkelig alvor. Risikoen for at et vitne følger fjernmøtet før det skal avgi forklaring, bør ikke i seg selv stenge for fjernmøte. Det bør heller føres kontroll med og oversikt over hvem som har logget seg inn og vært til stede underveis. Ellers bør risikoen for dette, og betydningen i den enkelte saken, være et moment i den konkrete vurderingen av om fjernmøte bør tillates.

8.4 Departementets vurdering

8.4.1 Overordnede synspunkter

Etter departementets syn bør fysiske rettsmøter fortsatt være hovedregelen for domstolsbehandlingen i sivile saker. Dette støttes av høringsinstansene. Fysisk oppmøte understreker alvoret i saken og bidrar til en høytidelig ramme, noe som kan ha betydning for vitner og andre som forklarer seg og tilliten til behandlingen. Kommunikasjonen mellom dommerne og de andre deltagere er som regel også bedre i fysiske møter enn i fjernmøter, og risikoen for avbrytelser er mindre. De tekniske løsningene og den tekniske kompetansen i domstolene og blant brukerne har forbedret seg mye den siste tiden. Departementet antar likevel at dommerne fortsatt har bedre forutsetninger for å sette seg inn i partenes argumentasjon og bevisføring når de er fysisk til stede der partene er og bevisføringen foregår, se også Tvistemålsutvalgets vurderinger om bruk av fjernmøter i NOU 2001: 32 B punkt 17.4 side 833.

De midlertidige reglene under pandemien har åpnet for mer bruk av fjernmøter enn før, noe som har vært en forutsetning for å kunne gjennomføre mange av sakene. Høringsinstansene opplyser at de har hatt noen utfordringer, blant annet knyttet til det tekniske utstyret og ivaretagelsen av forhandlingenes alvor og verdighet, men at erfaringene i all hovedsak har vært gode. De tekniske løsningene og den tekniske kompetansen i domstolene og blant brukerne holder i dag et jevnt over godt nivå, og mange har blitt mer komfortable med bruk av fjernmøteteknikk. Flere høringsinstanser

peker på at utviklingen ikke bør reverseres, og at domstolene bør holde tritt med forventningene i samfunnet. Departementet er enig i dette. Muligheten til å holde fjernmøter gir domstolene mer fleksibilitet, og gjør det lettere å beramme saker. Det gjør også at rettsmøter kan gjennomføres på en mer effektiv måte, og at parter og aktører sparer tid og penger når de ikke må reise. Dette kan bidra til å holde sakskostnadsnivået nede. På bakgrunn av de gode erfaringene med bruk av fjernmøter under pandemien og tilbakemeldingene fra høringsinstansene, mener departementet at tiden er moden for en viss utvidelse av fjernmøteadgangen i sivile saker på permanent basis, for å legge til rette for en hensiktsmessig, moderne og effektiv domstolsbehandling.

Departementet og høringsinstansene har fremhevet flere utfordringer med bruk av fjernmøter som det må tas hensyn til i arbeidet med permanente regler. Dette knytter seg blant annet til ivaretagelse av offentlighet, likevekt mellom partene, forhandlingenes alvor og verdighet, det tekniske utstyret og den tekniske kompetansen i domstolene og blant brukerne. Slik departementet ser det, står ikke dette i veien for en viss utvidelse av fjernmøteadgangen. Dette er forhold som retten kan ivareta på en forsvarlig måte i den konkrete vurderingen av om og eventuelt på hvilken måte det skal holdes fjernmøte i den enkelte sak, se blant annet høringssvaret fra *Domstoladministrasjonen*. Departementet kommer nærmere inn på dette nedenfor.

Som nevnt i punkt 6.1.4.1, mener departementet at adgangen til å holde fjernmøter i sivile saker og straffesaker bør reguleres hver for seg i tvisteloven og straffeprosessloven, og ikke i en felles bestemmelse i domstolloven. Dette støttes av *Borgarting lagmannsrett*, *Høyesterett* og *Regjeringsadvokaten*. Det gjør seg gjeldende forskjellige hensyn i sivile saker og straffesaker, noe som har betydning for hvordan reglene bør utformes og praktiseres. Videre mener departementet, i likhet med blant annet *Høyesterett*, at adgangen til å holde fjernmøter og fjernavhør bør reguleres hver for seg i tvisteloven der reglene systematisk hører hjemme.

8.4.2 Vilkårene for å holde rettsmøter som fjernmøter

Etter tvisteloven § 13-1 tredje ledd bokstav a og b kan rettsmøter helt eller delvis holdes som fjernmøter når det er særskilt bestemt, eller partene samtykker i at rettsmøtet holdes som fjernmøte, se nærmere punkt 8.1.1. I høringsnotatet punkt

6.5.4 pekte departementet på muligheten for å lempe helt eller delvis på vilkåret om partenes samtykke. Nesten alle høringsinstansene som har uttalt seg om spørsmålet, er positive til å lempe på samtykkekravet under forutsetning av at partenes syn tillegges stor vekt i vurderingen av om det bør avholdes fjernmøte, slik som etter den midlertidige loven § 3. Departementet slutter seg til dette utgangspunktet.

Departementet har i høringsnotatet punkt 6.5.4 vist til flere måter å regulere adgangen til å holde fjernmøter på, som kan ta høyde for partenes syn på behandlingsmåten. Et alternativ er å innføre et krav om at partenes samtykkenektelse må være begrunnet i en beskyttelsesverdig interesse. Ingen av høringsinstansene går inn for en slik regel. Det gjør heller ikke departementet. Hva som er en beskyttelsesverdig interesse, er ikke enkelt å fastslå. Videre er det en fare for at fjernmøteadgangen blir for snever. Etter departementets syn bør det ikke uten videre stenges for fjernmøte bare fordi partenes innvendinger mot det er saklig begrunnet eller lignende.

En annen mulighet som ble nevnt i høringsnotatet punkt 6.5.4, er å sløyfe samtykkekravet for bestemte sakstyper som er spesielt egnet for fjernmøtebehandling. Heller ikke en slik regel har fått nevneverdig tilslutning blant høringsinstansene. De fleste høringsinstansene foretrekker at adgangen til å holde fjernmøte ikke avhenger av partenes samtykke, men at det fastsettes en generell regel om at det kan holdes fjernmøte når det er hensiktsmessig og forsvarlig eller på lignende generelle vilkår. Flere høringsinstanser fremhever viktigheten av fleksible regler om fjernmøter som ikke er for detaljerte og rigide, og at regelen i den midlertidige loven § 3 har fungert godt. Departementet er enig i at regelen bør gjøres generell, slik som i den midlertidige loven § 3 og Straffeprosessutvalgets utkast til bestemmelse i domstolloven § 122 a. Det er vanskelig å avgjøre på forhånd hvilke saker og rettsmøter som egner seg for fjernmøte og ikke. Fjernmøteadgangen bør heller ikke være avhengig av om det er profesjonelle parter i saken eller lignende, noe som også ble nevnt som en mulighet i høringsnotatet punkt 6.5.4. Slik departementet ser det, bør retten kunne avgjøre hensiktsmessigheten og forsvarligheten av fjernmøte i den enkelte sak, hvor partenes syn normalt må tillegges stor vekt. Her må det også tas hensyn til hva slags sak eller rettsmøte det er tale om, og om det er profesjonelle parter i saken.

Etter den midlertidige loven § 3 kan det besluttes fjernmøte når det er «nødvendig og ube-

tenkelig». I høringsnotatet punkt 6.5.6 foreslo departementet en generell regel om at det kan holdes fjernmøte når det er «hensiktsmessig og forsvarlig». Dette er de samme vilkårene som Straffeprosessutvalget foreslo i en ny bestemmelse i domstolloven § 122 a om adgangen til å holde fjernmøter i sivile saker og straffesaker, se punkt 8.2.1 ovenfor. I høringsrunden kom det flere forslag til alternative formuleringer, men etter departementets syn er vilkårene «hensiktsmessig og forsvarlig» mest dekkende for de vurderingene som retten må foreta. *Høyesterett* mener at vilkåret «særlige grunner» bør brukes i stedet for «hensiktsmessig». Departementet er enig i at «særlige grunner» på en bedre måte får frem at fysiske rettsmøter fortsatt skal være hovedregelen. Ulempen med et slikt vilkår er at terskelen settes for høyt. Den beste løsningen, slik departementet ser det, er derfor å beholde «hensiktsmessig» og fremheve hovedregelen om fysisk oppmøte i forarbeidene. Etter *Borgarting lagmannsretts* og *Dommerforeningens* syn bør vilkåret «hensiktsmessig» byttes ut med «forholdsmessig». Dette begrunner de med at «forholdsmessig» fanger opp formålsvurderinger og vurderinger av forholdsmessighet, som retten må gjøre når bruk av fjernmøte reiser menneskerettslige spørsmål og lignende. Departementet mener at vilkåret «forsvarlig» også fanger opp denne typen vurderinger. Videre er det *Borgarting lagmannsretts* og *Dommerforeningens* syn at hovedregelen om fysisk oppmøte bør fremgå tydelig av loven. Slik departementet ser det, er det tilstrekkelig at hovedregelen om fysisk oppmøte understrekes i forarbeidene. Forslaget fra *Agder lagmannsrett* om at fjernmøteadgangen bør knyttes til vilkår om at fysisk møte er umulig eller uforholdsmessig vanskelig å gjennomføre, og at det ikke er betenkelig, vil etter departementets syn gjøre fjernmøteadgangen for snever.

Departementet foreslår etter dette at samtykkekravet i tvisteloven § 13-1 tredje ledd bokstav b erstattes av vilkårene om at rettsmøter helt eller delvis kan holdes som fjernmøter når det er «hensiktsmessig og forsvarlig».

Vilkåret om at fjernmøte må være «hensiktsmessig» innebærer at retten må vurdere konkret om fjernmøte er et godt og effektivt alternativ til fysisk møte, særlig med hensyn til kostnadene og ulempene med fysisk oppmøte. Siden fysiske rettsmøter fortsatt skal være hovedregelen, bør det foreligge konkrete forhold i saken som med en viss tyngde taler for at møtet heller bør avholdes som fjernmøte. Et eksempel kan være at deltagerne har lang reisevei og at det er snakk om et

kortvarig møte som egner seg for fjernmøte. Hvilke saker og rettsmøter som egner seg for fjernmøte, beror blant annet på hva det er som skal drøftes i møtet og sakens kompleksitet og omfang. Partenes innstilling til at møtet holdes som fjernmøte, har naturligvis også betydning. Hvis kostnadene eller ulempene med fysisk møte er store i forhold til sakens betydning for partene, er dette normalt et tungtveiende argument for fjernmøte. Det er ikke noe i veien for å holde fjernmøte i hoved- og ankeforhandlinger, men departementet antar at det vil være mest aktuelt i de mer kurante sakene, slik også en del av høringsinstansene har gitt uttrykk for. Dette beror først og fremst på hva som anses som forsvarlig, se nedenfor.

Fjernmøte må også være «forsvarlig». Dette må vurderes konkret. Her vil grensene for forsvarlig saksbehandling, slik de er trukket opp i lovgivningen og rettspraksis, utgjøre en ytre ramme for når fjernmøte kan besluttes. Opplistingen av momenter i høringsnotatet punkt 6.5.2.5 er dekkende for hvilke forhold som særlig har betydning:

- sakens karakter, herunder varighet og eventuell bevisførsel (herunder bevisførselens karakter, behov for å bruke hjelpemidler osv.)
- hensynet til partene, herunder sårbarhet, risikoutsatthet osv., eventuelle fornærmede og vitner
- antall involverte deltakere, og hvem deltakerne er, herunder om de er profesjonelle eller
- ulempene ved oppmøte
- formålet med møtet
- fjernmøteutstyret, herunder om møtet holdes som telefon- eller videokonferanse, jf. blant annet Rt. 2014 side 1292, hvor det uttales at fjernavhør med høykvalitets toveis-kommunikasjon med lyd og bilde vil være en del mindre betenkelig enn rene telefonavhør
- om møtet holdes helt eller delvis som fjernmøte
- hvor deltakerne kan befinne seg, herunder om deltakelse kan skje fra steder underlagt offentlig kontroll, og i hvilken grad det kan sikres verdige og betryggende rammer for møtet, se til sammenligning forskrift om fjernmøter og fjernavhør § 2 tredje ledd og tvistelovforskriften § 10 annet ledd
- offentlighetens mulighet til å følge saken, og domstolens mulighet til å legge til rette for deltakelse i fjernmøter, overføring til andre steder eller overføring til internett
- partenes syn.

En forutsetning for å holde fjernmøter er at det tekniske utstyret er i orden og at deltagerne kan bruke det. Deltagerne må kunne følge forhandlingene og bli hørt uten for store tekniske vanskeligheter. Retten må avklare om de tekniske forutsetningene er på plass i god tid før møtet og gi nødvendig veiledning, for eksempel i et saksforberedende møte eller i møteinnkallingen. Dette er særlig viktig i saker med ikke-profesjonelle parter og parter uten prosessfullmektig. Hvis en part mangler nødvendig utstyr eller ikke behersker fjernmøteløsningen på en god nok måte, kan det være uforsvarlig å holde fjernmøte. Det kan da være en løsning at parten pålegges å delta fra et sted hvor det tekniske utstyret er i orden og hvor parten kan få hjelp til å bruke fjernmøteløsningen, jf. tvistelovforskriften § 10. I rettsmøter hvor dommeren befinner seg i rettsalen, noe dommerne normalt bør gjøre i hoved- og ankeforhandlinger, kan det være en løsning at parten er til stede i rettsalen sammen med dommeren. I så fall må retten vurdere om også den andre parten bør være til stede av hensyn til likebehandling av partene. Retten må også avklare om partene har noen innvendinger mot en slik ordning. Som *Advokatforeningen*, *Oslo tingrett* og *Regjeringsadvokaten* peker på, bør det ikke legges opp til en slik delt løsning hvis parten som deltar med fjernmøteteknikk ikke samtykker.

I saker hvor det skal brukes tolk, må retten forsikre seg om at tolkingen kan gjennomføres på en forsvarlig måte før det kan besluttes fjernmøte. *Domstoladministrasjonen* opplyser at tolking med bruk av dagens fjernmøteløsning i domstolene kan by på utfordringer, men at det jobbes med å utbedre dette.

Partenes syn på fjernmøtespørsmålet skal som regel tillegges stor vekt i forsvarlighetsvurderingen, men hvor stor vekt partenes syn skal tillegges vil blant annet avhenge av hva slags rettsmøte det er tale om. Departementet er enig med *Dommerforeningen* og *Agder lagmannsrett* i at det bare unntaksvis bør holdes fjernmøte mot partenes vilje i hoved- og ankeforhandlinger.

Det er et grunnleggende prinsipp både etter Grunnloven § 95 og EMK artikkel 6 at rettergangen skal være offentlig, se høringsnotatet punkt 6.5.2.2. Departementet legger til grunn at en forutsetning for bruk av fjernmøter er at offentligheten og pressen har samme anledning til å følge et rettsmøte som ellers, og at de ikke kan utelukkes i større grad enn det som følger av domstolloven, Grunnloven og EMK, se høringsvarene fra *Borgarting lagmannsrett*, *Domstoladministrasjonen* og *Høyesterett*. I saker hvor dom-

meren befinner seg i rettssalen, kan offentlighet ivaretas ved at rettsalen holdes åpen for publikum og pressen på vanlig måte. Som påpekt av *Oslo tingrett*, gjennomføres allerede mange fjernmøter ved at dommeren og eventuelt én eller flere andre aktører befinner seg i en rettssal med videokonferanseløsning og publikumsskjermer. En annen mulighet kan være at publikum får koble seg på fjernmøteløsningen, eller at rettsmøtet strømmes hvis det åpnes for det, se punkt 11. Retten må vurdere konkret om offentlighetsprinsippet er tilstrekkelig ivaretatt før den treffer avgjørelse om å holde fjernmøte.

En del av utfordringene som kan oppstå med hensyn til ivaretagelse av forhandlingenes orden og verdighet, kan løses gjennom god prosessledelse. Det kan for eksempel gis informasjon om rettens forventninger i et saksforberedende møte eller i innkallingen til møtet. Retten kan også bestemme at deltakerne skal befinne seg på nærmere angitte steder, som sikrer at møtet får en viss formell og verdig ramme uten for mange forstyrrelser, jf. tvistelovforskriften § 10. Departementet har ikke inntrykk av at dette har vært et stort problem i praksis, se blant annet høringsvarene fra *Domstoladministrasjonen* og *Advokatforeningen*.

På bakgrunn av den foreslåtte bestemmelsen i tvisteloven § 13-1 tredje ledd bokstav b, som gir retten en generell adgang til å bestemme at rettsmøter skal holdes som fjernmøter når det er hensiktsmessig og forsvarlig, har departementet vurdert om det er nødvendig å opprettholde fjernmøteadgangen som følger av bokstav a. Etter denne bestemmelsen kan det holdes fjernmøte når det er særskilt bestemt i loven, se Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) punkt 29 side 411. Men også når fjernmøteadgangen er særskilt bestemt må retten vurdere konkret om rettsmøtet bør holdes som fjernmøte, og i denne vurderingen skal det tas hensyn til om fjernmøtebehandling er hensiktsmessig og forsvarlig, se omtalen av «kan»-vurderingen i punkt 8.1.1 ovenfor. Departementet har kommet til at regelen i bokstav a bør beholdes. Rettsmøtene det dreier seg om her, er særlig godt egnet for fjernmøte og departementet anser det som nyttig at dette fremgår av loven. Saksforberedende møter bør for eksempel normalt holdes som fjernmøte i stedet for fysisk møte, med mindre sakens størrelse, kompleksitet eller andre grunner tilsier noe annet, se NOU 2001: 32 B punkt 9.2 side 750 og Schei mfl., *Tvisteloven*, 2022, note 4 til tvisteloven § 9-4. Det kan også være hensiktsmessig å skille mellom fjernmøter som besluttes i medhold av § 13-1 tredje ledd bokstav a og b med hensyn til partenes uttalerett og

avgjørelsesform. Behovet for å involvere partene i avgjørelsen om fjernmøte og at avgjørelsen begrunnes, gjør seg særlig gjeldende når det er spørsmål om å holde fjernmøte i for eksempel hoved- og ankeforhandlinger, og ikke i like stor grad i saksforberedende møter og lignende. Departementet kommer nærmere inn på dette i punkt 8.4.3.

8.4.3 Partenes uttalerett, ankeadgang og avgjørelsesform

Etter den midlertidige loven § 3 og Straffeprosessutvalgets forslag til bestemmelse i domstoloven § 122 a, skal partene alltid få anledning til å uttale seg før det treffes avgjørelse om fjernmøte. Departementet foreslår å innføre den samme regelen i det permanente regelverket for fjernmøter som besluttes i medhold av den foreslåtte bestemmelsen i tvisteloven § 13-1 tredje ledd bokstav b, se punkt 8.4.2. Dette vil gjelde for avgjørelser om å holde fjernmøte i blant annet hoved- og ankeforhandlinger, hvor det er særlig viktig at partene involveres. For avgjørelser om å holde fjernmøte etter bokstav a, mener departementet at regelen om partenes uttalerett bør være som i dag, slik at partene «bør» få anledning til å uttale seg, jf. tvistelovforskriften § 10 tredje ledd. Etter gjeldende rett er partenes samtykke nødvendig for å kunne beslutte fjernmøte etter § 13-1 tredje ledd bokstav b. Dette forutsetter at partene har fått mulighet til å uttale seg. Forslaget vil derfor ikke føre til noen endringer i praksis. Departementet foreslår at reglene om partenes uttalerett lovfestes i et nytt fjerde ledd i § 13-1.

Departementet kan ikke se at det er tilstrekkelig grunn til å innføre et generelt unntak fra partenes uttalerett i spesielle tilfeller eller lignende, slik blant annet *Borgarting lagmannsrett* og *Oslo tingrett* har tatt til orde for. Det kan være praktisk med en slik regel i saker hvor det haster med å få tatt en avgjørelse, for eksempel like i forkant av hovedforhandlingen. Men som *Advokatforeningen* peker på, må partene uansett få varsel og tid til å områ seg, og retten kan sette korte frister for merknader. Når det gjelder avgjørelser om fjernmøte etter § 13-1 tredje ledd bokstav a, «bør» partene få anledning til å uttale seg før det tas en avgjørelse, se ovenfor. Dette er den samme regelen som gjelder i dag, og åpner for at det unntaksvis kan besluttes fjernmøte uten at partene har fått anledning til å uttale seg. I rettsmøter hvor fjernmøteadgangen er særskilt bestemt i loven og ikke noen andre enn rettens medlemmer deltar, vil det normalt ikke være nødvendig å innhente partenes syn.

Enkelte høringsinstanser mener at partene ikke bør kunne anke avgjørelser om fjernmøte og fjernavhør særskilt, slik som etter de midlertidige reglene. *Frostating lagmannsrett* viser til at dette kan skape unødvendig prosess og merarbeid for dommerne under saksforberedelsen. *Buskerud tingrett* mener at partene bør nøye seg med å kunne bruke avgjørelsen som ankegrunn mot den materielle avgjørelsen i saken. Etter departementets syn bør ikke partene fratras ankeadgangen etter de permanente reglene, særlig ikke når det nå foreslås å åpne for at det kan holdes fjernmøte etter tvisteloven § 13-1 tredje ledd bokstav b uten at partene samtykker. Som *Borgarting lagmannsrett* peker på, kan spørsmål om behandlingsmåten ha sider til grunnleggende rettigheter som partene bør ha mulighet til å få prøvd. Dette gjør seg særlig gjeldende i straffesaker, men departementet vil ikke utelukke at det også kan ha betydning i sivile saker. Departementet foreslår derfor, slik også *Borgarting lagmannsrett*, *Dommerforeningen* og *Høyesterett* tar til orde for, å la ankeadgangen bestå etter de permanente reglene.

På bakgrunn av innspill fra *Advokatforeningen*, *Borgarting lagmannsrett* og *Dommerforeningen* har departementet vurdert om rettens avgjørelse om å gjennomføre rettsmøter som fjernmøter bør avsies ved kjennelse i stedet for beslutning hvis noen av partene motsetter seg fjernmøte. *Borgarting lagmannsrett* og *Dommerforeningen* har bemerket at avgjørelsen bør begrunnes hvis det er tvist om spørsmålet, mens *Advokatforeningen* har oppfordret departementet til å vurdere om det bør avsies kjennelse hvis noen av partene motsetter seg fjernmøte. Med et krav om kjennelse vil det gjelde krav om begrunnelse etter tvisteloven § 19-6. Partene vil også kunne anke over flere deler av avgjørelsen enn i dag, se § 29-3 første til tredje ledd.

Slik departementet ser det, er det gode grunner som taler for at avgjørelser om å holde fjernmøte mot noen av partenes vilje bør avsies ved kjennelse. Et krav om begrunnelse vil føre til at retten vurderer fjernmøtespørsmålet nøyere, at partenes tillit til avgjørelsen øker og at ankeinstansen får et bedre grunnlag for å vurdere en eventuell anke. Den utvidete muligheten for overprøving vil gjøre at avgjørelsen kan ankes på grunn av feil ved bevisbedømmelsen, rettsanvendelsen eller saksbehandlingen, og ikke bare på grunnlag av feil ved den generelle lovtolkningen eller at avgjørelsen er åpenbart uforsvarlig eller urimelig, se tvisteloven § 29-3 første til tredje ledd, Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) punkt 29 side 472–473

og punkt 8.1.1 ovenfor. Det vil imidlertid gjelde begrensninger med hensyn til hvor langt partene kan angripe rettens skjønn over hensiktsmessig og forsvarlig behandling, se nærmere nedenfor. Ettersom departementet foreslår å åpne for at retten i utgangspunktet kan bestemme at det skal holdes fjernmøte i alle typer rettsmøter, uavhengig av om partene motsetter seg det, er det etter departementets syn naturlig at partenes rettsstilling styrkes ved at rettens avgjørelse begrunnes og at det gis større muligheter for overprøving når det er uenighet om spørsmålet. Men dette må avveies mot hensynet til arbeidsbelastningen i domstolene.

Hensynene som taler for å innføre et krav om kjennelse, gjør seg først og fremst gjeldende når det er spørsmål om å holde fjernmøte i hoved- og ankeforhandlinger og andre rettsmøter hvor det i dag gjelder et krav om samtykke fra partene. Dette tilsier at en regel om at det skal avsies kjennelse når noen av partene motsetter seg fjernmøtebehandling, bare bør gjelde for avgjørelser etter den foreslåtte bestemmelsen i tvisteloven § 13-1 tredje ledd bokstav b. Departementet kan ikke se at en regel som dette vil medføre urimelig merarbeid for domstolene. For det første må det antas at det bare unntaksvis vil være aktuelt å holde fjernmøte mot noen av partenes vilje, etter som partenes syn som regel skal tillegges stor vekt i vurderingen av om det bør holdes fjernmøte. Departementet har også inntrykk av at det sjelden er uenighet om bruk av fjernmøte. For det andre vil det normalt ikke gjelde strenge krav til begrunnelsen for denne typen avgjørelser. Kravene til begrunnelse etter tvisteloven § 19-6 er langt på vei relative og må tilpasses hva den aktuelle avgjørelsen dreier seg om, sakens betydning og partenes anførsler mv., jf. HR-2021-270-U avsnitt 10 flg. og Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) punkt 29 side 436. Departementet kan heller ikke se at den utvidete muligheten for overprøving er noe tungtveiende argument mot å innføre et krav om kjennelse. Det er her snakk om en avgjørelse om saksbehandlingen som skal treffes etter et skjønn over hensiktsmessig og forsvarlig behandling. Den skjønnsmessige avveiningen kan bare angripes på grunnlag av at avgjørelsen er uforsvarlig eller klart urimelig, jf. tvisteloven § 29-3 andre ledd. Det ligger i dette at ankeinstansen skal begrense seg til å foreta en forsvarlighets- og rimelighetskontroll, og at den skal vise tilbakeholdenhet, se Rt. 2008 side 1507 avsnitt 17 og Schei mfl., Tvisteloven, 2022, note 3 til § 29-3 andre ledd. Departementet antar at flesteparten av ankene vil rette seg mot rettens skjønns-

messige avveining av forsvarligheten av fjernmøte. Dette tilsier at det er mindre betenkelig med en utvidet mulighet for overprøving sammenlignet med reglene som gjelder ved anke over beslutninger, se punkt 8.1.1.

Departementet har kommet til at avgjørelser om å holde fjernmøte i medhold av tvisteloven § 13-1 tredje ledd bokstav b, bør avsies ved kjennelse når noen av partene motsetter seg fjernmøte. Det foreslås at det inntas en regel om dette i et nytt femte ledd i § 13-1. Avgjørelser om å holde fjernmøte etter § 13-1 tredje ledd bokstav a bør som i dag tas ved beslutning, enten partene motsetter seg fjernmøte eller ikke.

8.4.4 Rådslagning i saker med meddommere

I høringsnotatet foreslo departementet å endre tvisteloven § 19-3 første ledd andre punktum, slik at det åpnes for å holde fjernmøte i rådslagninger hvor også meddommere deltar, se punkt 8.2.2.2 ovenfor. Forslaget har fått støtte av alle høringsinstansene som har uttalt seg om det. Høringsinstansene viser blant annet til at en slik regel vil være særlig praktisk i domstoler med høy reiseaktivitet og der meddommere har lang reisevei, og at erfaringene med den midlertidige regelen i § 4, som åpner for fjernmøtebehandling i rådslagninger med meddommere, har vært gode.

På bakgrunn av forslaget om å utvide adgangen til å holde fjernmøter etter tvisteloven § 13-1 tredje ledd, er det etter departementets syn naturlig at det samtidig åpnes for fjernmøtebehandling i rådslagninger med meddommere. Det kan for eksempel være lite hensiktsmessig at rådslagningen må skje i fysisk møte når forhandlingene har vært gjennomført som fjernmøte og dommerne ikke har vært samlet på samme sted. Forslaget støttes av høringsinstansene, og departementet legger til grunn at eventuelle betenkeligheter med fjernmøtebehandling i denne typen møter, kan ivaretas i rettens konkrete vurdering av om det bør holdes fjernmøte, se nedenfor.

Advokatforeningen støtter forslaget om å åpne for at rådslagninger med meddommere kan holdes som fjernmøte, men bemerker at rådslagninger ikke er rettsmøter, og at det derfor ikke er nødvendig å presisere i loven at denne typen møter kan holdes som fjernmøter. Foreningen reiser på denne bakgrunn spørsmål om ikke hele den siste delsetningen i lovutkastet kan utelates.

Departementet er enig i innspillet fra Advokatforeningen. Rådslagninger er ikke rettsmøter, og loven begrenser derfor i utgangspunktet ikke adgangen til å holde fjernmøter, se NOU 2001: 32

punkt 17.3 side 833 om bruk av fjernmøte i rettsmekling, som også foregår utenfor rettsmøter. Det vises også til punkt 8.1.1 ovenfor. Departementet foreslår derfor å ta ut hele den siste delsetningen i tvisteloven § 19-3 første ledd andre punktum, slik at den foreslåtte bestemmelsen lyder: «Når meddommere deltar, skal det alltid holdes rådslagning.» Dette er kun en lovteknisk forskjell fra det som ble foreslått i høringsnotatet, og gjør at det blir bedre sammenheng mellom første og andre punktum. En presisering om at rådslagninger med meddommere «kan holdes som fjernmøte», kan gi feilaktig inntrykk av at terskelen for å holde fjernmøte i rådslagninger med meddommere er lavere enn i rådslagninger med bare fagdommere.

Rådslagninger bør normalt holdes som fysisk møte, jf. tvisteloven § 19-3 første ledd første punktum og punkt 8.1.1 ovenfor, og retten må vurdere konkret om fjernmøte er hensiktsmessig og forsvarlig. Her vil det blant annet ha betydning om saken egner seg for fjernmøte med hensyn til sakens omfang og kompleksitet, og om behandling i fjernmøte er en praktisk og fornuftig løsning i saken.

8.4.5 Rettsmøte om muntlig avstemning i Høyesterett

Departementet foreslo i høringsnotatet å endre tvisteloven § 19-4 fjerde ledd første punktum, slik at det bestemmes at rettsmøter om muntlig avstemning i Høyesterett kan holdes som fjernmøter, se punkt 8.2.2.2 ovenfor. Dette vil innebære at det kan besluttes fjernmøte i medhold av tvisteloven § 13-1 tredje ledd bokstav a. Hvis det er aktuelt å innkalle partene til et eget rettsmøte for muntlig avsigelse av avgjørelsen etter § 19-4 tredje ledd andre punktum, noe som bare skjer i saker som har stor offentlig interesse, vil fjernmøteadgangen reguleres av § 13-1 tredje ledd bokstav b, som i dag. *Høyesterett* støtter forslaget, og påpeker at det er ønskelig med en slik endring av § 19-4 fjerde ledd første punktum selv om det innføres en generell adgang til å holde rettsmøter som fjernmøter. Ingen av de andre høringsinstansene har noen innvendinger mot forslaget.

Departementet anser forslaget som fornuftig og kan ikke se at det knytter seg noen betenkeligheter til det. Det foreslås derfor at tvisteloven § 19-4 fjerde ledd første punktum endres i tråd med forslaget i høringsnotatet, slik at det tilføyes i bestemmelsen at rettsmøte om muntlig avstemning i Høyesterett «kan skje i fjernmøte». Etter departementets syn er det ikke nødvendig å presisere at fjernmøte kan holdes «uten partenes sam-

tykke», noe som ble holdt som en mulighet i høringsnotatet punkt 6.5.6. At det ikke gjelder et vilkår om samtykke fra partene når fjernmøteadgangen er særskilt bestemt, følger allerede av § 13-1 tredje ledd bokstav a. Dette vil ikke endre seg med de foreslåtte endringene i § 13-1, se punkt 8.4.2.

Siden det her er snakk om et rettsmøte hvor fjernmøteadgangen er særskilt bestemt i loven og ikke noen andre enn rettens medlemmer deltar, vil det normalt ikke være nødvendig å innhente partenes syn før det treffes avgjørelse om fjernmøte, jf. den foreslåtte bestemmelsen om partenes uttalerett i tvisteloven § 13-1 fjerde ledd. Partene skal imidlertid få anledning til å uttale seg før det treffes avgjørelse om å holde fjernmøte i rettsmøter som nevnt i § 19-4 tredje ledd andre punktum.

8.4.6 Jordskiftelova

Reglene i blant annet tvisteloven kapittel 19 og § 13-1 andre og tredje ledd gjelder for saker som behandles etter jordskiftelova så langt det fremgår av de enkelte bestemmelsene i jordskiftelova, og så langt de passer, jf. jordskiftelova § 6-1 andre ledd.

Etter jordskiftelova § 6-7 første ledd første punktum kan jordskifteretten innkalle partene til saksforberedende møte. I andre punktum står det at slike rettsmøter kan holdes som fjernmøte, og det vises til tvisteloven § 13-1 andre og tredje ledd. I jordskiftelova § 6-12 er det gitt regler om saksbehandlingen i rettsmøter om forhandlinger mellom partene. Også her fremgår det at rettsmøtet kan holdes som fjernmøte etter tvisteloven § 13-1 andre og tredje ledd, se § 6-12 første ledd tredje punktum.

Departementets forslag om nye bestemmelser i tvisteloven § 13-1 fjerde og femte ledd om partenes uttalerett og avgjørelsesform, se punkt 8.4.3, skal også gjelde for jordskiftesakene så langt de passer. Henvisningene i jordskiftelova §§ 6-1, 6-7 og 6-12 må derfor endres. Det vises til spesialmerknadene til bestemmelsene i punkt 13.4.

Tvisteloven § 13-1 tredje ledd bokstav a åpner i dag for at rettsmøter kan holdes som fjernmøter når det er «særskilt bestemt». For andre rettsmøter kan det holdes fjernmøte når partene samtykker, jf. bokstav b. Selv om det er «særskilt bestemt» i jordskiftelova § 6-12 at forhandlinger i rettsmøte kan holdes som fjernmøte, kan ikke departementet se at det har vært meningen å åpne for at denne typen møter kan holdes som fjernmøter uten at partene samtykker. Det står

ikke noe om dette i forarbeidene til bestemmelsen, og i høringsvar fra jordskifterettene gis det uttrykk for at de har forholdt seg til samtykkekravet i tvisteloven § 13-1 tredje ledd bokstav b. Departementet antar derfor at avgjørelser om å holde rettsmøter som nevnt i jordskiftelova § 6-12 som fjernmøter, skal tas i medhold av jordskiftelova § 6-12, jf. tvisteloven § 13-1 tredje ledd *bokstav b*, mens avgjørelser om å holde saksforberedende møter som nevnt i jordskiftelova § 6-7 som fjernmøter, skal tas i medhold av jordskiftelova § 6-7, jf. tvisteloven § 13-1 tredje ledd *bokstav a*. Dette skal også gjelde etter de foreslåtte endringene i tvisteloven § 13-1 og jordskiftelova, og har betydning for partenes uttalerett og hvilken avgjørelsesform som skal brukes hvis noen av partene motsetter seg fjernmøtebehandling, se punkt 8.4.3 om de foreslåtte bestemmelsene i tvisteloven § 13-1 fjerde og femte ledd.

8.4.7 Andre spørsmål

Når det gjelder rettsmekling, påpeker *Helgeland tingrett* og *Oslo tingrett* at det bør fremgå av loven at rettsmekling kan gjennomføres som fjernmøte. Til dette bemerker departementet at rettsmekling foregår utenfor rettsmøter, og at rettsmekleren bestemmer fremgangsmåten i samråd med partene, jf. tvisteloven § 8-5 første ledd. Loven legger ingen begrensninger på bruken av fjernmøter ved rettsmekling, jf. NOU 2001: 32 punkt 17.3 side 833, og departementet kan ikke se at det er nødvendig å presisere dette i loven.

Oslo tingrett påpeker for øvrig at det er behov for en hjemmel om fjernmøte i enkelte gjeldsordningssaker og i dødsanmodningssaker etter lov om forsvunne personer mv. § 9. Det er ikke klart

for departementet at det er noe til hinder for å holde rettsmøter som fjernmøter etter reglene i tvisteloven § 13-1 i saker som reises i medhold av lov om forsvunne personer § 9. Det følger av § 9 fjerde ledd andre punktum at reglene i tvisteloven gjelder «så langt dei høver». I spesialmerknadene til §§ 9 og 8 står det at de «alminnelege reglane» i tvisteloven gjelder for rettens behandling av saken så langt de passer, og at en del av dem ikke passer fordi de gjelder tvister mellom to parter. Det står imidlertid at noen av bestemmelsene bør gjelde helt eller delvis, og at dette «mellom anna» gjelder bestemmelsene i tvisteloven kapittel 11 om grunnlaget for rettens avgjørelser mv. og bestemmelsene i del V om bevis, jf. Prop. 18 L (2014–2015) punkt 6.1 side 41–42. Departementet går ikke nærmere inn på dette, og tar ikke stilling til om det kan være behov for endringer i lov om forsvunne personer. Det samme gjelder spørsmålet om det er behov for endringer i gjeldsordningsloven. Dette er spørsmål som departementet eventuelt vil vurdere på et senere tidspunkt.

Flere høringsinstanser etterlyser nærmere regler og retningslinjer om gjennomføringen av fjernmøter og fjernavhør enn det som følger av tvisteloven og tvistelovforskriften. Etter departementets syn er det hensiktsmessig og naturlig at det gis slike retningslinjer i en felles veileder eller lignende, som kan gjelde både for straffesaker og sivile saker. Dette kan være nyttig for å sikre ensartet praksis i domstolene og for å veilede brukerne om hvordan de skal forholde seg i saker som behandles digitalt. Som påpekt av *Domstoladministrasjonen*, er det allerede tatt initiativ for å vurdere felles retningslinjer for digital samhandling med domstolene.

9 Fjernavhør i sivile saker

9.1 Gjeldende rett

9.1.1 Tvisteloven

Hovedregelen er at parter, vitner og sakkyndige skal være fysisk til stede og forklare seg direkte for den dømmende rett, se tvisteloven § 21-9. Det kan gjøres unntak fra dette ved bruk av fjernavhør. Fjernavhør innebærer at parten, vitnet eller den sakkyndige avhøres med bruk av fjernmøte-teknologi, og er regulert i tvisteloven § 21-10.

Etter tvisteloven § 21-10 første ledd første punktum kan det foretas fjernavhør når direkte avhør «ikke lar seg gjennomføre eller er spesielt byrdefullt eller kostnadskrevende». Det kan være flere grunner til at direkte avhør «ikke lar seg gjennomføre». Parten eller vitnet kan for eksempel ha gyldig fravær på grunn av sykdom eller andre hindringer som gjør det umulig eller uforholdsmessig byrdefullt å forklare seg direkte for retten, jf. tvisteloven § 13-4. Ved vurderingen av om direkte avhør er «spesielt byrdefullt eller kostnadskrevende», kan det blant annet ses hen til utgiftene som påløper ved at den som skal forklare seg må møte i retten, og andre ulemper ved fysisk oppmøte, jf. Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) punkt 29 side 455.

Hvis kostnadene eller ulempene med forklaring direkte for retten er store i forhold til betydningen tvisten har for partene, kan fjernavhør alltid foretas, jf. tvisteloven § 21-10 første ledd tredje punktum. Det samme gjelder for sakkyndige som har gitt skriftlig redegjørelse til retten, når ikke særlige forhold gjør det betenkelig, jf. fjerde punktum. I NOU 2001: 32 B punkt 24.2 side 951 står det at vitne- eller partsforklaringer alltid kan holdes som fjernavhør i saker hvor tvisten har liten betydning.

Retten har en skjønnsmessig adgang til å bestemme at det skal foretas fjernavhør når vilkårene i tvisteloven § 21-10 første ledd er oppfylt, jf. ordet «kan». Fjernavhør bør ikke foretas hvis forklaringen kan være «særlig viktig, eller andre forhold gjør det betenkelig», jf. første ledd andre punktum. Retten må foreta en konkret vurdering og avveie ulempene og kostnadene med direkte

avhør mot forholdene i saken som tilsier at fjernavhør er betenkelig. Her kan blant annet forklaringens omfang og kompleksitet ha betydning. Det kan også vektlegges om det er særlig viktig at retten danner seg et personlig inntrykk av den som skal forklare seg, og om direkte avhør vil medføre ulemper for gjennomføringen av saken, jf. Schei mfl., Tvisteloven med kommentarer, Juridika, ajourført 1. januar 2022, note 2 til § 21-10 («Schei mfl., Tvisteloven, 2022»).

Hovedregelen er at fjernavhør skal foretas ved bildeavhør, det vil si med lyd og bilde, jf. tvisteloven § 21-10 andre ledd første punktum. Hvis bildeavhør ikke er tilgjengelig, kan lydavhør brukes i stedet. Men da må vilkårene i første ledd likevel være oppfylt, jf. Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) punkt 29 side 455. Om et avhør foretas som bilde- eller lydavhør, kan ha betydning for vurderingen av om fjernavhør er betenkelig. Før retten treffer avgjørelse om fjernavhør, bør partene få anledning til å uttale seg, jf. tvistelovforskriften § 11 tredje ledd.

Etter tvisteloven § 21-10 andre ledd tredje punktum bestemmer retten hvor avhøret skal foretas, se også tvistelovforskriften § 11 første ledd tredje punktum. Parter og vitner med møteplikt for retten, har som alternativ plikt å møte der hvor fjernavhøret skal foretas, jf. Schei mfl., Tvisteloven, 2022, note 4 til § 21-10. De vanlige reglene i tvisteloven kapittel 13, 23, 24 og 25 om innkalling av parter, vitner og sakkyndige, samt deres møte- og forklaringsplikt, gjelder tilsvarende ved fjernavhør, jf. tvistelovforskriften § 12 første ledd.

Avgjørelser om fjernavhør treffes normalt ved beslutning, jf. tvisteloven § 19-1 tredje ledd bokstav a. Hvis det er tvist om spørsmålet, skal det avsies kjennelse, jf. § 19-1 andre ledd bokstav d og Schei mfl., Tvisteloven, 2022, note 3 til § 21-10. Avgjørelsen kan omgjøres etter reglene i § 19-10.

Enten avgjørelsen om fjernavhør tas ved kjennelse eller beslutning, er muligheten for overprøving begrenset etter tvisteloven § 29-3 andre eller tredje ledd. En beslutning kan etter § 29-3 tredje ledd bare ankes på grunnlag av at retten

har bygget på en uriktig generell lovforståelse av hvilke avgjørelser retten kan treffe etter den anvendte bestemmelsen, eller på at avgjørelsen er åpenbart uforsvarlig eller urimelig, se for eksempel HR-2021-86-U avsnitt 15. En kjennelse om fjernavhør er en avgjørelse om saksbehandlingen som etter loven skal treffes etter et skjønn over hensiktsmessig og forsvarlig behandling, se Schei mfl., Tvisteloven, 2022, note 3 til § 21-10. Dette innebærer at den skjønsmessige avveiningen bare kan angripes på grunnlag av at avgjørelsen er uforsvarlig eller klart urimelig, jf. § 29-3 andre ledd. For øvrig kan kjennelsen ankes på grunn av feil i bevisbedømmelsen, rettsanvendelsen eller saksbehandlingen, jf. § 29-3 første ledd.

I småkravprosess er det større adgang til å foreta fjernavhør enn etter de vanlige reglene i tvisteloven § 21-10. Etter § 10-3 sjette ledd første punktum kan det foretas fjernavhør i den muntlige sluttbehandlingen hvis ikke retten finner det påkrevd at forklaringen gis direkte i rettsmøtet. I andre punktum står det at § 21-10 om fjernavhør og § 21-11 om bevisopptak ikke gjelder.

Etter tvisteloven § 27-4 første punktum skal bevisopptak som er besluttet i medhold av § 21-11 første ledd bokstav a, fortrinnsvis gjennomføres som direkte avhør ved den rett som foretar bevisopptaket. I andre tilfeller kan bevisopptak gjennomføres ved direkte avhør eller fjernavhør etter § 21-10, se andre punktum.

Parter uten prosessfullmektig kan muntlig inngi stevning, tilsvær, anke, begjæring om oppfriskning og begjæring om gjenåpning ved personlig oppmøte i retten, jf. tvisteloven § 12-1 andre ledd første punktum. Dette gjelder også for prosessfullmektiger som ikke er advokater, hvis retten tillater det, jf. andre punktum. Retten setter prosesshandlingen opp som prosesskriv. Hvis fremmøte for retten ikke lar seg gjøre eller er urimelig byrdefullt eller kostnadskreven, kan retten tillate at den muntlige henvendelsen skjer som fjernavhør, jf. fjerde punktum. Etter femte punktum gjelder reglene i § 21-10 andre ledd tilsvarende for denne typen fjernavhør.

Reglene om fjernavhør er plassert i tvistelovens femte del om bevis, og gjelder for alle saker som behandles etter tvisteloven og for alle instanser med mindre noe annet er bestemt, jf. Schei mfl., Tvisteloven, 2022, note 2 til tvistelovens femte del. Reglene gjelder også for en del saker som behandles etter spesialprosesslover, så langt de passer og ikke annet er bestemt, se skjønnsprosessloven § 2, jordskiftelova § 6-1, konkursloven § 149 og tvangsfullbyrdelsesloven § 6-1.

9.1.2 Midlertidig lov om enkelte tilpasninger i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19

Etter § 3 i den midlertidige loven om enkelte tilpasninger i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19, har retten en utvidet adgang til å foreta fjernavhør sammenlignet med de vanlige reglene i tvisteloven. Vilkårene er at det er «nødvendig og ubetenkelig». Dette er de samme vilkårene som gjelder for fjernmøter. Partene «skal» gis anledning til å uttale seg før det tas en avgjørelse, og avgjørelsen kan ikke ankes. Bestemmelsen i § 3 supplerer de vanlige reglene om fjernavhør i § 21-10. Det vises for øvrig til omtalen av § 3 i punkt 8.1.2 og 6.1.1.2 ovenfor.

9.2 Straffeprosessutvalgets forslag og forslagene i høringsnotatet 18. desember 2020

9.2.1 Straffeprosessutvalgets forslag

Den 3. november 2016 avga Straffeprosessutvalget sin utredning med utkast til en ny straffeprosesslov i NOU 2016: 24 Ny straffeprosesslov. Utvalget foreslo blant annet en felles regulering av fjernmøter og fjernavhør for sivile saker og straffesaker i en ny bestemmelse i domstolloven § 122 a. Den foreslåtte bestemmelsen lød slik:

«Parter, vitner, sakkyndige og andre kan ta del i rettsmøter eller avgi forklaring for retten ved bruk av fjernmøteteknikk når ikke annet er bestemt, og retten finner det hensiktsmessig og forsvarlig. Ved vurderingen skal det særlig legges vekt på betydningen av tilstedeværelse for sakens opplysning, om tilstedeværelse er uforholdsmessig kostnadskreven eller byrdefullt i lys av sakens karakter og formålet med rettsmøtet, om gjennomføringen skjer ved overføring av lyd og bilde, eller kun lyd, om vedkommende befinner seg på et sted underlagt offentlige myndigheters kontroll, og partenes syn.

Før retten treffer beslutning etter første ledd, skal partene og andre berørte gis anledning til å uttale seg.

Kongen kan ved forskrift gi nærmere regler om bruk av fjernmøteteknikk etter denne bestemmelsen.»

Om bakgrunnen for forslaget vises det til punkt 8.2.1 ovenfor.

9.2.2 Høringsnotatet 18. desember 2020

I høringsnotatet 18. desember 2020 punkt 6.5.2.5 la departementet til grunn at fysisk oppmøte fortsatt bør være hovedregelen for norsk domstolsbehandling. På bakgrunn av innspill og tilbakemeldinger om de gode erfaringene med den midlertidige loven, mente imidlertid departementet at det kunne ha gode grunner for seg å åpne noe mer for bruk av både fjernmøter og fjernavhør på permanent basis, når det er en hensiktsmessig, effektiv og forsvarlig behandlingsmåte. Videre uttalte departementet:

«Hensikten med eventuelle lovendringer må være å åpne for at fjernmøter og fjernavhør kan gjennomføres når det er klart at dette gir en god løsning, og når det vil være prosess- og samfunnsøkonomisk gunstig. Etter den midlertidige loven kan fjernmøter og fjernavhør besluttes når det er 'nødvendig' og 'ubetenkelig'. Dersom det skal innføres eventuelle regler med en generell utforming som utvider fjernmøteadgangen, og som skal gjelde i en normal-situasjon, antas det at det ikke vil være like naturlig å videreføre det såkalte nødvendighetsvilkåret. Departementet antar at utgangspunktet bør være regler som retter seg inn mot en adgang til fjernmøte og fjernavhør når dette er forsvarlig. Grensene for forsvarlig saksbehandling, slik de er trukket opp i lovgivningen og rettspraksis i dag, må utgjøre en ytre ramme for når fjernmøteteknikk kan benyttes.»

Om forsvarlighetsvurderingen uttalte departementet i punkt 6.5.2.5:

«Hvorvidt det vil være forsvarlig å holde et møte som fjernmøte eller gjennomføre et avhør som fjernavhør, bør bero på en konkret vurdering av retten i den enkelte sak. I forarbeidene til den midlertidige loven ble det listet opp flere forhold som kan være av betydning ved en slik vurdering, og som departementet mener vil være relevante ved utformingen av en eventuell utvidet adgang til bruk av fjernmøter, se Prop. 94 L (2019–2020) side 25. Av disse har særlig hensynet til offentlighet i rettspleien vært et tema i innspillene og tilbakemeldingene til departementet, og det synes derfor å være behov for å sikre at eventuelle regler om en utvidet adgang til fjernmøter ivaretar dette hensynet. Departementet viser til at følgende forhold særlig vil måtte

være av betydning for vurderingen av gjennomføring av fjernmøte:

- sakens karakter, herunder varighet og eventuell bevisførsel (herunder bevisførselens karakter, behov for å bruke hjelpemidler osv.)
- hensynet til partene, herunder sårbarhet, risikoutsatthet osv., eventuelle fornærmede og vitner
- antall involverte deltakere, og hvem deltakerne er, herunder om de er profesjonelle eller
- ulempene ved oppmøte
- formålet med møtet
- fjernmøteutstyret, herunder om møtet holdes som telefon- eller videokonferanse, jf. blant annet Rt. 2014 side 1292, hvor det uttales at fjernavhør med høykvalitets toveis-kommunikasjon med lyd og bilde vil være en del mindre betenkelig enn rene telefonavhør
- om møtet holdes helt eller delvis som fjernmøte
- hvor deltakerne kan befinne seg, herunder om deltakelse kan skje fra steder underlagt offentlig kontroll, og i hvilken grad det kan sikres verdige og betryggende rammer for møtet, se til sammenligning forskrift om fjernmøter og fjernavhør § 2 tredje ledd og tvistelovforskriften § 10 annet ledd
- offentlighetens mulighet til å følge saken, og domstolens mulighet til å legge til rette for deltakelse i fjernmøter, overføring til andre steder eller overføring til internett
- partenes syn

En grunnleggende forutsetning må være at utstyret for fjernmøter og fjernavhør, i 'begge ender', har den kvalitet som kreves for forsvarlig toveis kommunikasjon, slik at partene kan følge forhandlingene og bli hørt uten tekniske vansker.»

For tilfellet at det skulle bli aktuelt å innpasse reguleringene om fjernmøter og fjernavhør i en felles bestemmelse i domstoloven, så departementet for seg en slik bestemmelse, se høringsnotatet punkt 6.5.6:

«Fjernmøter og fjernavhør

Retten kan beslutte at rettsmøter helt eller delvis skal holdes som fjernmøter, og at avhør skal gjennomføres som fjernavhør, når det er hensiktsmessig og forsvarlig. I straffesaker bør

det særlig legges vekt på sakens karakter, hensynet til sakens opplysning og siktedes rettigheter, og siktede skal sikres adgang til fortrolig kommunikasjon med sin forsvarer under møtet. Rettsmøter om første gangs fengsling, jf. straffeprosessloven § 183 flg., kan ikke holdes som fjernmøter. Retten kan beslutte at tolking skal gjennomføres som fjerntolking når det er forsvarlig.

Før retten treffer beslutning om fjernmøter og fjernavhør, skal partene gis anledning til å uttale seg.

Rettsens leder skal iverksette tiltak for å sikre offentlighet om forhandlingene så langt det er mulig og forsvarlig. Når et offentlig rettsmøte helt eller delvis holdes som fjernmøte etter bestemmelsen her, skal rettsens leder iverksette nødvendige tiltak for å sikre offentlighet om forhandlingene så langt det er mulig og forsvarlig.

Beslutning om fjernmøte, fjernavhør eller fjerntolking etter første ledd kan ikke ankes.»

Departementet pekte også på muligheten for å lempe på vilkårene for å gjennomføre fjernavhør i tvisteloven § 21-10, se punkt 6.5.6 i høringsnotatet.

9.3 Høringsinstansenes syn

9.3.1 Straffeprosessutvalgets forslag

Det vises til punkt 8.3.1 ovenfor.

9.3.2 Høringsnotatet 18. desember 2020

Som det fremgår av punkt 8.3.2.1 ovenfor, mener det store flertallet av høringsinstansene at fysisk oppmøte fortsatt bør være hovedregelen for domstolsbehandlingen. På bakgrunn av erfaringene med økt bruk av fjernmøter og fjernavhør etter de midlertidige reglene, er likevel de aller fleste høringsinstansene positive til en viss utvidelse av adgangen til å holde fjernmøter og fjernavhør. Flere høringsinstanser peker på at de midlertidige reglene har fungert godt, og mener det er viktig at permanente regler om fjernmøter og fjernavhør utformes generelt og gir rom for fleksibilitet. De fleste foretrekker en regel som åpner for fjernmøte eller fjernavhør når det er hensiktsmessig og forsvarlig eller på lignende generelle vilkår. Så vidt departementet kan se, har ingen av høringsinstansene motsatt seg en viss utvidelse av adgangen til å foreta fjernavhør.

Oslo tingrett er positiv til å lempe på adgangen til å foreta fjernavhør, og peker på at det er viktig å

skille mellom fjernmøter og fjernavhør. Tingretten er enig i at hovedregelen fortsatt bør være at rettsmøter skal holdes med deltakerne til stede på samme sted, hvis man med deltakere mener rettens medlemmer, advokatene og partene. For vitner derimot kan det stille seg annerledes. Det er mye som tilsier at regelen i tvisteloven § 21-10 om at fjernavhør ikke bør foretas når forklaringen kan være «særlig viktig», er for streng. Det er fullt mulig å gjennomføre fjernavhør av et viktig vitne på en forsvarlig måte. Avgjørende er ofte hva forklaringen gjelder og behovet for krysseksaminasjon, ikke om vitnet er «særlig viktig» for utfallet av saken. Tingretten har merket seg innspill fra andre høringsinstanser om at fjernavhør i noen tilfeller kan utfordre rettens verdighet. Selv om det kan tenkes uheldige episoder, er tingrettens erfaring at det ikke er et generelt problem at parter og vitner som deltar ved fjernavhør ikke respekterer kravet om ro og verdighet. Hvis det er aktuelt med fjernavhør, treffer dommeren avgjørelse etter at partene har uttalt seg. En begjæring om fjernavhør vil avslås hvis det er fare for at avhøret ikke vil bli gjennomført på forsvarlig måte.

Hålogaland lagmannsrett mener at begrepet «fjernavhør» ikke er nødvendig fordi et helt eller delvis fjernmøte også vil dekke tilfellet at ett eller flere vitner skal avgi forklaring ved fjernmøte. Det bør i forarbeidene til en eventuell lovendring synliggjøres at terskelen for vilkårene «hensiktsmessig» og «forsvarlig» (eventuelt «nødvendig» og «ubetenkelig») bør være ulik alt etter som det er tale om avhør av ett eller flere vitner pr. fjernmøte, eller om det er siktede i straffesaker, part(er) i sivile saker eller hele saken som skal avvikles som fjernmøte. Ved bruk av fjernmøte-teknologi med lyd- og bilde, bør det også komme frem at møte ved fjernmøteteknikk er det samme som fysisk møte.

Fredrikstad tingrett og *Halden tingrett* bemerker at hvis det gjøres endringer i reglene om fjernmøte, må det også gjøres endringer i reglene om fjernavhør.

Ringerike, Asker og Bærum tingrett påpeker at reglene om fjernavhør har blitt praktisert liberalt også før pandemien:

«Også før pandemien ble fjernavhør av vitner i praksis benyttet i langt større utstrekning enn hva loven kan gi inntrykk av.»

Det vises for øvrig til omtalen av høringsinstansenes syn i punkt 8.3.2. De fleste tilbakemeldingene som er omtalt der, gjelder både for fjernmøter og fjernavhør.

9.3.3 Supplerende innspill fra sentrale aktører om erfaringer med de midlertidige reglene og utformingen av permanente regler

Det vises til innspillene som er gjengitt i punkt 8.3.3, hvor både fjernmøter og fjernavhør er omtalt.

Når det særlig gjelder fjernavhør uttaler *Domstoladministrasjonen*:

«I sivile saker er fjernavhør et godt egnet virkemiddel for effektiv saksavvikling. I dag stilles det krav om at fjernavhør kan anvendes der direkte avhør 'ikke lar seg gjennomføre eller er spesielt byrdefullt eller kostnadskrevennde', jf. tvisteloven § 21-10 første ledd. Det synes lite treffende at kriteriene for bruk av fjernavhør på dette punkt skal være strengere i tvistesaker enn i straffesaker. Domstoladministrasjonen anser det ubetenkelig å utvide adgangen til gjennomføring av fjernavhør i sivile saker, såfremt retten fortsatt må gjøre en konkret hensiktsmessighets- og forsvarlighetsvurdering.»

Advokatforeningen mener at det unntaksvis vil være betenkelig med fjernavhør av vitner, men at problemet – prinsipielt sett – neppe er noe større med videodeltakelse i retten enn ved den tidligere utbredte praksisen med telefonavhør. Forutsatt at den tekniske løsningen fungerer, vil fjernavhør være egnet for de fleste vitneforklaringer. For lange vitneforklaringer kan det likevel være bedre at vitnet møter fysisk i retten. Det kan gjøre seg gjeldende vitnepsykologiske forhold og andre ulemper ved ikke å møtes fysisk. Blant annet kan informasjon – verbal eller non-verbal – gå tapt. Advokatforeningen mener likevel at fjernavhør i de fleste sakene er uproblematisk.

Videre peker Advokatforeningen på at det bør være mulig å stille krav om hvordan fjernavhør skal gjennomføres, for eksempel ved at et vitne skal møte opp på det nærmeste rettsstedet for å avgi forklaring. Det er allerede regler om dette i tvistelovforskriften § 10, men disse reglene virker å være lite kjent og benyttes sjelden.

Agder lagmannsrett fremholder at vilkårene for å holde fjernavhør i sivile saker og straffesaker bør utformes på samme måte, og at det er uheldig at reglene i dag gir inntrykk av at det er en snevrere adgang til å foreta fjernavhør i sivile saker enn i straffesaker. Videre uttaler lagmannsretten om vilkårene i tvisteloven § 21-10:

«Ordlyden i tvisteloven § 21-10 første ledd første punktum kan indikere at vilkårene for

fjernavhør er snevrere enn det som er ment. Vilket er at direkte avhør ikke lar seg gjennomføre eller er spesielt byrdefullt eller kostnadskrevennde. Slik har bestemmelsen ikke vært forstått i praksis. Det fremgår av motivene, se NOU B side 951, at dette alternativet er ment å svare til gjeldende rett. Etter forskriften av 1991 § 2 første ledd første punktum var vilkåret at 'andre forhold gjør fjernavhør ønskelig'. Retten har en skjønsmessig kompetanse til å beslutte fjernavhør når vilkårene for dette er oppfylt. I Rt-1996-1756 uttalte kjæremålsutvalget at det må foreligge en overvekt av hensyn som taler for å fravike hovedregelen om direkte avhør. Slik må § 21-10 også tolkes. Lovteksten bør imidlertid endres for å bringe ordlyden i samsvar med forståelsen av bestemmelsen i praksis.

Det er heller ikke hensiktsmessig å beholde begrensningen i § 21-10 første ledd annet punktum om at fjernavhør ikke bør foretas hvis forklaringen kan være særlig viktig. Graden av viktighet vil være et moment ved den skjønsmessige vurderingen av om fjernavhør bør foretas. Med dagens teknologi kan selv en sentral vitneforklaring gis forsvarlig over videolink.»

Borgarting lagmannsrett mener også at det bør lempes på vilkårene for fjernavhør i tvisteloven § 21-10:

«I sivile saker gir tvisteloven § 21-9 uttrykk for bevisumiddelbarhetsprinsippet ved at bevisene – også vitnebevis – skal føres direkte for den dømmende rett. Bestemmelsen i tvisteloven § 21-10 om fjernavhør gir et unntak fra denne hovedregelen. Vårt inntrykk er at bestemmelsen – forut for pandemien – ble praktisert liberalt. Under pandemien har fjernavhør av vitner – slik vi oppfatter det – blitt benyttet i enda større grad.

Bestemmelsen i tvisteloven § 21-10 første ledd første punktum bør ikke videreføres. Som nevnt over, kreves det neppe i praksis i dag at direkte avhør 'ikke lar seg gjennomføre eller er spesielt byrdefullt eller kostnadskrevennde'. Kriteriet gjelder heller ikke for straffesaker, og det er vanskelig å se noen grunn til at kriteriene for fjernavhør i sivile saker skal være strengere enn for straffesaker.

Vi kan heller ikke se at det er nødvendig å videreføre kriteriet i § 21-10 første ledd annet punktum om at fjernavhør ikke bør foretas 'om forklaringen kan være særlig viktig'. Viktig-

heten av forklaringen kan ha betydning for om fjernavhør vil være betenkelig, men det kan i så fall tas hensyn til i den sammenheng. Med dagens teknologi kan selv en sentral vitneforklaring gis forsvarlig over videolink.

Etter vårt syn kan mye derfor tale for at kriteriet for å nekte fjernavhør kun bør være at det er 'betenkelig'. Eventuelt kan det bestemmes at fjernavhør kan gjennomføres der det er 'hensiktsmessig og forsvarlig'. Det bør fremgå – for eksempel av forarbeidene – at det i utgangspunktet normalt vil være forsvarlig å gjennomføre vitneforklaringer som fjernavhør.

Det som særlig vil kunne gjøre et fjernavhør betenkelig, vil normalt ikke være forklaringens viktighet, men heller tekniske utfordringer knyttet til kvaliteten på overføringen, særskilte kontrollutfordringer knyttet til gjennomføringen av fjernavhøret (for eksempel risiko for at vitnet sitter sammen med andre som bistår eller påvirker vitnet) eller at vitnet mangler teknisk kompetanse til å gjennomføre et fjernavhør.»

Nord-Troms tingrett mener at det bør vurderes om vilkåret om at fjernavhør ikke bør finne sted om forklaringen kan være «særlig viktig», jf. tvisteloven § 21-10, bør mykes opp, og om retten bør gis større fleksibilitet til å beslutte slike avhør. Erfaringene med fjernavhør er gode. Det er kostnadsbesparende og mindre krevende for vitner og sakkyndige, som slipper lange reiser. En del saker, særlig hvor det er sakkyndige involvert, har blitt berammet tidligere som følge av muligheten for fjernavhør.

9.4 Departementets vurdering

Departementet mener at hovedregelen fortsatt bør være at de som skal avhøres – parter, vitner eller sakkyndige – skal være fysisk til stede og forklare seg direkte for den dømmende rett, se punkt 8.4.1 om fjernmøter. De gode erfaringene med økt bruk av fjernmøter og fjernavhør under pandemien tilsier likevel at adgangen til å bruke fjernavhør bør utvides noe, slik som for fjernmøter. Dette støttes av høringsinstansene. Fjernavhør kan være tids- og kostnadsbesparende, og kan bidra til å holde sakskostnadsnivået nede. Det gir også mer fleksibilitet og bedre muligheter til å beramme saker. Departementet har for øvrig inntrykk av, slik også *Agder lagmannsrett*, *Ringerike, Asker og Bærum tingrett* og *Borgarting lagmannsrett* peker på, at bruken av fjernavhør allerede før

de midlertidige reglene kom på plass, gikk noe lenger i å åpne for fjernavhør enn det som følger av tvisteloven § 21-10. En oppmykning av reglene kan derfor gjøre at praksis blir i bedre samsvar med det som står i loven.

Etter tvisteloven § 21-10 første ledd første punktum kan parter, vitner og sakkyndige avhøres ved fjernavhør når direkte avhør for retten «ikke lar seg gjennomføre eller er spesielt byrdefullt eller kostnadskrevende». Dette er ganske strenge vilkår, i alle fall etter sin ordlyd, se Schei mfl., *Tvisteloven, 2022*, note 2 til § 21-10, hvor det bemerkes at «[l]ovens ordlyd kan indikere at vilkårene for fjernavhør er snevrere enn det som er ment». Departementet er enig i dette, og foreslår at vilkårene i første ledd første punktum erstattes av mer generelle vilkår, slik som i den midlertidige loven § 3 og Straffeprosessutvalgets forslag til bestemmelse i domstolloven § 122 a. Etter departementets syn bør vilkårene for når det åpnes for fjernavhør, ikke være strengere enn vilkårene for å avholde fjernmøter. Departementet foreslår derfor at fjernavhør kan foretas når det er «hensiktsmessig og forsvarlig». En slik regel har støtte blant høringsinstansene, se blant annet hørings svarene fra *Borgarting lagmannsrett*, *Domstoladministrasjonen* og *Oslo tingrett*. Formålet er å legge til rette for en viss utvidelse av adgangen til å foreta fjernavhør sammenlignet med i dag. Det understrekes at det ikke er tilsiktet noen store endringer. Som departementet kommer inn på nedenfor, vil forholdene som i dag skal vektlegges ved vurderingen av om det skal foretas fjernavhør, også ha betydning etter den foreslåtte lovendringen.

Det følger av tvisteloven § 21-10 første ledd andre punktum at fjernavhør ikke bør foretas når forklaringen kan være særlig viktig, eller andre forhold gjør det betenkelig. Videre står det i tredje punktum at fjernavhør alltid kan foretas når kostnadene eller ulempene med forklaring direkte for den dømmende rett, er store i forhold til betydningen tvisten har for partene. I fjerde punktum fremgår det at sakkyndige som har gitt skriftlig redegjørelse til retten, alltid kan avhøres ved fjernavhør når ikke særlige forhold gjør det betenkelig. Dette er forhold som fanges opp av vilkårene om at fjernavhør må være «hensiktsmessig og forsvarlig», og som det etter departementets syn ikke er nødvendig å nevne i loven, se nedenfor.

Vilkåret om at fjernavhør må være «hensiktsmessig» innebærer at retten må vurdere konkret om fjernavhør er et godt og effektivt alternativ til direkte avhør, særlig med hensyn til kostnadene

og ulempene med fysisk oppmøte. På samme måte som for fjernmøter, skal hovedregelen fortsatt være fysisk oppmøte. Det bør derfor foreligge konkrete forhold i saken som med en viss tyngde taler for at avhøret bør foretas som fjernavhør i stedet for direkte avhør. Hvis ulempene eller kostnadene med direkte avhør er store i forhold til sakens betydning for partene, er dette et tungtveiende argument for at det bør gjennomføres fjernavhør. Avhør av vitner med lang reisevei som skal avgi korte forklaringer, ligger i utgangspunktet godt an for fjernavhør. Men her kan flere forhold spille inn, for eksempel knyttet til den praktiske gjennomføringen av avhøret. Som *Oslo tingrett* peker på, vil det ha betydning om det er lagt opp til omfattende krysseksaminasjon. I slike tilfeller kan fjernavhør være krevende, noe som også kan ha betydning for forsvarligheten av fjernavhør. Sakkyndige som har gitt skriftlig redegjørelse til retten, kan på samme måte som etter gjeldende rett avhøres ved fjernavhør med mindre det er uforvarlig.

Når det gjelder vilkåret om at fjernavhør må være «forsvarlig», kan flere av forholdene som det skal legges vekt på i vurderingen av om det er forsvarlig å holde fjernmøte ha betydning, se oppstillingen av momenter i punkt 8.4.2. En grunnleggende forutsetning for å foreta fjernavhør er at det tekniske utstyret er i orden, og at den som skal avhøres kan bruke det. Dette bør avklares i god tid for avhøret. Retten må også sikre at avhøret kan gjennomføres under verdige og betryggende rammer, og at det foretas fra et egnet sted. Generelt er det mindre betenkelig å gjennomføre fjernavhør med lyd og bilde enn som rene telefonavhør, jf. Rt. 2014 side 1292 avsnitt 19 og Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) punkt 29 side 455. Hovedregelen skal fortsatt være at bildeavhør bør brukes når det er tilgjengelig, jf. dagens bestemmelse i tvisteloven § 21-10 andre ledd, som departementet foreslår å flytte til nytt tredje ledd. Det vises også til punkt 9.1.1 ovenfor. Retten må for øvrig ta hensyn til partenes syn, forklaringens

omfang og kompleksitet, om forklaringen er særlig viktig for saken, noe som kan tilsi forsiktighet med fjernavhør, og om det er andre grunner som tilsier at fjernavhør er betenkelig. I noen saker er det særlig viktig at retten danner seg et personlig inntrykk av den som skal forklare seg. Dette kan være et argument for direkte avhør.

Etter gjeldende rett «bør» partene få anledning til å uttale seg før det treffes avgjørelse om fjernavhør, jf. tvistelovforskriften § 11 tredje ledd. Departementet foreslår at det innføres en «skal»-regel i stedet, etter mønster fra den midlertidige loven § 3 og Straffeprosessutvalgets forslag til bestemmelse i domstoloven § 122 a. Dette henger sammen med forslaget om en viss utvidelse av fjernavhøradgangen. Det bør ikke åpnes for unntak i spesielle tilfeller eller lignende, slik enkelte høringsinstanser har gjort gjeldende. Det vises til departementets vurdering av dette i punkt 8.4.3 i tilknytning til fjernmøter. Departementet foreslår å lovfeste reglene om partenes uttalerett i et nytt andre ledd i tvisteloven § 21-10.

Enkelte høringsinstanser har gjort gjeldende at partene ikke bør kunne anke rettens avgjørelser om fjernmøter og fjernavhør særskilt, se for eksempel høringssvaret fra *Frostating lagmannsrett*. Departementet er ikke i enig i det, og mener at ankeadgangen bør bestå etter de permanente reglene, slik også *Borgarting lagmannsrett*, *Dommerforeningen* og *Høyesterett* tar til orde for. Det vises til vurderingen av dette i punkt 8.4.3 knyttet til fjernmøter.

Departementet har foreslått en ny regel i tvisteloven § 13-1 femte ledd om at rettens avgjørelse om å holde fjernmøte skal avsies ved kjennelse i stedet for beslutning hvis noen av partene motsetter seg fjernmøte, se punkt 8.4.3. Noen tilsvarende bestemmelse i § 21-10 er ikke nødvendig. Avgjørelser om fjernavhør skal avsies ved kjennelse i stedet for beslutning når det er tvist om spørsmålet, jf. tvisteloven 19-1 andre ledd bokstav d og Schei mfl., Tvisteloven, 2022, note 3 til § 21-10.

10 Forskriftshjemmel om utvidet adgang til fjernmøter for å avhjelpe konsekvenser av utbruddet av covid-19

10.1 Gjeldende rett

Midlertidig lov om enkelte tilpasninger i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19 gir regler som supplerer, utfyller og fraviker enkelte regler i straffeprosessloven, tvisteloven og utleveringsloven. Formålet med loven er å tilrettelegge for en forsvarlig og rettssikker virksomhet i domstolene, politiet og påtalemyndigheten mv. ved å avhjelpe konsekvenser av utbruddet av covid-19, jf. § 1. Etter § 7 andre ledd opphører loven å gjelde 1. juli 2022. Det følger av overgangsregelen i § 8 første ledd at dersom en behandlingsmåte med hjemmel i loven er besluttet eller påbegynt før opphevingstidspunktet, skal loven gjelde ved behandlingen inntil saken er avsluttet i instansen.

Etter § 3 første ledd første punktum kan retten beslutte at rettsmøter helt eller delvis skal holdes som fjernmøter, og at avhør skal gjennomføres som fjernavhør, når det er nødvendig og ubetenkelig. Bestemmelsen gjelder for alle rettsmøter i tingrettene, lagmannsrettene og Høyesterett, både i straffesaker og sivile saker. Så langt det passer gjelder den også for forliksrådene og jordskifterettene, jf. § 1 andre ledd. Det fremgår av § 3 første ledd andre punktum at det i straffesaker særlig bør legges vekt på sakens karakter og siktedes rettigheter, og at siktede skal sikres adgang til fortrolig kommunikasjon med sin forsvarer under møtet. Retten kan beslutte at tolking skal gjennomføres som fjerntolking når det er forsvarlig. Etter § 3 andre ledd skal partene gis anledning til å uttale seg før retten treffer beslutning om fjernmøter og fjernavhør. I henhold til tredje ledd kan beslutning om fjernmøte, fjernavhør eller fjerntolking etter første ledd ikke ankes. I § 4 gis det adgang til å holde rådslagning og rettsmøte for å avsi dom ved fjernmøte, også i saker med meddommere.

10.2 Erfaringer med de midlertidige reglene

Aktørene synes å ha god erfaring med de midlertidige reglene, og inntrykket er at tilpasningene i prosessregelverket har vært viktige for saksavviklingen i domstolene og for opprettholdelsen av domstolenes kritiske samfunnsfunksjon etter utbruddet av covid-19. Dette har aktørene gitt uttrykk for gjennom innspill til Domstoladministrasjonen og under høringene knyttet til de midlertidige reglene. Også i perioder uten de mest inngripende smitteverntiltakene har reglene vist seg å være viktige for å kunne avvikle saker i domstolene.

Innføringen av smitteverntiltak førte til begrenset saksavvikling i domstolene, noe som gjorde at både saksbehandlingstiden og antall saker i restanse økte. Etter at de midlertidige reglene trådte i kraft, tok saksavviklingen seg betydelig opp. Både den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden og antall saker i restanse er nå på et vesentlig lavere nivå enn da de midlertidige reglene først trådte i kraft. Uten de midlertidige reglene ville mange flere saker ha blitt utsatt. Reglene har således bidratt til raskere saksavvikling og kortere saksbehandlingstid i domstolene.

10.3 Forslag i høringsnotatet

I høringsnotatet 9. februar 2022 ga departementet uttrykk for at innføring av permanente regler i straffeprosessloven og tvisteloven som gir utvidet adgang til bruk av fjernmøter og fjernavhør, vil medføre et betydelig mindre behov for å videreføre de midlertidige reglene om fjernmøter. Det ble samtidig lagt til grunn at de permanente lovendringene ikke ville åpne for en tilsvarende vid adgang til bruk av fjernmøter som etter de midlertidige reglene. På grunn av den store usikkerheten rundt pandemiens videre forløp mente departementet derfor at det også i en rettsstilstand med de permanente reglene som foreslås, vil være et behov for å ha mulighet til å videreføre

eller gjeninnføre de midlertidige reglene etter den midlertidige lovens opphørsdato 1. juli 2022, dersom smittesituasjonen skulle tilsi det.

Som et alternativ til å forlenge den midlertidige loven foreslo departementet å innføre en midlertidig forskriftshjemmel som gir Kongen myndighet til å videreføre eller gjeninnføre de midlertidige reglene om fjernmøter. Departementet mente at behovet for å kunne innføre og avvikle nødvendige tilpasninger vil være bedre ivare tatt med en forskriftshjemmel, blant annet fordi det legger til rette for å gjøre vurderingene av behovet for tilpasninger ut fra den aktuelle smittesituasjonen tett opptil vedtakelsen, og ikke lang tid i forveien slik som har vært tilfelle ved proposisjonene om forlengelse av den midlertidige loven.

Det ble foreslått en midlertidig forskriftshjemmel som er avgrenset til å gjelde regler om utvidet bruk av fjernmøter med varighet til 1. januar 2024. Videre gikk forslaget ut på at det i forskriftshjemmelen skal angis en formåls- og tidsbegrensning og oppstilles et krav om proporsjonalitet. En forskrift gitt i medhold av den midlertidige hjemmelen kan etter forslaget bare gjelde for et begrenset tidsrom inntil fire måneder.

Departementet presenterte i høringsnotatet to alternative utforminger av forskriftshjemmelen. Det første alternativet var innrettet etter mønster av formålsbestemmelsen i den någjeldende midlertidige loven, det vil si at forskrift kan gis for å avhjelpe konsekvenser av utbruddet av covid-19. I det alternative forslaget var adgangen til å gi forskriften også knyttet til smittevernlovens begrep om «allmennfarlig smittsom sykdom», jf. § 1-3 nr. 3, jf. § 1-4. Dette alternativet vil innebære at det er et vilkår for å kunne gi forskriften at covid-19 er oppført på listen over allmennfarlige smittsomme sykdommer. Etter begge alternativene kan forskriften bare gis når det er nødvendig for å sikre en forsvarlig og rettssikker virksomhet i domstolene.

10.4 Høringsinstansenes syn

Alle aktørene fra justissektoren som har inngitt høringssvar, støtter forslaget om å innføre en forskriftshjemmel som gir Kongen myndighet til å videreføre eller gjeninnføre de midlertidige reglene om fjernmøter. Det gjelder *Advokatforeningen*, *Borgarting lagmannsrett*, *Den norske Dommerforening*, *Domstoladministrasjonen*, *Eidsivating lagmannsrett*, *Hordaland tingrett*, *Hordaland*,

Sogn og Fjordane statsadvokatembeter, *Midtre Hålogaland tingrett*, *Nordland statsadvokatembeter*, *Norges Høyesterett*, *Oslo statsadvokatembeter*, *Oslo tingrett*, *Politidirektoratet*, *riksadvokaten*, *Ringerike*, *Asker og Bærum tingrett* og *Øst politidistrikt*.

Blant høringsinstansene som støtter forslaget, vises det særlig til at det er uklart hvordan smittetrykket, tiltaksnivået og sykefraværet vil utvikle seg i tiden etter 1. juli 2022, og at situasjonen er uforutsigbar og kan endre seg raskt. Det er derfor behov for at regler som gir en utvidet adgang til bruk av fjernmøter, kan forlenges eller gjeninnføres på kort varsel dersom det skulle oppstå et behov for det. Instansene fremhever at en forskriftshjemmel vil gi større fleksibilitet og tidsmessig handlingsrom for vurderingen av behovet for å innføre eller å avvikle midlertidige regler, sammenlignet med en forlengelse av den midlertidige loven. *Dommerforeningen* skriver:

«Fagutvalgene ser det videre slik at det er behov for fleksibilitet for å sikre saksavviklingen. Smittetrykket og sykefraværet til enhver tid bør styre hvorvidt domstolene må nøye seg med de permanente reglene eller om domstolene bør ha utvidet adgang til å holde hoved- og ankeforhandlinger som helt eller delvis fjernmøte. Dette innebærer at midlertidige regler bør kunne innføres raskt hvis behovet inntreffer og oppheves raskt når behovet ikke lenger er til stede. Dette hasteelementet gjør at regulering i forskrift er vesentlig mer egnet enn formell lov. En forskriftshjemmel gir større fleksibilitet og tidsmessig handlingsrom for vurderingen av behovet for å innføre eller å avvikle midlertidige regler.»

Hordaland tingrett er blant instansene som støtter forslaget om å innføre en forskriftshjemmel som gir adgang til å forlenge de midlertidige reglene. Tingretten mener imidlertid at hjemmelen ikke bør være avgrenset til covid-19, og at den ikke bør være tidsavgrenset, men at den i stedet bør gjøres generell og permanent, slik at enhver «allmennfarlig smittsom sykdom» i medhold av smittevernloven § 1-4 kan gi grunnlag for å innføre midlertidige prosessregler. Høringsinstansen viser til at da pandemien inntraff, var prosessreglene ikke egnet til å ivareta rettssikkerheten i domstolene, og at det fikk unødvendig store konsekvenser. Erfaringene fra pandemien bør ifølge tingretten danne grunnlag for å gjøre samfunnet bedre rustet til å opprettholde viktige samfunnsfunksjoner også i potensielle fremtidige krisesituasjoner. Også *Dommerforeningen* uttrykker at mye kan tale for

at forskriftshjemmelen bør gjøres permanent og uavhengig av covid-19, og at det bør tas høyde for at det kan komme en ny pandemi eller en annen nasjonal krisesituasjon som utfordrer domstolenes virksomhet. Ifølge høringsinstansen er det da helt avgjørende at man på kort varsel har på plass et hensiktsmessig regelverk for å ivareta rettsikkerheten og domstolenes virksomhet.

Den eneste som går mot forslaget, er en *privatperson som ikke har oppgitt navn*, og som heller ikke har gitt noen begrunnelse for sitt syn. *Norges Røde Kors* tar ikke uttrykkelig stilling til forslaget, men maner til forsiktighet i lys av sine erfaringer fra driften av vitnestøtteprogrammet i domstolene, og utfordringene som en utstrakt bruk av fjernmøter har medført for vitner:

«Vi har forståelse for argumentet om at en vid adgang til å benytte fjernmøter og fjernavhør kan forhindre at saker blir utsatt, noe som selv sagt er positivt for både parter og vitner. Vi mener samtidig at det må utvises forsiktighet med å gi en hjemmel for å videreføre eller gjennføre regler som gir en svært vid adgang til fjernmøter og fjernavhør. Det generelle kunnskapsgrunnlaget om fjernavhør er for dårlig til å forsvare utstrakt bruk slik det har vært gjennom 2020 og 2021. Vi vet ikke nok om den negative påvirkningen fjernavhør har på vitnene. Dette er mennesker som står i en krevende situasjon ofte preget av usikkerhet, enstelse og uro. Vi mener fjernavhør er problematisk både med tanke på kravet om å belyse saken så godt som mulig og vitnenes opplevelse av å bli sett, hørt og ivaretatt gjennom prosessen. Dette er forhold som bør tas hensyn til i vurderingen av om det skal overlates til Kongen å vurdere om vitngående regler om fjernmøter og fjernavhør skal eksistere.»

Høringsinstansene som støtter forslaget, deler seg i spørsmålet om hvilket av de to alternative forslagene som er å foretrekke. *Advokatforeningen* og *riksadvokaten* støtter alternativet som går ut på å knytte forskriftsadgangen til smittevernlovens klassifisering av covid-19 som en «allmennfarlig smittsom sykdom» på det aktuelle tidspunktet. *Advokatforeningen* uttaler at det er grunn til å holde høy bevissthet rundt at klassifiseringen av sykdommen som en «allmennfarlig smittsom sykdom» er et grunnvilkår for å beslutte tiltak etter smittevernlovgivningen. *Riksadvokaten* viser til at covid-19 i hele perioden med midlertidige regler har vært oppført på listen over slike sykdommer, og at dersom denne faktiske forutsetningen

endrer seg, bør det foretas en fornyet vurdering av om det skal være adgang til å gjøre unntak fra straffeprosessloven i forskrift, basert på den informasjon man da har å forholde seg til.

Motsatt foretrekker *Borgarting lagmannsrett*, *Dommerforeningen*, *Domstoladministrasjonen*, *Eidsivating lagmannsrett*, *Gulating lagmannsrett*, *Nordland statsadvokatembeter*, *Høyesterett*, *Oslo tingrett*, *Politidirektoratet* og *Øst politidistrikt* alternativet som går ut på at forskriften kan gis for å avhjelpe konsekvenser av utbruddet av covid-19. Begrunnelsen er særlig at det er konsekvensene sykdommen har for saksavviklingen, og ikke hvordan sykdommen klassifiseres i smittevernloven, som bør være avgjørende. *Høyesterett* skriver:

«For å sikre en forsvarlig virksomhet og ivareta Høyesteretts kritiske samfunnsfunksjon, kan det være nødvendig å benytte fjernmøte for å redusere risikoen for høyt sykefravær som følge av covid-19, uavhengig av om sykdommen er definert som en allmennfarlig smittsom sykdom etter smittevernloven § 1-4. Etter vårt syn bør dette derfor ikke være noe vilkår for forskriftskompetansen.»

Hordaland, *Sogn og Fjordane statsadvokatembeter* og *Oslo statsadvokatembeter* antar i sine høringsvarer at valget mellom de to alternativene har liten reell betydning, ettersom covid-19 etter all sannsynlighet vil være definert som en allmennfarlig sykdom i hele den aktuelle perioden.

Norsk journalistlag understreker at offentlighetsprinsippet krever at det ved fjernmøter skal iverksettes nødvendige tiltak for å sikre åpenhet om forhandlingene, på samme måte som ved fysiske rettsmøter. Ifølge høringsinstansen innebærer det blant annet at det i god tid før forhandlingene skal gis informasjon til journalister og annet publikum om hvordan de kan følge fjernmøtet. Instansen etterspør en tydeliggjøring av at de alminnelige offentlighetsreglene skal legges til grunn også ved bruk av fjernmøter og foreslår at det i lovbestemmelsen inntas en henvisning til de alminnelige reglene om offentlighet i rettspleien.

Borgarting lagmannsrett mener at det foreslåtte vilkåret om at fjernmøte bare kan besluttes når det er «nødvendig og ubetenkelig», er noe for strengt, og viser til at instansen også i tidligere høringer om forlengelse av de midlertidige reglene har gitt uttrykk for det. Lagmannsretten vedkjenner at det ikke er lett å finne egnede generelle kriterier for når fjernmøte skal kunne besluttes uten at partene samtykker, men mener at et bedre alternativ vil være at loven angir et

tydelig utgangspunkt om at rettsmøter og avhør skal finne sted med fysisk oppmøte, men at unntak kan gjøres dersom det er «forsvarlig og forholdsmessig». Uansett vil avveiningen måtte foretas ut fra de konkrete omstendighetene i den enkelte saken.

10.5 Departementets vurdering

Departementet opprettholder forslaget om å fastsette en midlertidig forskriftshjemmel som gir Kongen myndighet til å videreføre eller gjeninnføre de midlertidige reglene om fjernmøter. De permanente reglene om fjernmøter og fjernavhør som foreslås i denne proposisjonen, reduserer behovet for midlertidige tilpasninger i mange saker, men lovforslagene gir ikke en tilsvarende adgang til fjernmøter som etter de midlertidige reglene som gjelder i dag. Den viktigste forskjellen gjelder i straffesaker, der det etter forslaget til permanente regler kreves samtykke fra partene for å beslutte fjernmøte i hovedforhandling og ankeforhandling der retten skal prøve bevisene under skyldspørsmålet. Departementet mener derfor at det fortsatt vil kunne oppstå et behov for midlertidige tilpasninger i adgangen til å beslutte fjernmøter i straffesaker.

For departementet fremstår det på nåværende tidspunkt som et åpent spørsmål om det, når vi nærmer oss lovens opphørsdato 1. juli 2022, vil være nødvendig med slike tilpasninger. Den høye vaksinedekningen i befolkningen sammenholdt med dagens lave tiltaksnivå kan isolert sett tale for at det ikke vil være et stort behov for å videreføre de midlertidige reglene. Departementet vurderer det likevel slik at usikkerheten knyttet til pandemiens videre forløp gjør at det bør være en mulighet til å videreføre eller gjeninnføre slike regler dersom smittesituasjonen tilsier det. Covid-19-pandemien har vist seg å være meget uforutsigbar. Som med andre virus skjer det stadig små endringer i virusets arvemateriale (mutasjoner). Mutasjoner som får betydning for smittsomhet, alvorlig sykdom og beskyttelse etter vaksinasjon, kan få betydning for hvordan pandemien utvikler seg. Erfaringene fra høsten 2021 viser at det også på kort varsel vil kunne bli aktuelt å innføre strengere smitteverntiltak igjen. Slik situasjonen er på nåværende tidspunkt, med et høyt smittetrykk sammenholdt med at smittesituasjonen er såpass uforutsigbar, kan det etter departementets syn ikke utelukkes at det på kort varsel vil kunne oppstå et behov for midlertidige regler som gir en utvidet adgang til fjernmøter i straffesaker

sammenlignet med det forslagene til permanente regler åpner for.

Høringsuttalelsene fra aktørene i justissektoren tegner et entydig bilde av at de midlertidige reglene har vært avgjørende for å sikre forsvarlig saksavvikling i domstolene og opprettholde domstolenes samfunnsfunksjon gjennom pandemien. Det uttrykkes også et sterkt ønske om at det skal være mulig å videreføre eller gjeninnføre tilpasningene også frem i tid. Høringene om forlengelse og videreføring av reglene og erfaringene med regelverket, så vidt departementet er kjent med, gir ikke inntrykk av at det skulle være rettssikkerhetsmessige utfordringer ved den praktiske anvendelsen av reglene. Dette gjelder særlig etter at det har kommet enkelte avklaringer i rettspraksis når det gjelder rammene for anvendelsen.

Sammenlignet med en forlengelse av den midlertidige loven vil en forskriftshjemmel gi større fleksibilitet og tidsmessig handlingsrom når det gjelder vurderingen av behovet for å innføre eller å avvikle midlertidige regler. En utfordring med å skulle sørge for nødvendige tilpasninger gjennom å fremme lovproposisjoner om forlengelse av den midlertidige loven, er at vurderingene av smittesituasjonen og behovet for tilpasninger må gjøres relativt lang tid i forveien. Høringsgrunnlaget vil ligge ytterligere tilbake i tid. Ved en innføring av nødvendige tilpasninger i en forskrift vil vurderingene kunne gjøres tettere opptil vedtakelsen.

Det er også viktig at de midlertidige reglene ikke gis lengre varighet enn hva som er nødvendig ut fra smittesituasjonen og tiltakene som gjelder. En forskriftsregulering vil kunne gjøres mer tidsavgrenset enn en midlertidig lov, fordi det ved en forskrift ikke vil måtte tas det høyde for at varigheten må være lang nok til at Stortinget kan vedta en ny forlengelse om det skulle bli behov for det, etter en ny smittevern faglig vurdering, ny høring og utarbeidelse av en ny lovproposisjon. En annen side ved å ha en midlertidig lov med relativt lang varighet er at det i større grad legges opp til at domstolene selv må vurdere om situasjonen tilsier at de midlertidige reglene kan brukes. Departementet mener at behovet for å kunne innføre og avvikle nødvendige tilpasninger vil være bedre ivaretatt med en forskriftshjemmel som gjør det mulig for myndighetene å vurdere midlertidige tilpasninger ut fra den aktuelle smittesituasjonen til enhver tid.

I tråd med forslaget i høringsnotatet mener departementet at forskriftshjemmelen bør være avgrenset til å gjelde regler om fjernmøter, at den bør være midlertidig, angi en formåls- og tidsbegrensning og oppstille et krav om proporsjonali-

tet. Det foreslås at en forskrift gitt i medhold av den midlertidige hjemmelen bare kan gjelde for et begrenset tidsrom inntil fire måneder.

Departementet har merket seg Borgarting lagmannsretts innspill om at vilkåret «nødvendig og ubetenkelig» oppstiller en for høy terskel for å kunne beslutte fjernmøte. Som lagmannsretten påpeker, er det ikke lett å finne egnede generelle kriterier for når fjernmøte skal kunne besluttes uten at partene samtykker, men departementet er blitt stående ved at terskelen bør forbli slik den har vært frem til nå. Departementet finner støtte for det i Røde Kors' uttalelser om at det bør utvises forsiktighet med for utstrakt bruk av fjernmøter. Bestemmelser med vilkårene «nødvendig og ubetenkelig» har vært i kraft og praktisert av domstolene siden mars 2020. Med de permanente reglene om adgang til fjernmøter og fjernavhør som foreslås i denne proposisjonen, vil reglene gitt med hjemmel i den midlertidige forskriftshjemmelen bare gjelde for hoved- og ankeforhandlinger i straffesaker, der partenes tilstedeværelse er særlig viktig.

Om praktiseringen av nødvendighetsvilkåret vises det til uttalelsene i Prop. 33 L (2021–2022) punkt 4 side 11:

«Departementet antar at i en situasjon der tiltaksnivået er lavt, vil nødvendighetsvilkåret som gjelder for reglene om fjernmøte og fjernavhør, typisk kunne være oppfylt i akuttillfellene der fravær varsles kort tid før hoved- eller ankeforhandlingen, eller der fravær oppstår underveis i saker som går over lengre tid. I en situasjon med høyt smittetrykk og stort omfang av forkjølelesesyntomer og -infeksjoner, kombinert med myndighetenes klare anbefaling om å holde seg hjemme ved symptomer, er det større risiko enn ellers for fravær hos en eller flere av aktørene. For å avhjelpe denne konsekvensen kan det være behov for å

beslutte at saken kan gjennomføres ved delvis fjernmøte, forutsatt at det vil være ubetenkelig.»

I likhet med flertallet av høringsinstansene mener departementet at det er konsekvensene covid-19 har for saksavviklingen, og ikke hvordan sykdommen klassifiseres i smittevernloven, som bør være avgjørende for adgangen til å gi forskrift om utvidet bruk av fjernmøter. Det er for eksempel ikke utenkelig at det kan oppstå en situasjon hvor covid-19 fører til et så stort sykefravær at en utvidet fjernmøteadgang vil være nødvendig for å sikre en forsvarlig saksavvikling i domstolene og opprettholde domstolenes samfunnsfunksjon, til tross for at sykdommen ikke er oppført på listen over allmennfarlige smittsomme sykdommer. Departementet foreslår derfor at forskrifts-adgangen ikke knyttes til klassifiseringen som «allmennfarlig smittsom sykdom» etter smittevernloven, men at forskriften i stedet skal kunne gis når det av hensyn til å avhjelpe konsekvenser av covid-19 er nødvendig for å sikre en forsvarlig og rettsikker virksomhet i domstolene.

Departementet foreslår at den midlertidige forskriftshjemmelen gis varighet til 1. januar 2024. Situasjonen etter utbruddet av covid-19 har til nå vært preget av at det har vært vanskelig å forutse behovene for midlertidige tilpasninger. Det har vært behov for å forlenge de midlertidige reglene i flere omganger. Departementet mener at det bør tas høyde for dette fremover, og at det av den grunn er hensiktsmessig at forskriftshjemmelen har en varighet til 1. januar 2024. At en forskriftshjemmel gis lengre varighet enn hva som har vært tilfelle for den midlertidige loven, må ses i sammenheng med at en midlertidig forskrift som gis med hjemmel i loven, kun kan fastsettes dersom det er nødvendig og forsvarlig, må oppheves når behovet ikke lenger er til stede, og uansett ikke kan vare i mer enn fire måneder.

11 Strømming fra rettsmøter

11.1 Gjeldende rett

11.1.1 Offentlighetsprinsippet

Offentlighetsprinsippet er forankret i Grunnloven § 95 første ledd og § 100 femte ledd og inngår som en del av retten til offentlig rettergang etter EMK artikkel 6 nr. 1. Prinsippet kan sies å bestå av tre hovedelementer: reglene om åpne rettsmøter (møteoffentlighet), reglene om massemediers og andres referatadgang (offentlig gjengivelse) og reglene om rett til utskrift av rettsbøker, herunder rettslige avgjørelser, se Ot.prp. nr. 51 (2004–2005) punkt 18.1 side 213. Offentlighetsprinsippet utgjør en garanti for en betryggende rettspleie og er en vesentlig forutsetning for allmennhetens tillit til rettsvesenet. De viktigste reglene om offentlighet knyttet til rettens forhandlinger og avgjørelser finnes i domstolloven §§ 124 følgende. Det er ingen bestemmelser som særskilt regulerer strømming fra rettsmøter.

Domstolloven § 124 fastsetter hovedregelen om at rettsmøter er åpne for tilhørere med mindre det følger av loven eller retten har bestemt at rettsmøtet helt eller delvis skal gå for lukkede dører. I § 125 første ledd bokstav a–f er det listet opp alternative vilkår for når retten ved kjennelse kan beslutte begrensninger i møteoffentligheten, blant annet av hensyn til statens forhold til en fremmed makt, privatlivets fred og sakens opplysning. For en del tilfeller følger det direkte av loven at forhandlingene skal holdes for lukkede dører, se for eksempel domstolloven § 125 andre ledd og tvisteloven § 36-7 andre ledd. Dersom saken i utgangspunktet skal holdes for lukkede dører, kan retten på nærmere vilkår likevel beslutte at den helt eller delvis skal gå for åpne dører. Selv om rettsmøtet ikke holdes for lukkede dører, kan det gjelde referatforbud etter domstolloven § 129.

For straffesaker er det et utgangspunkt etter domstolloven § 131 a første ledd første punktum at det er forbudt for aktørene og publikum å filme og å gjøre opptak av forhandlingene, men slik at det etter andre ledd første punktum kan gjøres unntak «når det ikke kan antas å ha uheldig virk-

ning for behandlingen av saken og heller ikke andre hensyn taler avgjørende imot». I forskrift om fotografering mv under straffesak § 3 første ledd er det presisert at retten kan tillate fotografering eller opptak under hovedforhandlingen når fotograferingen eller opptaket skjer i undervisningsøyemed, saken har betydelig offentlig interesse, eller andre særlige grunner foreligger. Det følger av andre ledd at tillatelse likevel ikke skal gis når fotograferingen eller opptaket kan antas å få uheldig virkning for behandlingen av saken, når tiltalte er mindreårig eller når fotografering eller opptak av andre grunner vil medføre en urimelig belastning for tiltalte, hans nærmeste eller for andre berørte som deltar i saken.

I sivile saker er det adgang til å gjøre opptak mv. så lenge det skjer innenfor den generelle bestemmelsen om de tilstedeværendes opptreden i domstolloven § 133. I praksis utgjør den presseetiske vurderingen en ytterligere begrensning i hva som formidles fra rettsmøtet.

11.1.2 Retten til privatliv etter Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8

Etter Grunnloven § 102 har enhver «rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin kommunikasjon». Bestemmelsen kom inn i Grunnloven som ledd i grunnlovsreformen i 2014, og kontroll- og konstitusjonskomiteen ga i Innst. 186 S (2013–2014) punkt 2.1.9 side 27 uttrykk for at bestemmelsen omfatter «systematisk innhenting, oppbevaring og bruk av opplysninger om andres personlige forhold». Grunnloven § 102 gir ikke anvisning på noen adgang til eller vilkår for å gjøre inngrep i rettigheten, men Høyesterett har lagt til grunn at det kan gjøres inngrep i retten dersom tiltaket har en tilstrekkelig hjemmel, følger et legitimt formål og er forholdsmessig, se Rt. 2014 side 1105 avsnitt 28 og Rt. 2015 side 93 avsnitt 60.

Grunnloven § 102 har klare likhetstrekk med EMK artikkel 8, og må tolkes i lys av denne, jf. Rt. 2015 side 93 avsnitt 57. Det er etter departementets vurdering ikke holdepunkter for at Grunnloven § 102 stiller strengere krav enn EMK

artikkel 8 om rettsgrunnlag for behandling av personopplysninger.

EMK artikkel 8 nr. 1 gir enhver «rett til respekt for sitt privatliv og familieliv, sitt hjem og sin korrespondanse». Det følger av artikkel 8 nr. 2 at det bare kan gjøres inngrep i retten når «dette er i samsvar med loven og er nødvendig i et demokratisk samfunn av hensyn til den nasjonale sikkerhet, offentlige trygghet eller landets økonomiske velferd, for å forebygge uorden eller kriminalitet, for å beskytte helse eller moral, eller for å beskytte andres rettigheter og friheter».

EMD har i sin praksis lagt til grunn at offentlige myndigheters lagring av personopplysninger som knytter seg til privatlivet i bestemmelsens forstand, utgjør et inngrep i retten etter EMK artikkel 8 nr. 1, se *Amann mot Sveits* 16.2.2000 avsnitt 65 og *S. og Marper mot Storbritannia* 4.12.2008 avsnitt 67. Begrepet «privatliv» skal i henhold til EMDs praksis tolkes vidt, se *S. og Marper mot Storbritannia* avsnitt 66 til 67 med videre henvisninger.

Hjemmelskravet («i samsvar med loven») innebærer for det første at det er nødvendig med et rettsgrunnlag, noe som i EMDs praksis gjerne uttrykkes som at inngrepet må ha «sufficient legal basis in domestic law», jf. for eksempel *Bernh Larsen Holding AS m.fl. mot Norge* 14.3.2013 avsnitt 126. Det følger av EMDs praksis at bestemmelsen ikke oppstiller formelle krav til rettsgrunnlaget, noe som innebærer at både lov, forskrift og uskreven rett mv. kan oppfylle kravet. Det stilles imidlertid krav om at rettsgrunnlaget skal være tilgjengelig og forutberegnelig. I *L.H. mot Latvia* 29.4.2014 avsnitt 47 er forutberegnelighetskravet formulert slik:

«Of particular relevance in the present case is the requirement for the impugned measure to have some basis in domestic law, which should be compatible with the rule of law, which, in turn, means that the domestic law must be formulated with sufficient precision and must afford adequate legal protection against arbitrariness. Accordingly the domestic law must indicate with sufficient clarity the scope of discretion conferred on the competent authorities and the manner of its exercise.»

Hvilke garantier mot vilkårlighet som er nødvendig, må vurderes i lys av inngrepets art og omfang, se *P.G. og J.H. mot Storbritannia* 25.9.2001 avsnitt 46. Vurderingen av garantier henger tett sammen med kravet om at inngrepet må være «nødvendig i et demokratisk samfunn»,

se *Sommer mot Tyskland* 27.7.2017 (avsnitt 55 og 56):

«As to the question of whether an interference is ‘necessary in a democratic society’ in pursuit of a legitimate aim, the Court has consistently held that the notion of ‘necessity’ implies that the interference corresponds to a pressing social need and, in particular, that it is proportionate to the legitimate aim pursued [...]. When considering the necessity of an interference, the Court must be satisfied that there were sufficient and adequate guarantees against arbitrariness, including the possibility of effective control of the measure at issue».

11.1.3 Personopplysningslovens krav til behandling av personopplysninger

Behandling av personopplysninger er regulert i personopplysningsloven, som gjennomfører personvernforordningen (GDPR), jf. personopplysningsloven § 1. Loven og forordningen gjelder ved «helt eller delvis automatisert behandling av personopplysninger og ved ikke-automatisert behandling av personopplysninger som inngår i eller skal inngå i et register» med mindre annet er bestemt i lov eller med hjemmel i lov, jf. § 2 første ledd.

Etter personopplysningsloven § 2 andre ledd bokstav b gjelder personopplysningsloven og personvernforordningen ikke for «saker som behandles eller avgjøres i medhold av rettspleielovene (domstolloven, straffeprosessloven, tvisteloven og tvangsfullbyrdelsesloven mv.)». Det kan reises spørsmål om dette unntaket gjelder for strømming fra rettsmøter slik at personopplysningsloven ikke vil komme til anvendelse i disse tilfellene. Departementet anser det ikke nødvendig å avklare spørsmålet, da det foreslås å klargjøre i loven at personopplysningsloven skal gjelde for behandling av personopplysninger i forbindelse med strømming.

Personvernforordningen artikkel 5 oppstiller enkelte grunnprinsipper som gjelder ved all behandling av personopplysninger, blant annet prinsippet om lovlighet, rettferdighet og åpenhet, jf. nr. 1 bokstav a. Av artikkel 6 kan det utledes et krav om at behandlingen alltid må ha et rettslig grunnlag (behandlingsgrunnlag), og artikkelen oppstiller de grunnleggende kravene til behandlingsgrunnlag for behandling av personopplysninger. Artikkel 6 nr. 1 bokstav e åpner for behandling som er «nødvendig for å utføre en oppgave i allmennhetens interesse eller utøve offentlig myn-

dighet som den behandlingsansvarlige er pålagt». Det følger videre av forordningen artikkel 6 nr. 3 at «grunnlaget for behandlingen» nevnt i blant annet nr. 1 bokstav e skal «fastsettes» i unionsretten eller i medlemsstatenes nasjonale rett. Det innebærer at den behandlingsansvarlige må kunne vise til et supplerende rettslig grunnlag for behandlingen, for eksempel en lov- og forskriftsbestemmelse, se Prop. 56 LS (2017–2018) punkt 6.3.2 side 32 følgende. Artikkel 5 nr. 1 bokstav b, jf. artikkel 6 nr. 4, oppstiller en skranke mot viderebehandling av personopplysningene på måter som er uforenlig med formålene personopplysningene ble samlet inn for.

Forordningens artikkel 9 oppstiller særskilte krav ved behandling av enkelte kategorier av personopplysninger som regnes som særlig sensitive, såkalte særlige kategorier av personopplysninger. Etter artikkel 9 nr. 1 er behandling av særlige kategorier av personopplysninger som utgangspunkt forbudt. Artikkel 9 nr. 2 bokstav f gir adgang til å behandle opplysninger der behandlingen er «nødvendig for å fastsette, gjøre gjeldende eller forsvare rettskrav eller når domstolene handler innenfor rammen av sin domsmyndighet». Artikkel 9 nr. 2 bokstav g åpner for behandling som er nødvendig av hensyn til «viktige allmenne interesser». Behandlingen må her skje på grunnlag av unionsretten eller nasjonal rett, som skal «stå i et rimelig forhold til det mål som søkes oppnådd, være forenlig med det grunnleggende innholdet i retten til vern av personopplysninger og sikre egnede og særlige tiltak for å verne den registrertes grunnleggende rettigheter og interesser».

Artikkel 10 bestemmer at behandling av personopplysninger om «straffedommer og lovovertrедelser eller tilknyttede sikkerhetstiltak» på grunnlag av artikkel 6 nr. 1 bare skal utføres «under en offentlig myndighets kontroll eller dersom behandlingen er tillatt i henhold til unionsretten eller medlemsstatenes nasjonale rett som sikrer nødvendige garantier for de registrertes rettigheter og friheter».

11.2 Forslag i høringsnotatet

I høringsnotatet ga departementet uttrykk for at det er et behov for at domstolene skal ha mulighet til å strøme rettsmøter på egne nettsider. Departementet så det som ønskelig med et uttrykkelig lovgrunnlag for strømming, særlig fordi det ville være uheldig om lovligheten av ordningen på noen måte kan trekkes i tvil, blant

annet når det gjelder kravene i personopplysningsloven.

Reglene om filming og opptak mv. i rettsmøter tar utgangspunkt i at opptak skjer etter initiativ utenfra – primært fra presseorganer – som formidler det videre. Domstolene har til nå planlagt for at det legges til rette med teknisk utstyr, slik at presseorganer enklere skal kunne strømme på sine nettsider. I lys av dette fremhevet departementet at en slik ordning ikke ivaretar prinsippet om offentlighet i rettspleien optimalt, da domstolene ikke har noen innflytelse på hvilke saker pressen selv velger å strøme.

Departementet viste til at i situasjonen etter utbruddet av covid-19 har mange rettsmøter vært gjennomført som fjermøter, og at strømming av rettsmøtene i en slik situasjon vil kunne ivareta det grunnleggende prinsippet om møteoffentlighet på en god måte. Det ble videre pekt på at det også når rettsmøtene etter hvert i større grad kan avholdes i domstolenes egne lokaler, kan være behov for å begrense adgangen for tilhørere ut fra smittevern hensyn. Samtidig mente departementet at det også i en normalsituasjon bør være adgang til å strøme rettsmøter på domstolenes nettsider. Et slikt behov vil for eksempel kunne gjøre seg gjeldende i saker som det er stor offentlig interesse for. I et tilgjengelighetsperspektiv vil det være ønskelig å legge til rette for at allmennheten kan følge en sak uten å måtte reise.

Etter dette foreslo departementet en ny § 124 a i domstolloven, som gir retten et grunnlag for å beslutte overføring av lyd og bilde på domstolens åpne nettsider, så langt det for rettsmøtet ikke gjelder begrensninger i offentligheten og hensynet til personvern eller andre tungtveiende grunner ikke taler avgjørende imot. Etter forslaget skal partene ha anledning til å uttale seg før beslutning treffes.

11.3 Høringsinstansenes syn

Et stort flertall av høringsinstansene som uttaler seg om spørsmålet, støtter at det innføres en klar hjemmel for strømming fra rettsmøter. Det gjelder *Advokatforeningen, Agder lagmannsrett, Asker og Bærum tingrett, Den norske Dommerforening, Forskergruppen i prosessrett og tvisteløsning ved det juridiske fakultet ved UiT – Norges arktiske universitet, Domstoladministrasjonen, Finans Norge, Frostating lagmannsrett, Hordaland, Sogn og Fjordane statsadvokatembeter, Juristforbundet, Kripos, Kristiansand tingrett, Nedre Telemark jordskifte-rett, Norges Høyesterett, Norsk presseforbund, Norsk*

redaktørforbund og Norsk journalistlag, Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO), Oslo statsadvokatembeter, Oslo tingrett, Politidirektoratet, Regjeringsadvokaten og Økokrim. Oslo tingrett fremhever at selv om det etter instansens syn allerede er adgang til å strøkke visse rettsmøter til publikum, vil forslaget bidra til en klargjøring av det rettslige grunnlaget for slik strømming. *Borgarting lagmannsrett, Norsk presseforbund, Norsk redaktørforbund og Norsk journalistlag og Oslo tingrett* viser til at strømming av rettsmøter vil legge bedre til rette for bredere deltakelse fra allmennheten, og på den måten bidra til å styrke det grunnlovfestede offentlighetsprinsippet.

Frostating lagmannsrett er blant høringsinstansene som støtter at det innføres en hjemmel for å strøkke fra rettsmøter, men lagmannsretten mener at forslaget i høringsnotatet ikke går langt nok:

«Vi lever i en stadig mer digital tid, hvor digitale plattformer er i ferd med å overta det meste av formidlingen av nyheter og informasjon i samfunnet. Domstolene er avhengig av tillit, og retten til innsyn er en helt fundamental forutsetning for samfunnets tillit til vår virksomhet. Domstolene har alt å tjene – og intet å miste – på at allmennheten får løpende og usensurert innsyn i vår virksomhet.

Etter vårt syn går departementets forslag ikke langt nok. Strømming bør være tillatt, og det bør tilrettelegges for dette som en normalordning. Det er begrensningene som bør være unntaket, og som må begrunnes og besluttes. I takt med at våre rettsaler nå utrustes med sikte på digitale saker med videokonferanseutstyr som standard, bør strømming kunne gjennomføres uten å legge beslag på store ressurser og uten at dette krever noen beslutning i den enkelte sak.»

Borgarting lagmannsrett går i sitt høringsvar ikke nærmere inn på de prinsipielle sidene ved offentlighet i rettspleien, men kommenterer enkelte sikkerhetsmessige aspekter ved strømming av rettsmøter. Lagmannsretten fremhever som positivt at publikum som følger saken via strømming, ikke vil kunne påvirke saken ved å snakke, fremvise innhold eller på annen måte forstyrre rettsforhandlingene, i motsetning til det som kan være tilfelle ved bruk av fjernmøteteknologi.

Den eneste høringsinstansen som uttrykkelig går mot forslaget, er *Landsorganisasjonen i Norge (LO)*. LO uttrykker forståelse for at det er nød-

vendig å ha hjemmel for å strøkke rettsmøter hvis det skal åpnes opp for at rettsmøter strømmes. Samtidig mener høringsinstansen at spørsmålet om strømming av rettsmøter må utredes mye grundigere enn det som er gjort i høringsnotatet, og fremhever at selv om bestemmelsen ikke i seg selv er ment å gi et rettskrav om strømming av et rettsmøte, vil den likevel gi et kraftig signal om at strømming av rettsmøter er kurant. Etter høringsinstansens syn er det færre betenkeligheter ved en bestemmelse som kun omfatter strømming av rettsmøter i sivile saker for Høyesterett. En slik regel vil gi et signal om at det er et viktig demokratisk prinsipp at alle borgere, uavhengig av tilhørighet og bosted, får mulighet til å følge forhandlinger i landets øverste domstol.

Også andre høringsinstanser peker på spørsmål som bør utredes nærmere før en hjemmel for strømming vedtas. *Økokrim* viser til at hensynet til allmenne interesser og hensynet til den enkeltes personvern bør drøftes og omtales mer inngående med tanke på de konsekvensene forslaget kan medføre. I samme retning påpeker *Regjeringsadvokaten* at spørsmålet bør vurderes grundig før det gis en hjemmel for strømming, og at en rekke viktige spørsmål ikke er adressert i høringsnotatet. Videre uttrykker *Borgarting lagmannsrett* og *Økokrim* et ønske om at den menneskerettslige forankringen av de motstående hensynene trekkes frem og vurderes på en klarere måte.

En rekke av høringsinstansene som er positive til forslaget, fremhever samtidig flere betenkeligheter og utfordringer ved strømming av rettsmøter. Det trekkes særlig frem at slik strømming kan utfordre personvernet, ved at det muliggjør en vesentlig større spredning av personopplysninger som kommer frem i møtet, sammenlignet med ved fysiske rettsmøter. I forlengelsen av dette viser *NHO* til at det kan være en praktisk utfordring at man noen ganger først blir klar over personvernutfordringer under avviklingen av rettsmøtet, og at det da kan være for sent å stanse strømmingen. *Oslo statsadvokatembeter* er bekymret for at personopplysninger som fremkommer i rettsmøtet, vil kunne bli misbrukt:

«For det andre innebærer en hovedforhandling eller ankeforhandling at både tiltalte og vitner må avgi personopplysninger til retten som noteres i rettsboken. Eksempelvis blir både tiltalte og vitner bedt om å opplyse fullt navn, fødselsdato, og adresse før de vitner. Den tiltalte blir også regelmessig spurt om sivilstatus, forsørgelsesbyrde for barn og inntekts- og formuesforhold. Opplysningene formidles i dag

muntlig i rettsmøtet. Slike opplysninger kan være egnet til bruk ved identitetstyverier, som er en økende kriminalitetsform. Dersom rettsmøtene kan følges av publikum anonymt hjemmefra er det grunn til å frykte at terskelen blir lavere for kriminelle til å følge med på rettsmøtene for å få tilgang til personopplysninger. Dersom strømming skal skje i stor utstrekning bør det vurderes endringer i fremgangsmåten for hvordan tiltalte og vitner meddeler slike opplysninger til retten eller tekniske løsninger som gir mulighet for at retten kan midlertidig avbryte strømmingen når personopplysninger gis.»

Borgarting lagmannsrett, Domstoladministrasjonen, Kripas og Regjeringsadvokaten er bekymret for at den som følger et rettsmøte som strømmes, enkelt vil kunne gjøre opptak av overføringen. Det er dermed en reell fare for at opptaket kan bli manipulert og spredt videre. Hensikten med en slik spredning kan for eksempel være å forvrengte det som er sagt og gjort i rettssalen, av hensyn til egen sak eller eget ettermøte. Videre kan fremmede statsmakter eller andre ha interesse av å destabilisere samfunnet ved å skape mistillit til statsmaktene. Det tas derfor til orde for at domstolene skal beholde et opptak av rettsmøtet, slik at det er mulig å påvise i ettertid at et privat opptak er manipulert. *Kripas* fremholder at dersom rettspleieunntaket i personopplysningsloven får anvendelse, og personopplysningsloven og personvernforordningen dermed ikke kommer til anvendelse, bør det vurderes om det er behov for å gi utfyllende bestemmelser om informasjonssikkerhet, rettigheter til de registrerte som filmes, mv.

Videre løftes det av flere frem at strømming av rettsmøter i enkelte saker vil kunne være uheldig for saksavviklingen. *Hordaland, Sogn og Fjordane statsadvokatembeter, Juristforbundet, Oslo statsadvokatembeter, Oslo tingrett* og *Regjeringsadvokaten* peker på at strømming vil kunne oppleves som en ekstrabelastning for både partene og eventuelle vitner, og at det er en fare for at strømmingen medfører at vitner vegrer seg for å forklare seg åpent. Det kan også være grunn til å frykte at noen vil unnlate å anmelde straffbare forhold dersom de forventer at rettsforhandlingene vil strømmes. *Advokatforeningen, Finans Norge, Juristforbundet, Kristiansand tingrett, LO, NHO, Oslo tingrett* og *Regjeringsadvokaten* henviser alle til tvisteloven § 24-6 første ledd om at vitner ikke skal følge forhandlingene før de selv er avhørt, og

mener at regelen vil kunne bli vanskelig å håndheve dersom rettsmøtene strømmes. *LO* viser også til at de samme mothensynene gjør seg gjeldende der retten har besluttet at personer skal forlate rettssalen mens et vitne avhøres, når det er særlig grunn til å frykte at vitnet ellers ikke vil gi en uforbeholden forklaring, se tvisteloven § 24-7.

Skattedirektoratet bemerker i sitt hørings svar at lovforslaget griper inn i retten til eget bilde etter åndsverkloven § 104. Høringsinstansen savner en vurdering av forholdet mellom forslaget og retten til eget bilde, herunder betydningen av unntaket som gjelder for avbildninger som har «aktuell og allmenn interesse», jf. åndsverkloven § 104 første ledd bokstav a. I noe samme retning foreslår *Regjeringsadvokaten* at lovteksten gis en kvalifikasjon knyttet til hvilke saker som kan strømmes, for eksempel at den aktuelle saken har «stor offentlig interesse». En slik begrensning vil medføre at den foreslåtte ordningen vil ligge nærmere dagens praksis, hvor strømming etter initiativ fra media gir uttrykk for en offentlig interesse.

Borgarting lagmannsrett og *Regjeringsadvokaten* advarer om risikoen for at kameraer eller mikrofoner fanger opp mer enn det som er meningen. *Regjeringsadvokaten* skriver:

«For det annet er det viktig at det ikke filmes når retten ikke er satt. I motsatt fall risikerer man at det overføres fra fortrolig dialog mellom advokat/klient og mellom advokater. Erfaringen med digitale rettsmøter under utbruddet av covid-19 har vist at det av og til glipper på dette punkt. I forlengelsen av dette må det være klare regler eller retningslinjer som sikrer at kameraene ikke vil kunne fange opp innholdet i advokatenes og partenes dokumenter eller elektroniske hjelpemidler.»

Norsk presseforbund, Norsk redaktørforbund og *Norsk journalistlag* fremhever viktigheten av at pressen fortsatt gis adgang til å kunne følge rettsmøter hvor det er lagt begrensninger på offentligheten. Det fremheves at det er svært viktig for pressen at dette hensynet ivaretas, og at den tekniske løsningen er god, slik at pressen ikke stenges ute av tekniske årsaker. Videre mener høringsinstansen at pressen bør få en lovfestet rett til å uttale seg før retten treffer beslutning om strømming. Det vises til pressens yrkesetiske krav om å søke å ivareta offentlighetsprinsippet, og at fremføring av slike argumenter vil gi retten et bedre avgjørelsesgrunnlag.

11.4 Departementets vurdering

11.4.1 Generelt

Departementet opprettholder synspunktet i høringsnotatet om at det i enkelte tilfeller bør være adgang til å strømme fra rettsmøter. Det gjelder særlig i saker det er stor allmenn interesse for. Flere høringsinstanser har vist til at strømming fra rettsmøter legger til rette for bredere deltakelse fra allmennheten, og at strømming på den måten kan bidra til å styrke det grunnlovfestede offentlighetsprinsippet. Departementet anser en uttrykkelig regulering av adgangen til å strømme fra rettsmøter som ønskelig. Det gjelder ikke minst fordi det vil være uheldig om det på noen måte kan oppstå tvil om lovligheten av ordningen. Videre vil en uttrykkelig regulering på en tydeligere måte kunne trekke opp grensene for når det er adgang til å strømme fra rettsmøter, samtidig som det gir foranledning til å gi nærmere regler om behandlingen av personopplysninger.

Frostating lagmannsrett har tatt til orde for at det bør legges opp til strømming av rettsmøter som en normalordning, slik at det er unntak fra strømming som må begrunnes og besluttes. Departementet er enig med lagmannsretten i at tilliten til domstolene er tjent med at allmennheten får større mulighet til å følge rettsmøter, men mener i likhet med Asker og Bærum tingrett og Hordaland, Sogn og Fjordane statsadvokatembeter at tiden ikke er inne for å etablere strømming fra rettsmøter som en normalordning. Det vises for det første til at en rekke saker ikke egner seg for strømming og for det andre til at ikke alle domstoler per i dag har tilgang til det nødvendige tekniske utstyret.

Departementet foreslår derfor utelukkende at det gis en klar hjemmel for å kunne strømme rettsmøter. Forslaget innebærer ingen forpliktelse til å strømme og det innebærer heller ingen oppfordring til eller forventning om at det skal strømmes fra rettsmøter. Tvert imot antar departementet at det i hvert fall i første omgang bare vil være et meget begrenset antall saker som vil bli strømmet, dels fordi en god del saker antakeligvis ikke egner seg for det, og dels på grunn av tekniske begrensninger.

Når det gjelder det tekniske, krever strømming både opptaksutstyr og et distribusjons- eller publiseringssystem (strømmeplattform). Det pågående arbeidet med innføring av fulldigitale domstoler vil medføre at alle rettssaler etter hvert vil ha det nødvendige tekniske utstyret for å kunne gjøre opptak fra rettsmøter, men arbeidet

er tidkrevende og vil ta flere år å fullføre. Videre vil utviklingen og driften av en strømmeplattform innebære kostnader, som blant annet vil avhenge av prisen per strømmetime, antallet strømmetimer og antallet strømmedeltakere. Det er uklart når det tekniske rammeverket vil kunne være på plass, men departementet mener likevel at det er grunn til å innføre et klart lovgrunnlag for strømming allerede nå. Lovendringen vil legge til rette for at domstolene gradvis kan begynne med strømming i enkelte saker, i takt med utrulling av teknisk utstyr og innenfor budsjetttrammene som til enhver tid gjelder. I lys av at forslaget bare gir retten adgang til å strømme fra rettsmøter, og ikke innebærer noe rettskrav om strømming, er departementet ikke uten videre enig med Borgarting lagmannsrett i at de tekniske løsningene nødvendigvis må være på plass før lovendringen kan tre i kraft.

Departementet understreker at bestemmelsene om strømming ikke har betydning for representanter for pressen eller andres mulighet til å få fjerntilgang til rettsmøter. Hvorvidt det skal gis slik tilgang avhenger av de vanlige reglene om offentlighet i rettspleien. Samtidig presiseres det at offentlig strømming generelt ikke egner seg som et middel for å gi pressen den tilgangen til rettsmøter som er nødvendig for å kunne utføre sitt samfunnsoppdrag. Strømming vil utelukkende fungere som et supplement til den alminnelige møteoffentligheten, og normalt vil pressens behov for å følge rettsmøter være ivarettatt ved at det er anledning til å følge rettsmøtet fysisk. I unntakstilfeller der det ikke er mulig med fysisk tilstedeværelse, vil pressens adgang måtte sikres gjennom fjernmøtetilgang – ikke gjennom offentlig strømming.

11.4.2 Nærmere om vilkårene for å kunne strømme fra rettsmøter

Som i høringsnotatet foreslår departementet at det bare bør være adgang til å strømme fra rettsmøter så langt det ikke gjelder begrensninger i offentligheten. Det ligger i sakens natur at rettsmøter som går for lukkede dører, ikke kan strømmes offentlig. Strømming bør også være avskåret i tilfeller hvor det gjelder et referatforbud etter domstolloven § 129, fordi vanskelighetene med å håndheve forbudet ville gjort at referatforbudet til dels ville mistet sin funksjon.

Som nevnt ovenfor vil dette ikke begrense adgangen til å gi representanter for pressen eller andre fjerntilgang til rettsmøter hvor det gjelder begrensninger i offentligheten. I høringsnotatet

ble det skissert at pressen for eksempel kan gis tilgang til rettsmøtet gjennom domstolens fjernmøteløsning, samtidig som det nedlegges referatforbud. Asker og Bærum tingrett og presseorganisasjonene uttrykte i sine høringsinnspill bekymring over den tekniske og praktiske gjennomføringen av en slik løsning. Departementet er enig i at det er viktig at pressen ikke stenges ute av rettsmøter av tekniske årsaker.

Videre mener departementet at strømming fra rettsmøter bare bør kunne besluttes så langt «hensynet til personvern eller andre hensyn ikke taler avgjørende imot». I mange rettssaker legges det frem personopplysninger og opplysninger om private forhold. Departementet slutter seg til oppfatningene i høringen om at det for mange aktører vil oppleves som vesentlig mer sjenerende at et rettsmøte kringkastes til en ukjent og potensielt meget stor personkrets, enn at allmennheten har adgang til å være til stede i rettssalen. Personvern hensyn slår med andre ord til med en annen styrke ved strømming fra rettsmøter enn ved alminnelig møteoffentlighet. I vurderingen av om hensynet til personvern taler avgjørende imot strømming, må retten se hen til at det ved offentlig overføring av lyd og bilde alltid vil være en risiko for at noen skjermdumper, gjør opptak av eller viderestrømmer overføringen. Som fremhevet av flere høringsinstanser er det også utfordringer knyttet til spredning av manipulerede opptak av videostreamen. For å sikre muligheten for kunne å påvise at et opptak er manipulert, bør derfor domstolene selv beholde et opptak av videostreamen.

I lys av høringsinnspillene har departementet gått bort fra ordlyden «andre tungtveiende grunner». Endringen er ment å markere at alle hensyn i prinsippet kan vektlegges, og at det avgjørende blir med hvilken styrke hensynene gjør seg gjeldende. Flere høringsinstanser har for eksempel pekt på at strømming fra rettsmøter vil kunne gå på bekostning av hensynet til sakens opplysning. De som skal forklare seg, vil kunne oppleve strømmingen som en ekstra belastning, noe som vil kunne påvirke forklaringens innhold.

Departementet er enig i at dette er et hensyn som etter forholdene vil kunne tale avgjørende imot strømming. Også andre hensyn kan tenkes. Til illustrasjon vises det til at alle hensynene i domstoloven § 125 første ledd vil kunne være relevante, men slik at det skal vesentlig mindre til før adgangen til strømming er avskåret enn for at det kan besluttes at rettsmøtet helt eller delvis skal holdes for lukkede dører. I den skjønsmessige vurderingen vil retten måtte veie hensynene som taler imot strømming, opp mot all-

mennhetens interesse i å kunne følge rettsmøtet gjennom strømmingen. Vurderingen må gjøres i lys av kravet til forholdsmessighet som følger av både Grunnloven § 102, EMK artikkel 8 nr. 2 og personvernforordningen artikkel 6 nr. 3 og artikkel 9, se punkt 11.1.2 og 11.1.3. I saker hvor personvern hensyn eller andre hensyn gjør seg gjeldende med en viss styrke, vil strømming først og fremst være aktuelt der det knytter seg stor offentlig interesse til saken. I og med at allmennhetens interesse på denne måten utgjør en integrert del av vurderingstemaet for retten, mener departementet at det ikke er behov for å oppstille et eget vilkår om at saken må ha «stor offentlig interesse», slik Regjeringsadvokaten tok til orde for i høringen. Av samme grunn anses forslaget å være forenlig med «retten til eget bilde» etter åndsverkloven § 104, jf. unntaket i første ledd bokstav a.

Enkelte høringsinstanser har vist til regelen i tvisteloven § 24-6 første ledd om at vitner ikke skal følge forhandlingene før de er avhørt, med mindre begge parter samtykker og retten finner det ubetenkelig. Også straffeprosessloven § 129 første ledd inneholder en regel om at vitnene, med unntak av fornærmede og etterlatte, som regel ikke bør høre på forhandlingene i saken før de er avhørt. Dersom et rettsmøte strømmes offentlig, vil det være nærmest umulig for retten å sørge for at vitner ikke følger forhandlingene før de er avhørt. Strømming vil også føre til at en part eller andre som i medhold av tvisteloven § 24-7 eller straffeprosessloven § 284 er blitt pålagt å forlate rettssalen mens et vitne avhøres, vil kunne følge vitneforklaringen. Etter lovforslaget vil det være opp til retten å vurdere i hver enkelt sak hvorvidt dette taler avgjørende imot strømming. Som et utgangspunkt mener departementet at retten bør være svært tilbakeholden med å beslutte strømming mot partenes vilje der det er grunn til å tro at strømming vil få en uheldig påvirkning på vitneforklaringer.

I likhet med flere høringsinstanser antar departementet at begrensningene regelmessig vil slå inn i straffesaker. Særlig de mer alvorlige straffesakene innebærer at opplysninger om svært personlige og private forhold gjøres kjent, både gjennom bevisføringen og innleggene fra aktor og forsvarer. Vurderingen må for straffesaker ses i lys av regelen i domstoloven § 131 a om at det i utgangspunktet er forbudt å filme under forhandlingene. Departementet legger til grunn at det ikke kan være en videre adgang til å strømme fra rettsmøter enn adgangen til å gjøre filmopptak etter § 131 a andre ledd.

Også enkelte sivile saker vil etter sin art ofte være lite aktuelle for strømming. Det gjelder for eksempel saker om arbeidsrettslige forhold, trygd og enkelte erstatningssaker, hvor helseopplysninger eller andre personlige opplysninger typisk står sentralt for tvistetemaet. Det er også grunn til å være tilbakeholden med å strømme fra saker hvor det benyttes opplysninger fra straffesaker eller opplysninger som er innhentet fra politiet.

Selv der hensynet til personvern eller andre hensyn i utgangspunktet taler avgjørende imot strømming, vil det etter forholdene kunne tenkes at dette kan kompenseres for gjennom nærmere tilpasninger. For eksempel kan retten vurdere om betenkelighetene i tilstrekkelig grad vil kunne avhjelpes ved at strømmingen begrenses til visse deler av forhandlingene, som innledningsforedraget og prosedyren. I enkelte saker vil det formodentlig kunne være tilstrekkelig at strømmingen stanses for kortere eller lengre perioder, for eksempel når vitner meddeler sine personalia til retten.

I høringsnotatet ga departementet uttrykk for at begrensningene i noen tilfeller vil kunne bøtes på ved at prosessfullmektigene omtaler personer i anonymisert form og ikke leser opp sensitive opplysninger under dokumentasjonen. Kripos har i sitt høringsinnspill satt et spørsmålsteget ved om dette er gjennomførbart i praksis, i og med at det skal lite til før en kobling av tilgjengelige opplysninger kan medføre at en part eller andre som omtales, kan identifiseres. Departementet ser at en slik ordning ikke nødvendigvis vil være rett frem i praksis, men vil samtidig ikke utelukke at det i enkelte saker vil være en egnet fremgangsmåte. Som eksempel vises det til HR-2019-2423-J, hvor høyesterettsjustitiarius besluttet at ankeforhandlingen i tre barnevernssaker som skulle behandles i storkammer, skulle gå for åpne dører under forutsetning av at det i rettsmøtet ikke ble brukt navn på barn, parter og kommuner eller andre opplysninger som var egnet til å identifisere dem, og ved at sensitive opplysninger ikke ble lest opp i retten. Forslaget lar det derfor være opp til retten å vurdere i den enkelte saken om det er mulig å gjøre tilstrekkelige tilpasninger. I alle tilfeller må retten påse at vilkårene for strømming er oppfylt gjennom hele rettsmøtet og avbryte strømmingen dersom det underveis oppstår noe uforutsett som gjør at det ikke lenger er tilfelle.

Flere høringsinstanser har gitt uttrykk for at det generelt er mindre betenkelig å strømme fra ankeforhandlinger i Høyesterett enn fra et rettsmøte i tingretten eller lagmannsretten. Departementet slutter seg til det. Det er ingen parts- og

vitneforklaringer i Høyesterett, noe som gjør at mothensynene i mindre grad gjør seg gjeldende, og det vil gjerne være enklere å foreta nødvendige tilpasninger. Saker som går for Høyesterett, er også oftere prinsipielle, noe som kan tale for at offentlighetshensynet veier særlig tungt. Men også i Høyesterett må det naturligvis gjøres en konkret vurdering i hver enkelt sak av om vilkårene for strømming er oppfylt.

På samme måte som etter domstolloven § 131 a må det gjelde et krav til kontradiksjon før det besluttes strømming. Forslaget i høringsnotatet gikk ut på at partene skal ha anledning til å uttale seg før beslutning treffes. For straffesaker hvor det er oppnevnt bistandsadvokat, er departementet kommet til at også bistandsadvokaten skal gis anledning til å uttale seg om spørsmålet. Selv om samtykke fra partene og fornærmede med bistandsadvokat ikke er et vilkår for å beslutte strømming, må det legges betydelig vekt på deres syn på spørsmålet.

I høringen ga representanter for pressen uttrykk for at også pressen burde gis rett til å uttale seg før retten treffer beslutning om strømming. Departementet er enig i at pressen har særlig gode forutsetninger for å legge frem argumenter som har med offentlighet å gjøre, men kan ikke se at pressen har en slik interesse i utfallet at den bør gis en lovfestet rett til å uttale seg. Det må ses i sammenheng med det som fremgår ovenfor, om at offentlig strømming generelt ikke egner seg som et middel for å gi pressen tilgang til rettsmøter. I stedet lar forslaget det være opp til retten å vurdere om representanter for pressen skal gis anledning til å uttale seg, i tråd med det som i dag er praksis for spørsmålet om lukkede dører.

11.4.3 Krav til behandling av personopplysninger

Økokrim har i sitt høringsinnspill bemerket at det i høringsnotatet ikke var angitt hvordan nødvendige garantier for de registrertes rettigheter og friheter skal ivaretas. Departementet er enig i at det bør reguleres. Den enkleste måten å gjøre det på er å fastsette at personopplysningsloven gjelder for domstolenes behandling av personopplysninger til formål knyttet til strømming fra rettsmøter. Det vil innebære at rettspleieunntaket i personopplysningsloven § 2 andre ledd bokstav b ikke kommer til anvendelse, og at domstolen dermed blir underlagt personvernforordningens krav.

Den foreslåtte bestemmelsen som gir retten adgang til å beslutte offentlig strømming av retts-

møter, vil utgjøre et supplerende rettsgrunnlag etter personvernforordningen artikkel 6 nr. 3, jf. nr. 1 bokstav e. Slik forordningen krever, vil behandlingen av personopplysninger – det vil si strømmingen fra rettsmøter – være nødvendig for å utføre en oppgave i allmennhetens interesse, nærmere bestemt å legge til rette for bredere deltagelse fra allmennheten. Forslaget gir også grunnlag for annen behandling av personopplysninger i forbindelse med strømmingen, for eksempel lagring av opptak. Departementet foreslår at bestemmelsen også gjør det klart at den gir grunnlag for å behandle særlige kategorier av opplysninger og opplysninger om straffedommer og lovovertrедelser, jf. forordningen artikkel 9 og 10.

Personvernforordningen artikkel 9 setter begrensninger for når det kan behandles særlige kategorier av personopplysninger, blant annet personopplysninger om rasemessig eller etnisk opprinnelse, politisk oppfatning eller religion. Artikkelen 9 nr. 2 bokstav f gir grunnlag for å behandle slike opplysninger blant annet når domstolene handler innenfor rammen av sin domsmyndighet. Det er ikke uten videre klart om rettens beslutning om strømming vil falle inn under dette alternativet. Departementet anser det imidlertid ikke som nødvendig å ta stilling til spørsmålet, da behandlingen uansett anses å oppfylle kravene i artikkel 9 nr. 2 bokstav g.

Etter artikkel 9 nr. 2 bokstav g kan særlige kategorier av personopplysninger behandles når det er nødvendig av hensyn til viktige allmenne interesser og behandlingen står i et rimelig forhold til målet som søkes oppnådd. Behandlingen må være forenlig med det grunnleggende innholdet i retten til vern av personopplysninger og sikre egnede og særlige tiltak for å verne den registrertes grunnleggende rettigheter og interesser. Departementet mener at offentlighet i rettspleien oppfylder vilkåret om en viktig allmenn interesse, og det vises til at vilkårene for strømming gir anvisning på en forholdsmessighetsvurdering som må gjøres i lys av blant annet kravene i personvernforordningen, se punkt 11.4.2. Når det gjelder kravet om å sikre egnede og særlige tiltak for å verne den registrertes grunnleggende rettigheter og interesser, vises det til det som fremgår i punkt 11.4.2 om rettens plikt til å gjøre nødvendige tilpasninger for å kompensere for betenkeligheter knyttet til personvern.

Ved strømming fra rettsmøter vil det kunne fremkomme personopplysninger om straffedommer og lovovertrедelser. Etter personvernforordningen artikkel 10 kan slike opplysninger bare behandles under en offentlig myndighets kontroll eller dersom behandlingen er tillatt i henhold til et nasjonalt rettsgrunnlag som sikrer nødvendige garantier for de registrertes rettigheter og friheter. Departementet er av den oppfatning at de strenge vilkårene for når det kan strømmes fra rettsmøter, oppfyller disse kravene, jf. det som står om det tilsvarende kravet i artikkel 9 nr. 2 bokstav g like ovenfor.

Det foreslås videre at det presiseres i bestemmelsen at personopplysninger kun kan behandles når det er nødvendig for å utføre oppgaver i forbindelse med strømmingen. Et slikt krav følger allerede av forordningens artikkel 6 nr. 1 bokstav e, og formuleringen har derfor utelukkende pedagogisk betydning. Så lenge vilkårene for strømming er oppfylt, vil selve strømmingen alltid være nødvendig. Også for lagring av opptaket vil vilkåret i utgangspunktet være oppfylt. Nødvendighetsvurderingen knytter seg derfor til eventuell annen behandling i forbindelse med strømmingen, for eksempel dersom det skulle bli aktuelt å påvise at et opptak er manipulert. Nødvendighetskravet innebærer at det ikke skal behandles flere opplysninger enn det som trengs for formålene, og at opplysningene skal være relevante og ha saklig sammenheng med det formålet som søkes oppnådd ved behandlingen. Begrensningen er ment å ivareta dataminimerings- og proporsjonalitetsprinsippet i forordningens artikkel 5 nr. 1 bokstav c.

Dersom det blir behov for det, vil det være mulig å gi mer utfyllende regler i medhold av den foreslåtte forskriftshjemmelen. Det følger av forordningens artikkel 6 nr. 3 at et supplerende rettsgrunnlag etter nr. 1 bokstav c og e kan inneholde særlige bestemmelser for å tilpasse anvendelsen av reglene i forordningen. Det kan for eksempel gis regler om behandlingsansvar, lagring av opptak, unntak fra rettigheter for den opplysningene gjelder, og adgangen til viderebehandling og utlevering. Departementet antar at Domstoladministrasjonen vil ha en rolle knyttet til strømmingen, og forskriftshjemmelen gir blant annet myndighet til å gi nærmere regler om dette.

12 Økonomiske og administrative konsekvenser

12.1 Innledning

I det følgende redegjøres det for de økonomiske virkningene som knytter seg til de foreslåtte endringene i straffeprosessloven og tvisteloven. Midlertidig lov om tilpasninger i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19 mv., trådte i kraft 27. mai 2020. Den midlertidige loven har gjennom pandemien gitt domstolene hjemmel til å gjennomføre fjernmøter og fjernavhør i straffesaker og sivile saker der dette anses nødvendig og ubetenkelig, og har flere ganger blitt forlenget. I dag er reglene om fjernmøter og fjernavhør innført i midlertidig lov 17. desember 2021 nr. 148 om enkelte tilpasninger i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19.

De reiserelaterte utgiftene i domstolene inkluderer dekning av reiseutgifter og kompensasjon for tapt arbeidsfortjeneste i forbindelse med reisevirksomhet. Disse utgiftene knytter seg fortrinnsvis til de profesjonelle rettsaktørene, herunder advokater, forsvarere, bistandsadvokater, sakkynndige og tolker. Utgiftene under årene med smittevern tiltak, 2020 og 2021, var lavere enn i 2019. Etter departementets syn er det fire grunner til dette.

For det første har de reiserelaterte utgiftene i domstolene vært avtagende på årsbasis siden 2017. Noe av utgiftsreduksjonen skyldes derved mer generelle utviklingstrekk, og knytter seg således ikke til særskilte forhold som fulgte av pandemien. For det andre fikk lagmannsrettene utvidet mulighet til å si anker over dommer i straffesaker med strafferamme over 6 år fra og med 1. januar 2020. Lagmannsrettene realitetsbehandler nå færre slike saker enn tidligere, noe som også forklarer en del av reduksjonen i reiserelaterte utgifter. For det tredje hadde smittevern tiltakene virkning på hva slags typer saker domstolene behandlet, samt karakteristika ved sakene. Tidvis stengte landegrensene bidro for eksempel til at antall førstegangsfengslinger gikk betydelig ned. Utgiftsreduksjonen som fulgte av dette kan tilskrives smittevern tiltakene, men ikke økt bruk av fjernmøteteknologi i domstolene. For det fjerde

avholdt domstolene vesentlig flere fjernmøter og fjernavhør enn hva som har vært vanlig i foregående år. Dette bidro i en viss grad til å redusere utgiftene fordi de profesjonelle rettsaktørene reiste mindre enn før smittevern tiltakene ble innført.

De økonomiske virkningene av de tre førstnevnte momentene i avsnittet ovenfor, er allerede hensyntatt gjennom de ordinære budsjettprosessene i staten for 2022. Når det nå fremmes forslag om lovendringer som legger opp til noe mer begrenset bruk av fjernmøteteknologi i domstolene enn hva den midlertidige loven åpner for, er det et spørsmål om de reiserelaterte utgiftene i domstolene vil øke som følge av dette. Det er også et spørsmål om antall fangetransportturer og ressursbruken knyttet til dette, vil øke som følge av et strengere regelverk om bruk av fjernmøteteknologi i domstolene. Etter departementets syn vil lovforslagene ikke ha vesentlige budsjettmessige virkninger for det offentlige dersom de tas til følge. Dette er nærmere forklart under punkt 12.2 nedenfor.

I sivile saker der det ikke innvilges fri retts hjelp, dekker partene i saken utgiftene til juridisk bistand med egne midler. Bruk av fjernmøteteknologi i disse sakene vil ikke vil ha budsjettmessige virkninger for det offentlige, men kan redusere reisebelastningen for både partene og de som skal vitne i saken. Personer som er bosatt i mindre sentrale strøk av landet, vil særlig spare tid dersom de kan delta i rettsmøter via fjernmøteteknologi. Hyppigere bruk av fjernmøter i domstolene kan også bidra til å redusere den privatøkonomiske belastningen til partene hvis også advokaten reiser mindre.

Strømming av rettsmøter kan bidra til økt transparens og åpenhet rundt rettsprosessen, gjøre domstolene mer tilgjengelig, og øke tilliten til domstolene. Lovendringen legger til rette for at domstolene gradvis kan begynne med strømming i enkelte saker, i takt med utrustningen av teknisk utstyr og innenfor budsjetttrammene som til enhver tid gjelder.

12.2 Nærmere om budsjettmessige virkninger

Det offentlige dekker i hovedsak alle typer utgifter til forsvarere, bistandsadvokater, tolker og sakkyndige i straffesaker. Vitner har krav på å få dekket utgifter til reise og tapt arbeidsfortjeneste. Meddommere som ikke er i et ansettelsesforhold, får 250 kroner per dag i retten. Meddommere som får lønn fra arbeidsgiver, har ikke krav på godtgjørelse. Videre dekker det offentlige tapt arbeidsfortjeneste for meddommere som blir trukket i lønn av arbeidsgiver.

I sivile saker der det innvilges fri rettshjelp, dekker det offentlige utgifter til juridisk bistand. I saker der det ikke innvilges fri rettshjelp, dekker partene i saken utgiftene til advokat med egne midler. I sivile saker dekker det offentlige som regel utgifter til sakkyndige vurderinger og tolking, uavhengig av om det innvilges fri rettshjelp eller ikke.

Utgifter i straffesaker og sivile saker påløper på henholdsvis kap. 466 post 01 *Særskilte straffesaksutgifter m.m.*, kap. 470 post 01 *Fri rettshjelp*, samt kap. 414 post 01 *Forliksråd og andre domsutgifter* i statsregnskapet. Utgiftene som påløper på kapitlene er i hovedsak utgifter til salær, reise- og godtgjørelse og dekning av reiseutgifter. Summen av de to sistnevnte utgiftstypene, omtales heretter som reiserelaterte utgifter. I 2020 var de totale utgiftene på ovennevnte regnskapskapitler om lag 1 725 mill. kroner. De reiserelaterte utgiftene var på om lag 170 mill. kroner samme år.

Tabellen nedenfor gir en oversikt over de reiserelaterte utgiftene i domstolene i 2020. Kronebeløpene i tabellen er oppgitt i tusen 2021-kroner.

Bruk av fjernmøteteknologi kan ha innvirkning på reiserelaterte utgifter ved at rettsaktørene

reiser mindre når et avhør avholdes som fjernavhør, eller et rettsmøte avholdes som fjernmøte. Når rettsmøter i straffesaker avholdes som fjernmøte, følger det av forskriften om fjernmøter og fjernavhør i straffesaker at «deltakelse fortrinnsvis [skal] skje fra domstol, politistasjon, lensmannskontor eller fra fengsel», og at deltakelse kan skje fra annet sted når retten finner det «ubetenkelig». Tilsvarende bestemmelse gjelder også for fjernavhør i straffesaker. I sivile saker er det en lignende bestemmelse i tvistelovforskriften, som regulerer hvor deltakerne skal befinne seg ved fjernmøtebehandling i hovedforhandlinger.

Selv om det kan være til dels ulik praksis mellom domstolene på dette området, er det ikke nødvendigvis slik at de profesjonelle rettsaktørene reiser mindre når rettsmøter avholdes ved hjelp av fjernmøteteknologi. Dette gjelder særlig i saker av mer alvorlig karakter, som førstegangs-fengslinger, meddomsrettsaker, og i sivile saker der det innvilges fri rettshjelp. Det innvilges fortrinnsvis fri rettshjelp i barnevernssaker, foreldretvister og i saker om tvungent psykisk helsevern. Hvis en ser bort ifra foreldretvister, er det rimelig å legge til grunn at retten oftere vil finne det hensiktsmessig og forsvarlig at deltagelse i rettsmøte skjer via fjernmøteteknologi i sivile saker der partene dekker utgiftene med egne midler. Dette gjelder særlig for vitner som har lang reisevei til rettsstedet.

Pandemien og smitteverntiltakene som ble iverksatt i mai 2020, førte til at svært mange rettsmøter i domstolene ble avholdt som fjernmøte. I 2020 ble det i perioder avholdt mellom 400 og 600 digitale rettsmøter daglig i domstolene. Departementet har sammenlignet og analysert utviklingen i reiserelaterte utgifter for 12 måneders perioden før og etter det midlertidige regelverket

Tabell 12.1 Reiserelaterte utgifter i domstolene i 2020, tusen 2021-kroner

	Mill. 2021-kroner	Prosentandel
Advokater og forsvarere	69,4	41 %
Tolker og oversettere	35,7	21 %
Sakkyndige	34,9	21 %
Meddommere	12,8	8 %
Bistandsadvokater	9,8	6 %
Vitner	5,3	3 %
Andre aktører	2,0	1 %
Totalt	169,9	100 %

trådte i kraft. Resultatene fra analysen viser at økt bruk av fjernmøteteknologi i seg selv har en relativt beskjeden effekt på de reiserelaterte utgiftene som påløper i domstolene.

Den totale utgiftsreduksjonen fra året før til året etter at den midlertidige loven trådte i kraft, var på om lag 35 mill. kroner. En betydelig andel av utgiftsreduksjonen skyldes imidlertid andre forhold enn økt bruk av fjernmøteteknologi i domstolene. Det var en betydelig nedgang i både antall foreldretvister der det ble innvilget fri retts hjelp, barnevernssaker og varetektsfengslinger etter at den midlertidige loven ble iverksatt i mai 2020. Dette er saker der de gjennomsnittlige reiserelaterte utgiftene typisk er relativt høye. At landegrenser tidvis ble stengt, påvirket hvem som ble varetektsfengslet. Reduksjonen i antall fengslinger av utenlandske statsborgere forklarer omtrent hele nedgangen i antall varetektsfengslinger i perioden.

Færre saker innen de ovennevnte sakstypene reduserte i seg selv de reiserelaterte utgiftene. Videre var det en nedgang i andelen saker der det var behov for bistand fra tolk. Dette bidro til å redusere utgiftene ytterligere. I tillegg var det en betydelig nedgang realitetsbehandlede bevisanker i saker med strafferamme over 6 år. Dette må ses i sammenheng med de nye reglene for ankesiling i straffesaker som trådte i kraft 1. januar 2020, jf. Prop. 53 L (2018–2019) og Innst. 305 L (2018–2019). Nedgang i slike realitetsbehandlede anker bidro til å redusere de reiserelaterte utgiftene til både de profesjonelle rettsaktørene, meddommere og vitner. Departementet anslår at litt i underkant av 15 prosent, det vil si 5 mill. kroner, av den totale utgiftsreduksjonen over perioden skyldes økt bruk av fjernmøteteknologi. Besparelsen på 5 mill. kroner knytter seg fortrinnsvis til fengslingsforlengelser, fjernavhør av sakkyndige, fjerntolking, saker om førerkortbeslag og tilståelsessaker. Saker om førerkortbeslag og tilståelsessaker står for en liten andel av den totale besparelsen i reiserelaterte utgifter.

Regelverket som nå foreslås er for straffesakenes del mer restriktivt når det kommer til bruk av fjernmøteteknologi i domstolene i forhold til det midlertidige regelverket. Mens den midlertidige loven førte til en reduksjon i reiserelaterte utgifter, kan forslagene som nå fremmes føre til merutgifter for det offentlige. Samtidig er regelverksendringene som foreslås generelt sett mindre omfattende enn regelverksendringene som fant sted da det midlertidige regelverket trådte i kraft i 2020. Målt ved absoluttverdi bør

derfor de budsjettmessige virkningene av forslagene være mindre enn virkningene som fulgte av den midlertidige loven. Dette tilsier at lovforslagene hypotetisk sett kan føre til årlige merutgifter opp mot 5 mill. kroner.

Departementet mener likevel at det er lite sannsynlig at lovforslagene vil føre til merutgifter for det offentlige. Som nevnt ovenfor, er det først og fremst de reiserelaterte utgiftene knyttet til fengslingsforlengelser, fjerntolking, avhør av sakkyndige, saker om førerkortbeslag og tilståelsessaker som påvirkes når det gjøres endringer i regelverket om fjernavhør og fjernmøter i domstolene. I behandlingen av disse sakene foreslår departementet kun større regelverksendringer for tilståelsessaker, men de årlige reiserelaterte utgiftene i slike saker er svært lave. Videre er andelen vitneavhør som avholdes som fjernavhør mindre relevant fra et rent budsjettmessig perspektiv. Som vist i tabellen ovenfor, står vitner for en svært liten andel av de reiserelaterte utgiftene som påløper i domstolene.

Det har vært en nedgang i antall fangetransportturer til og fra tingrettene fra det midlertidige regelverket trådte i kraft til i dag. Nedgangen må imidlertid ses i sammenheng med saksutviklingen i tingrettene. En andel av nedgangen i fangetransportturer skyldes færre varetektsfengslinger, samt en reduksjon i antall straffesaker der tiltalte fikk fengselsstraff. Regelverket som nå foreslås for bruk av fjernmøter i fengslinger og straffesaker, er generelt sett strengere enn det midlertidige regelverket. Antall fangetransportturer til og fra tingrettene kan øke som følge av dette. Økningen antas imidlertid å være relativt beskjeden, fortrinnsvis fordi det ikke foreslås regelverksendringer i saker om fengslingsforlengelser.

Fangetransport utføres i stor grad av operative mannskaper, som også løser andre typer oppgaver i politiet. Etter departementets syn er dagens operative bemanningen i politiet tilstrekkelig til å kunne håndtere den beskjedne økningen i fangetransportturer til domstolene som antas å følge av regelverksendringene. Lovforslaget vil derfor ikke ha vesentlige budsjettmessige konsekvenser for politiet dersom det tas til følge.

12.3 Reisetid og reisebelastning

For personer som ikke kompenseres økonomisk for tiden det tar å reise til rettsstedet, kan fjernavhør og fjernmøter gi samfunnsøkonomiske gevinster fordi tiden heller kan brukes til verdi-

skapning og øke skatteinngangen til det offentlige. Alternativt kan mindre reisetid gi nyttegevinster for den enkelte gjennom økt fritid.

En stor andel av befolkningen har i dag relativt kort reisevei fra der de bor til nærmeste rettssted. Den gjennomsnittlige reisetiden for hele befolkningen er i underkant av 40 minutter med bil. For nærmere 90 prosent av befolkningen tar det mindre enn én time å reise til nærmeste rettssted. Mindre enn 2 prosent av befolkningen har en reisevei på mer enn to timer. Videre er det forholdsvis få ikke-profesjonelle aktører som er involvert i saker som går for domstolene i løpet av et år. I tillegg er det relativt sjeldent at disse deltar i rettsmøte ved hjelp av fjernmøteteknologi.

Ovennevnte forhold tilsier at av bruk av fjernmøteteknologi i domstolene har lite å si for skatteinngangen til det offentlige og befolkningens samlede fritid. Regelverksendringene som foreslås vil etter departementets syn ikke ha nevneverdige virkninger på verken skatteinngangen eller befolkningens fritid. For den enkelte kan

likevel det å slippe å reise til og fra rettsstedet være av stor betydning.

12.4 Strømming av rettsmøter

Strømming av rettsmøter kan bidra til økt transparens og åpenhet rundt rettsprosessen, gjøre domstolene mer tilgjengelig, og øke tilliten til domstolene. Den foreslåtte lovendringen som knytter seg til strømming av rettsmøter legger til rette for at domstolene gradvis kan begynne med strømming i enkelte saker, i takt med utrulling av teknisk utstyr og innenfor budsjetttrammene som til enhver tid gjelder. Det er per i dag betydelig utgifter forbundet med strømming av rettsmøter. Utgiftene dekkes av den enkelte domstol eller gjennom tilleggsbevilgninger fra Domstoladministrasjonen. I nær fremtid er det antagelig mest aktuelt å legge til rette for strømming i saker med stor medieinteresse. Langt flere rettsmøter vil kunne strømmes når domstolene blir mer digitale.

13 Merknader til de enkelte bestemmelsene

13.1 Endringer i domstolloven

Til § 124 a

Det vises til de alminnelige motivene i punkt 11.4.

Første ledd gir et lovgrunnlag for at domstolen selv kan strømme rettsmøter offentlig, det vil si på en åpen nettside eller annen åpen plattform. Det innebærer ikke noe rettskrav om strømming, men legger til rette for at det på nærmere vilkår kan besluttes strømming, forutsatt at det finnes tilgjengelig teknisk utstyr og innenfor budsjett-rammene som til enhver tid gjelder. Bestemmelsen gjelder for alle domstolene. Etter jordskifte-lova § 2-2 vil den også gjelde for jordskifterettene, jf. domstolloven § 2 andre ledd. Domstolenes adgang til å strømme offentlig fra rettsmøter vil eksistere ved siden av den allerede etablerte praksisen hvor opptak av rettsmøter skjer etter initiativ utenfra – primært fra presseorganer – som formidler det videre. Pressens adgang til å gjøre opptak og videreformidle fra rettsmøter reguleres av andre regler, for eksempel domstolloven § 131 a.

Det kan bare strømmes fra rettsmøter så langt det ikke gjelder begrensninger i offentligheten, herunder referatforbud. Videre kan det bare strømmes fra rettsmøter så langt hensynet til personvern eller andre hensyn ikke taler avgjørende imot. Det skal tas hensyn ikke bare til partenes personvern, men også andres, særlig til fornærmede og vitner. Ordlyden «andre hensyn» markerer at ethvert hensyn i prinsippet kan vektlegges, og at det avgjørende blir med hvilken styrke hensynene gjør seg gjeldende. Alle hensynene i domstolloven § 125 første ledd bokstav a–f vil kunne være relevante, men slik at det skal vesentlig mindre til før adgangen til strømming er avskåret enn for at det kan besluttes at rettsmøtet helt eller delvis skal holdes for lukkede dører.

I den skjønnsmessige vurderingen må hensynene som taler imot strømming, veies opp mot allmennhetens interesse i å kunne følge rettsmøtet gjennom strømming. Vurderingen må gjøres i lys av kravet til forholdsmessighet som følger av både Grunnloven § 102, EMK artikkel 8 nr. 2 og personvernforordningen artikkel 6 nr. 3 og artikkel 9. I

saker hvor personvern hensyn eller andre hensyn gjør seg gjeldende med en viss styrke, vil strømming først og fremst være aktuelt der det knytter seg stor offentlig interesse til saken. I straffesaker må vurderingen gjøres i lys av domstolloven § 131 a andre ledd første punktum.

En beslutning om at det skal strømmes fra rettsmøtet, kan treffes av forberedende dommer under saksforberedelsen, men beslutningen kan på ethvert tidspunkt omgjøres av den dømmende rett. I sivile saker vil adgangen til å anke over beslutningen være begrenset etter tvisteloven § 29-3 tredje ledd. Fra tidspunktet endringslov 18. juni 2021 nr. 122 trer i kraft, vil straffeprosessloven § 377 andre ledd inneholde lignende begrensninger for anker i straffesaker.

Etter *andre ledd* har partene rett til å uttale seg før det fattes beslutning om strømming. I straffesaker vil det si aktor og siktede, samt fornærmede hvis vedkommende er part. Dersom det i straffesaken er oppnevnt bistandsadvokat, skal også den gis anledning til å uttale seg om spørsmålet. Selv om samtykke fra partene og fornærmede med bistandsadvokat ikke er et vilkår for å beslutte strømming, må det legges betydelig vekt på deres syn på spørsmålet.

I *tredje ledd første punktum* slås det fast at personopplysningsloven gjelder for domstolenes behandling av personopplysninger i forbindelse med strømming fra rettsmøter. Det innebærer at unntaket i personopplysningsloven § 2 andre ledd bokstav b ikke kommer til anvendelse. I henhold til personvernforordningen artikkel 6 utgjør *andre punktum*, sammen med første ledd, supplerende rettsgrunnlag for at domstolene kan behandle personopplysninger i tilknytning til strømming. Bestemmelsen gir grunnlag for å behandle særlige kategorier av personopplysninger og personopplysninger om straffedommer og lovovertrедelser, jf. forordningens artikkel 9 og 10. Det omfatter både selve strømmingen og all nødvendig behandling i tilknytning til dette formålet. Behandlingen begrenses gjennom et krav om at den må være nødvendig for å utføre oppgaver i tilknytning til strømmingen. *Tredje punktum* gjør det klart at domstolen blant annet kan lagre opp-

tak av overføringen, slik at det sikres at det finnes en sann kopi av opptaket. Opptaket vil ikke inngå som en del av rettsboken, til forskjell fra opptak av parts- og vitneforklaringer etter tvisteloven § 13-7.

Fjerde ledd er en forskriftshjemmel som gir departementet myndighet til å gi utfyllende regler om offentlig strømming fra rettsmøter. Hjemmelen åpner blant annet for at det kan gis nærmere regler om når det kan strømmes, slik det til sammenligning er gjort for opptak i straffesaker, jf. forskrift 15. november 1985 nr. 1910 om fotografering, filmopptak og opptak for radio eller fjernsyn under hovedforhandling i straffesak. Det kan også gis regler om behandling av personopplysninger, for eksempel om behandlingsansvar, lagring av opptak, unntak fra rettigheter for den opplysningene gjelder, og adgangen til viderebehandling og utlevering. Departementet antar at Domstoladministrasjonen vil ha en rolle knyttet til strømmingen, og forskriftshjemmelen gir blant annet myndighet til å gi nærmere regler om dette.

13.2 Endringer i straffeprosessloven

Til § 29 a

Det vises til de alminnelige motivene i punkt 6.1.4, 6.2.4 og 6.4.4.

Det følger av *første ledd* at utgangspunktet fortsatt skal være at hovedforhandlinger i tingretten og ankeforhandlinger ved anke over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet i lagmannsretten skal skje fysisk i møte. Bestemmelsen åpner likevel for at hovedforhandlinger i tingretten kan behandles som fjernmøte der tiltalte og påtalemyndigheten samtykker til slik gjennomføring, så lenge retten finner det ubetenkelig. Foreleggssaker etter straffeprosessloven § 268 jf. § 276 første ledd som behandles i hovedforhandling vil også være omfattet av bestemmelsen. Videre kan også ankeforhandlinger ved anke over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet i lagmannsretten behandles som fjernmøte der tiltalte og påtalemyndigheten samtykker til slik gjennomføring, så lenge retten finner det ubetenkelig. Møtende aktor kan ta stilling til spørsmålet selv om vedkommende ikke har tiltalekompetanse i saken. Dersom det er oppnevnt bistandsadvokat i en sak som det er aktuelt å gjennomføre ved fjernmøte, skal vedkommende få anledning til å uttale seg om spørsmålet.

Hovedregelen for rettsmøter i straffesaker skal fortsatt være at deltakerne deltar fysisk i møte. Vilkåret om at fjernmøtet må være «ubetenkelig» innebærer at retten må vurdere konkret

om fjernmøte er egnet i saken, og det må ikke foreligge vektige forhold som taler imot slik gjennomføring av rettsmøtet. Når partene samtykker til fjernmøte, vil det være sentralt i rettens ubetenkelighetsvurdering at fjernmøtet kan gjennomføres under verdige og betryggende rammer. Det er uansett en grunnleggende forutsetning for å avholde fjernmøte at tiltalte gis anledning til å kommunisere fortrolig og uforstyrret med forsvareren. I tillegg er det en forutsetning for bruk av fjernmøter at offentligheten og pressen har samme anledning til å følge rettsmøtet som ellers. Dette kan sikres på ulike måter, normalt ved møteoffentlighet – at man kan møte opp i en rettssal hvor man kan følge fjernmøtet sammen med dommerne og eventuelt andre – men også ved fjerntilgang eller eventuelt dersom rettsmøtet strømmes. Det ligger også til retten å påse at det tekniske utstyret er i orden. Retten må sørge for at tiltalte kan følge forhandlingene og bli hørt uten tekniske vansker. Momentene som er listet opp i punkt 6.1.4.2, som også var inntatt i høringsnotatet 18. desember 2020 på side 53, vil være relevante ved vurderingen av om det er «ubetenkelig» å gjennomføre et fjernmøte.

Med fjernmøte menes et møte der ikke alle deltakerne er til stede, men deltar ved hjelp av fjernmøteteknikk. I straffesaker omhandlet i første ledd skal fjernmøter med bildeoverføring benyttes. Dersom vilkårene i straffeprosessloven § 281 er oppfylt og hovedforhandling fremmes selv om tiltalte ikke er til stede, skal det likevel kunne tillates at tiltalte avgir sin forklaring over telefon hvis det er aktuelt. Dette vil i seg selv utgjøre et samtykke fra tiltaltes side til at slikt fjernmøte avholdes.

Etter *andre ledd* er adgangen for fjernmøter i førstegangsfengsling regulert. Utgangspunktet skal fortsatt være at slike rettsmøter behandles med deltakerne fysisk til stede i rettssalen. Siktedes rett til å delta fysisk i slikt rettsmøte ligger i selve kjernen av bestemmelsen. Det presiseres at bestemmelsen ikke skal forstås slik at deltakerne får noen større plikt till å delta i rettsmøte enn hva som følger av gjeldende rett. I den forbindelse vises det til de særlige reglene for påtalemyndighetens tilstedeværelse i fengslinger, jf. straffeprosessloven § 183 fjerde ledd og påtaleinstruksen § 15-4 første og tredje ledd. På samme måte vil bestemmelsen heller ikke være til hinder for at førstegangsfengsling behandles ved kontorforretning i henhold til gjeldende rett.

Førstegangsfengsling kan etter bestemmelsen likevel behandles som fjernmøte der siktede og påtalemyndigheten samtykker til slik gjennom-

føring, så lenge retten finner det ubetenkelig. Er det oppnevnt bistandsadvokat, skal vedkommende få uttale seg om spørsmålet. For å ta stilling til om det er ubetenkelig å avholde fjernmøte, gjelder de samme momenter som omtalt ovenfor for vilkåret etter første ledd i bestemmelsen. For førstegangsfengslinger skal fjernmøter med bildeoverføring benyttes. For fengslingsforlengelser foreslås det ikke endringer, adgangen til fjernmøte følger av straffeprosessloven § 185 fjerde ledd.

I *tredje ledd* er det inntatt to alternativer for å regulere ulike rettsmøter som ikke er nevnt i første og andre ledd.

Fjernmøte kan benyttes der det er bestemt etter *tredje ledd bokstav a*. Straffeprosessloven § 32 tredje ledd (som foreslått i denne proposisjon), § 43 første ledd (som foreslått i denne proposisjon), § 185 fjerde ledd, § 248 fjerde ledd og § 274 første ledd (fra 1. juli 2022) er eksempler på slik regulering. Eventuelle vilkår for å gjennomføre fjernmøte i nevnte rettsmøter, vil være regulert i den enkelte bestemmelse som særskilt åpner for å avholde fjernmøte.

For andre rettsmøter hvor det ikke er gitt noen særskilt regulering i straffeprosessloven, følger det av *tredje ledd bokstav b* at retten kan beslutte fjernmøte dersom det er «ubetenkelig». Dette vil gjelde enkelte typer enedommersaker, lagmannsrettens behandling av begrensede anker og rettsmøte etter straffeprosessloven § 387 ved muntlig behandling av anker over kjennelser og beslutninger. Regelen i tredje ledd bokstav b vil også regulere adgangen til å beslutte fjernmøte for Høyesteretts behandling av straffesaker. Etter bestemmelsen kan straffesaker i Høyesterett behandles som fjernmøte, så lenge Høyesterett finner det ubetenkelig, Votering i Høyesterett etter straffeprosessloven § 32 tredje ledd vil imidlertid være særskilt regulert i ny § 29 a *tredje ledd bokstav a*. For å ta stilling til om det er ubetenkelig å avholde fjernmøte, gjelder de samme momenter som omtalt ovenfor for vilkåret etter første ledd i bestemmelsen. Det er naturlig at partenes syn vil inngå som et sentralt moment i denne vurderingen. Det er ikke inntatt noe absolutt krav om at fjernmøter i medhold av tredje ledd bokstav b skal skje ved bildeoverføring. I dag vil det være naturlig å benytte videokonferanse i de fleste rettsmøter som er omfattet av bestemmelsen. Hvordan fjernmøtet kan gjennomføres, vil inngå i rettens vurdering av om det er ubetenkelig med fjernmøte.

Etter *fjerde ledd* følger det at for rettsmøtene som faller inn under *tredje ledd bokstav b*, skal påtalemyndigheten og siktede (ved ankeforhand-

ling domfelte eller den som er frifunnet i lavere instans) gis anledning til å uttale seg. Er det oppnevnt bistandsadvokat i saken, skal vedkommende få anledning til å uttale seg. For å få frem helt presist i bestemmelsen at bistandsadvokaten skal høres i spørsmålet, uavhengig av om det er fremmet sivile krav eller ikke, er siktede, påtalemyndigheten og bistandsadvokaten inntatt i ordlyden. Regelen om uttalerett er utformet på samme måte som i bestemmelsen for fjernavhør. jf. § 109 a. Partenes syn bør i alminnelighet tillegges betydelig vekt.

Femte ledd er en forskriftshjemmel som gir departementet myndighet til å gi utfyllende regler om fjernmøte i forskrift. Forskrift om fjernmøter og fjernavhør i straffesaker 12. august 2011 nr. 835, er gitt i medhold av andre bestemmelser i straffeprosessloven, og kommer derfor ikke direkte til anvendelse for fjernmøter etter § 29 a.

Beslutninger om fjernmøte er en prosessledende avgjørelse som kan ankes. Når endringslov 18. juni 2021 nr. 122 trer i kraft 1. juli 2022, vil straffeprosessloven § 377 andre ledd regulere anke-domstolens kompetanse ved slike beslutninger. Etter at dom i saken har falt, kan beslutning om å benytte fjernmøte ved behandlingen i saken utgjøre en slik saksbehandlingsfeil som kan brukes som ankegrunn.

Til § 29 b

Det vises til de alminnelige motivene i punkt 10.5.

Bestemmelsen inneholder en midlertidig forskriftshjemmel som gir Kongen myndighet til å videreføre eller gjeninnføre de midlertidige reglene om fjernmøter som i dag følger av midlertidig lov 17. desember 2021 nr. 148 om enkelte tilpasninger i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19 § 3.

Første ledd angir vilkårene for når det kan gis forskrift om utvidet adgang til bruk av fjernmøter, og hva forskriften nærmere skal gå ut på. Det følger av *første punktum* at Kongen bare kan gi forskriften når det av hensyn til å avhjelpe konsekvenser av covid-19 er nødvendig for å sikre en forsvarlig og rettssikker virksomhet i domstolene, se til sammenligning formålsbestemmelsen i midlertidig lov 17. desember 2021 nr. 148 om enkelte tilpasninger i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19 § 1.

Det kan bare gis forskrift om at retten kan beslutte at rettsmøter helt eller delvis skal holdes som fjernmøter når det i den enkelte saken er nødvendig og ubetenkelig. Vilråene for når retten skal kunne beslutte fjernmøte, svarer til vil-

kårene i midlertidig lov 17. desember 2021 nr. 148 om enkelte tilpasninger i prosessregelverket som følge av utbruddet av covid-19 § 3 og skal forstås på samme måte, se særlig Prop. 94 L (2019–2020) og Prop. 33 L (2021–2022).

Andre punktum fastsetter at partene skal gis anledning til å uttale seg før det tas en beslutning om fjernmøte. Partenes syn bør i alminnelighet tillegges betydelig vekt. Det følger av *tredje punktum* at rettens avgjørelse om fjernmøter treffes som beslutning, og den kan ikke ankes særskilt. Beslutningen kan imidlertid brukes som ankegrunn.

Etter *andre ledd* skal forskriften gjøres tidsbegrenset. Den lengste varigheten forskriften kan gis, er fire måneder.

Tredje ledd første punktum inneholder en overgangsregel for saker som verserer i domstolene når en midlertidig forskrift gitt i medhold av bestemmelsen opphører å gjelde. Overgangsregelen går ut på at dersom forskriften opphører å gjelde etter at retten har besluttet fjernmøte eller har påbegynt behandlingen av en sak med fjernmøte, skal forskriften likevel gjelde ved behandlingen inntil saken er avsluttet i instansen.

Forskriftshjemmelen er midlertidig og oppheves 1. januar 2024. Etter *tredje ledd andre punktum* gjelder en tilsvarende overgangsregel for forskriftshjemmelens opphevingstidspunkt som for forskriftens opphevingstidspunkt. Dersom fjernmøte er besluttet eller påbegynt før bestemmelsens opphevingstidspunkt, skal forskriften likevel gjelde ved behandlingen inntil saken er avsluttet i instansen.

Til § 32

Det vises til de alminnelige motivene i punkt 6.4.4.

Etter *tredje ledd nytt andre punktum* kan Høyesterett beslutte at rettsmøter om stemmegivning i saker som er behandlet muntlig i Høyesterett, kan gjennomføres som fjernmøte. Det er ikke noe vilkår om at retten skal innhente partenes synspunkter på, eller samtykke til, beslutning om at slikt rettsmøte gjennomføres ved fjernmøte, jf. forslag til ny § 29 a tredje ledd bokstav a i straffeprosessloven.

Til § 43

Det vises til de alminnelige motivene i punkt 6.4.4.

Etter *første ledd* kan retten beslutte at domsavsigelsen som skal skje i rettsmøte, kan gjennomføres ved fjernmøte. Det er ikke noe vilkår om at retten skal innhente partenes synspunkter på, eller samtykke til, beslutning om at slikt rettsmøte gjennomføres ved fjernmøte, jf. for-

slag til ny § 29 a tredje ledd bokstav a i straffeprosessloven.

Til § 109 a

Det vises til de alminnelige motivene i punkt 7.4.

Etter *første ledd første punktum* kan retten beslutte at et vitne kan avgi sin forklaring ved fjernavhør, dersom det er «ubetenkelig». Bestemmelsen er vesentlig forenklet. Endringen medfører en viss utvidelse fra gjeldende rett, men departementet antar at endringen vil være beskjedent. Formålet med endringen er i hovedsak å sørge for at bestemmelsen etter sin ordlyd i større grad gir uttrykk for gjeldende rett slik regelen praktiseres i dag, men likevel slik at adgangen til å benytte fjernavhør også ved sentrale vitner, utvides noe.

Vilkåret om at fjernavhør må være «ubetenkelig» innebærer at retten må vurdere konkret om fjernavhør er egnet i saken, og det må ikke foreligge vektige forhold som taler imot slik gjennomføring av vitneavhøret. På samme måte som for fjernmøter, skal hovedregelen fortsatt være fysisk oppmøte. Geografisk avstand, ulemper ved fysisk fremmøte, sakens art, type vitne, partenes syn og vitnes betydning for saken vil fortsatt være sentrale momenter ved vurderingen. Adgangen til å benytte fjernavhør også ved sentrale vitner, utvides noe sammenliknet med det departementet oppfatter som vanlig praksis i dag. Dersom det for eksempel er snakk om profesjonelle vitner – som en politibetjent – er det ikke utelukket at også fjernavhør av særlig viktige vitner kan være ubetenkelig. Det må vurderes konkret om det er ubetenkelig at det særlig viktige vitnet som skal avhøres, som også kan være fornærmede, avhøres ved fjernavhør.

Det følger av *andre punktum* at påtalemyndigheten og siktede, gis anledning til å uttale seg om spørsmålet om fjernavhør. Som det følger av praksis i dag, kan møtende aktor uttale seg om spørsmålet, uavhengig av tiltalekompetanse i saken. I tråd med gjeldende rett er det også inntatt i bestemmelsen at dersom det er oppnevnt bistandsadvokat, skal vedkommende få anledning til å uttale seg om spørsmålet.

En beslutning om fjernavhør, kan treffes av forberedende dommer under saksforberedelsen. Beslutningen kan på ethvert tidspunkt omgjøres av den dømmende rett. Fra tidspunktet endringslov 18. juni 2021 nr. 122 trer i kraft, vil straffeprosessloven § 377 andre ledd regulere anke-domstolens kompetanse for slike beslutninger, som tidligere har vært ansett som uangripelige. En

beslutning om saksbehandlingen som etter loven skal treffes etter et skjønn over hensiktsmessig og forsvarlig behandling, kan for den skjønnsmessige avveiningen bare ankes på det grunnlag at avgjørelsen er uforsvarlig eller klart urimelig. Ankeadgangen er derfor nokså begrenset.

En fellende dom kan uansett ankes på det grunnlag at fjernavhøret var en saksbehandlingsfeil som ikke ga et forsvarlig grunnlag for rettens behandling av saken.

Reglene om fjernavhør av vitner gjelder som etter gjeldende rett i utgangspunktet tilsvarende for avhør av sakkyndige, jf. straffeprosessloven § 149 a.

13.3 Endringer i tvisteloven

Til § 12-1 Generelt om prosesskriv

På bakgrunn av endringene i tvisteloven § 21-10 om fjernavhør, hvor det er inntatt et nytt andre ledd om partenes uttalerett, er henvisningen i § 12-1 *andre ledd femte punktum* endret slik at det vises til § 21-10 «tredje ledd».

Til § 13-1 Rettsmøter og fjernmøter

Det vises til de alminnelige motivene i punkt 8.4.

I *andre ledd* er skrivefeilen «tilstede» rettet til «til stede».

Etter *tredje ledd bokstav b* kan retten beslutte at rettsmøter helt eller delvis skal holdes som fjernmøter når det er «hensiktsmessig og forsvarlig». Bestemmelsen erstatter vilkåret om at det må foreligge samtykke fra partene for å holde rettsmøter som fjernmøter når adgangen ikke er særskilt bestemt i loven. Dette innebærer en utvidelse av adgangen til å holde fjernmøter i forhold til tidligere. Men noen store endringer er ikke tilsiktet. Hovedregelen skal fortsatt være fysisk oppmøte, og partenes syn skal som regel tillegges stor vekt i vurderingen av om fjernmøte er hensiktsmessig og forsvarlig.

Vilkåret om at fjernmøte må være «hensiktsmessig» innebærer at retten må vurdere konkret om fjernmøte er et godt og effektivt alternativ til fysisk møte, særlig med hensyn til kostnadene og ulempene med fysisk oppmøte. Siden fysiske rettsmøter fortsatt skal være hovedregelen, bør det foreligge konkrete forhold i saken som med en viss tyngde taler for at møtet heller bør avholdes som fjernmøte. Et eksempel er at deltagerne har lang reisevei og at det er snakk om et kortvarig møte som egner seg for fjernmøte. Hvilke saker og rettsmøter som egner seg for fjernmøte,

beror blant annet på hva det er som skal drøftes i møtet, partenes syn og sakens kompleksitet og omfang. Hvis kostnadene eller ulempene med fysisk møte er store i forhold til sakens betydning for partene, er dette normalt et tungtveiende argument for fjernmøte.

Fjernmøte må også være «forsvarlig». Dette beror på en konkret vurdering. Her vil grensene for forsvarlig saksbehandling, slik de er trukket opp i lovgivningen og rettspraksis, utgjøre en ytre ramme for når fjernmøte kan besluttet, se punkt 8.4.2 og opplistingen av momenter som det skal legges særlig vekt på i vurderingen. Retten må blant annet påse at offentlighetsprinsippet er ivarettatt, at fjernmøtet kan skje under verdige og betryggende rammer, og at de tekniske løsningene er i orden og kan brukes av deltagerne. Partenes syn skal vanligvis tillegges stor vekt. Det er ikke noe i veien for å holde fjernmøte i hoved- og ankeforhandlinger, men departementet antar at det vil være mest aktuelt i de mer kurante sakene. Det bør bare unntaksvis holdes fjernmøte i hoved- og ankeforhandlinger når partene motsetter seg fjernmøte.

I *nytt fjerde ledd* første punktum er det inntatt en ny regel om at partene «skal» gis anledning til å uttale seg før det treffes avgjørelse om fjernmøte etter tredje ledd bokstav b. Dette gjelder for hoved- og ankeforhandlinger og andre rettsmøter hvor fjernmøteadgangen ikke er særskilt bestemt i loven. Før det treffes avgjørelse om fjernmøte etter bokstav a, «bør» partene få anledning til å uttale seg, se andre punktum. Dette gjelder blant annet for saksforberedende møter og muntlig sluttbehandling i småkravprosess. For rettsmøter hvor fjernmøteadgangen er særskilt bestemt i loven og det ikke deltar noen andre enn rettens medlemmer, vil det normalt ikke være nødvendig å innhente partenes syn før det treffes avgjørelse om fjernmøte.

Etter *nytt femte ledd* skal avgjørelser om å holde fjernmøte etter tredje ledd bokstav b avsies ved kjennelse i stedet for beslutning hvis noen av partene motsetter seg fjernmøte. I sakene hvor det skal avsies kjennelse, innebærer dette at avgjørelsen skal begrunnes i tråd med kravene i tvisteloven § 19-6. Normalt vil det ikke gjelde strenge krav til begrunnelsen for denne typen avgjørelser, se punkt 8.4.3, men dette må vurderes på bakgrunn av kravene som følger av § 19-6. Partene har også en utvidet mulighet for overprøving sammenlignet med reglene som gjelder ved anke over beslutninger, se tvisteloven § 29-3 og punkt 8.4.3. En kjennelse om fjernmøte er en avgjørelse om saksbehandlingen som etter loven skal treffes etter et skjønn over hensiktsmessig og forsvarlig behand-

ling. Den skjønnsmessige avveiningen kan derfor bare angripes på grunnlag av at avgjørelsen er uforvarlig eller klart urimelig, jf. § 29-3 andre ledd.

Forskriftshjemmelen som tidligere fremgikk av fjerde ledd, er på bakgrunn av de nye bestemmelsene i fjerde og femte ledd flyttet til *nytt sjette ledd*.

Til § 19-3 Rådslagning og avstemning

Det vises til de alminnelige motivene i punkt 8.4.4.

I *første ledd andre punktum* er den siste delsetningen om at rådslagninger med meddommere ikke kan skje i fjernmøte, tatt ut. Dette er gjort for å åpne for at det kan holdes fjernmøte i rådslagninger hvor også meddommere deltar. Rådslagninger bør normalt holdes som fysisk møte, jf. første ledd første punktum, og retten må vurdere konkret om fjernmøte er hensiktsmessig og forvarlig, se punkt 8.4.4.

Til § 19-4 Avsigelse

Det vises til de alminnelige motivene i punkt 8.4.5.

I *fjerde ledd første punktum* er det bestemt at rettsmøter om stemmegivning i saker som er behandlet muntlig i Høyesterett, kan gjennomføres som fjernmøter. Det gjelder ikke noe vilkår om samtykke fra partene, jf. tvisteloven § 13-1 tredje ledd bokstav a, og normalt vil det ikke være nødvendig å innhente partenes syn på fjernmøtespørsmålet.

Til § 21-10 Fjernavhør

Det vises til de alminnelige motivene i punkt 9.4.

Etter *første ledd* kan retten bestemme at det skal foretas fjernavhør når det er «hensiktsmessig og forvarlig». Dette innebærer en viss utvidelse av adgangen til å foreta fjernavhør i forhold til tidligere. Men det er ikke tiltenkt noen store endringer. Hovedregelen er fortsatt at de som skal avhøres – parter, vitner eller sakkyndige – skal være fysisk til stede og forklare seg direkte for den dømmende rett. Vurderingstemaene som tidligere fremgikk av § 21-10 første ledd, har fremdeles betydning ved avgjørelsen av om fjernavhør er hensiktsmessig og forvarlig.

Vilkåret om at fjernavhør må være «hensiktsmessig» innebærer at retten må vurdere konkret om fjernavhør er et godt og effektivt alternativ til direkte avhør, særlig med hensyn til kostnadene og ulempene med fysisk oppmøte. På samme måte som for fjernmøter, skal hovedregelen fortsatt være fysisk oppmøte. Det bør derfor foreligge

konkrete forhold i saken som med en viss tyngde taler for at avhøret bør foretas som fjernavhør i stedet for direkte avhør. Hvis ulempene eller kostnadene med direkte avhør er store i forhold til sakens betydning for partene, er dette et tungtveiende argument for at det bør gjennomføres fjernavhør. Avhør av vitner med lang reisevei som skal avgi korte forklaringer, ligger i utgangspunktet godt an for fjernavhør. Sakkyndige som har gitt skriftlig redegjørelse til retten, kan på samme måte som tidligere avhøres ved fjernavhør med mindre det er uforvarlig.

Når det gjelder vilkåret om at fjernavhør må være «forvarlig», vil flere av de samme forholdene som det skal legges vekt på i vurderingen av om det er forvarlig å holde fjernmøte ha betydning, se punkt 8.4.2. Retten må blant annet påse at det tekniske utstyret er i orden, og at avhøret kan gjennomføres under verdige og betryggende rammer. For øvrig må retten se hen til partenes syn, forklaringens omfang og kompleksitet, om forklaringen er særlig viktig for saken, noe som kan tilsi forsiktighet med fjernavhør, og om det er andre grunner som tilsier at fjernavhør er betenkelig. Det er mindre betenkelig med bildeavhør enn lydavhør, og hovedregelen er fortsatt at bildeavhør skal brukes når utstyr for det er tilgjengelig, jf. nytt tredje ledd og punkt 9.1.1 ovenfor.

I *andre ledd* er det bestemt at partene «skal» gis anledning til å uttale seg før retten treffer avgjørelse om fjernavhør.

Bestemmelsene som tidligere fremgikk av andre ledd om blant annet bruk av bildeavhør og at retten bestemmer hvor fjernavhør skal foretas, er videreført i *nytt tredje ledd*.

13.4 Endringer i jordskiftelova

Til § 6-1

Det vises til de alminnelige motivene i punkt 8.4.6.

På bakgrunn av forslaget om nye bestemmelser i tvisteloven § 13-1 fjerde og femte ledd om partenes uttalerett og avgjørelsesform, som også skal gjelde for jordskiftesakene, er henvisningen i § 6-1 *andre ledd* til tvisteloven § 13-1 andre og tredje ledd endret slik at det i stedet vises til § 13-1 «andre til sjette ledd». Grunnen til at også sjette ledd er tatt med i henvisningen, er for å tydeliggjøre at reglene i tvistelovforskriften om fjernmøter også gjelder i jordskiftesakene så langt de passer og ikke noe annet er bestemt.

For øvrig er skrivefeilen «Kapittel» endret til «kapittel».

Til § 6-7

Det vises til de alminnelige motivene i punkt 8.4.6.

Henvisningen i *første ledd andre punktum* til reglene i tvisteloven § 13-1 «andre og tredje ledd» om fjernmøter er fjernet. Det fremgår av jordskiftelova § 6-1 hvilke deler av tvisteloven § 13-1 som gjelder i jordskiftesakene, og det er ikke nødvendig å gjenta dette i § 6-7.

Til § 6-12

Det vises til de alminnelige motivene i punkt 8.4.6.

Henvisningen i *første ledd tredje punktum* til reglene i tvisteloven § 13-1 «andre og tredje ledd» om fjernmøter er fjernet. Det fremgår av jordskiftelova § 6-1 hvilke deler av tvisteloven § 13-1 som gjelder i jordskiftesakene, og det er ikke nødvendig å gjenta dette i § 6-12.

Avgjørelser om å holde rettsmøter som nevnt i jordskiftelova § 6-12 som fjernmøter, skal tas i medhold av jordskiftelova § 6-12 første ledd tredje punktum, jf. tvisteloven § 13-1 tredje ledd *bokstav b*, se punkt 8.4.6. Dette har betydning for partenes uttalerett og hvilken avgjørelsesform som skal brukes hvis noen av partene motsetter seg at rettsmøtet holdes som fjernmøte, jf. tvisteloven § 13-1 fjerde og femte ledd.

13.5 Endringer i konfliktrådsloven

Til § 21 første ledd

Ved lov 18. juni 2021 nr. 122 om endringer i straffeprosessloven mv. (aktiv saksstyring mv.) som trer i kraft 1. juli 2022, er muligheten til å stille konfliktrådsbehandling som særvilkår for påtaleunntatelse etter straffeprosessloven § 69 tredje ledd, jf. straffeloven § 37 bokstav i og j fjernet. Som følge av den vedtatte endringen vil ikke bestemmelsen i § 21 første ledd lenger være

aktuell, og foreslås opphevet. Nåværende andre til fjerde ledd blir første til tredje ledd.

Til § 23 andre ledd første punktum

Det foreslås at henvisningen til straffeprosessloven § 69 tredje ledd, jf. straffeloven § 37 første ledd bokstav j tas ut av konfliktrådsloven § 23 andre ledd første punktum, slik at bestemmelsen gjenspeiler endringen i lov 18. juni 2021 nr. 122 om endringer i straffeprosessloven mv. (aktiv saksstyring mv.).

Til § 24 første ledd

Det foreslås at henvisningen til straffeprosessloven § 69 tredje ledd, jf. straffeloven § 37 første ledd bokstav j tas ut av konfliktrådsloven § 24 første ledd, slik at bestemmelsen gjenspeiler endringen i lov 18. juni 2021 nr. 122 om endringer i straffeprosessloven mv. (aktiv saksstyring mv.).

Til § 25 femte ledd første punktum

Det foreslås at henvisningen til straffeprosessloven § 69 tredje ledd, jf. straffeloven § 37 første ledd bokstav j tas ut av konfliktrådsloven § 25 femte ledd første punktum, slik at bestemmelsen gjenspeiler endringen i lov 18. juni 2021 nr. 122 om endringer i straffeprosessloven mv. (aktiv saksstyring mv.).

Justis- og beredskapsdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et framlagt forslag til proposisjon til Stortinget om endringer i straffeprosessloven og tvisteloven mv. (fernmøter og fjernavhør i domstolene mv.).

Vi **HARALD**, Norges Konge,

s t a d f e s t e r :

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak til lov om endringer i straffeprosessloven og tvisteloven mv. (fernmøter og fjernavhør i domstolene mv.) i samsvar med et vedlagt forslag.

Forslag

til lov om endringer i straffeprosessloven og tvisteloven mv. (fernmøter og fjernavhør i domstolene mv.)

I

I lov 13. august 1915 nr. 5 om domstolene skal ny § 124 a lyde:

Retten kan beslutte offentlig overføring av lyd og bilde fra et rettsmøte (strømming) så langt det ikke gjelder begrensninger i offentligheten for rettsmøtet og hensynet til personvern eller andre hensyn ikke taler avgjørende imot.

Partene skal ha anledning til å uttale seg før retten treffer sin beslutning. Er det oppnevnt bistandsadvokat i saken, skal også bistandsadvokaten få uttale seg om spørsmålet.

Personopplysningsloven gjelder for domstolens behandling av personopplysninger i forbindelse med strømming etter første ledd. Domstolen kan behandle personopplysninger, herunder personopplysninger som nevnt i personvernforordningen artikkel 9 og 10, når det er nødvendig for å utføre oppgaver i forbindelse med strømming etter første ledd. Domstolen kan blant annet lagre opptak av overføringen.

Departementet kan gi forskrift om strømming etter første ledd, blant annet om behandling av personopplysninger.

II

I lov 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker gjøres følgende endringer:

Kapittel 4 overskriften skal lyde:

Kap 4. Rettsbøker og rettsmøter.

Ny § 29 a skal lyde:

Hovedforhandling og ankeforhandling ved anke over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet skal gjennomføres med deltakerne fysisk til stede. Retten kan likevel beslutte at rettsmøtet helt eller delvis holdes som fjernmøte dersom det er ubetenkelig, og tiltalte og påtalemyndigheten samtykker. Er det oppnevnt bistandsadvokat i saken, skal bistandsadvokaten få uttale seg om spørsmålet. Fjernmøtet skal skje ved bildeoverføring. Dersom vilkårene i § 281 er oppfylt og

hovedforhandlingen kan gjennomføres uten at tiltalte er til stede, stilles det ikke krav om bildeoverføring ved fjernmøtet.

Rettsmøte for å behandle førstegangsfengsling skal gjennomføres med deltakerne fysisk til stede. Retten kan likevel beslutte at rettsmøtet helt eller delvis holdes som fjernmøte dersom det er ubetenkelig, og siktede og påtalemyndigheten samtykker. Er det oppnevnt bistandsadvokat i saken, skal bistandsadvokaten få uttale seg om spørsmålet. Fjernmøtet skal skje ved bildeoverføring.

Andre rettsmøter kan helt eller delvis holdes som fjernmøter når

- det er særskilt bestemt, eller
- retten finner det ubetenkelig.

Før retten treffer beslutning om fjernmøte etter tredje ledd bokstav b, skal siktede, påtalemyndigheten og bistandsadvokaten gis anledning til å uttale seg.

Kongen kan gi forskrift om fjernmøter.

Ny § 29 b skal lyde:

Når det av hensyn til å avhjelpe konsekvenser av covid-19 er nødvendig for å sikre en forsvarlig og rettsikker virksomhet i domstolene, kan Kongen gi forskrift om at retten kan beslutte at rettsmøter helt eller delvis skal holdes som fjernmøter når det i den enkelte saken er nødvendig og ubetenkelig. Partene skal gis anledning til å uttale seg før retten treffer slik beslutning. Beslutningen om fjernmøte kan ikke ankes.

Forskrift etter første ledd skal være tidsbegrenset og kan ikke gjelde lenger enn fire måneder.

Dersom fjernmøte er besluttet eller påbegynt før forskriftens opphevingstidspunkt, skal forskriften gjelde ved behandlingen inntil saken er avsluttet i instansen. Det samme gjelder dersom fjernmøte er besluttet eller påbegynt før denne paragrafens opphevingstidspunkt.

§ 32 tredje ledd skal lyde:

I Høyesterett foregår stemmegivningen offentlig i den orden rettens leder bestemmer. *Stemme-*

givningen kan skje i fjernmøte. Leder stemmer alltid sist. Hver av dommerne grunngir den avgjørelsen han stemmer for.

§ 43 første ledd første punktum skal lyde:
Dommen avsies i rettsmøte, *som kan være et fjernmøte.*

§ 109 a første ledd skal lyde:

Vitner kan avhøres for retten ved fjernavhør dersom *det er ubetenkelig.* Før beslutning tas, skal *siktede, påtalemyndigheten og bistandsadvokaten* gis anledning til å uttale seg.

III

I lov 17. juni 2005 nr. 90 om mekling og rettergang i sivile tvister gjøres følgende endringer:

§ 12-1 andre ledd femte punktum skal lyde:
§ 21-10 *tredje ledd* gjelder tilsvarende.

§ 13-1 andre til sjetten ledd skal lyde:

(2) Med fjernmøte menes et møte der ikke alle deltakerne er *til stede*, men deltar ved hjelp av fjernmøteteknikk.

(3) Rettsmøter kan helt eller delvis holdes som fjernmøter når

- a. det er særskilt bestemt, eller
- b. *det er hensiktsmessig og forsvarlig.*

(4) *Før retten treffer avgjørelse om fjernmøte etter tredje ledd bokstav b, skal partene gis anledning til å uttale seg. Partene bør gis anledning til å uttale seg før retten treffer avgjørelse om fjernmøte etter tredje ledd bokstav a.*

(5) *Avgjørelse om å holde fjernmøte etter tredje ledd bokstav b skal avsies ved kjennelse når noen av partene motsetter seg fjernmøte.*

(6) Kongen kan gi nærmere forskrift om fjernmøter.

§ 19-3 første ledd andre punktum skal lyde:
Når meddommere deltar, skal det alltid holdes *rådslagning.*

§ 19-4 fjerde ledd første punktum skal lyde:
(4) Når en sak er behandlet muntlig i Høyesterett, avsies avgjørelsen ved muntlig *avstemning, som kan skje i fjernmøte.*

§ 21-10 skal lyde:
§ 21-10 *Fjernavhør*

(1) Parter, vitner og sakkyndige kan avhøres for den dømmende rett ved fjernavhør *når det er hensiktsmessig og forsvarlig.*

(2) *Før retten treffer avgjørelse om fjernavhør etter første ledd, skal partene gis anledning til å uttale seg.*

(3) Fjernavhør foretas ved bildeavhør. Er utstyr for bildeavhør ikke tilgjengelig, kan lydavhør brukes hvis vilkårene etter første ledd likevel er oppfylt. Retten bestemmer hvor avhøret skal foretas. Kongen kan gi nærmere forskrift om fjernavhør.

IV

I lov 21. juni 2013 nr. 100 om fastsetjing og endring av egedoms- og rettshøve på fast egedom m.m. gjøres følgende endringer:

§ 6-1 andre ledd skal lyde:

Desse delene, kapitla og paragrafene i tvisteloven gjeld slik det går fram av paragrafene i lova her, og elles så langt dei høver: *kapittel 2, 3 og 8, § 9-6 første og andre ledd, tredje ledd første og andre punktum og fjerde ledd, §§ 9-10 og 9-13 til 9-17, § 10-5 første og andre ledd, kapittel 11, § 12-1 første til tredje ledd, § 13-1 andre til sjetten ledd, §§ 13-3 og 13-4, kapittel 13 II, kapittel 14, § 15-2 første ledd bokstav b, §§ 15-6 til 15-8, kapittel 16 I, II og III, § 16-18, kapittel 17, §§ 18-1 og 18-2, kapittel 19 og 20, femte del og sjetten del.*

§ 6-7 første ledd skal lyde:

Jordskifteretten kan kalle partane inn til saksførebuande rettsmøte på alle steg i saka. Slike rettsmøte kan vere fjernmøte, jf. tvisteloven § 13-1.

§ 6-12 første ledd tredje punktum skal lyde:
Rettsmøte kan haldast som fjernmøte etter tvisteloven § 13-1.

V

I lov 20. juni 2014 nr. 49 om konfliktrådsbehandling gjøres følgende endringer:

§ 21 første ledd oppheves. Nåværende andre til fjerde ledd blir første til tredje ledd.

§ 23 andre ledd første punktum skal lyde:
Ved ungdomsoppfølging fastsetter påtalemyndigheten gjennomføringstiden i saker overført i medhold av straffeprosessloven § 71 a annet *ledd.*

§ 24 første ledd skal lyde:

Konfliktrådet starter forberedelsene til et ungdomsstormøte straks saken er overført fra dom-

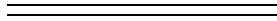

stolen etter straffeloven §§ 52 a til 52 c eller § 37 første ledd bokstav j, eller fra påtalemyndigheten etter straffeprosessloven § 71 a annet ledd.

§ 25 femte ledd første punktum skal lyde:
I saker overført etter straffeprosessloven § 71 a annet ledd sendes saken tilbake til påtalemyndigheten dersom det ikke oppnås enighet om en ungdomsplan.

VI

1. Loven gjelder fra den tiden Kongen bestemmer. Kongen kan sette i kraft de enkelte bestemmelsene til forskjellig tid.
2. Straffeprosessloven § 29 b i lovens del II oppheves 1. januar 2024.
3. Kongen kan gi nærmere overgangsregler.

Bestilling av publikasjoner

Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon

www.publikasjoner.dep.no

Telefon: 22 24 00 00

Publikasjonene er også tilgjengelige på

www.regjeringen.no

Trykk: Departementenes sikkerhets- og
serviceorganisasjon – 04/2022

